

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

ÇEVİRİBİLİMDE SÖMÜRGEÇİLİK-SONRASI
DÖNEMEÇ: ÇEVİRİYLE
SÖMÜRGELEŞTİRİLENİN ÇEVİRİYLE
ÖZGÜRLEŞTİRİLME ÇABASI

AYZA VARDAR

07726209

Prof. Dr. FÜSUN ATASEVEN

İSTANBUL
2012

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

ÇEVİRİBİLİMDE SÖMÜRGEÇİLİK-SONRASI
DÖNEMEÇ: ÇEVİRİYLE SÖMÜRGELEŞTİRİLENİN
ÇEVİRİYLE ÖZGÜRLEŞTİRİLME ÇABASI

AYZA VARDAR
07726209

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 14 Mayıs 2012
Tezin Savunulduğu Tarih: 11 Haziran 2012

Tez Oy birliği / ~~Oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı :	Prof. Dr. Füsun ATASEVEN	
Jüri Üyeleri :	Doç. Dr. Ayşe Banu KARADAĞ	
	Doç. Dr. Ayşe Nihal AKBULUT	
	Prof. Dr. Yakup ÇELİK	
	Prof. Dr. Alev BULUT	

İSTANBUL
HAZİRAN 2012

ÖZ

Çeviribilimde Sömürgecilik-Sonrası Dönemeç:

Çeviriyle Sömürgeleştirilenin Çeviriyle Özgürleştirilme Çabası

Ayza Vardar

Mayıs 2012

Bu doktora tezinin ana amacı, tarihsel ve ideolojik bağlamıyla Sömürgecilik-Sonrası kuramını incelemek ve bu kuramların çeviribilime yansımalarını tartışarak katkılarını belirlemektir. Bu doğrultuda tezde öncelikli olarak İspanya, Fransa ve İngiltere'nin sömürgecilik girişimleri ana hatlarıyla anlatılmıştır. İkinci bölümde tez; Edward Said, Homi Bhabha ve Gayatri C. Spivak üzerinden Sömürgecilik-Sonrası kuramının temellerini ve gelişimini özetler. Üçüncü bölümde Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda ve çeviribilime bu yaklaşımların yansımada öne çıkan kavramlar tartışılmıştır. Burada kavramlar, eleştiri noktaları ve olumsuz noktalar olarak ayrılmıştır ve örneklerle somutlaştırılmıştır. Özellikle yazın çevirisi odaklı olan bu örnekler kültürel çeviri ve ideolojik çeviri örneklerini de içermektedir. Tezin ekler bölümünde yer alan Terimce kısmında, yerli terminolojide henüz karşılığı oluşturulmamış ya da konu yerli alana yabancı olduğu için üzerinde fikir birliğine varılmamış kimi terimlere karşılık bulunmuştur. Sözlükçe kısmı da benzer bir düşünceyle oluşturularak küçük örnekler ve basit bir dille söz konusu terimler açıklanmıştır. Sömürgecilik-Sonrası çevir yaklaşımlarında sıkça geçen Yerlileştirici-Yabancılaştırıcı çeviri önerilerinin ne tür bir farklılık yaratacağını somutlaştırmak amacıyla, Necip Mahfuz'un Şevk Sarayı adlı eserinin ilk iki bölümünün Türkçeden İngilizceye yapılmış çevirileri de ekler kısmına alınmıştır.

Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda çokça geçen melezlik kavramı, bu tezde güncel kültürel ve yazınsal çeviri uygulamalarıyla ilintilendirilmiştir. Böylece özcü özne-nesne inşası, kutuplaştırıcı politikalar, erek-kaynak metinlerin birbirine zıt unsurlar olarak kurulması eleştirilmiş, eşdeğerlik kavramının melezlik üzerinden açıklanan bulgularla yeniden düşünülmesi önerilmiştir. Yapısökümcü çeviri önerileri, çevirmen görünürlüğüne ve eşdeğerlik anlayışına farklı bakış açıları sunmaktadır. Tezin, Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımları yerli araştırma dünyasına daha tanıdık hale getirerek yeni sorgulamalara yön vermesi beklenmektedir.

Anahtar Kavramlar: Sömürgecilik-Sonrası, kültürel çeviri, melezlik, yapısökümcü çeviri.

ABSTRACT

The Post-Colonial Turn in Translation Studies: The Struggle to Liberate the Once Colonized by Translation

Ayza Vardar

May 2012

The purpose of this dissertation is to examine Post-Colonial theory in its historical and ideological context, and to determine its contribution to translation studies. The first chapter provides an overview of the colonial histories of Spain, France and Great Britain. Chapter two discusses the fundamentals and development of Post-Colonial theory over the works of Edward Said, Homi Bhabha and Gayatri C. Spivak. Chapter three discusses some elemental concepts in Post-Colonial approaches and in the ramifications of these concepts in translation studies. This chapter also provides examples to these primary concepts and the subjects discussed in the dissertation. The examples focus on literary translation, and contain elements of cultural translation and ideological translation. The Terminology section suggests Turkish counterparts to some terms that are either not yet introduced into the local terminology or are under debate due to the subject being foreign to the local field of study. The Glossary explains such concepts in laymen's terms, providing small examples. Also, in the last appendix, one of Naguib Mahfouz's works' first two chapters are translated in both foreignizing and domesticating strategies in order to clarify the distinction between these manners.

This dissertation aims to adapt the concept of hybridity, very common in Post-Colonial approaches, to the current cultural and literary translation practices. In doing so, it questions the essentialist constructions of subject-object; criticizes the polarizing policies both in translation and in cultural theory and suggests the revision of the concept of equivalence through the findings explained with hybridity. Deconstructive translation suggestions offer new perspectives to the concepts of equivalence and visibility of the translator. The dissertation is expected to enable new questions to be asked in the field by providing local translations studies with a better view of Post-Colonial approaches.

Keywords: Post-Colonialism, cultural translation, hybridity, deconstructive translation.

Önsöz

Her zahmetli uğraş gibi; bu doktora tezinin ortaya çıkmasında da birçok değerli kişinin emeği ve katkısı bulunmaktadır.

Aklımdaki soruları kitaplara sormaya beni her zaman teşvik eden emekli öğretmen dedem İ. Hakkı Dalay'a; doktora yapmam için cesaret veren hocam Nurten Vardar'a; yüksek yönlendirme becerileriyle ve yarattığı özgür tartışma ortamlarıyla düşünce ufkumuzu genişleten biricik hocam Ayşe Banu Karadağ'a; üniversiteden beri çeviri uğraşındaki heyecanımı canlı tutma sebeplerimden biri olan çok değerli hocam Ayşe Nihal Akbulut'a; sonsuz sabırla disiplinlerarası okuma ve araştırma alışkanlığı aşıl原因an danışmanım ve çok değerli hocam Füsun Ataseven'e; tezime değerli eleştirileriyle katkı sunan dostum ve sınıf arkadaşım Banu Telliöğlu'na, canım kardeşim Utku'ya, bizi sevgi ve dayanışmayla büyüten annem Ayşe Nimet Dalay-babam Zafer Vardar'a ve uzun çalışma saatlerinde sevgisini, anlayışını, bilgisini, lezzetli yemeklerini esirgemeyen sevgilim Sıla Okur'a sundukları eşsiz katkılar için duyduğum şükranı burada belirtmek isterim.

Tezim bitmiş değildir; eksiklerimin yeni çalışmalara ilham vermesini dilerim.

İstanbul, Mayıs 2012

Ayza Vardar

İçindekiler

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1
1.SÖMÜRGELEŞTİRMENİN VE SÖMÜRGEÇİLİKTEN KOPUŞUN KISA TARİHİ	13
1.1 Keşifler Çağı	14
1.2 İspanya ve Latin Amerika	15
1.3 Fransa Sömürgeciliği	20
1.4 İngiltere Sömürgeciliği	25
1.5 Sömürgecilikte Kültürel Çeviri.....	27
2.SÖMÜRGEÇİLİK-SONRASI KURAMIN ÖNDE GELEN TEMSİLCİLERİ	
2.1. Sömürgecilik-Sonrası Çeviri Kuramının Doğuşu	28
2.2. Şarkiyatçılık	32
2.3. Melezlik, Muğlaklık ve Taklit	35
2.4. Yapısökümcü Yeniden Okumalar	40
3.SÖMÜRGEÇİLİK-SONRASI KURAMIN VE ÇEVİRİ YAKLAŞIMLARININ TEMEL KAVRAMLARINA ELEŞTİREL BAKIŞ	
3.1. Eleştiri Noktaları.....	48
3.1.1. Adlandırma Sorunu	48
3.1.2. Çeviriyi İkili Zıtlıklar Üzerinden Düşünmek	55
3.1.2.1. Sömürgeleştirici / Özgürleştirici Çeviri.....	56
3.1.2.2. Yabancılaştırıcı / Yerleştirici Çeviri.....	61
3.1.3. Farklılığın Fetişleştirilmesi	75
3.1.4. Yeni-Şarkiyatçılık ve Öz-Şarkiyatçılık.....	80
3.1.5. Özcü Tekrar Çeviri	84
3.2. Olumlu ve Olumsuz Noktalar	92
3.2.1. Melezlik	92
3.2.2. Yanlış Çeviri ve Yapısökümcü Çeviri	98
4.SONUÇ	105
KAYNAKÇA	115

EKLER

Ek 1- Terimce	126
Ek 2- Sömürgecilik-Sonrası Okumalar için Sözlükçe	129
Ek 3- Santeria ve Voodoo dinlerinin Hıristiyanlıkla karşılaştırılması	140
Ek 4- Haritalar	141
Ek 5- Kitap Kapakları	147
Ek 6- Şevk Sarayı, Yabancılaştırıcı/Yerlileştirici Çeviri Uygulaması.....	154
Ek 7- Şevk Sarayı, kaynak metin	194
ÖZGEÇMİŞ	212

“Gökyüzünde Doğu ve Batı yoktur. Biz bu ayrımları aklımızda yaratır ve sonra da gerçek olduğuna inanırız.”

Gautama Buddha, Lankavatara Sutra

“Ah Doğu dediğin Doğu, Batı dediğin Batı; ve bu ikisi ancak buluşur
Tanrının yüce divanında yerle gök bir araya geldiğinde
Ama ne Doğu kalır ne Batı; ne sınır ne ırk ne de memleket
Dünyanın iki ucundan da olsa iki güçlü adam bir araya geldiğinde”

Rudyard Kipling, The Ballad of East and West

“Melezliği, bu üçüncü alanı inceleyerek kutup politikasını bertaraf edebilir ve kendi varlıklarımızın ötekisi olarak var olabiliriz.”

Homi Bhabha, The Commitment to the Theory

GİRİŞ

Bütün alanlar gibi çeviribilim de etrafındaki sosyo-politik değişimlerden etkilenecek odak noktasını belirlemektedir. 70'lerde yapısalcılık ve dilbilim paradigmasıyla dilsel düzeyi odak noktası olarak almış çeviri, 90'larda kültürel dönemeçten geçmiştir. 90'ların ikinci yarısından itibaren özellikle kültürel incelemeler, edebiyat, sosyoloji, felsefe ve çeviri gibi alanlarda ağırlık, ideolojik bir dönemeçle Sömürgecilik-Sonrası bakışa odaklanmıştır.

Çeviride sadakat, eşdeğerlik, kaynak-erek metinlerin durumu, çevirmenin görünmezliği, dengesiz güç ilişkileri gibi değişen bakış odakları, çeviri denince algılanan alanın derinliği ve kapsamını da değiştirmektedir. Dolayısıyla bugün, küresel durumu göz önünde bulundurarak, sosyal bilimlerdeki çağdaş felsefelerin ışığında çevirideki yeni odakları dikkatle okumak; çeviri ve çeviribilim konusundaki farkındalığımızı arttıracaktır.

Bu doktora tezinin ana amacı, Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımları ve bunların çeviribilime yansımalarını tartışarak günümüz çeviribilim ve sosyal bilimler çalışmalarına bu yaklaşımların sunduğu/sunacağı katkıları belirlemektir.

Sömürgecilik-Sonrası dönemeç, kültürel çeviri kavramı üzerinden beşeri bilimlere ve çeviribilime farklı bakış açıları getirmiştir. Sömürgeleştirme girişimleri sırasındaki ve sömürgecilik sonrasındaki kimlik inşası süreçlerinde yaşanan dönüşüme çeviri olarak bakılması Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların getirdiği bir eğretilerdir. Bu süreçlerde dilsel ve kültürel çeviri kavramları paralel olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla tezde yaklaşımların tartışılması bu ikili çeviri anlayışı üzerinden ele alınmaktadır. Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların da diğer bütün yaklaşımlar gibi eleştirilen ve olumlanan yanları olmuştur. Bu tez olumlu ve olumsuz yanları tartışıp örneklendirerek olası katkıları ortaya koyacaktır.

Tezin ilk bölümünde, bu tartışmaya bir tarihsel altyapı sunmak üzere sömürgecilikte öne çıkan İspanya, Fransa ve İngiltere devletlerinin sömürgecilik süreçleri aktarılacaktır. Özellikle bu ülkelerin seçilmiş olmasındaki sebep, buralardaki

sömürgeleştirme hareketlerinin yalnızca ekonomik bakımdan yürütülmemesi, etkileri günümüze kadar süren kültür çevirilerini gerçekleştirmiş olmasıdır. Bu bölümde söz konusu ülkelerdeki sömürgeleştirme sürecinin coğrafi, ticari, toplumbilimsel ve kültürel yanları özetlenecek, sömürgeleştirme ve çeviri arasındaki ilişki ortaya konacaktır. Tezin bundan sonraki bölümlerinde işlenen çeviri kavramı; hem kültürel hem de dilsel çeviri süreçleriyle yakından ilgili olduğu için bu iki sürecin ilişkisinin vurgulanması tezin içeriği açısından önem taşımaktadır.

İkinci bölümde öncelikle, sömürgeleden kopuş süreçlerinde çevirinin rolü nitelenerek Sömürgecilik-Sonrası çeviri kuramının doğuşu özetlenecektir. Batı dünyasının üniversitelerinde son kırk yıldır giderek popülerleşen bir dal olan Karşılaştırmalı Edebiyat alanı, Sömürgecilik-Sonrası dönemde ‘Dünya Edebiyatı’ kavramını çokça tartışmaktadır. 2008 yılı Kasım ayında İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde Aralıkta Dünya Edebiyatı adıyla gerçekleştirilen konferansta bu kavramı tartışan David Damrosh, Sabry Hafez, Aamir R. Müfti, Pascale Casanova gibi düşünürler, bu tez konusunun oluşmasında ilham verici iddialar ortaya koymuşlardır. ‘dünya edebiyatı’ denilen içeriğin neredeyse tamamının çeviri üzerinden oluştuğunu hatırlarsak, bu konunun çeviriyle ne kadar güçlü bir bağ kurduğunu görebiliriz. Dünya edebiyatı içeriğine girebilmek, çeviri olanağı bulabilmekten geçtiği için bu noktada ülkelerin ekonomik ve politik güç ilişkileri de devreye girmektedir.

Bu bölümde daha sonra, Sömürgecilik-Sonrası kuramın oluşumu ve gelişiminde büyük önemi olan Edward Said, Homi Bhabha ve Gayatri C. Spivak üzerinden kuramsal çerçeve çizilecektir. Bu kısımda Edward Said’in *Şarkiyatçılık* adlı eseri; Homi Bhabha’nın ‘muğlaklık’, ‘melezlik’ ve ‘üçüncü alan’ kavramları; Spivak’ın ise ‘madun’, ‘akıntının tersine okuma’, ‘stratejik özcülük’ gibi kavramları üçüncü bölüme geçiş için genişletici bir bakış kurarak tezin kuramsal altyapısını oluşturmaktadır.

Tezin bu bölümü, ele aldığı kuramcıların eserlerini tartışmayı değil, Sömürgecilik-Sonrası kuramın ortaya çıkışında sundukları katkıyı ve aralarındaki düşünsel bağı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Birçok akademisyene göre Said’in *Şarkiyatçılık* adlı eseri Sömürgecilikten Sömürgecilik-Sonrası’na geçişin yapı taşlarındandır.

Bu tezde ‘Şarkiyatçılık’ ve ‘Doğubilim’ terimlerinden ilkinin kullanılmasındaki amaç, bu eserin halen devam eden yorumlarıyla yarattığı ikili algıyı açığa

çıkarmaktır. Kimi kesimler Şarkiyatçılığı, Batı dünya görüşüyle yetişmiş kimselerin Doğu'yu ve İslam kültürünü üstünkörü ve yukarıdan bakarak yorumlaması olarak algılandıkça Edward Said'in ve sonrasında onun eserlerine yapılan kimi yorumların etkisiyle bu algı Doğu'yu ve İslam Kültürünün üretimlerini önyargısız inceleme çabası olarak da değişmiş, değişmektedir. Bu kavramlar ilk ortaya çıktığında Doğu'ya ilişkin araştırmalar, anlamına gelen 'Doğubilim' terimi ise günümüzde de az da olsa bu anlamını koruyarak kullanılmakta, Şarkiyatçılık'ın kapsadığı anlamları içermemektedir. Şarkiyatçılık, günümüzde ikili karşıtlıklarla fikir yürütülmesi demode olmuş bir yol olarak görülmesini karşın etki alanını sürdüren, farklı yorumlarla adından söz ettiren ve zenginleşen bir eserdir. Nitekim, 9-10 Aralık 2006'da İstanbul'da gerçekleştirilen Oryantalizm sempozyumunda Şerif Mardin'in ve Gayatri Spivak'ın konuşmalarında, bu eserin henüz tamamlanmamış bir kitap olduğu savı paralellik göstermektedir.

Homi Bhabha'nın kültür felsefesiyle ilgili özgün kavramları Sömürgecilik-Sonrası kuramın oluşmasına ciddi katkılar ortaya koymuştur. Bu tez için hayati önem taşıyan melezlik, muğlaklık ve üçüncü alan kavramları, kültür alanında özcülüğü ve ırkçılığı yıkacak yeterli kanıtı sunarken çeviri alanında da başta kaynak/erek metin algıları dahil birçok temel kavramı sorulamaya zemin hazırlamaktadır. Bu kavramlar kısaca sömürgeleştirme sonrası öznelerin ortak nitelikleridir. Sömürgeleştiren ve sömürgeleştirilen hem biyolojik (dolayısıyla ırksal) hem de kültürel anlamda kaynaşmıştır. Bu kaynaşmada hangi niteliklerin kaynak/özgün/orijinal olduğu günümüzde geldiğimiz noktada ayrıştırılabilir değildir. Dolayısıyla bu öznelerin birbirinden ayrılmış taraflar olarak ele alınması, birinin diğerine göre üstünlüğü ya da madunluğundan bahsedilmesi geçerli olamaz. Dünya, sömürgeleşme sonrası dönemde melez, muğlak ve üçüncü alanda yaşayan öznelerden oluşmaktadır. Öte yandan Bhabha bu kavramlarla farklılıkları görmezden gelerek bir kültürel standartlaşmaya yönelecek fikirler ortaya koymakla eleştirilmiştir.

Spivak, kültür felsefesi ve farklılıklara dünyanın politik durumu penceresinden bakarak pratik örneklerle yaklaşmaktadır. Onun önemli sorusu "Madun konuşabilir mi?", Bhabha'nın birbirinden ayrılabilen taraflar yoktur, savını kabul etmez. Madun konumdakiler; eski sömürgecilerin ya da eski sömürgeleştirenlerden güçlü duruma gelmiş olanların yarattığı kavramlarla kendilerini ifade etmek zorunda kalırken, diğer tarafa da bu durumu görmek ve bu eşitsizliğin giderilmesi için çabalamak düşer. Bu uğurda

çeviri de bir eşitlik sağlayıcı araç olarak görülür. Spivak çevirmen, feminist ve yapısökümcü kimlikleriyle dünyadaki güç eşitsizliklerini birçok alanda görünür kılmaya çalışan bir kuramcıdır. Ne var ki onun öne sürdüğü çıkış yolları da ancak akademideki seçkinlere ulaşmakta ve dünyadaki çıkar savaşlarının önüne geçmek için fazla idealize edilmiş bulunmaktadır.

Üçüncü bölümde Sömürgecilik-Sonrası kuramın ve çeviri yaklaşımlarının ana kavramlar üzerinden sorunsallaştırılarak tartışılması yer almaktadır. Kavramlar; eleştirilen ve olumlanan noktalar altbaşlıklarıyla ikiye ayrılmıştır. İlk başlıkta adlandırma sorunu, farklılığın fetişleştirilmesi, çevirinin ikili zıtlıklar şeklinde düşünülmesi (sömürgeleştirici/özgürleştirici ya da yerlileştirici/yabancılaştırıcı gibi), özcü tekrar çeviri gibi kavramlar ele alınmakta ve örneklendirilmektedir.

Adlandırma sorunuyla ilgili eleştiriler ‘Sömürgecilik-Sonrası’ başlığının anlamlarını ve kapsamını tartışacaktır. Bu bölümün yanıtlamaya çalıştığı bazı sorular şöyle özetlenebilir: Sömürgecilik-Sonrası başlığı altında incelenen ülkeler neye göre bu kapsama dahil edilmektedir? Bu yaklaşımlar, yazınsal değer açısından ikincil olsa da var olduğu kültürün özgün durumlarını anlatması bakımından önem kazanmış görünen metinleri mi ele alır? Bu başlıktaki ‘-sonra’ eki sömürgeciliğin bittiğine işaret eder ancak günümüzdeki küresel ekonomik düzende bu geçerliği olan bir işaret midir? Sömürgecilik-Sonrası kuramda kimler kimin adına hangi amaçlarla konuşmaktadır?

Sömürgecilik-Sonrası başlığındaki kapsam sorunu şöyledir: Bu yaklaşımlarda Hindistan, Mısır, Meksika, Fas, Cezayir gibi güncel küresel politikada baskın durumda olmayan eski sömürge ülkeler; Kanada, Amerika, Avustralya gibi baskın politika sahnesinde rol oynayan eski sömürgeler ülkeler ve Türkiye, Çin gibi hiç sömürgeleştirilmemiş ülkeler ele alınmaktadır. Bunlara karşılık eski İkinci Dünya olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nden ayrılan ülkelerin yazınları Sömürgecilik-Sonrası kapsamda incelenmemektedir. Bu durumun birkaç çekincesi olabilir. Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların nesnesi olan devletler günümüz ekonomik düzeninde refah seviyesi bakımından geri olan, Üçüncü Dünya ülkeleri kapsamındadır. Oysa Kanada, Amerika, Avustralya gibi ülkelerin bu durumda olduğu söylenemez. Dolayısıyla bu iki grupta geliştirilecek söylemler ve çözüme kavuşturulmak istenen sorunsallar birbirinden çok farklı olacaktır. Hiç

sömürgeleştirilmemiş ülkelerin bu kapsama alınıp eski SSCB'den bağımsızlaşan ülkelerin dışarıda bırakılması ise yaklaşımların bir Yeni-Şarkiyatçılık içeriği kurabilme çekincesine işaret etmektedir. Bu 'Şark' Edward Said'in kurduğu doğu ülkelerinden farklı olarak Birinci Dünya yazınına dahil edilmeyen ancak yazın dünyasında bir yeri olan, Dünya Edebiyatına ve küresel tüketim ağına girmiş tüm ülkeleri kapsamaktadır. Bu şekilde düşünüldüğünde Sömürgecilik-Sonrası başlığı ve kapsamı muğlak olmakla beraber örtük çekinceler içermektedir.

Kuramın başlığındaki anlam bunalımı ise şöyle özetlenebilir: Sömürgeleştirilmiş ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik bağımsızlaşma krizleri ve kimlik bunalımları sömürgeci dönemin bir sonucudur ve yeni sömürgecilik yolları bu ülkelerin söz konusu sorunsallarına yardımcı olmamaktadır. Sömürgeleştirme henüz kapanmış bir dönem değildir ve bu başlıkla ima edilen zamansal sonralık durumu bu gerçeği göz ardı etmektedir.

Öte yandan, Sömürgecilik-Sonrası kuram genellikle eski sömürgeci ülkelerde eğitim görmüş öznelerin önderliğinde ortaya atılmıştır ancak konusu ve içeriği bakımından eski sömürgelerin yeniden kimlik bulma sürecine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu durum iki bakımdan çelişki yaratmaktadır. İlkin (ve kaçınılmaz olarak) eski sömürgelerden akademisyenler, Birinci Dünya'nın bilgi ve düşünme sistemiyle eğitilmeden geçerli bir söylem ortaya koyamamaktadır. Bu durumda sömürgeciliğin eleştirisi ancak eski sömürgeci bilgi felsefesi tabanında yapılmaktadır. Yani eski sömürgelerden ve eski sömürgecilerden seçkinler, egemen söylemin akademik çevrelerinde ve egemen söylemin felsefi altyapısıyla sömürgeciliğin hesaplaşmasını yapmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşımların nesnesi eski sömürgelerdir ancak yaklaşıma yön veren yine eski sömürgecilerin egemen bakışıdır. Eski sömürgelerin kendi adlarına, kendi felsefi öğretileriyle konuşarak egemen söylemde geçerlik kazanması Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda henüz mümkün olamamıştır. Eski sömürgelerin, ancak eski sömürgecilerin 'dilinden' konuştuğunda kendini ifade gücü olduğunu gösterir ki bu da Spivak'ın "Madun konuşabilir mi?" sorusunu tekrar gündeme getirir. İkinci olarak bu durum, sömürgeleştirirken etkin özne olmuş günümüz Birinci Dünya söylemini sömürgeci bağımsızlaşma sürecinde de etkin özne olarak kurgulamakta, dolayısıyla eski sömürge yerlilerinin bağımsızlık için direnişini de, sömürgeci dönemde egemen söyleme etkin olarak karşı dururken yarattığı kültürel üretimleri de görmezden gelir.

Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarının eleştiriye açık bir noktası, çeviri pratiğini ya da çeviriyi ikili karşıtlıklar üzerinden düşünmeye itmesidir. Çeviri; metinlerarasılık, okur ve yorumlama odaklı kuramlar, çeviri pratiğine yönelik kuramlar, bilgi felsefesi gibi birçok alandan etkilenen ve pratiğinde çevirmen öznesinin etkin rol oynadığı karmaşık bir yapıdır. Yapısöküm sonrası felsefelerde düşünme ve anlamlandırma süreci bu karmaşık katmanları olumlar. Ancak kimi Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımları çevirmen unsurunu ve yapısökümün düşünce dünyasına katkılarını görmezden gelmektedir. Çeviri, sömürgeleştirici ya da özgürleştirici; yabancılaştırıcı ya da yerlileştirici gibi yöntem önerileriyle kutuplaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu durum birçok açıdan sakıncalıdır ve Sömürgecilik-Sonrası araştırmaların olumlayıcı amaçlarına ulaşmasına engel teşkil etmektedir.

Küresel çeviri bağlamında da incelense, dilsel çeviri-yazın çevirisi bağlamında da incelense çeviri yalnızca sömürgeleştirici ya da yalnızca özgürleştirici olamaz. Küresel çeviri sırasında kutuplar karışmış ve melezleşmiş, birkaç kuşak bu melez ortamda yetişmiştir. Bu karma yapıda kutupların yeniden ayrıştırılması mümkün değildir. Dolayısıyla günümüzde ‘özgürleştirici’ amaçla yapılacak bir çevirinin kimi neyden hangi gerekçelerle özgürleştireceği gibi sorular ancak göreceli olarak yanıtlanabilir. Özgürleştirici çevirinin nasıl yapılacağı yönetsel sorunlar taşımaktadır. Dahası, toplumsal bellek açısından düşünüldüğünde özgürleştirici diye uygulanan kimi çeviri örneklerinin, sömürgeciliğin izlerini toplumsal bellekten silmesi olasıdır.

Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarından en çok tanınanı, Venuti’nin yabancılaştırıcı çeviri önerisidir. Venuti’nin bu önerisi, eski sömürgelerin yazınının özellikle İngilizceye çevirilerinde teşhis ettiği bir sorunsala dayanmaktadır. Sömürgecilik-Sonrası yazında metinler yerel imgeleri öne çıkarmakta, anlatım teknikleri bakımından Anglo-Amerikan okurun alışkın olduğu akıcı metin geleneğine yakın durmamaktadır. Dolayısıyla İngilizceye çevirilerde metinlerin daha akıcı okunabilmesi için yerel unsurlar sadeleştirilmekte, uzun tümceler bölünmekte, böylece kaynak metindeki yabancı unsurlar çeviriyle yıpratılarak daha ‘İngilizce’ bir metin oluşturulmaktadır. Venuti’ye göre bu durum, güncel dünya politikasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin lehine işler ve yazın aracılığıyla kendini görünür kılmaya çalışan eski sömürgelerin çabasını boşa çıkarır. Anglo-Amerikan dünya ile eşit güçte

olmayan eski sömürgelerin yazını bu tür bir yaklaşımla çevrildiğinde yazın dünyasındaki bu eşitsizliğe hizmet ederek ‘yabancı’ yı asimile eder. Venuti’nin Walter Benjamin ve Antoine Berman’ın çeviri yaklaşımlarının izini sürerek ortaya koyduğu yabancılaştırıcı çeviri önerisine göre bu durum; kaynak metne yakın durarak, kaynak metindeki yabancı unsurları erek metinde de yabancı bırakmaya özen göstererek çözüme kavuşturulabilir.

Yabancılaştırıcı çeviri önerisi çeviride bir ‘pozitif ayrımcılık ‘gibi görülmekteyse de birçok açıdan eleştiriye açıktır. Bu öneri öncelikle, özcü ve ikili karşıtlıklara dayalı bir söylem taşımaktadır. Çeviribilimde uzun süre kaynak metin odağıyla çalışmalar yapılmış, ancak kültür dizgesinde erek odaklı çeviri önerileri gündeme gelmiş, daha sonrasında bu iki odaktan birinin önde tutulması fikri geçerliğini yitirmiştir. Çeviri süreci uzun ve karmaşık bir uğraş olup çevirmenin böyle bir süreçte bu odaklardan herhangi birine saplantılı olarak yakın durması girişimi süreci basite indirger ve çevirmenin üretkenliğine ket vurur.

Dahası, yabancılaştırıcı çeviriyle çevirmenin görünür kılınacağı iddiası çelişkilidir çünkü burada çevirmene bir çeviri tutumu dayatılmaktadır. Çevirmenin amacı ve özgürlükleri yabancılaştırıcı çeviri dayatmasıyla kısıtlanmaktadır.

Bu yaklaşım, okur odaklı ya da metin odaklı alımlama kuramlarına göre de yanıltıcıdır. Bir kaynak metindeki yabancı unsurlar okurdan okura, çevirmenden çevirmene, kaynak kültürün erek kültürdeki algısına vs. göre değişiklik gösterecektir. Hangi çevirmenin hangi unsurları yabancılaştırılabilir unsurlar olarak algılayacağı ve kime göre ne düzeyde yabancı bırakarak çevireceği sabitlenemeyecek kadar karmaşık bir sorunsaldır.

Çevirirken, metindeki yabancılığı teşhis ve teşhir girişiminin bir ötekileştirme girişimine dönüşmesi de çok olasıdır. Sömürgecilik-Sonrası yazının çeviride bir ‘öteki yazını’ haline dönüşmesi, bu şekilde Anglo-Amerikan okura tuhaf, sevimsiz, çocuksu, okunmayacak kadar zorlayıcı gelmesi ya da yabancılaştırmanın dozunun egzotize etmeye, fetişleştirmeye dayanması olasılıklar arasındadır. Başka bir çekince de eserlerin yazınsal niteliğinden çok içerikteki bilgi yüküne odaklanmasıdır. Böylelikle Sömürgecilik-Sonrası yazın eserleri kimi zaman dipnotlarla, açıklamalarla, sözlükçelerle desteklenmek zorunda kalınıp yazın eserinden çok, ansiklopedik bir kaynak eser şekline dönüşmektedir. Yabancılaştırıcıya da

yerlileştirici çeviri önerilerinden hangisinin daha sömürgeleştirici, hangisinin daha özgürleştirici olacağını saptamak olanaksız olduğu gibi bu tür ikili karşıtlıklar üzerinden çok katmanlı ve karmaşık çeviri sürecini tartışmak indirgeyici ve kısır döngüye sürükleyicidir.

Tezin ekler kısmında Necip Mahfuz'un *Şevk Sarayı* adlı eseri, Türkçe çevirisinden İngilizceye Yabancılaştırıcı ve Yerlileştirici yöntemlerle çevrilecektir. Bu uygulamadaki amaç, tezde tartışılan önerileri ve eleştirilerin çeviri sürecinde nasıl sonuç verdiğini göstermektir. Yabancılaştırarak ya da yerlileştirerek çevirmek için de tek bir yöntem bulunmamaktadır. Bu uygulamada tümce yapıları ve tümce kurulma şekilleri, sözcük ve fonetik, özel adlar, dini ve kültürel göndermelerin açıklanması/örtülmesi gibi kararlarda farklılıklar yaratılmıştır.

Yabancılaştırıcı çeviri önerisinin dolaylı şekilde ortaya çıkarabileceği bir sorun da çeviride fetişleştirme sorunudur. Fetişleştirme, Bhabha'nın psikanalizden yararlanarak Sömürgecilik-Sonrası bağlama kattığı terimlerden biridir. Psikanalize göre fetiş, erkek çocuğun annesinin vücudundaki penis eksikliğini tamamlama girişiminden kaynaklanır. Dişi bedendeki eksiklik (ya da farklılık), erkek çocukta hadım edilme korkusu yaratır. Böylece erkek çocuk annesinin başka bir organını ya da onun kullandığı bir nesneyi (örneğin ayakkabı) fallus yerine koyarak korkusunu gidermeye çalışır. Seçilen fetiş, çocuğun korkusunu yenme, gördüğü farklılığı aynılaştırma ve zevk alma nesnesine dönüşür. Psikanalizdeki bu açıklamayı simgesel düzeyde sömürgecilik bağlamına taşıyabiliriz. Eski sömürge yerlilerinin farklılığı sömürgecilerde bir korku yaratmıştır. Bu korkunun giderilmesi için farklılıklar fetişleştirilerek, egzotize edilerek benimsenmiş ve normalleştirilmiştir. Bu durumun sakıncası; yerlilerin eleştirel söylemlerini kurdukları farklılık ortamının normalleştirilerek sömürgeciler tarafından içselleştirilmesidir. Bu normalleştirme ve içselleştirme girişiminde farklı öğelerin gerçeğe uygun yorumlanması gerekmez. Egemen söylem, (Şarkiyatçılıkta olduğu gibi) 'öteki' olana kendi bakışıyla yaklaşmakta ve kendi bütünlüğünü koruyacak şekillerde onu dönüştürmektedir. Fetişleştirmeyi burada yaptığımız analizle çeviribilime aktaracak olursak; yabancılaştırıcı çeviri önerisinde kaynak metindeki yabancılık ve farklılıkların fetişleştirilmesi olasılığı bulunmaktadır. Dolayısıyla Venuti'nin savunduğu 'kaynak metindeki eleştirel söylemin korunması' iddiası tamamen tersine dönerek 'kaynak

metindeki yabancıliğın fetişleştirilerek normalleştirilmesi, eleştirel syleniden çıkıp arzu ve zevk nesnesine dönüşmesi' de güçlü olasılıklar arasındadır.

Yeni-şarkiyatçılık ya da öz-şarkiyatçılık, Sömürgecilik-Sonrası kuramdan ve eviri yöntemlerinden doğabilecek olası sorunlardır. Doğu'nun ya da Yeni-Sömürgecilik başlığı altında incelersek eski sömürge ülkelerin kendini günümüzdeki yeniden temsili, eski sömürgeci alıcılar tarafından egzotize edilebilir, fetişleştirilebilir, tekileştirilebilir ve yeni bir kutuplaşma yaratabilir. Diğer tarafta bu yazın eserlerinin ve kültür ürünlerinin oluşturulmasında ve çevirisinde; Sömürgecilik-Sonrası bağlamda önem kazanan ve özel ilgi duyulan kültüre özgü biricik farklılıklar, yalnızca ilgi duyulduğu, ürüne satış değer kazandırdığı için eski sömürgeler tarafından kullanılabilir. Bu iki durum da günümüzde hem üretim ya da alılmama; hem de eviri süreçlerinde geçerlidir. Konunun rnekleri ilgili kısımda verilecektir.

zc Tekrar eviri kavramı, sömürgeci dönem sonrasında sömürge yerlilerinin kimlik inşa süreçleriyle ilgili bir kavramdır. Bir kullanımıyla özcü tekrar eviri, eski sömürgeci otoritenin söylemiyle vrilmiş temel metinlerin Sömürgecilik-Sonrası dönemde tekrar vrilmesini önerir. Bu eviri müdahaleci, zgn olanı görünür kılan bir eviri olmalıdır ve kaynak metni bulmak için sömürgecilik öncesi döneme gidilmelidir. Tekrar eviri nerisi olumlu ve umut verici gelse de kaynak metin için sömürgecilik öncesi döneme gidilmesi köktenci bir arayıştır ve günümüzde kimi aşırı köktenci politikaları boş yere tetikleyebilir.

Sömürgeci dönem öncesinde ülkelerinin, kültürlerinin, 'öz'lerinin bozulmamış olduğuna inanan eski sömürgeler, Sömürgecilik-Sonrası dönemdeki kimlik arayışlarında geçmişe dönüp o özü bulmaya çalışmaktadırlar. Bu tezde özellikle eleştirilen, bu köktenci tekrar viridir. Sömürgeci dönem bu halkların birçok toplumsal ve kültürel niteliğini dönüştürmüştür. Söz konusu özcü tekrar eviri, dönülecek bozulmamış bir öz bulunmadığı için eski sömürge yerlilerinde melankoli, karamsarlık ve nostalji yaratır. Bu yenilgi psikolojisinin verdiği hassasiyetle eski sömürge yerlisi kaybetmişliği kabullenir, sömürge-öncesi cennete dönüşün özlemine bastırarak öfkeye dönüştürür. 'öteki' olmayı, egemen söyleme dahil olamamayı kabullenerek kutuplaşır; yaratıcı ve yenilikçi üretimler ortaya koyabilme gücüne ket vurur. Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların milliyetçi, radikal muhafazakâr hareketleri tetiklediği iddialarının altında bu özcü eviri istemi yer alır. Oysa Homi

Bhabha'nın geliştirdiği 'melezlik' kavramı, dünyanın sömürgeci dönem sonrası bireylerinin tümüne atfedilmiş bir kavramdır. Sömürgeci dönem ırkların kaynaşmasını kolaylaştırmış, bu süreçte 'saf ırk, üstün ırk' gibi iddialar geçersiz kalmıştır. Sömürgecilikte geçersiz kalan yalnızca ırk kökenli üstünlük ve saflık değildir. Sömürgeci güçler kullanıma sundukları iktidar araçlarının; dillerinin, dinlerinin, gelenek ve uygulamalarının bu süreçte bozuma uğratarak melezleştiğine tanık olmuşlardır. Bugün İngilizce, dünyada birçok farklı şekilde konuşulmakta ve yazılmaktadır. Hıristiyanlık inancına ait ibadetler coğrafyadan coğrafyaya farklılık göstermektedir. Eski sömürgelere dayatılan iktidar araçları günümüze gelmek için evrilmek zorunda kalmışlardır. Bugün gelinen noktadan sömürgecilik öncesi duruma bir geri dönüş mümkün değildir.

Üçüncü bölümün ikinci kısmında melezlik, yanlış çeviri ve yapısökümcü çeviri altbaşlıkları, sömürgecilik-sonrası yaklaşımların olumlu eleştiriler getirilen kavramları olarak ele alınmaktadır.

Melezlik kavramı, kültürel çeviri ve dilsel çeviriye birçok yeni bakış yöntemleri sunar. Kültürel çeviri açısından, özcü tekrar çevrinin olanaksızlığını kanıtlarken aşırı milliyetçi ve ırkçı söylemlerin olumsuz yanlarına işaret eder. Toplumbilimde melezlik kavramının araştırılması özcü tekrar çeviri yöntemleri yerine daha uzlaşımçı ve çağcıl çözümler bulunmasını sağlayabilir. Baskı görmüş ya da iç karışıklıklar yaşayan halklarda ötekilik ve bastırılmışlık kaynaklı şiddet eğilimleri melezlik kavramı üzerinden düşünüldüğünde yapıcı sonuçlara ulaştırılabilir. Dilsel çeviride melezliğin kaynak/erek metin ikilemini yıpratıcı bir kavram olduğu iddia edilebilir. Metinlerarasılık ve yapısalcılık-sonrası akımlara göre metinler (kaynak olsun, erek olsun) melez oluşumlardır ve tek başlarına anlam kuramazlar. Kaynak metin nasıl erek metni yönlendiriyorsa, erek metin de kaynak metni etkilemektedir. Yani çeviriler kaynak metnin anlamını, yorumlarını dönüştürmektedir. Bu ilişkide çevirmen görmezden gelinemez çünkü çevirmen dolaysız bir anlam aktarıcısı değildir. Kendi altyapısını ve öznelliğini çeviri sürecine yansıtacaktır. Dolayısıyla kaynak ve erek metinler birbirinden kesin çizgilerle ayrılabilir karşıt bütünlükler değildir, bu ikisi arasındaki ilişki çevirmenin de etkisiyle karmaşıklaşmıştır ve çeviri doğası gereği melez yapıda bir etkinliktir. Eşdeğerlik arayışları melezlik kavramı üzerinden yeniden düşünülmelidir.

Yanlış Çeviri, sömürgeleştirme döneminde yerlilerin sömürgeci otoriteleri ‘yanlış anlayarak’, kendi artyetişimlerine göre çıkarımlar yaparak çevirmesi gerçeğinde yola çıkılıp kullanılmış bir kavramdır. Bu bölümde yanlış çevirinin yapısökümcü çeviri ile bağı kurulacak, erek-kaynak metinler arasında eşdeğerlik arama çabaları eleştirilecek, müdahaleci bir çeviri anlayışında çevirmenin notu gibi öneriler tartışılacak ve örneklendirilecektir. Yapısökümcü çeviri önerisine, Spivak’la ilgili bölümde tartışılan kimi kavramlar eşlik edecektir.

Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların çeviribilime katkıları, sonuç bölümünde ele alınacak; çeviri eğitiminde ya da çeviri eleştirisinde bu yaklaşımlardan ilham alarak uygulanabilecek olası öneriler sıralanacaktır. Tez boyunca tartışılan eleştiri noktalarında varılan sonuçlar da burada sıralanacaktır.

Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlardan, Birinci Dünya ülkelerinde edebiyat, tarih ve çeviri araştırmalarında gerektiği şekilde yararlanılmaktadır. Öte yandan Birinci Dünya akademiklerinin içinden ya da dışından bu yaklaşımlara birçok olumsuz eleştiri getirilmiştir. Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlar, ancak bu eleştirileri dikkate alırsa eleştirel gücünü yitirmeyerek, eski sömürgelerin kimlik bulma ve bunu ötekiyle paylaşma ihtiyacına yardımcı olabilir. Aksi takdirde yenilikçi, yaratıcılığı teşvik edici olduğu için desteklenen yaklaşımlar; kendini tekrar ederek ya da ‘öteki’ni ‘baskın olan’ın içinde homojenize ederek desteklenme sebeplerini yitirecektir.

Tezin amaçlarından biri, şarkiyatçılığın günümüz koşullarına süren evrimini ve bu evrimde çevirinin rolünü irdelemektir. Batı dışı dünya, günümüzün iletişim teknolojileri sayesinde bir kapalı kutu değildir ancak son yirmi yılda dünya politika sahnesinde olup bitenler Orta Doğu’yu, Asya’yı, Afrika’yı ve diğer eski kıtaları farklı misyon ve niteliklerle yeniden tanımlamıştır. Küreselleşme, pazar ekonomisinin uygulandığı her ülkede bir Batılılaşma, hatta Amerikalılaşma eğilimini kaçınılmaz kılmıştır. Sömürgecilik öncesi dönemde ekonomik gerekçelerle kurulan kültürel hegemonya, Sömürgecilik-Sonrası dönemde de öncelikli olarak aynı sebeplerle dayatılmaktadır. Bu defa hümanizmayı önde tutan egemen söylem, kültür üretimini teknolojik araçlarla dünyaya yaymaktadır. Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların bu yayılcılığı tanımlaması, eleştirel gücünü yitirmemesi dünyadaki kültürel sömürgecilik konusundaki farkındalık açısından önem taşımaktadır.

Çeviribilimde özellikle dilsel paradigmada bir odak konusu oluşturmuş kaynak/erek metin eşdeğerliği sorunsalı, halen kimi kişi ve kurumlarca mümkün olduğu düşünülen bir kavramdır. Oysa Sömürgecilik-Sonrası çeviri kuramında kaynak metinle erek metin arasında (ya da sömürgeci güç ve sömürülen arasında) doğrudan bir eşdeğerlik arayışı yersizdir çünkü bu iki taraf, zıt kutuplar olarak kurulamaz ve dünyadaki bakışsımsız güç ilişkileri bu eşdeğerlik kurma girişiminde dengeyi bozar. Yapısöküm kuramcılarının yıkmaya çalıştığı çeviride eşdeğerlik arayışı saplantısına Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımları kültürel çeviri üzerinden açılımlar getirir. Bu tez, bu açılımların altını çizerek çeviribilim çalışmalarındaki radikal ve yenilikçi bakışlara katkı sunacaktır.

Arif Dirlik, *Postkolonyal Aura* adlı kitabında Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların Batı'nın kendi üstünlüğünü yeniden kurma girişimi olarak okunabileceğini dile getirmiştir. Bu girişimle üç kıtayı kucaklamaya çalışıyor gibi görünen eski sömürgeciler, yaptıklarını unutturarak dünyanın kapitalist pazarlarındaki güçlerini tekrar kanıtlamaya çalışmaktadır. İşte bu noktada yapılacak eleştiri, Sömürgecilik-Sonrası kuramın yeni-şarkiyatçılık, yeni-sömürgecilik çıkarımlarına dönüşmesini engelleyebilir.

Medeniyet algımızda dünyadaki siyasi güç ilişkileri üzerinden yaratılan kutuplaşma, Batı'yı özgün, üstün özne olarak, bir nevi 'erek metin' olarak yeniden yaratmıştır. Bu yaklaşımda gözlenen özcü hayat algısı temelleri sosyolojide, çağdaş sosyal bilimler felsefesinde geçerliğini yitirmiştir. Sömürgecilik-Sonrası kuramın ve çeviri yaklaşımlarının içindeki zıtlıklar ve tutarsızlıklar, güncelliğini yitirmiş felsefi sorunlar bu bağlamda tartışılabilir.

1. SÖMÜRGEÇİLİĞİN VE SÖMÜRGEÇİLİKTEN KOPUŞUN KISA TARİHİ

Sömürgeçiliğin çok eskiye dayanan bir tarihi olsa da bu çalışmada ilgileneceğimiz modern anlamda sömürgeçilik 15. yüzyılla 17. yüzyıl arasında Avrupalıların dünya haritasını çıkarmak için yoğun çaba harcadığı Keşifler Çağı sonrası girişimleri ve bu girişimlerin sonuçlarını kapsayacaktır. Latince kök ‘colonia’nın anlamı, ‘ekip biçilecek yer’ şeklindedir. Ancak ileriki bölümlerde de değinileceği gibi, sömürgeleştirmede amaç her zaman tarım yapmak olmamıştır.

Sömürgeçilik sözcüğü emperyalizm sözcüğüyle sıkça karıştırılmakta, hatta bunlar kimi bağlamlarda birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Stanford Felsefe Sözlüğü’nün bu sözcükler üzerine açıklaması şöyledir: “Sömürgeçilik daha çok Avrupalıların Kuzey Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda, Cezayir ve Brezilya gibi bölgeleri, yoğun Avrupalı nüfus yerleştirerek politik ve ekonomik anlamda kontrol etmesi olarak görülürken emperyalizm bir devletin başka bir bölgeyi yerleşim kurmadan işgal etme girişimi olarak kabul edilebilir (örneğin 19. yüzyıl sonu Afrika’daki durum ya da Amerika’nın Filipinler, Porto Riko işgali)”. Ancak literatürde bu ayrım kesin olarak yapılmamıştır.” Bu kavram, bu tezde ülkelerin ülke ya da bölgelere uyguladığı işgal ve sömürü girişimlerine verilen genel ad olarak kullanılmıştır.

Emperyalizmi ekonomik sömürü odaklı dizgeler olarak yorumlayan Lenin, kavramı bugün kullandığımız biçimine de yaklaştırmıştır. Lenin emperyalizmi, geç kapitalizmde birikim mantığının gerekli ve kaçınılmaz sonucu olarak görmekteydi (Young, 2001). Bu ekonomik sömürü ağına diğer tarihselci Marksistlerin kavramsallaştırdığı politik, askeri ya da kültürel egemenlik araçlarını da eklersek, terimin günümüz kullanımı (Amerikan emperyalizmi vs. şeklinde) sömürgeçilikten ayrılmış olur.

Routledge tarafından yayınlanan *Globalization: The Key Concepts* adlı kitapta sömürgeçilik kavramının hem emperyalizm ile eş anlamda kullanıldığı, hem de Sömürgeçilik-Sonrası araştırmalar bağlamında sömürü etkinliğinin yaşandığı süreçte politik, kültürel, sosyal yapıdaki değişiklikler, kimlik inşası vs. süreçlerini aktarmak için terimleştirildiğinin altı çizilmektedir (Mooney and Evans, 2007).

15. yüzyıl başında denizcilikteki gelişmelerle okyanus-aşırı bölgelere göç mümkün hale gelmiştir ve bu toplu göçler yeni yerleşim alanları yaratmıştır. Ancak bu yerleşim alanları, keşifleri ve göçleri mümkün kılan ülkelerin toprağı olarak görülmüştür. Bazen tarım ya da hammadde ticareti gibi ekonomik, bazen de Hıristiyanlaştırma, medenileştirme gibi daha toplumbilimsel gerekçeler ortaya konmuştur.

Bu tezin ilk bölümü, ilgili tarihçe anlatımını, sömürgeleştirme çabaları günümüzde Sömürgecilik-Sonrası kuramın doğuşuna ağırlıklı olarak sebep olmuş İspanya, Fransa, İngiltere devletlerinin girişimleri ve bu girişimlerin sonuçlarıyla kendini sınırlandırmaktadır.

1.1. Keşifler Çağı

15. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar süren ve özellikle Avrupalıların Afrika, Güney ve Kuzey Amerika, Asya gibi bölgeleri bularak sömürgeleştirdiğı döneme günümüzde Keşifler Çağı denilmektedir. Bu dönemde Portekiz ve İspanyolların öncülüğünde 1492’de Kristof Kolomb tarafından ‘Yeni Dünya’, 1498’de Vasco De Gama tarafından Hindistan ve Çin, 1521’de Ferdinand Macellan tarafından Güney Pasifik Adaları keşfedilmiştir.

Hollanda, Fransa ve İngiltere de bu keşiflerin izinden araştırmaları sürdürerek 1606’da Avustralya’ya, 1642’de Yeni Zelanda’ya ve 1778’de Havai’ye ulaşmıştır. 1580’den 1640’a kadar keşiflerini sürdüren Rusya ise Sibirya’nın hemen hemen tamamında hakimiyet kurmuştur.

Bu keşifler bitki, yiyecek-içecek, hayvanlar, insanlar ve dolayısıyla kültürün deniz aşırı yerlere taşınmasını mümkün kılarken sömürgeci ülkelerin sömürge yerlileri üzerinde geniş çapta ve şaşkırtıcı kültürel çeviri örnekleri uygulamalarına neden olmuştur. Sonraki sayfalarda ülkeler üzerinden anlatılan sömürge topraklarda hakimiyet kurma girişimleri, Sömürgecilik-Sonrası kuramın anlatımında verilecek kavramsal çerçeveye altyapı sunması açısından önem taşımaktadır.

1.2. İspanya ve Latin Amerika

Magellan 1521'de Güney Pasifik Adaları'na vardığında buradaki halk yeniden fetihi (reconquista) yaşamıştı. Yani Arap ve Berberi Müslümanlar 711 senesinde Hıristiyan Vizigotların egemen olduğu İber Yarımadası'nı işgale başlamışlar, 718'de Hıristiyanlar yeniden fetih için harekete geçmişler ve 1492'de Gırnata'nın da düşmesiyle amaçlarını tamamlamışlardı. Kısa bir süre içerisinde adada Müslüman ya da Yahudi kalmayı tercih edenler göçe zorlanmış ya da öldürülmüştü.

Ruy Lopez de Villalobos 1543'te adaya İspanya Kralı II. Philip'in adını verdi (Filipinler) ve ilk İspanyol Genel Valisi Miguel Lopez de Legaspi, 1565'te adayı sömürgeleştirmeye başladı. Manila'da duvarlarla çevrili İnamuros şehrini kurarak halkı buradan yönettiler. 300 yıldan uzun süren sömürge imparatorluğu, günümüzdeki adlarıyla Şili, Meksika, Arjantin, Kolombiya, Bolivya, Peru, Uruguay, Paraguay, Küba, Guatemala, Ekvator, Nikaragua, Batı Sahra gibi ülkelerin topraklarını, Güney ve Kuzey Amerika'nın bir bölümünü kapsıyordu.

Sömürgeci dönemde halk, nehir ya da deniz boylarında 50-100 aile yaşadıkları dağınık yerleşimlerden (barangay), kilisenin ortada olduğu ızgara modeli kasabalara alındı. Kabile reisi (datu), şaman (babaylan), savaşçı (bagani) gibi sınıfları olan toplulukların yerine İspanyolların en üstte, zengin ada yerlileriyle Çin melezlerinin (mestizo) ortada, fakir yerlileriyle Çinlilerin en aşağıda olduğu bir sosyal toplum düzeni inşa edildi. Kilise, adalardaki halkı Fransisken, Dominikan, Cizvit gibi farklı mezheplere ayırdı. Ortak alanlarda balıkçılık ve tarımla ilgilenen çalışan nüfus, özel toprak mülkiyeti altında Avrupa'ya gönderilecek ürünleri üreten köle/işçi konumuna geldi. İspanya, evrensel olduğunu düşündüğü medeniyet kurallarını uygulayarak ihtiyacına göre toplumu yeniden düzenlerken yerliler de eski alışkanlıklarını, inanç ve hayat görüşlerini maruz bırakıldıkları yeni hayatlarına uyarladı.

Yarımadadaki yerlilerin yazılı dillerinin olmadığı iddia edilse de son çalışmalar işgal altındaki bütün kültürlerin yazı kullandığını göstermektedir (Arnold ve Yapita, 2004; Brotherston, 1992; Gruzinski, 1992, 1993; Rabasa 2002'den alıntılıyan Monasterios, 2008). Ancak bu yazı dilleri Batılı anlamda harflerden oluşan alfabeler değil resimyazı, şekilyazı, kipu diye bilinen düğümlü ipler ya da And dokumaları biçiminde gelişmişti. Halkın ifade özgürlüğünü ve ortak hafızasını yansıtan bu araçları sömürgeci bakış anlamamakla kalmadı, yasakladı:

“1532’de Cusco’nun İspanya tarafından işgalinden bir süre sonra belgeler Avrupa’dan gelen alfabeyle tutulmaya başlanmış, şehir merkezlerinde Batılı kıyafet geleneksel kumaşların yerini almıştı. Ancak, And dokumaları sömürgeci güç için birçok açıdan tehdit oluşturuyordu: Metin ve yazının alternatif biçimleri, ikonografi, metinsel otorite, tarih ve sosyal bellek olarak.(...) 1572 Toledan Islahatları sonrasında, 1. Tupaq Amaru isyanı sırasında geleneksel kumaşlarda figür kullanmak, içlerine gizlenmiş olabilecek sakıncalı dini ve ideolojik mesajlar gerekçesiyle yasaklanmıştı. Kısa süre sonra 1584’te, Üçüncü Lima Konseyi sonucu olarak Kilise aynı endişelerle bütün düğümlü ipleri (Quechua dilinde kipu, Aymara dilinde chinu olarak geçmektedir) yaktı”.¹

(Arnold, 2008, 520)

Kipu, İnkalar için alfabe ve hesaplama düzeneği olarak kullanılmıştır. Bazı kaynaklarda kimi kipuların yalnızca o kipuyu yaratan tarafından okunabildiği iddia edilse de halk, ürettikleri malın miktarından inşa ettiği tapınağın hesaplarına varana kadar bütün kayıtları kipularla tutmuştur. Sonuçta İspanyollar 1570 sonrası dönemde kipuları serbest bırakıp kipu okuyucularını kölelerle diyalog kurma, malları sayma, vergileri toplama gibi görevler için örgüt yapılarına dahil etmişlerdir.

İspanyol işgalinin ardından birçok şirket burada üsler kurarak adanın kaynaklarını işletmeye başlamıştı. Örneğin Karayipler’de ana çalışma alanı madencilikti ve düşük nüfuslu bu adada çalışabilecek durumdaki herkes neredeyse kölelik koşullarında çalışmaktaydı. Kısa sürede adadaki yerli nüfus tükendi ve önce Amerika, sonra da Afrika’nın sahil kesimlerinden köle ticareti yapıldı.

İspanyolların işgal bölgelerinde kolayca kültürel egemenlik kuramamalarının sebebi yalnızca ekonomik plansızlıkları değildi. Yerliler çok çeşitli ve birbirinden farklı gruplardı: Aztekler, İnkalar, Amazonlar, Chacolar... Uzun ve güçlü gelenekleri vardı ve bunları hemen bırakmak istemediler. Birçok durumda sömürgeci otoritenin dayatmalarını kabul etmemeye çalıştılar:

“Yerli halklar ve bireyler ticaretten ipek, koka üretimi, madencilik ve dokumaya kadar her kârlı iş alanında sömürgeci ekonominin yarattığı fırsatlardan faydalanmaya çalıştılar. Elde ettikleri kâr, vergilerini ödemeyi daha kolay hale getiriyordu ki bu da sömürgeci gücün politik gücünü zayıflatıyordu. 16. yüzyılın büyük bölümünde roller ironik şekilde değişiyordu ve İspanyollar ya az iş gücüyle gerekli işleri görmek zorunda kaldılar ya da yerlilerin rekabet gücü elde etmesini önlemeye çalıştılar.

(...) Mayalar, İspanyolların hacca ne kadar önem atfettiklerinin farkına varıp onu dini ayinlerinin bir parçası haline getirdiler. Bu tür uyarlamalar İspanyolları çoğu zaman çileden çıkardı ve

¹ Aksi belirtilmediği takdirde, çeviriler tarafımdan yapılmıştır.

Maya ya da Frensisken misyonerlerinin durumunda olduğu gibi yerli halkı baskı altında tutmak zorunda kaldılar”.

(Lamana, 2008, 547)

İspanya işgalinin özellikle bu ilk yüzyılında yerli halklar kendi alışkanlıklarını dayatılan yeni yaşam düzeniyle harmanladılar. Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, sömürgeci otoritenin hem ekonomik hem de dini dizgelerini yıpratarak yeni bir epistemoloji yarattılar. Bu yeni epistemoloji otoritenin gücünü zayıflatırken sömürgeci devletin arkasına aldığı mitleri de parçalıyordu.

İspanyol yöneticiler yerli halka kendi dillerini öğretmemeyi seçtiler. Bu seçimin arkasında halkın Avrupa’dan ya da özellikle Fransa’dan gelebilecek bağımsızlık yanlısı düşüncelerle bilinçlenmesini engellemek, bir bakıma onları izole etmek vardı. Ancak sömürgeciliğin büyük şirketler tarafından yapılmaya başlandığı, kara-deniz ulaşımının kolaylaştığı, kimi iletişim araçlarının mümkün olduğu 18. yüzyılda, değişim yaratacak fikirlerin yerlilere ulaşmasını engellemek hayli zorlaştı. En azından köleleri organize etmek için işbirliği yapan yerliler çocuklarını eğitim için yurt dışına gönderecek kadar para kazandılar.

Manila’da yaşayan Katipunan halkının resmi dili Tagalog idi. Halk, dilini direnişin ve vatan sevgisinin sembolü haline getirmişti. 1890’larda sömürgeci otoritenin gücünün zayıfladığını hisseden halk, örgütlenmek için dil ve edebiyatı araç olarak kullandı. Bu ortak belleği İspanyollara bir yanıt niteliğinde sunan yerli yazar ve şairler de vardı. Direnişin simgesi Tagalog, ancak ıslahatların dili İspanyolca idi:

“İslahat yanlısı ve devrimci eserlerin İspanyolca yazılmış olması, aslında dilin tersyüz edilip İspanyol İmparatorluğu’na cevap vermenin bir aracı haline getirilmesinin iyi bir örneğidir. Örneğin Rizal, Filipinliler adına konuşmak için İspanyolca’yı seçmiştir. İdamından kısa süre önce İspanyolca yazdığı son şiiri ‘Mi ultima adios’ (My Last Farewell) vatanına duyduğu aşkla yüklüdür”.

(T. Reyes, 2008, 507)

Sömürgecilik-Sonrası çalışmalarda çokça geçen ‘melezlik’ kavramının türevlerinin en çok İspanya işgali sebebiyle (ya da sonrasında) ortaya çıktığı iddia edilebilir. Bu bağlamda literatürde benzer durumu farklı birleşimler için anlatacak bir deste kadar ayrı sözcük bulunmaktadır. Kolonilerde doğan İspanya ve Portekiz asıllı ana-babadan olanlara ‘creole’ denilirken yerli-Avrupalı birleşiminden doğanlara ‘mestizo’, Afrikalı-Avrupalı bileşiminden doğanlara ‘mulatto’, yerli-Afrikalı

birleşiminden olanlara ‘zambo’, yalnızca Afrika kökeninden olanlara da ‘negroe’ adı verilmektedir. İspanya İmparatorluğu’nun sömürge topraklarında yaşayan yerliler için kullanılan genel terim ise ‘Indios’dur. Bölgede Güney-Kuzey ve Latin Amerika yerlileri çoğunlukta olduğu için bu melez kültürden söz ederken ‘Amerindio’ terimi sıkça geçmektedir.

Latin Amerika’da sömürgecilik karşıtı hareketler işgalin şokunu atar atmaz başlar. İşkence, ırza geçme, kültürel ve sosyal değerlerin yerle bir edilmesine karşı koymaya çalışan yerliler, işgalin ardındaki elli yıl içerisinde nüfuslarının çok büyük bölümünü de kaybetmişlerdir. Sağ kalanlar, onların kurallarıyla yaşamayı öğrenmek zorundadırlar. Engizisyon tüm yerli toplulukları dini yönden de homojenleştirmeye çalışmaktadır: “1560’da Taki Onkoy adında bir İnka hareketi, İspanyol dini ve geleneklerinin tümüyle reddedilmesini salık verdi. Hareketin liderleri yerli tanrıların görevlendirdikleri Mesihler olduklarını ve tanrıların İspanyol işgalini defetmek için tüm yerlilerin birleşmesini emrettiklerini bildirdiler”(Arias, 2008, 523)

Son gerilla direniş örgütü lideri olan Tupac Amaru 1572’de Cusco’da yakalanıp idam edilince halk uzun süre direniş gösterecek gücü toplayamadı. Bu ayaklanmadan sonra benzeri büyüklükte bir ayaklanma ancak 1780’de Peru’da ortaya çıktı. Adını eski İnka liderinden alan İkinci Tupac Amaru isyanı 100.000 can almıştı. Peru’nun büyük bir bölümü kurtarılmıştı ancak Cusco’yu almakta tereddüt eden lider 1781’de yakalandı. “İkinci Tupac Amaru’nun dili kesildi, vücudu dört katıra bağlanıp parçalanıncaya kadar sürüldü, kafası ve bedeni küçük parçalara ayrılıp bölgedeki kasabalarda teşhir edildi.” (Beverly, 2008, 608)

1810-1825 yılları arasında İspanya’nın sömürgeleştirdiği bu bölgelerde on-on iki kadar topluluk bağımsızlıklarını ilan edip devlet kurmaya çabaladı. Ancak Amerika 1898’de İspanya’ya savaş ilan ederek Küba ve Porto Riko’yu tekrar işgal etti. İspanya işgalinden son kurtulan devlet 1968’de Ekvator Ginesi Cumhuriyeti oldu.

Üç yüz yıl süren İspanya sömürgeciliği dünya haritasını, bu bölgelerdeki yaşamları ve birinci dünyanın merkezini değiştirirken tarihçilere de çalışacak birçok alan açmıştı. Julia Suarez Krabbe’nin (2008) ‘Birinci Modernite’ dediği bu devrin sonuçlarından Enrique Dussel şunlara dikkat çekmektedir:

“1492’de Columbus’un bulduğu yerin aslında Asya olmadığına anlaşılması arasında geçen sürede (1502’ye kadar) Amerika yerlileri aslında ‘öteki’ olarak değil, ‘aynı’ yani Asyalı olarak

bilindiler. 1502-1520 arasında gerçek ‘Yeni Dünya’nın keşfi, Garbiyatçı Avrupa’nın varoluşçu macerasını tarihin merkezine yerleştirdi. (...) Modern öznellik; Öteki’ni sömürü ve şiddet yoluyla yadsımaya, silmeye çalışan fetheden özne söylemi üzerine gelişti. Öteki’nin halihazırdaki dünyasının sömürgeleştirilmesi, bir dizi erotik, pedagojik, kültürel, politik, işgücüne dayalı ve bürokratik asimilasyonla gerçekleşti. (...) Bütün bunlar dini öğretilere eklenerek olan bitene ilahi bir görev gibi yaklaşılması sağlandı ve tinsel fetih başarıldı. Bu iki dünyanın karşılaşması; kurulan ilişkinin asimetrisini gizleyerek, Avrupa’nın buradaki yerlilerin düşünce ve yaratılarını önemsememesinin ya da yok saymasının üstünü örterek sunuldu.”

(Dussel, 1995)

Sonuçta elbette etkileşim tek taraflı değildir. Yerliler de buraya yerleşen Avrupalıların kimliğini, alışkanlıklarını şekillendirmiştir ancak karşılıklı hasara bakılırsa denklemde ciddi eşitsizlikler bulunur. Yine de egemen, modern, rasyonalist, iyi ahlaklı ve güçlü olduğunu iddia eden Avrupa kimliği, buradaki halkların şiddet yoluyla ‘evcilleştirilme’ girişimini Sömürgecilik-Sonrası kuram öncesindeki dünya tarihine ‘medenileştirme’ olarak yazmaya çalışmıştır. İspanya sömürgeciliği dünya ticaret yollarını tümüyle değiştirmiş; Arap Yarımadası’nı ya da Osmanlı topraklarını güzergâhtan çıkararak Müslüman çoğunluktaki ülkelerin fakirleşmesine de yol açmıştır.

Öte yandan, buralardaki yerliler İspanyol hakimiyeti öncesi özel mülkiyet bilinci olmayan halklardı. İspanyolların kurduğu düzen, bu bölgedeki kapitalizmin de başlangıcı olarak görülmektedir. Sömürgecilik-Sonrası kuramı beslemesi bir yana, İspanyolların sömürgecilik girişimi dünya tarihine çok önemli ve uzun süreli etkiler bırakmıştır.

1.3. Fransa Sömürgeciliği

Fransız sömürgeciliği, Keşifler Çağı'nda öncelikle Amerika Kıtasında görülmüştür. Kuzey Amerika'ya kalyonlarla gönderilip yerleştirilen göçmenlerle Chicago, İllinois'nin de içinde olduğu yerleşim alanları kurulmuştur. Buradaki yerleşimlerin İngiltere'ye kaptırılması sonucunda birinci sömürgecilik devri Fransa için kapanır. İkinci sömürgecilik devri Cezayir ve Vietnam gibi büyük kayıplarla kaybedilen savaşları da kapsamaktadır.

1664'te kurulan Fransız Batı Hindistan Şirketi, yalnızca Amerika'da değil Batı Afrika topraklarında ticareti mümkün kılmıştır. Batı Afrika'da Senegal, Gine, Mali, Nijerya, Kongo gibi sömürgelerden bazıları bu dönemde bu şirketin ticaret yollarında oluşturulmuştur.

1830'da Cezayir işgal edildi. Laos ve Kwang-Chou-Won bölgesinin kontrol edilmesiyle Fransız Hindin'in deniz bölgesi kuruldu. 1849'da Şangay da bu bölgeye dahil edildi. 1881'de Tunus, Cezayir'i işgal ettiği gerekçesiyle sömürge haline getirildi. 1883'te Madagaskar işgal edilip kraliyet ailesi Cezayir'e sürgüne gönderildi. Hindistan'da ve Hint Okyanusu'nda Chandragore, Pondicherry, Yanam, Mahe, Karikal ve Cochinchina'da Vietnam'ın kuzeyinde kalan Tonkin 1880'lerin sonuna doğru sömürgeleştirildi. 1912'de Fas Fransa himayesine girdi. Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı'nın kaybettiği Lübnan ve Suriye 1916'da Fransız yönetimine girdi. 1930'larda Fransız İmparatorluğu sömürgeleri ve merkeziyle birlikte 13 milyon kilometrekare toprağa sahipti. "24 Nisan 1833'te Hyde De Neuville'in 'Sömürgelerdekiler de Fransız değil mi? Onlar da bu ailenin bir parçası değil mi? Sömürgeler Fransa'dır' sözleri üzerine sömürgelerde yaşayan halklara her türlü medeni ve politik haklar tanındı." (Betts, 2005)

1700'lerin sonuna doğru büyük tarım sömürgeleri kuran Fransa hükümeti, kölelikten büyük ölçüde ve etkili şekilde yararlanıyordu. Daha önce birkaç girişim olduysa da Fransa sömürgelerinde kölelik tam olarak 1848'de yasaklanacaktı.

1852'de III. Napolyon Gine'yi bir ceza sömürgesi olarak planladı. Başta amaç Fransa'da sayıca çok yüklü olan hapisaneleri boşaltmak ve Gine'nin nüfusunu

artırmak olsa da, hastalıklar sebebiyle buraya gönderilen 70.000 mahkûmdan yalnızca 5.000 kadarı Fransa'ya sağ dönebildi.

1853'te Vietnam sömürgeleştirildi. Buradan tütün, çivit, çay ve kahve ticareti yapan Fransa, yerli halkın özgürlük ve yasal hak taleplerini uzun süre gözdardı edince ayaklanmalar başgösterdi. Birinci Hindiçin (Indochina) Savaşının ardından Hindiçin paktı dağıldığı için Vietnam'daki sömürge yönetimi de sona ermiş oldu. "Vietnam'da Avrupa tarzı eğitim sistemi oturtulmuştu ve izlencelerde Asya kültürüne değinen ancak Fransız kültürünün daha ileri ve modern olduğunu vurgulayan eğitim materyalleri vardı." (Griffiths, 1998, 124) Eğitim içeriği dinle ilgili konuları hiç kapsamayan Hindiçin bölgesi sömürgelerinde 1000'in üzerinde misyoner okulu açan Katolik kilisesi buralarda inancı yaymak için büyük çabalar harcadıysa da günümüzde bu bölgelerde yerli halkın sömürgeci dönemden önceki inançlarının yaygın olduğu görülebilir.

17. yüzyıldan itibaren Fransa'nın sömürgeleri yönetme stratejisi kültürel ve ekonomik asimilasyondur. Bu asimilasyon politikası, sonraları Doğu'ya medeniyet götürme misyonu olarak anılacaktı. "Bir Afrikalının asimile olmayı başarması yolunda tutunacağı kurallar kültürel uyarlamayı öne çıkarıyordu: Eğitimi, dili, yaşam tarzı, mesleği ya da uğraşısı tipik bir Fransızınki gibiydi ve bu süreç bir süre sonra beyaz Fransızların arasında asimile olmuş elit bir 'Siyah Fransız' topluluğu doğurdu." (Le Vine, 2004, 45) "Fransız asimilasyon politikası Hıristiyan öğretilerine itaat, Fransızca okuma-yazma becerileri, aritmetik öğretimi, hukuk, Latince öğretimi gibi yenilikler getirirken; yerli halkların dini törenleri, giyim-kuşam alışkanlıkları, geleneksel festivallerini tamamen değıştiryordu." (Steward, 1997).

Bu hızlı ve yıkıcı değışiklikler sonucunda yerli halkta tepkiler, direnişler baş gösterdi. Napolyon III asimilasyon taraftarı değildi ancak sömürgeciliği ekonomik büyüme açısından destekliyordu.

19. yüzyıl sonunda asimilasyon politikası eleştiriler ve direnişler yüzünden zayıflamıştı. 1890'larda yeni ekonomik düzenlemelerde sömürgecilik-karşıtı çalışmalarını yavaşlatmaya çalışan Fransa, ulusal ve uluslararası sömürgecilik kongreleri ve denizaşırı yerleşim alanlarında kurduğu Fransız okullarıyla daha planlı bir sömürgecilik yönetimi geliştirdi. Asimilasyon katı, bilim-dışı ve zararlı bulunup parlamento tarafından reddedilse de onun kültürel etkilerini silmek zaman alacaktı.

Yirminci yüzyılın başlarında ‘asimilasyon’ sözcüğüne karşılık olarak bulunan kavram ‘bütünleşme’ (association) oldu. Irkçılık, etnisite gibi sorunlara demokratik çözümler aranırken Birinci Dünya Savaşı patlak verdi ve sömürgelerde yaşayan askeri birliklerle insan gücüne ihtiyaç duyan Fransa yine baskı unsurlarını kullanmak zorunda kaldı. Buna karşılık parlamento göçmenlere vatandaşlık hakkı tanıdı.

Fransa, İngiltere’nin de desteğiyle, Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşüyle himayesiz kalan Suriye ve Lübnan’da hakimiyet kurdu. Bu durum söz konusu ülkelerdeki Hıristiyan cemaatleri mutlu etmiş olsa da iç gerginlikleri tetikliyordu. Ayaklanmalar hızlı ilerledi ve 1943’te Lübnan, 1946’da Suriye bağımsızlık kazandı. Tunus işgalden 1956’da kurtuldu.

İkinci Dünya Savaşına kadar Fransa sömürgelerinde geçerli olan Fransız tarzı İngiliz ticaret kuralları, ‘pacte coloniale’ şeklinde süslenmiş olsa da ekonomik asimilasyonu özetler. Uygulamada bütün ekonomik ve iktisadi kararlar Paris tarafından, Fransa’nın çıkarlarını önde tutarak, sömürgelerdeki kaynakları Fransa lehine kullanarak, sömürge yerlilerinin lehine olsun olmasın Fransız tüccar ve üreticilerin bu pazarlarda çoğalmalarına destek olarak verilir. Tabii öte yandan bütün bunlar Fransızların sömürgelerin geliştirilmesine önem vermedikleri anlamına gelmiyordu. Şehirlerin, binaların, demir ve karayollarının inşası bunun kanıtlarıydı ancak bu kanıtlar da sonuçta dolaylı olarak Fransızların buralardaki işlerini geliştirmelerine hizmet eden iyileşmelerdi. “İkinci dünya Savaşı sonunda sömürgelerden sorumlu başkan Albert Sarraut, sömürge toprakların tüm kaynaklarının Fransa’nın yeniden inşasına kullanılması yolunda karar çıkartmıştı ancak ekonomik kriz bu planını uygulamasına olanak vermedi” (Le Vine, 2004).

1946’da Fransa sömürgelerini ‘ülkeler’ ve ‘bölgeler’ olarak ikiye ayırdı. Guyana, Martinik, Guadalupe ve Reunion Adaları ilk grupta, geri kalanlar da ikinci gruptaydılar. “Bu bölgelerde 1965’e kadar Amerika’nın birçok ülkeye uyguladığı türden, ‘bayrak asmadan sömürgecilik’ belli ölçüde uygulandı” (Stafford, 2008). Bağımsızlık elde eden birçok eski sömürge iktidar sahipleri uzun yıllar asıl karar veren değil, verilen kararları uygulayan kişi ve kurumlar olarak kaldı. Jean Paul Sartre’ın 1964’te kullandığı anlamda yeni-sömürgecilik; uzun süre yeni dünya düzeni olarak devam edecekti.

Sömürgeler, ikinci Dünya Savaşı'ndan Fransa'nın sağ çıkmasını, imparatorluğun topraklarının genişliğine ve ekonomik gücüne bağlıyordu. Yine de sömürgelerde reform kaçınılmaz görünüyordu ve savaşın ekonomik yükü kolay aşılacak sorunlar getirmemişti. 1946'da Fransa İmparatorluğu, 'Birleşik Fransa' adını aldı. Hindişin bölgesini yeniden kontrol etme girişimleri Dien Bien Phu Savaşı ve yenilgisiyle sonuçlanırken 1954'te Cezayir ile savaş gündeme geldi. "1962'ye kadar süren bu savaşın politik, ekonomik ve diplomatik bedeli öyle ağırdı ki Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle, Cezayir'in bağımsızlaşmasını engellemenin Fransa'ya yalnızca bölünme ve istikrarsızlık getireceği kararına vardı." (Tyre, 1998: 128) 1955 Nisan ayında Endonezya'da düzenlenen bir Bağlantısızlar (non-aligned nations) toplantısına Fransa'dan yeni kopan eski sömürgelerin ve Cezayir'in ulusal temsilcilerinin katılımı, uluslararası ilişkilerde 'Üçüncü Dünya' diye bir kavramın oluştuğunu kanıtlar nitelikteydi.

Fransız kültürü sömürge yerlilerinin zamanla içselleştirdiği uygulamalar bütünü haline gelmiş ve 'medeni' dünyaya bağlanmanın bir yolu olarak görülmüştü ki bağımsızlıklarını ilan etmiş olan eski sömürgeler, dünya genelinde 'Frankofon' terimi etrafında birleştiler. Kısa sürede bu terimin anlamı 'ana dili Fransızca olmasa da Fransızca konuşan halklar' tanımını aştı ve daha çok 'aydınlanmanın hümanizma ilkesiyle özdeşleşen bir dizi evrensel değeri benimseyen topluluklar' tanımına yaklaştı. Fransız üniversitelerle akademik işbirlikleri ve başka ilgi alanlarında ortaklıklar bu çatı altında kurulurken 1981'de iktidara gelen François Mitterand potansiyelin farkına vararak Fransa'nın bu konuya liderlik etmesini sağladı. "Böylece Fransızca; İngilizcenin ve Amerikan kültürünün hegemonyasına meydan okuyabilecekti." (Majumdar, 1998, 148) Günümüzde bu topluluğa girebilmek için ülkede bir çoğunluğun ya da azınlığın Fransızca konuşması gerekmemektedir; Fransızca'ya ya da Fransız kültürüne bir kültürel yakınlık duyulması yeterlidir. Topluluğa, güncel rakamlarla 56 ülke üyedir.²

"Fransız sömürgeciliği sonrasında Fransa çok sayıda göçmen aldı ve ikinci dünya savaşı sonrası, şehirlerin yeniden inşasında bu göçmenlerin işgücünden çokça faydalandı." (Stafford, 1998, 177) "İrk ve etnisite ayrımı gözetmemeyi ve çokkültürlülükten ziyade kültürel kaynaşmayı önde tutmayı yabancılar konusunda

² "francophonie.org/English.html" Resmi internet sayfasından Temmuz 2011'de güncellenmiş veridir.

politika edinmiş Fransız hükümeti” (Pierrot, 1998; Rosello 2003), vatandaşlık almak isteyen göçmenlere bürokratik zorluklar çıkarması ve ihtiyaç zamanı bu yabancı öznelerine daha yakın durması gibi sebeplerden ötürü bu politikasını tam uygulamamakla eleştirilmiştir. Yine de Fransa; Amerika Birleşik Devletleri’nden sonra dünyada en çok göçmen kabul eden ülkedir ve farklı ırklardan, dinlerden ya da etnik altyapılardan insanların evlenme oranı açısından Avrupa’daki en yüksek oran buradadır.

Fransız sömürgeciliğinin yerli kültürleri yaşayış, din ve dil bakımından dönüştürmesi, onlar için her zaman asimile edici ya da yıkıcı sonuçlar doğurmamıştır. Kreol diller ve dinler bunun bir örneği olarak verilebilir. Yerlilerin kendi geleneklerini yaşattığı ve Katolik Kilisesi’nin uygulamalarını melezleştirdiği kreol dinlerde Hristiyan otorite de sarsılır ve dönüşür. Haiti ve Karayipler’de kreol dini uygulamalar halen görülebilir.

1930’larda ortaya çıkan ‘Negritude’, ilkin Afrika yazın ekolü olarak kabul edilir. Daha sonra Senegal’de Cumhurbaşkanlığı yapacak Leopold Sedar Senghor’un liderliğini üstlendiği bu ekolün yazarları; Marksizmi, Afrika deneyiminden yola çıkarak gelişen sömürgecilik karşıtı söylemlerle harmanlayıp ürünlerine yansıtmışlardır. Senghor şiirlerinde zenci-beyaz ayrımının yarattığı ırkçı kısırdöngüden kurtulmak için melezliğin özgünlüğünü konuşmanın iyi bir yol olduğu üzerinde durmuş, üstünlük, aşağılık ya da saf ırk gibi ideallerin olanaksızlığına ve gereksizliğine dikkat çekmiştir. Yerli halkların geçmişinde biriken kolektif bilinci ve özgün ruhu öne çıkarırken, sömürge öncesi yaşantıya geri dönme ya da oraya dönememenin melankolik karamsarlığına saplanma niyetleri gütmemesi açısından Senghor’un yazını Sömürgecilik-Sonrası edebiyatın ilk örneklerinden sayılabilir.

1.4. İngiltere Sömürgeciliği

Dünya tarihinin ikinci en büyük imparatorluğunu kurmuş İngiltere’nin sömürge kurma girişimleri 16. yüzyılda şekillenir ve ilk yerleşkeler Kuzey Amerika ile Karayipler’deki birkaç adadır. İngiltere, denizaşırı sömürgeler oluşturarak topraklarını ve ticaret potansiyelini geliştirme işini özel şirketler üzerinden gerçekleştirmiş, bu şirketlerin en kârlısı da Doğu Hindistan Şirketi olmuştur. Şirketin bu yüzyıl başında en büyük rakibi Hollanda Doğu Hindistan Şirkettir. 1600’lerin sonunda yapılan bir anlaşmayla faaliyet alanları ayrılmış; bölgedeki baharat ticareti

Hollanda'ya, kumaş ticareti İngiltere'ye verilmiştir. O zamanın ticaret dünyasında en çok para getiren baharat ticareti, zamanla işlevini kumaş ticaretine bırakınca 1720'lerde İngiltere'nin şirketi daha kazançlı konuma gelmiş, birçok şirketi içine alarak tekelleşmiş ve kraliçe tarafından 'Şerefli Doğu Hindistan Şirketi' olarak adlandırılmıştır. Şirketin Hindistan ve Asya'dan taşıdığı ana hammaddeler pamuk, ipek, çivit boyası, çay ve afyondur.

Amerika'daki 13 koloninin Amerika Bağımsızlık Savaşı ile imparatorluktan ayrılması İngiltere'yi güney kıtalarına yönlendirir. Kuzeyde Kanada, İrlanda, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi sömürgeleri vardır ancak baharat, kumaş ve sanayi devrimini hazırlayacak başka birçok hammadde için Asya'daki ve güney bölgelerdeki topraklara ihtiyaç vardır.

1815'te Napolyon Fransa'sını ve onunla birlik olan başka birçok Avrupa ülkesini yenen İngiltere, önündeki yüz yıl boyunca dünyanın en büyük gücü haline gelir. "Denizlerde hakimiyet kuran İngiltere, daha sonraları 'Pax Britannica' olarak adlandırılacak küresel polislik görevine soyunur" (Porter, 1998, 332) ve "dış politikada mağrur soyutlanma³ denen politikayı benimser" (Lee, 1994, 254-257). 1922'lerde 34 milyon km² alana yayılan imparatorluk için en bilinen deyim 'Üzerinde güneş batmayan imparatorluk'tur. Hindistan, Pakistan, Mısır, Çin, Hong Kong ve Afrika'daki birçok ülkede kontrol elde eden imparatorluk buralardan gelen hammaddeyle sanayi devrimini yürütüyorken buharlı makineler ve telgraf sistemleriyle teknolojisini de geliştirmektedir.

Bu arada diplomatik ilişkilerden kendini soyutlayan imparatorluk, Rusya ve Avrupa'daki devletlerle iyi ilişkiler yürütememiştir. Almanya'da gelişen sanayiye bir tehdit olarak gören İngiltere, Birinci Dünya Savaşında kozlarını paylaşmış ve topraklarını biraz daha genişletmiştir. Dört yıl süren savaş büyük ekonomik yük getirmiştir.

İmparatorluk içindeki farklı kültürlerden sömürge ülkeler, 1800'lerin sonunda İngiliz Milletler Topluluğu'nu kurmuşlardır. Politik bir grup değillerdir ancak demokrasi, insan hakları, hukuk düzeni, adil yönetim, bireysel özgürlük, bağımsız ticaret ve

³ Mağrur soyutlanma (splendid isolation), 19. Yüzyıl İngilteresinin Muhafazakar Parti liderleri Benjamin Disraeli ve Marquess of Salisbury tarafından benimsenen dış politikasıdır. Terim aslen bir Kanadalı politikacı tarafından üretilmiş olup İngiltere'nin Avrupa'daki ilişkilerine müdahale etmemesini takdir eder. (wikipedia.org)

dünya barışı gibi kavramları destekler ve en önemlisi; imparatorluk, topluluğa üye milletlere eşit davranacaktır.

Bu arada 1834'te St Helena, Ceylon ve Doğu Hindistan Şirketi'nin yönetiminde bulunan topraklar dışında köle ticareti ve kölelik yasaklanmıştır. Hindistan'da çıkan Büyük Ayaklanma'yı bahane ederek kraliçe Doğu Hindistan Şirketi'nin buradaki politik, ticari ve idari ayrıcalıklarına son vermiş, şirketin tüm haklarını devralmıştır. İrlanda, Yeni Zelanda, Avustralya, Kanada gibi ilk sömürgelerde bağımsızlık için mücadeleler başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'nın beklenmedik bir güç göstererek güney ve doğu Asya'yı ele geçirmesi İngiltere'nin ticaret yollarını zorlaştırmakla kalmamış, ciddi prestij kaybına da yol açmıştır. Savaş sonunda galip tarafta olsa da, imparatorluk şehirlerini ve endüstrisini yeniden kurmak için Amerika'dan yüklü borçlar almıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda Rusya'nın süper güç olmasıyla emperyalizm-karşıtı hareketler hızlanmıştır. Sömürgelerin ardı ardına bağımsızlaşması sürecinde Amerika, komünizm karşıtı politikasını sürdürmek için İngiltere'ye destek vermiştir.

“1945'ten 1965'e kadar olan zaman zarfında İngiltere'nin (deniz aşırı topraklardaki) nüfusu 700 milyondan 5 milyona düşecektir ve bu beş milyonun üçü de Hong Kong'da olacaktır.” (Brown, 1998, 330) Hong Kong'un 1997'de Çin Halk Cumhuriyeti'ne devredilmesinin ardından İngiltere için imparatorluk devri kapanmıştır.

Yukarıdaki ayrıntılı özette İngiltere'nin sömürgecilik girişiminin öncelikli olarak ticari sebeplerle başladığı görülebilir. Ancak Doğu Hindistan Şirketi, kraliçenin yetkisini kullanarak ticaret yaptığı sömürgelerin kültürel ve sosyal yapısını değiştiriyordu. “1860'da burada kurulan Kalküta Yüksek Mahkemesi için Hindistan'ın hukuki ve sosyal uygulamalarını çeviren William Jones, burada yaşayan halkın medenileşmesi ve İngiltere ticaretinin gelişmesi için karşılıklı olarak çeviriye ihtiyaç olduğunu iddia ediyordu.” (Robinson, 1997, 81) Eğitim kurumlarının İngilizleştirilmesi, Avrupa edebiyatının buradaki dillere çevrilmesi, kast sistemindeki düzenlemeler, sati uygulamasının yasaklanması bu mahkemenin yaptığı değişikliklerden yalnızca birkaçıydı. “Jones, çevirileri bir grup okur-yazar Hintli yardımıyla yapıyordu ancak onları çoğu zaman güvenilir ya da öznel bulduğu için

çeviri süreci aynı zamanda Hindistan'ın eski ihtişamındaki uygulamaları düzeltme, iyileştirme ve arılaştırma girişimiydi" (Niranjana, 1992). Jones ve sömürge yönetimindeki diğer isimler Hindistan'ın kendi kurallarıyla yönetilmesinin en doğru yöntem olduğu konusunda hemfikirlerdi ancak bu kuralların yukarıdaki şekilde yeniden yazılarak çevrilmesi gerekiyordu.

1.5. Sömürgecilikte Kültürel Çeviri

Sömürgecilik tarihi boyunca gerek 'medenileştirme', gerek 'daha iyi ticaret düzeni kurma', gerekse misyonerlik bağlamında sömüren güçlerce yapılan düzenlemeler; birebir çeviri hareketleri üzerinden gerçekleşmiştir. Öte yandan bu medeniyet dönüşümü için 'çeviri' kavramı bir topyekûn eğretileme olarak kullanılır. Sömürge yerlilerinin edebiyatı, tarihi, hukuk sistemi ve metin olarak görülebilecek diğer bütün uygulamaları bu süreçte Birinci Dünya tarafından çevrilirken; genel tabloya bakarsak aslında Birinci Dünya, yerlileri kendine çevirmekte; Batılılaştırmakta, rasyonalize etmektedir.

Yukarıda anlatılan sömürgeleştirme girişimlerinde de görüldüğü gibi, bu süreçte işgal edilen yerler işgalcinin toprağı sayılmış ve üzerinde yaşayan halkla beraber işgalcinin çıkarları doğrultusunda dönüştürülmüştür. Bu dönüştürme işlemi; yerleşim şekilleri, toplumsal yapılanma, inanç sistemi, dil, giyim-kuşam, eğitim, yer adları, gelenekler, üretim ve tüketim biçimleri dahil birçok alanı içermiştir. Ancak sömürgeleştirmede etkin özne sömürgeci otoriteler olarak görülse de dönüştürülen halk yeni düzenlemelere kendi artyetişimiyle tepki göstermiş ve çeviri sömürgeci otoritelerin başta amaçladığı şekilde gelişmemiştir. Günümüzde bu çok katmanlı çeviriye Kültürel Çeviri denmektedir. Bu kavrama göre çeviri, dilsel eşdeğerlik kurmanın ya da kültürel farklılıkları dengeli şekilde aktarmanın ötesinde bir alandır. İlerleyen bölümlerde görüleceği gibi bu alanı Bhabha 'üçüncü alan' olarak adlandırır.

Kültürler arası çeviriden farklı olarak burada erek-kaynak gibi konumlandırılacak taraflar bulanıklaşmıştır. Kaynak metin yerliler, erek metin de sömürgeci otoriteler olarak düşünülse bile çeviri sonucunda melez bir durum elde edilmiştir. Dahası, çeviri, bu süreçte önceden erek ya da kaynak olarak sözde kurgulanan karşıtlıkları dönüştürmüştür. Dolayısıyla Kültürel Çeviri, kültürler arası çevirinin ya da

çokkültürcü, uluslararası liberal tutumların aksine; öz ve birbirinden bağımsız, bütünlüklü kimlikler varsayımı üzerine kurulu politikaları boşa çıkarır ve günümüz dünyasında özgün, öz bir kültür varlığının olanaksızlığını kabul eder.

Kültürel Çeviride kavramların, geleneksel çeviri yaklaşımlarında olduğu gibi tek bir karşılığı bulunmamaktadır. Benzer kültürel çeviri girişimleri farklı coğrafyalarda farklı sonuçlar vermiştir. Dolayısıyla kültürel çeviri bir süreçtir ve karşılıklı dönüştürme girişimleriyle devam eden bir uzlaşma zeminini anlatır.

Kültürel Çeviri, geri dönüşü olmayan bir süreçtir. Bağımsızlaşma sonrası kimlik arayışına giren kimi eski sömürgelerin, sömürgeleştirme öncesi kimliklerine geri dönmeleri olanaklı değildir. Ancak kültürel çeviride kimlik politikaları bertaraf edildiği için bu durum topyekun bir kayıp olarak nitelendirilmemektedir. Yeni kimlik arayışları Kültürel Çeviri sürecinin süregeldiğini gösterir ve eski sömürgeci özneler de bu sürece dahildir.

2. SÖMÜRGEÇİLİK-SONRASI KURAMIN ÖNDE GELEN TEMSİLCİLERİ

Edward Said, Homi Bhabha ve Gayatri C. Spivak'ın Sömürgecilik-Sonrası kuramın kurucuları olduğu daha önce yapılmış bir tespittir (Young, 1995; Moore-Gilbert, 2000). Said Şarkiyatçılık külliyatının eleştirisini yazmasaydı Sömürgecilik-Sonrası da oluşmayacaktı. Said'den feyzalarak yazan Bhabha, konuyu psikanalizden kavramlarla derinleştirdi. Spivak ise feminist, yapısökümcü bakışıyla ve çevirmen kimliğiyle alanı yeni boyutlara taşıdı.

2.1. Sömürgecilik-Sonrası Çeviri Kuramının Doğuşu

Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımları sosyal antropoloji, budunbilim, yapısöküm ve sömürgecilik tarihi çalışmalarındaki gelişmelerle 1980'lerde ortaya çıktı. Bu kuramı geliştiren temsilciler kendilerini çeviribilim araştırmacısı olarak adlandırmamışlardır çünkü çeviribilim o zamanlar hareket noktasını dil olarak belirlemiş, dil üzerinden kültür dizgelerini incelemeye çalışmıştır. Sömürgecilik-Sonrası kuramı geliştirenlerse kültürel bağıntıları analiz ederek dilsel ve ideolojik çeviri bulgularına varmışlardır. Bir süre sonra odak kaçınılmaz olarak bu çeviri etkinliklerinin şiddet içerikli doğasına ve asimle edici niteliğine kaymıştır.

Sömürgecilik-Sonrası kuramın çeviribilime yansımalarının kaçınılmazlığı; sömürgeleştirme ve sömürgeci bağımsızlaşma süreçlerinde (kültürel ve dilsel) çevirinin azımsanamaz rolünden ve Sömürgecilik-Sonrası dünyada 'öteki'nin kendini tekrar ürettiği yazının aktarılmasında çevirinin hayati öneminden gelir.

Sömürgeleştirme sırasında, gerek egemen, gerekse kontrol edilmeye çalışılan taraf için çeviri tek iletişim yoluymdu. Sömürgeci güçlerin eyleyicileri, buldukları yerde konuşulan dili genelde bilmiyorlar, iletişim kurmak için sosyal antropologlardan, etnograflardan ya da diğer Batılı çevirmenlerden destek alıyorlardı. Kimi zaman yerli halkın içinden yeni otoritenin dilini öğrenen çevirmenler de çıkıyordu ancak bu özneler Bhabha'nın 'mimic man'⁴ dediği (1984) dışı Hintli, içi İngiliz çevirmenlerdi.

⁴ Burada Bhabha, V.S. Naipaul'un "The Mimic Man" adlı eserine gönderme yapmaktadır. Türkçeye "Taklitçiler" adıyla çevrilen eserin baş kahramanı, Londra'dan eski sömürge adası Isabella'ya döner

Talal Asad, etnografların bu çalışmalarda yerlileri, yerlilerin kendilerini anladıklarından daha iyi anladıklarını düşünmelerinin onları ‘üstü örtülü anlamları’ ortaya çıkarma yoluna ittiğini anlatır (Asad, 1986, 160). Asad bu fikrini, Robinson’un da belirttiği gibi, David Pocock’un etnograf-psikanalist benzetmesiyle destekler. Etnograf bu süreçte yerlileri adlandırır (interpellation), özneleştirir (subjectification) ve ona tahakküm (hegemony) araçlarını sunar. Bunları yaparken de yerlilerin içkin durumlarını çözümleyerek onların konumlarında (onların da bilemediği) ‘ima edilen’ niyetleri baskıcı gücün kullanımına sunar. Sömürgecilik-Sonrası kuram bu egemenlik kurma tarihinin, üzerlerinde egemenlik kurulmuş bireyler üzerinden yeniden, sorgulanarak yazılması şeklinde de algılanabilir.

Talal Asad *İngiliz Sosyal Antropolojisinde Kültürel Çeviri Kavramı* adlı çalışmasında sosyal antropologun görevinin bir çeviri olarak algılanmasının tarihini araştırırken, Godfrey Lienhardt’ın 1954 tarihli “Modes of Thought” adlı makalesine kadar gider:

“Yabancı bir kabilenin nasıl düşündüğünü diğerlerine açıklama sorunu, sonraları topyekun bir çeviri olarak düşünölmeye başlandı: İlkel düşüncenin içinde, gerçekten yaşadığı dilde sahip olduğu tutarlılığı kendi dilimize olabildiğince açık şekilde aktarmak”.

(Lienhardt’tan aktaran Asad, 1986, 142)

Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarının gelişmesinde sosyal antropolojinin son dönemlerinde ortaya atılan bu çeviri kavramının etkisi görölmektedir. Sosyal antropolojide önceleri çeviri kavramı dilsel düzeyde algılanmış, daha sonra kültürel boyutuyla incelenmiş ve günümüze taşınmıştır. Sömürgeleştirme girişimlerinde uygulanan kültürel ve dilsel çevirinin bir ‘medeniyet çevirisi’ olduğunun farkına varılmasıyla çeviri söylemine bu ideolojik boyut resmen dahil edilmiş ve eski sömürgeler Sömürgecilik-Sonrası çeviri kuramıyla kendilerini yeniden, bu kez kendi bildikleri şekilde çevirmenin yollarını aramışlardır.

Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların da tartışıldığı 4. Asya Çeviri Gelenekleri Konferansı’nda, (Asian Translation Tradition Conference, Aralık 2010, Hong Kong) az önce bahsedilen kültür-medeniyet çevirisi/ dilsel çeviri karşılaştırmasının yapılamayacağı; çünkü bu kavramların birbirinden ayrılamayacağı görüşü ortaya atılmıştır (Kothari, 2010).

ve kimlik bunalımları burada devam eder. Taklit konusuna Bhabha’nın ayrıntılı yaklaşımı için bakınız: 2.2.Homi Bhabha.

Douglas Robinson, *Translation and Empire* adlı eserinin birinci bölümünde yorumbilimsel *After Babel* çalışmasıyla George Steiner'in, Even-Zohar, Toury, Lefevere gibi isimlerden oluşan betimleyici ve çoğuldizgeci çeviribilimcilerin ve Skopos ile Handlung kuramlarının yaratıcıları Vermeer ile Holz-Manttari'nin Sömürgecilik-Sonrası çeviri incelemelerine zemin hazırladıklarını belirtir. (Robinson, 1997, 12) Öte yandan 1990'da Gyan Prakash, "Üçüncü Dünyanın Şarkiyatçılık-Sonrası Tarihini Yazmak" (Writing Post-Orientalist Histories of the Third World: perspectives from Indian Histography) adlı makalesinde Marksist ve yapısalcılık-sonrası kuramın Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların ideolojik temelini hazırladığını yazar. (Prakash'tan aktaran Robinson, 1997, 19)

Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarında eski sömürgelerin özgün kimliklerini yeniden inşa etmesi için önerilen yeniden çeviri yöntemi; ya da başka bir şekilde söylemek gerekirse edebiyat, tarih, destan ya da başka sömürgeci çeviriye maruz kalmış metinlerin yerliler tarafından yeniden çevrilmesi önerisi kimi zaman aşırı-milliyetçi, dayatmacı ya da özcü söylemleri tetiklemektedir. Tejaswini Niranjana, sömürgeleştirilmiş halkların metinlerinde sömürgeciliğin izlerini gidermeye yönelik bir tekrar çeviri süreci önerir. (Robinson, 1997, 88-89) Bu türden çeviriler, geri dönüşü olmayan melezlik durumunu gidermeyecekse de eski sömürge yerlisinin kimlik bunalımına bir çözüm başlangıcı olabilir. Eric Cheyfitz (1991), sömürgeciliğin yalnızca yıkıcı, yozlaştırıcı etkilerinden söz edip sömürgecilik öncesi Amerika'nın ne kadar saf, kirlenmemiş, iyi olduğunu vurgularken aslında ikili zıtlıklara geri döner. Lawrence Venuti (1998) ise sömürülen toplumların yazınlarını çevirirken yabancılaştırıcı çeviri uygulanması gerektiğini, böylece yerel kültür ve dilin öne çıkacağını iddia eder. Bu türden bir yaklaşım çevirmeni kısıtlayıcı, durumu aşırı genelleşici ve sundukları bakımından dayatmacıdır. Spivak'ın "ayrıcılıklarımızı kayıplarımız olarak yeniden öğrenme" (Spivak, 1990,9) şeklinde ortaya koyduğu sürece göre eski sömürge yerlileri, dayatılan baskıyı unutup sömürgeci gücün otoritesini kabullenerek dilsizleşmiş, 'madun' konumuna gelmişlerdir. Batılı (ya da ayrıcalıklı konumda olabilecek her kimse) entelektüel bu türden bir suskunlaştırılma yaşamadığı için Öteki'nin bilgisini anlayacak içgörüye sahip değildir. Ancak, kendi ayrıcalıklı konumunu bir kayıp olarak addederek madunla arasındaki eşitsizliği bertaraf edip onu anlayabilecek kapılar açabilir. Buradaki ayrıcalıklı öznelerin, kendilerini yapay olarak söz konusu sürece tabi

tutmaları önerisi gerçekleştirilmesi çok zor ve içsel empati gücüne dayanan naif bir öneridir.

Aijaz Ahmad ve Arif Dirlik'in dile getirdikleri düzeydeki kuram eleştirisi ise 'üçüncü dünya' kavramını reddeder, Sömürgecilik-Sonrası kuramın eleştiri gücünü kaybetmiş olduğundan ve kapitalizmin üremesi için yeni bir yol olduğundan söz eder. Çünkü sömürgecilik henüz bitmemiştir ve Sömürgecilik-Sonrası, sömürgecilik ile birlikte var olabilmektedir. Dirlik'e göre, Sömürgecilik-Sonrası eleştirinin temel kavramlarından olan melezlik; sömüren ile sömürülen arasındaki güç dengesizliğini görmezden gelmemiz ve sömürgeci hegemonyanın uyguladığı şiddeti tarihe gömmemiz için yollar sunar. Bu türden tartışmalara ilerleyen bölümlerde daha uzun yer ayrılacaktır.

Sömürgecilik-Sonrası kuram birçok yanıla dünyadaki güç çekişmelerini ve henüz bitmemiş üstünlük kurma mücadelelerini anlamamıza yardımcı olur. Sömürgecilik sürecinde yazılan tarih ve edebiyatın şimdiki uygulamalara nasıl yansıdığını, çevirinin bu aşamalardaki gücünü bu sayede tanıyabiliriz. Bu anlaşmalar ve tanışıklıklar, araştırmacılara toplumların birbirini anlayarak özgürleşmesi yolunda yeni ufuklar sunabilir.

Diğer taraftan bakılırsa sömürgecilik süreci boyunca mağdur edilmiş halkların farklılığının Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda aşırı vurgulanarak fetişleştirilmesi incitici bir hal alırken durumu tüm dünyanın gözünde normalleştirmeye, şiddet içeren sömürgeci çeviriyi birinci dünyanın yaptığını gözden kaçırmamıza, bir anlamda hedef şaşırmamıza yol açabilir. Bu yönleriyle Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlar Marksist kuramcılar tarafından eleştirilmekte, liberal düzene ve kapitalist ekonomiye destek kuramlar olarak görülmektedir.

2.2. Şarkiyatçılık

Young da (2007) Mutman da (2009), Said'in *Şarkiyatçılık*'ı yazarken bu eserin "Sömürgecilik-Sonrası" başlığında bir bakışa yol vereceğinin bilincinde olmadığını altını çizerler. Young'a göre Sömürgecilik-Sonrası, Said'in önünü açtığı bir disiplindir, ancak Said bu gerçeğe kimi zaman kayıtsız kalır kimi zaman da düşmanca bir tutum takınır: "Said eserine aynı zamanda hem kozmopolit hem de milliyetçi olma gibi çelişkiler ya da alt alan çalışmalarını (örneğin Afro-Amerikalı

yazın, eşcinsel yazın eleştirisi vs.) ayrımcı olduğu için sevimsiz bulma gibi muhafazakâr tutumlar yansıtmıştır” (Young, 2007). Eagleton’a göre Sömürgecilik-Sonrası incelemelere girişte Said’in eserinin eleştirisinin yapılması bir önkoşul gibidir ve Said’i disiplinden soğutan da bu olmuştur. Aslında Said Şarkiyatçılık adlı eserinde, kendi zamanına kadar süregelen Batı odaklı bakışı eleştirmiş ve Doğu toplumlarının bilimsel, nesnel araştırmalarının yapılması gerektiği düşüncesini savunmuştur. Bu araştırmaların Sömürgecilik-Sonrası bakışa dönüşmesinde Said’i rahatsız eden ise, Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların bir ayrımcılık çalışması, kimlik politikası olarak algılanmasıdır.

Spivak ise Said’in eserinin son derece kişisel gözlemlere dayanan, henüz bitmemiş bir eser olduğu kanısındadır (2007). Yani diyebiliriz ki Said, eseriyle bir gidişata müdahalede bulunmuştur ve Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların oluşumunu tetiklemiştir ancak Spivak gibi disiplinin içinden bir otoritenin sesine kulak verirsek şu da bir gerçektir ki Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlar henüz bir sonuca varmamıştır.

Said’in Şarkiyatçılık adlı eserinde altı çizilen; Avrupalı sömürgecilerin kendi medeniyetlerinin üstünlüğünü ortaya koymak üzere yarattığı Doğulu kalıp-tip söylemidir. Bu kalıp-tip yanıltıcı, bilimsellikten uzak ve öznelidir:

“Şarkiyatçılıktaki ikili karşıtlık Batı’yı eril, demokrat, mantıkçı, ahlaklı, dinamik ve ilerici olarak tanımlarken Doğu’yu dilsiz, duygusal, dişil, despot, mantıksız ve gerici olarak kalıp-tipleştirir. Bu ‘ötekileştirme’ tamamen olumsuz nitelikler taşımaz. Said; Doğu’ya Batı tarafından uygun görülen ruhanilik, uzun-ömürlülük ve kalıcılık gibi niteliklerin aşırı değer atfedildiğini vurgular.”

(Moore-Gilbert, 1997,39)

Yukarıdaki ‘aşırı değer atfedilme’ yorumu, Said’in Doğu’da var olduğuna inandığı bu niteliklerin Batı tarafından fetişleştirilerek tahrife uğratıldığı, Şarkiyatçı söylemde Batı tarafından onun bakışıyla yeniden kurulduğu yorumuna açıktır. İlerleyen bölümlerde, Yeni-Şarkiyatçı ve Öz-Şarkiyatçı üretimlerin küresel tüketim döneminde bu fetişleştirmeler üzerinden kurulduğu görülecektir. Yani Doğu, kendi üzerine tanımlanan bu niteliklerini birer meta gibi üretimine dahil etmiş; bir bakıma Batı’nın onu görmek istediği şekillerde kendini yeniden üreterek tüketime sunmuştur. Said Şarkiyatçılık’ta bu saptamaları yaparken büyük olasılık bu kısır döngüyü de öngörmemiştir.

Said'e yapılan eleştirileri görmezden gelmemekle beraber; savunmak gerekir ki Sömürgecilik-Sonrası disiplinin üzerine yamanmasına karşı durmasının haklı sebepleri vardır. Başka sorunlarının yanı sıra ayrımcı bir bakışı olduğu için (Kadın çalışmalarına, azınlık ya da eşcinsel çalışmalara da bu yüzden sıcak bakmaz) Şarkiyatçı yaklaşımları reddeden birinin, bir Yeni-Şarkiyatçı bakış yaratma niyeti olduğu düşünülemez. Oysa gelişmeler Said'in kontrol edebileceği türden değildir ve yeni dünya düzenine dahil edilmesi kaçınılmaz olan eski sömürgelerin kültür üretimlerinin eleştirisinde Sömürgecilik-Sonrası diye adlandırılan disipline geçişe Şarkiyatçılık eseri ciddi anlamda yön vermiştir. Bu defa nesne Şark değil tüm eski sömürgelerdir ve amaç yermek, egzotize etmek ya da masalsılaştırmak değil dünya kültür üretiminde onlara bir yer açmak, dolayısıyla onları küresel tüketime dahil etmektir. Ancak bu yer açma ve dahil etme girişimi Birinci Dünyanın yalnızca etik kaygılarıyla gerçekleşmediği gibi yalnızca eski sömürge entelektüellerinin çabasıyla da olmamıştır.

Said'in Doğunun Batıdaki tasvirlerini ortaya koyması ve bunları eleştirmesinin üzerine, Doğuda da Garbiyatçılık (Occidentalism) bir karşı tepki olarak ortaya çıkmıştır. Batı, aynı Batı'nın Doğu'ya yaptığı gibi yüzeysel ve önyargılı yollarla eleştirilmiş, hatta bu eleştiriler Batıya düşmanlığı ve şiddeti tetikleyen söylemlere vardırılmıştır.

Ian Buruma ve Avishai Margalit'in *Garbiyatçılık: Düşmanlarının Gözünde Batı* başlığıyla yayımladığı kitap, Japonya'dan Afganistan'a; Batı Modernizmini uygulayıp hazmetmemiş olmak ya da ona tamamen karşı durmak arasındaki düşmanlığın derecelerini aktarır. İkinci Dünya Savaşı sonrası ulus-inşa sürecinde Batı aydınlanması ve modernizminin araçlarını uygulamış birçok ülke bir süre sonra farklı nedenlerle bu uygulamalara karşı durmuş ve sonrasında Garbiyatçılık diye adlandırılacak girişimlerle kendi medeniyet algılarını ve kimliklerini yaratmaya çalışmıştır. Adı geçen kitapta verilen örnekler bakacak olursak; Doğu'nun Batılılaşma isteği ve hareketleri çok hızlı ve şiddetli olmuştur. 1930-1980 arasında Türkiye'den Japonya'ya, İran'a birçok Doğu ülkesinde 'Şark'a ilişkin birçok gelenek ve uygulama kanunlarla yasaklanmış ve yok sayılmıştır. Özellikle bu baskı rejimlerinin sanayi devrimiyle beslenmediği ülkelerde Batı düşmanlığı büyümüş, yerini Şarkiyatçılıktan çok daha şiddet içeren ve günümüzde örnekleri görülebilecek terör örgütlerine bırakmıştır. Ülkelerin uygulamalarında rejimler büyük içsavaşlarla

geri tepmiş, ya da bastırılmış kesim Garbiyatçı yaklaşımlarla iç huzursuzluğu tetiklemiştir. Sonuç olarak kalıp-tipleştirmeler, radikal köktencilik ve ötekileştirme girişimleri de tıpkı sömürgeleştirme girişimleri gibi dünyadaki şiddeti ve kutuplaşmayı tetiklemektedir. Said'in *Şarkiyatçılık*'ı yazarken bir amacının bu şiddeti ve kutuplaşmayı görünür kılarak yeni tartışma ortamlarına sunmak olduğunu söyleyebiliriz. Sömürgecilik-Sonrası incelemelerde, madun araştırmalarında ya da Milletler Topluluğu (Commonwealth Nations) çalışmalarında *Şarkiyatçılık*'ın bir kaynak kitap gibi kullanılagelmesinin altında bu amacı arayabiliriz.

Üzerine onyıllardır yapılan binlerce tartışma ve yazılan yüzlerce kitaptaki eleştirileri burada tartışmak mümkün olmasa da, *Şarkiyatçılık*'ı 'Batı'nın kendini sabit üstün taraf olarak kurgulama çabası' olarak özetleyebiliriz. Doğu, önce Garbiyatçılık ile buna tepki vermiştir. Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda ise taraflar bulanıklaşmış, özcü kimlik arayışları bertaraf edilmiştir. Artık bir üstünlük kurma, dışlama, yerme politikası kapitalist ekonomide küresel tüketim kavramını desteklememektedir. Yalnızca liberal öngörülerle değil, dünyanın geldiği doğal melezlik sonucu da kimlik politikaları geçersiz konumdadır. Bu tarafla düşünürsek Said'in eseri, karşı çıktığı ayrımcı ve kimlik kökenli görüşlere karşı bir kurama yol göstermiştir.

2.3. Melezlik, Muğlaklık ve Taklit

Homi Bhabha, Sömürgecilik-Sonrası kuramda muğlaklık (ambivalence), kalıp-tip (stereotype), taklit (mimicry), fetişleştirme, kültürel çeviri ve melezlik gibi kavramların üzerinde durmuş; psikanalizin ve biyolojinin bulgularından yararlanarak alana derinlik kazandırmıştır.

Freud'a göre iki karşıt içgüdü çatıştığında muğlaklık ortaya çıkar (Freud, 1987, 338). Bu muğlaklık Bhabha'ya göre sömürge olma ya da sömürme eylemlerine herhangi bir tarafından bulaşmış öznelerin ortak özelliğidir. Her iki taraf da muğlak bir kimlik bulma edimine soyunmuştur ya da maruz bırakılmıştır ve bu durum hem imrenme hem de reddediş taşır. Yerliler otoritenin iktidar araçlarına özenirken baskı ve zulüm onları reddetmeye, karşı durmaya yönlendirir. Otorite ise bilinmeze duyduğu egzotikleştirici tavrıyla bu bilinmezi asimile etme için duyduğu arzu arasındadır.

Baskı gören taraf da, baskı kuran taraf da bu muğlak ve çekişmeli durumda kutuplarını kaybederler. Sömürgeleştirme sürecinde kutuplaşarak birbirlerinin ötekisi

olarak kurulmuş taraflar; ara yerde, üçüncü alanda muğlak bir melezlikte kutuplarını törpülemek durumunda kalmışlardır.

Taklit, bu kutuplaşmanın törpülenmesinde rolü olan süreçlerden biridir. Taklit; sömürgeci gücün sömürge yerlisini kendine dönüştürürken kullandığı bir asimilasyon aracıyken bir süre sonra sömürgeci gücün kimliğini tehdit eden bir nitelik kazanır. Bir başka anlatımla, yapısökümcü bir okumayla, egemen özneyi ve onun baskı araçlarını yapısöküme uğratarak özgün amacından saptırır. Yani baskı araçlarını ve baskı kuran öznelerle benzeyerek onların amaçlarını paylaşıyor görünürken aslında bu araçlardaki ve öznelerdeki otoritenin yitimine sebep olur.

Aynı zamanda taklit, taklit edilen şeye görsel olarak yaklaşırken aslında taklit edende var olan içkin altyapının ötekileştirilerek korunmasına yönelik bir durum olarak görülebilir. Bhabha bu durumu Lacan'ın bir alıntısı ile destekler:

“Taklit, altta kalmış bir benlik denebilecek şeyden ayrı olduğu derecede, o ana kadar saklı kalmış olanı açığa çıkarır. Taklidin etkisi kamuflemdir... Alttaki yapıyla uyumak değil, o yapının delik deşik olmasına karşı; delik deşik olmaya karşıdır asıl sorun. Tam da savaş durumunda kullanılan kamuflejlaj gibi”.

(Jacques Lacan, ‘The line and light’ *Of the Gaze*’den alıntılanan Bhabha, *The Location of Culture*’ın Giriş bölümünde)

Sömürgeci gücün sömürge yerlisinde hedeflediği kendine benzerlik durumunu gerçekleştirebilmesi, bir bakıma yerlilerin dayatılana vereceği tepkiye bağlıdır. Taklitle hem sömürgeci dayatmalar parçalanıp benimsenme boyutunda yerli alışkanlıklarla çatışır; hem de sömürgeci öznenin söylemi parçalanmış dayatmalarla muğlak bir yapıya dönüşür:

“Reformcu ve medenileştirici misyonun, disipliner ikizinin yersizleştirici bakışı karşısında tehdit altında olduğu, taklit ve alayın arasında kalan bu yerden geliyor benim sömürgeciye ait benzetmem. Hepsinin ortak noktası olan, dozu ve kayganlığı taklidin muğlaklığına bağlı (neredeyse aynı gibi ama tam değil) bir söylemsel süreç; yalnızca söylemi parçalamıyor, sömürgeci özneyi parçalı bir varlık olarak kuran müphemliğe dönüşüyor. ‘Parçalı’ derken hem ‘eksik’ hem de ‘sanal’ demek istiyorum. Sanki ‘sömürgecinin’ ortaya çıkışı onun otorite söyleminin içinde bazı stratejik kısıtlama ya da yasaklarının temsiline bağlı. Sömürgeci benimsenmenin başarısı, onun stratejik başarısızlığına oynayan yabancı öğelerin çoğalmasıyla ilgilidir; dolayısıyla taklit hem benzerlik hem de potansiyel tehdittir”.

(Bhabha, 1994,85)

Sömürgeci otorite, yerlilerde direnç, meydan okuma ve reddediş yaratır. Ancak yerlilerin içkin olarak geliştirdiği bu direnç, bilinç ile bilinçaltının bulanıklaştığı ‘üçüncü alanda’ meydana gelir; tıpkı sömüren ve sömürülenin buluşup yaratıcı sonuçlara yol açtığı ‘sınırbölgelerde’ olduğu gibi. Kültürlerdeki yoğunluğun ve anlamların oluştuğu yer bu ara mekândır. Bir bakıma kültürler birbirinden ayrılabilir nitelikler, özler, bütünlükler değildir Bhabha için. Hatta bunların hepsi kurgulanmış ve iç içe geçmiş şeyler olduğu için kültürel çeviri hem kaçınılmaz hem de olanaksızdır.

Muğlaklık, melezlik, üçüncü alan gibi kavramlar; Bhabha’nın çokkültürcülüğe alternatif olarak sunduğu bir kavramdır. Çokkültürcülük ya da kültürlerarasıcılık kavramlarını düşünmek için, sınırları ayrılabilen kültürler olduğunu varsaymalıyız. Oysa ki Bhabha’ya göre gerçeklikte kültürler bu şekilde birbirinden ayrılamaz. Bu tür kimlikler kurgusal oluşumlardır ve sürekli değişime, alışverişe tabidir.

Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda Bhabha’nın üzerinde durduğu psikanalitik noktalar sürecin bir melezleşme olduğuna ve her iki taraf için de geçerli olup bu özneleri tekrardan iki ayrı kutup olarak kuramayacağımıza işaret eder. Sömürgecilik-Sonrası bireylerin (ve bu başlığa eski sömürgeciler de dahildir) sömürgecilik dönemi öncesindeki köklere giderek ‘öz’ odaklı kimlik arayışları artık gerçekçi bir çaba değildir.

Bhabha, Said’in Şarkiyatçılık çalışmalarında Doğu’nun Batı tarafından kalıptipleştirilmesine getirdiği eleştirileri Freud’un fetişleştirme kavramı ile açıklar. Freud’a göre erkek çocuk annesindeki penis eksikliğini fark ettiğinde bu onda bir hadım edilme korkusu yaratır. Bunun üzerine çocuk annesinin başka bir organını (ya da nesnesini) penis yerine koyarak korkusunu yenmeye çalışır. Yerine koyduğu organ artık kontrol edebildiği, korkusunu sayesinde yendiği ve zevk aldığı bir fetiştir. Bu fetişle çocuk, annesinin farklılığına karşı hissettiği yabancılaşmayı da aşar:

“Bhabha fetiş sömürgeye ilişkin kalıp-tipe iki yolla bağlar. İlk olarak, kalıp-tip fetiş ile benzer *yapısal* nitelikler taşır çünkü ikisi de yabancı/rahatsız edici olanı (cinsel/ırksal farklılık) tanıdık ve kabul görene (fetiş nesne/kalıp-tip) bağlar. (...) İkinci olarak, *işlevsel* bir bağ vardır: Fetiş olan kalıp-tip; derinin rengiyle/ırkla/kültürle ilgili bir farklılık taşıyarak bu farklılığın eksikliğini kaygısı (kültürel ya da ırksal farklılık cinsel farklılık gibi düşünülür) ve bütün ya da benzer olmanın onanmışlığı (kalıp-tip ırksal ve kültürel farklılıkları, ötekiliği maskeleyerek normalleştirir) arasında gidip-gelir”.

Kültürel çeviri, Bhabha için hem kaçınılmaz hem de imkânsızdır. Sınır kültürlerinde kendiliğinden gelişen iletişim ihtiyacı, çeviriyi kaçınılmaz kılar ve aynı zamanda bu kültürlerin bütünlüklü, sabit birer taraf olmaları mümkün olamayacağı için bildiğimiz anlamda bir çeviri edimi söz konusu değildir. Bhabha bu durumu olumsuz ya da kötümser bir bakışla yorumlamaz çünkü ona göre bu durum hem çeviri kavramına yaklaşımımızı dönüştürür hem de kültürleri dönüştürerek onların bağımsızlıklarını arttırır:

“Bhabha için kültürler biricik, özgün, birbirinden farklı oldukları için değil mutlaka başka kültürlerle karışmış oldukları ve ulusların onları içlerinde barındırmaya çalıştığı yapay sınırları her zaman aşmaları için de çevrilemezler. Geleneksel anlamda bir çeviriden söz etmek için iki farklı, sabit taraf varsaymak gerekir oysa sınır ya da göçmen kültürleri bu sabit taraflar algımızı ihlal eder. Çeviri aynı zamanda kaçınılmazdır çünkü özellikle sınır ya da göçmen kültürlerindeki özneler ömürlerinin her anı bir çeviri edimiyle varlıklarını idame ederler”.

(Robinson, 1997,27)

Öte yandan, sınır kültürlerinin dışındaki coğrafyalarda sömürgeleştirme girişimleriyle gerçekleştirilen dayatmacı kültürel çeviri, Bhabha'nın işaret ettiği sınır kültürlerinin etkileşiminde olduğu kadar karşılıklı ihtiyaçtan doğmaz. Bu durum, Sömürgecilik-Sonrası kuramla sömürgeci şiddetin unutturulmaya çalışıldığı ve tek dünya algısı yaratıldığı eleştirisine götürmemelidir. Bhabha'nın sözünü ettiği üçüncü alan, özcü kimliklere dayalı politikaların ve farklılık üzerine kurulu siyasetin sömürge dönemi sonrasında yararsız olacağını ifade eder.

Kültürel çevirinin olanaksızlığı ve zorunluluğu bireyde bir nostaljik reddedişe, ya da bir melankolik köktencilige yol açabilir. İlkinde çeviri öncesi döneme ait olan her şey olumlu ve iyi görünürken bu dönemin bir daha geri gelmeyeceği bilinci ve geleceğin hep daha kötü olacağı inancı vardır. Dolayısıyla birey nostaljik ve gelecekte yaşanabilecek olumlu bir dönemden umutsuzdur. İkincisinde ise birey çeviri öncesi döneme (yani özüne) geri dönebileceği inancındadır ancak çevirinin onda yarattığı kayıplardan ötürü melankoliktir. Oysa Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarında mezleklik hem egemen ideolojiyi dönüştürecek ve onun otoritesini sarsacak bir tehdittir hem de yaratıcılık ve yeniliği körükleyen gri alanları görünür kılar. Dolayısıyla eski sömürge bireyini yukarıdaki çıkmazdan kurtarır ve kendisiyle barışması için ona bir fırsat sunar.

Bhabha, çeviriyle ilgili radikal görüşler ortaya atmıştır. Ona göre çeviri, iki dil ya da kültür arasında iletişim kuran bir köprü değildir ancak kendi varlığıyla yeni yaratılar oluşturur:

“Önceden belirlenmiş kültürel bütünlükler arasında köprü olmaktan öte, çeviri bir kültürel yaratı etkinliğine dönüşür. Köprü, bir başka deyişle, birleştirdiği gerçekliklerin kendisi olarak ortaya çıkar. Sınır, bir şeyin ortaya çıkış alanı olur”

(Bhabha, 1994, 5)

Yukarıdaki tanım, Walter Benjamin’in 1923 yılında yazdığı “Task of the Translator” adlı makalesinde geçen çeviri tanımını anımsatır. Burada çevirinin kaynak metnin bir karşılığı ya da eşdeğeri olmadığı, ona ancak teğet geçerek kendi yolunu çizdiğinden söz edilir. Çeviri, bu tanımla kendi yaratıcılığını kaynakla ince bir temasla kurar.

Bhabha, çeviri anlayışını açıklarken sürekli olarak özcülüğü yıkar. Ona göre çeviri; muğlaklık ve melezliğin kaçınılmaz başlangıç sürecidir ve bu süreç hiç bitmez. Bu durumda erek/kaynak metin gibi kurgulanmış özler yiter, yerlerini çevirinin yarattığı muğlaklığa bırakır:

“Çeviri derken, öncelikle kültürel anlamı nesnelleştirmek için yapılan yabancılaştırma ve kendine göre ikincilleştirme gibi bir sürecin gereğinden söz ediyorum. Bu bağlamda kültürler içerisinde ‘kendi içinde’ ya da ‘kendi için’ gibi bir şey olamaz çünkü bunlar hep çevirinin içsel biçimlerine tabidir.”

(Bhabha, 1990, 210)

Bhabha çeviri ile ilgili verdiği tanımlarda Sömürgecilik-Sonrası kuramda madunun baskın konumdaki öznelerin iktidarına ve kimliğine tehdit oluşturabileceğini öne sürdüğü süreçlerden biri olan taklidi de kullanır. Ona göre çeviri de, taklit gibi, özcülüğü yıkan ve yaratıcılığı, yeni ve sonu bilinmez yaratıları tetikleyen devrimci bir süreçtir:

“Çeviri bir taklit yoludur; ancak muzır, yersizleştirici anlamda... Bir orijinali, üstünlüğünü pekiştirmeden taklit; öte yandan onu tetikleyebilir, kopyalayabilir, aktarabilir, dönüştürebilir, ondan bir ‘simulacrum’ yapabilir... Orijinal hiçbir zaman bitmez ya da kendi içinde tamamlanamaz. Yaratılmış olan (originary), çeviriye her zaman açıktır; bu da demektir ki asla bütüncül bir oluşum ya da anlam, yani bir öz oluşturamayacaktır.”

(Bhabha, 1990, 210)

Bhabha’nın yaklaşımları, ikili zıtlıkları yıkmaya yolundaki uğraşı ve melezlik, taklit gibi kavramları hem sömüren hem sömürülen taraf için kimlik bulma yolunda geliştirmesi Sömürgecilik-Sonrası eleştiri açısından önem taşır. Bhabha, sömürgeci

otoriteyle sömürge yerlisinin ilişkisini, kimlik bulma ve eyleyiciler açısından düşünerek Said'e göre daha olumlu ve umut verici şekilde ortaya koyar. Irk odaklı ya da tek taraflı kimlik incelemelerini eleştirir.

Dil ve biçim açısından okunması zor metinler kaleme alması, Bhabha'nın üstü düzey okuru hedeflediği varsayımı olarak da yorumlanabilir ancak Moore-Gilbert, Bhabha'yı 'üçüncü alan' ya da 'muğlaklık' gibi ana kavramlarının net olarak anlaşılabilmesi açısından eleştirmiştir (Moore-Gilbert, 1997, 166). Bhabha bu kavramlarını sabit tanımlarla kısıtlamaz çünkü ortaya koyduğu kavramlar kutuplaşmaları ve özcü tutumları yıkmaya yöneliktir. Yarattığı genel çerçeveye için yapacağı herhangi bir sabit betimleme girişimi, kendisini o yıkmaya çalıştığı özcü tutum içinde bulmasıyla sonuçlanacaktır.

2.4. Yapısökümcü Yeniden Okumalar

Spivak, özellikle sömürgeci dönemde yazılmış hakim edebiyat geleneği ürünlerinin yapısökümcü okumalarının Sömürgecilik-Sonrası eleştiriye katkı sunacağını savunur. Bu yapısökümcü okuma yöntemlerini genel olarak 'akıntının tersine okumak' (reading against the grain) olarak adlandırır. "Three Women's Text and a Critic of Imperialism" (1985) adlı makalesinde *Jane Eyre*'daki Bertha karakteri odaklı bir okumayı hatırlatır. Charles Brontë'nin Bertha'sı, evin hanımı olmasına karşın zihinsel özünden dolayı insan/hayvan arası bir muamele görmekte ve ayrımcılığa uğramaktadır. Dominikli yazar Jean Rhys ise bu susturulmuş özneye kitapta bir yaşam verilmediği düşüncesiyle *Wide Sargossa Sea* (1966) adlı romanı yazmıştır. Çünkü *Jane Eyre*'da Bertha karakterinin ne zaman ve hangi sebeple akli dengesini yitirdiğinden hiç söz edilmez. Oysa Rhys'in romanında Antoinette Cosway, önce yaşadığı yerler olan Jamaika'daki mutlu çocukluğunu ve genç kızlığını anlatır. Daha sonra, evlendiği ve ona Bertha adını veren Bay Rochester ile aralarındaki türlü gerginlikleri ve İngiltere'de onun evinde yaşarken hissettiği arada kalmışlığı yansıtır. Rhys'in romanının sonunda Bertha içkinin ve depresyonun etkileriyle hayatına son verir. Sonuçta *Jane Eyre*'da anlatılan Bertha ile örtüşen çok yanı olmakla birlikte Rhys'in Bertha karakterinde onu intihara sürükleyen sebepler vardır; yani karakterin bir geçmişi, derinliği, bir sesi vardır. Oysa Brontë'nin Bertha'sı İngiltere'deki büyük çiftlik evinin bir nevi utancı haline dönmüştür ve o noktaya nasıl geldiği konusunda hiç açıklama yapılmadan karakter intihar eder. Spivak yazar tarafından madun

edilmiş bir karakteri odağa alıp romanı bu şekilde tersine okumanın, Bronte'nin kurduğu anlatıya meydan okuduğunu iddia eder.

Spivak, akıntının tersine okuma için birkaç teknik önererek bunları kendine özgü şekilde terimleştirir: 'Reconstellation' (yeniden konumlandırma, benim çeviri önerim) ile metin, bütünüyle var olduğu bağlamdan alınıp başka bir bağlama yerleştirilir. Bu bağlamda, metnin içerdiği kimlikçi olmayan söylemlerle sessiz bırakılmış özneler, odak konuma alınır ve baskın karakterler ya da söylemler onun etrafında tekrardan şekillendirilir. Spivak bu uygulamanın sömürgeci dönemde yazılmış metinlere yapılabileceğini, böylece bu dönemde yaratılmış ve artık görünürlüğünü yitirmiş sömürgeci söylemin tekrar hatırlanıp yapı sökümü uğratılabileceğini savunur.

Bu terim aslında dilbilim ve çeviribilime yabancı olsa da, sosyoloji ve kültürel incelemelerde kullanılan bir terimdir. Constellation (Lat. Constellia: Yıldızlı), astrolojide gökyüzünde takımyıldızların oluşturduğu şekillere bakıp geleceğe yönelik tahminlerde bulunma girişimleridir. Eski Yunan'da bu alan neredeyse bir bilim dalı olarak geçerlik kazanmıştır. O zaman henüz keşfedilmemiş olsa da bugün biliyoruz ki dünyadan gördüğümüz yıldızlar, aradaki zaman farkından dolayı belki milyonlarca yıl önce sönmüş yıldızlardır. Dolayısıyla anlamlandırdığımız, yorumladığımız kaynak metin (yıldızlar) çok zaman önce yok olmuştur ancak anlamlandırma çabasına ilham vermektedir.

Yeniden konumlandırma önerisinin yapı sökümdeki différance kavramıyla bağını bu bağlamda kurmak mümkündür. Yeniden konumlandırma, yıldızları dünyadaki görüntüsünden yola çıkarak anlamlandırma girişimi ise burada anlam, bizim onu yarattığımız an hem zaten güncel olmayan bir kaynaktan yola çıkılarak yaratılmıştır hem de dünyanın anlık hareketlerine bağlı olarak değişebilir. Dolayısıyla anlam hem sabitlenemez hem de anlamlandırma işlemini gerçekleştiren özneye ve bu öznenin durduğu yere göre görecedir.

Burada ironik olarak bağ kurulabilecek başka unsur da kaynak metnin oluşum zamanıyla yorumlandırılma zamanı arasındaki süredir. Spivak, kimlikçi ve sömürgeci özneler tarafından 17. yüzyılda kaleme alınan tarihsel ya da pedagojik metinlerin bile bugün yeniden konumlandırma ile farklı kurgulanabileceğini savunur.

Örneğin yukarıda geçen *Wide Sargossa Sea* romanı, ona göre bir yeniden konumlandırma olarak düşünülebilir.

Çeviri de bir anlamlandırma, yorumlama uğraşı olduğuna göre yeniden konumlandırma bu süreçte kullanılabilir. Kaynak metne bu düzeyde teğet geçen bir metin yaratmak, kaynak metne sadakat arayışındaki çevirmeni ya da okuru rahatsız edebilir ancak söz konusu arayışla yapılmış birçok çeviri olduğu için okurda daha önce deneyimleyemediği bir farkındalık da yaratabilir.

‘Catachresis’ (Yun. katakresis: kötüye kullanma; Yazın terminolojisinde: Metonim, düzdeğişmece) kavramı ise yerel imgelerin, söylemlerin, düşüncelerin koparılarak farklı anlatı teknikleriyle yeni anlamlara bağlanmasını önerir. Derrida’ya göre düzdeğişmece, anlamlar dizgesinin sabitlenemez doğasını yansıtan niteliklerden yalnızca biridir; yani sözcüklerin, deyimlerin, iletişim birimlerinin içkin tutarsızlığını ve anlam kaymalarını yansıtan doğal özelliklerindedir.

Spivak terimi Sömürgecilik-Sonrası bağlama taşırken öncelikle tanımlamaların her birinin yanıltıcılığını ve değişkenliğini vurgulamak için kullanmıştır. Örneğin ‘ezilmiş kadın’ imgesi sabitlenemez bir imgedir ve Birinci Dünya’da çalışan, feminist bir kadın da bu sığata uygun düşebilir. Tanımlar, onları kime, neye göre, nerede konumlandığımızla yakından ilgilidir.

Akıntının tersine okurken düzdeğişmece; çevirmene de okura da geniş hareket alanları sunar. Kurmaca dünyada karanlık görülebilir, sessizlik fısıldayabilir, kulaklar körleşebilir, krallar uyuz olabilir, biri birinin aklını alabilir vs. Çevirmen ya da okur bu gibi düzdeğişmeceleri metinlerde teşhis edebilmeli, yaratıldığı varsayılan anlamların tersine okuyabilmelidir. Müdahaleci bir çevirmen bu tekniklerin bilincinde ise yeniden konumlandırma ile amacı doğrultusunda çeviri görünürlüğü yaratabilir, yapısökümcü çeviri stratejilerini kurgulayabilir.

Spivak “The Politics of Translation” (1993) adlı makalesinde, üçüncü dünyadaki kadın çevirmene seslenir ve çevirinin geniş çapta kadın dayanışması kurabilecek bir ortam olduğunu iddia eder. Öte yandan, dilsel retoriği önde tutmasının dışında çeviri stratejisine yönelik önerileri kuralcılıktan uzak bir dizi muğlak öngörü içerir. Çevirmen metnin mahremiyetini hak ederek ona teslim olmalıdır, ancak bu şekilde metnin özel çağrısına kulak verebilir. Çevirirken metni dilin sınırlarını göstermeye

sevk etmelidir. Sömürgeci bakışı yeniden kurmamak için kaynaktaki retoriği aktarabilmesi gereklidir. Ayrıca çevirmen iyi ve kötü edebiyatı ayırt edecek kadar kaynak dizgedeki yazınsal üretimleri bilmeli ve her üçüncü dünya (kadın) yazarının iyi edebiyatçı olduğu gibi bir ırkçı önkabule mahal vermemelidir. Çevirmen, yazarla empati kurmaya değil onunla mesafeyi korumaya çalışmalıdır çünkü ‘Aynı benim gibi o da...’ şeklindeki liberal hümanizm; retoriği görünmez kılar. Spivak bu görevleri çevirmen için tanımlarken kendisinin uygulamada çok farklı tutumlar içinde olduğunu dile getirir:

“Çevirmenin göreviyle bu zanaatin pratiği birbirine bağımlı ama farklı şeyler. Ben mesela şöyle çalışıyorum. Öncelikle hızla çeviriyorum. Durup İngilizcesinde neler oluyor diye düşünsem, bir okur kitlesi varsaysam, yazara bir sıçrama tahtasından biraz fazla önem atfetsem metnin içine atlayamam; metne teslim olamam. (...) Metne bu şekilde teslim olmak demek çoğu zaman sözlük anlamıyla (literal) çevirmek demektir. Bu şekilde bir metin oluşturduktan sonra gözden geçiririm. Olası bir okur gibi düşünerek değil önümdeki şeyin kendi kuralları içinde, bir bakıma İngilizce içinde düşünerek gözden geçiririm.”

(Spivak, 1993,189)

Sonuçta üçüncü dünyadaki ideal (feminist) çevirmen imgesini kurarken Spivak da bunun uygulamada değişkenlik göstereceğinin farkındadır. Çevirmenin dilin mahremiyetine girmesi metne teslim olmasıysa ve buradan beklenen sonuç bir ‘sözlük anlamı çevirisi’ ise çevirmen sayısı kadar çeviri kararları bütününden söz edilebilir. ‘Literal’ terimiyle anlatmak istediği yalnızca sözlük anlamını çevirmek değildir. Benjamin ya da Gaddis-Rose tarafından da kullanılan bu terim, sözcükleri anlamsal değil dilsel odaklarıyla ele almaya vurgu yapar. Ancak kaynak metin yazarının kullandığı sözcüklerin, sözlerin dilsel düzeyde tek bir doğru çevirisi olamayacağı da bir gerçektir. Kabaca yapılan ilk çeviriyi gözden geçirme sırasında da egemen dizgenin normları önde tutuluyorsa Spivak’ın başından beri ısrarla üzerinde durduğu madunun konuşurulması istemi çeviri pratiğinde bir karşılık bulmuyor demektir. Oysa Sömürgecilik-Sonrası dönem metinlerinin çevirmenleri de genellikle bir üçüncü dünya vatandaşıdır ve çeviri onlara bir görünür olma mecrası sunar.

Öte yandan, Spivak, Mahasweta Devi’nin öykülerini çevirirken son derece radikal, yaratıcı ve özgün çevirmen kararları almış ve bu marjinal çevirilerle Sherry Simon gibi birçok araştırmacının dikkatini çekmiştir. Spivak’ın, ‘metne teslim olmak’

önerisiyle aslında çok devrimci ve özgür çevirmen kararlarına gönderme yaptığına Simon da işaret eder:

“Spivak’ın Devi öykülerini çevirirkenki çarpıcı ve yabancılaştırıcı tavrı inanılmaz güçlü bir etki yaratarak Bengalili yazar Mahasweta Devi’yi, Spivak otoritesi ve çeviri erotiğiyle, bitmeyen çeviri-ulus kültürü tartışmalarının içine alır. Burada, alışlageldiğin tersine, çevirmenin adı büyük önem taşır; bu önem de bu yabancı eser hazır okurlara iletilirken ayrıcalıklı bir kanal oluşturur. Spivak’ın ‘teslim olmak’ tavrıyla uyuşmayan bu çeviri tavrı arasında bir çelişki aranmalı mıdır? Spivak için, bu her iki tavır da çevirinin estetik ve entelektüel sorumluluklarına dahildir.”

(Simon, 1996, 141)

Çevirmenin özgürlüklerine güvenmeden ve çevirmen kararlarını yüceltmeden soyut bir yönerge sunmak çağdaş çeviri yaklaşımlarını göz ardı etmek demektir. Spivak’ın çevirmen güvensizliği belki sömürgecilik başlangıcında üçüncü dünyayı çeviren öznelerin genellikle birinci dünyadan olduğu gerçeğinden dolayıdır ancak böyle bir ikili karşıtıktan kurtulmanın yolu yapılan yanlışların tam tersini uygulamak değildir. Aynı makalesinin başlarında yapısökümcü tavrın (çeviride) iyi ve kötünün içeriğine değil bunların nasıl savunulduğuna dikkat çekeceğine işaret eden Spivak, bu noktayı çevirmenin amacı ve kararlarını savunabilmesine bağlamaz. Spivak’ın metinlerinde Marksist duruşun toplumsalçı, feminist ve aktivist ruhunu görmemek mümkün değildir ancak Sömürgecilik-Sonrası çevirinin yöntembilimi açısından etik ve retorik bir bakış açısı sergilenir.

Öte yandan, Spivak’ın (1990) kültürel çeviri sonrası dünyada eski sömürge yerlisinin Birinci Dünya seçkinleri tarafından anlaşılabilmesi için önerdiği bir yöntem olan ‘ayrıcalıkları kayıplarımız olarak yeniden öğrenmek’ (unlearning one’s privilege as one’s loss), değinilmesi gereken bir konudur. Birinci Dünya aydını, eski sömürge yerlisini nesnel ve eşitlikçi bir bakışla anlamak istiyorsa ayrıcalıklarını, kayıpları olarak yeniden öğrenmelidir. Çünkü ayrıcalıklar ve sosyal durum; öteki’ni anlamamızı engeller ve güç ilişkilerinin nasıl yaratıldığını görmekten bizi alıkoyar. Spivak, temsil etme/edilme durumunu samimiyetsiz ve yararsız bulurken farklılığı yaratan güç ilişkilerini yapısöküme uğratarak, buradaki ayrıcalıkları kayıp olarak yeniden öğrenme önerisiyle, ayrıcalıklara farkına varmadan sahip olmuş öznelerin olamamış özneleri anlaması için ütöpik de olsa bir yol kurar. Ona göre bu, herhangi bir konuda üstün konumda olan bireyin ödevidir. Ayrıcalıkları kayıplar olarak

yeniden öğrenmek, Türkçe’de çokça kullanılan ‘ezber bozmak’ deyiimiyle benzeşmektedir.

Spivak’ın yapısökümden çokça faydalandığını söylenebilir ancak Elen Rooney ile söyleşisinde (1993) açıkladığı ‘stratejik özcülük’ (strategic essentialism) kavramı, faydalandığı her kuramı sorguladığının bir kanıtı gibidir. Spivak’a göre özcülüğün tamamen reddi de bir tür özcülüktür ve bu kutuplaşma özcülüğün tamamen reddedilemeyeceğinin bir göstergesidir. Spivak, eski sömürgeler için fırsatları kullanarak sömürgeci dönemde bastırdıkları unsurları öne çıkarmaları gereğinin kimlik arayışında katkısı olacağı iddiasıyla sınırlarını kesin hatlarla çizmediği bir özcülüğü önerir. Sonuçta ‘Batı’ derken, ‘melez’ derken ya da yapısalcılık-sonrası terminolojide başka kavramları kullanırken gönderme yapılan anlamlar bile bir düzeyde özcülük, kimlikçilik içermektedir ve bu kavramların yorumlanma şekli Sömürgecilik-Sonrası okumalarda stratejik özcülük olarak nitelendirilebilir. Bu kavramıyla çok eleştiri almasına karşın Spivak iddiasını reddetmemiştir ve son dönem feminist yaklaşımlarda ve ‘queer theory’de stratejik özcülük başvuru bir terim olmuştur.

Kimlik tanımları konusunda Spivak her tür özcü sabitlemeyi, aidiyet ya da saflık üzerine kavramlaştırılan söylemleri reddeder. Ona göre madun bilincinin özcü yaklaşımlarla yeniden konuşturulması, sömürgeci dönemin bilgisel şiddetini görmezden gelmek olacaktır. Özcü tekrar çeviri, yapılanları unutturacak sonuçlar yaratacaktır.

Spivak’ın feminist kimliği, Sömürgecilik-Sonrası çalışmalara ‘kadın’ı toplumsal cinsiyet olarak dahil eder ve “Can The Subaltern Speak?” (1988) adlı makalesinde Hindistan’daki sati⁵ uygulamasının İngiltere sömürgeciliği döneminde yasaklanmasını yorumlar. Sömürge-öncesi erkek-egemen toplumlarda gelenek ya da din ile bastırılırken kimlik bulmaya çalışan kadın; sömürgeci dönemde geleneğe ve dine ilişkin uygulamaları kendi medeniyet anlayışlarına göre düzenleyen sömürgeci otorite ile bir kez daha susturulmuştur.

Spivak bu makalesinde madunun kendi adına konuşabilme sorunsalından yola çıkarak Batılı aydının ‘madun’u temsil gücünü sorgular. Eski sömürge yerlisi kendi ezilmişliğinin eleştirisini yapacak epistemolojik birikime ve sosyal özgüvene sahip

⁵ Hindistan’da eşi ölen kadınların kendilerini diri şekilde yakmaları.

değildir, sahip olsa bile bu eleştirisi öznel kalacaktır. Eski sömürgeci uzaklaşmamış aydın, temsil gücünü otorite sahibi akademik dünyada kanıtlayamadığı için sesini duyuramaz. Kendi dilinde yazan yazar bir baskın kültür diline çevrilmedikçe, yazdığı eser yazınsal değeri yüksek, içerik açısından çok önemli bir kolektif bilinç anlatısı bile olsa yerel ya da kişisel kalabilir. Zaten sesin bir alıcı tarafından duyulmadığı yerde (madunun ürettiğinin çevrilmediği yerde) söyleme dönüşmesi beklenemez.

Spivak'ın bu makalesinde sıkça sözünü ettiği bilgisel şiddet (epistemic violence) kavramı, Foucault'dan alarak içeriğini değiştirdiği bir kavramdır. Foucault, 18. yüzyıl sonunda tüm insanlığın dünyayı anlama/bilme yönteminin Aydınlanma olarak kabul edilmesini bu kavramla anlatırken Spivak durumu Avrupa ve sömürgeler arasındaki ilişkiye bağlıyor. Sömürgeci, yerli halkların bilegeldikleri doğruları kabul etmemiş ve kendi ticari çıkarları doğrultusunda birçok geleneği, yasayı, uygulamayı değiştirmiştir. Yerlilerin sömürgecilik ile uğradıkları bu 'dünyayı bilme durumu'ndaki zorunlu değişikliğe Spivak bilgisel şiddet der ve bu kavramın toplumların kolektif bilincinde, kültürel çeviri süreci boyunca unutulmaması gereken izler bıraktığından söz eder.

Spivak'ın kendine özgü bir başka kavramı da 'dünyalılaştırmak'tır. Ona göre Avrupa, sömürgecilik yollarıyla küresel üretime dahil ettiği her coğrafyayı aynı zamanda dünyalılaştırmıştır ve bu süreci incelemek günümüz tarih anlatılarına farklı yaklaşımlar getirmemizi sağlayabilir:

“Eğer ... biz Avrupa’nın bütünleşme güzergâhını egemen özne olarak alıp, gerçek egemen ve gerçek özne olarak, belgelemeye ve kuramsallaştırmaya yoğunlaşırsak; işte o zaman ‘dünyahlaştırmanın’, yani şimdi ‘Üçüncü Dünya’ dediğimizin alternatif tarihsel anlatılarını üretebiliriz.”

(Spivak, 1985, 128)

Sonuçta Spivak, Sömürgecilik-Sonrası kurama, yazın eleştirisine, uluslararası feminizm anlayışına ve çeviri yaklaşımlarına birçok açıdan katkıları olan bir kuramcıdır. Edebiyat ve çeviri üzerinden kadın dayanışması bilinci yaratmaya çalışırken Batı’daki feminizm anlayışına eski sömürge yerlisi kadının maduniyet katmanlarını sorgular. 19. yüzyılda eski sömürgeci bir ülkede yazılmış yazın eserinde yapısökümcü tekniklerle Sömürgecilik-Sonrası bakışın izlerini sürer. Çeviriye ilişkin görüşlerinde Spivak retoriğin aktarılmasını öncelikli tutar ancak o da Bhabha gibi kesin kurallar koyan, genelleyci kuramlar üretme amacı gütmeyen. Bütün bunlarla birlikte, Spivak’ın kuramsal dili de Bhabha’ninki gibi dolaylı ve zor anlaşılır kalmıştır. Birçok kavram üreterek, birçok başka bağlamdaki kavramı kendi kuramsal çerçevesinde yeniden düşünerek kendine özgü bir jargon yaratmıştır. Derrida’nın ‘différance’ kavramını sık sık konuşmalarında hatırlatan kuramcı; daha önce söylediklerini değişmez gerçeklikler olarak kabul ederek kendini etiketleyen bakışları eleştirir.

3. SÖMÜRGEÇİLİK-SONRASI KURAMIN VE ÇEVİRİ

YAKLAŞIMLARININ TEMEL KAVRAMLARINA ELEŞTİREL BAKIŞ

Aşağıda, Sömürgecilik-Sonrası kuramın ve çeviri yaklaşımlarının temel kavramları, eleştiri noktaları ve olumsuz noktalar altbaşlıklarıyla incelenmiştir. Bu iki altbaşlığı oluşturmaktaki amaç, tezin kendi bakışıyla çelişen ikili zıtlıkları tekrar kurmak değil; inceleme açısından kolaylık sağlamak ve tezin konuya bakış açısını netleştirmektir. Olumsuz olarak sunulan konuların içinde çeviribilimin ve diğer sosyal-beşeri bilimlerin yarar sağlayabileceği noktalar bulunmaktadır.

3.1. Eleştiri Noktaları

Sömürgecilik-Sonrası kuram ve onun uzantısı olarak şekillenen çeviri yaklaşımları, ortaya atıldığı zamandan beri birçok yönüyle eleştirilmektedir. Sömürgecilik-Sonrası kuramın adı ve kapsamı, bu kuramın önerilerinde gündeme gelen farklılığın, yabancılığın görünür kılınması, sömürgeleştirici-özgürleştirici; yabancılaştırıcı-yerlileştirici çeviri ikilemleri ve özcü tekrar çeviri önerileri Sömürgecilik-Sonrası Kuramın eleştiri noktaları olarak kabul edilip aşağıda örneklerle incelenmiştir.

3.1.1. Adlandırma Sorunu

Sömürgecilik-Sonrası terimi eski sömürgelerin söz konusu süreçteki deneyimlerini, bağımsızlaşma sürecinde ve sonrasındaki kültürel üretimlerini, bunların güncel kimlik inşası sürecindeki rolünü vs. incelemek üzere oluşturulmuş bir terimdir. Ancak terimi bugün kapsadığı alan açısından düşündüğümüzde, içeriğiyle uyuşmayan noktalar bulunmaktadır. Aşağıda kuramın adıyla ve kapsamıyla ilgili sorunların işlenmesinin amacı, bunları bir odak haline getirmek değil, terimin içeriğinin önüne geçip geçmediğini sorgulamaktır.

Her başlık ve adlandırma gibi bu da bir ayırım gözetken ve belli noktalara dikkat çeken bir başlıktır ancak Sömürgecilik-Sonrası bağlamda başlık kimi zaman içeriğin ya da dikkat noktalarının önüne geçerek moda olmuş, popülerliği bu başlıkta anılmak

isteyen kimi ülkeleri cezbetmiştir. Öte yandan kimileri için bu adlandırma; mağduriyet zamanlarının ya da başkaldırının konu edildiği ancak yazınsal içeriğinin önde tutulmadığı eserlerin külliyatına atfedilmektedir. Dolayısıyla birçok yazar durumu fırsatçı bir etiketleme olarak görmüş, bu kapsamda olmaktan rahatsızlık duymuştur. Sömürgecilik-Sonrası adı altında diğer akımlar ve başlıklandırmalarda olduğu gibi bir genelleme, kalıp-tipleştirme ve birtakım önkabuller yatmaktadır. Konuya birkaç türlü yaklaşım bu adlandırmadan hoşnut olan ve olmayanları gerekçeleriyle hatırlayarak, Sömürgecilik-Sonrası tanımının altında yaratılan karmaşık durum incelenebilir.

Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımları savunan ve bu akımda yazarların tanıtılması için sayısız çalışma yapan Bill Ashcroft, Gareth Griffiths ve Helen Tiffin; *The Empire Writes Back* adlı derlemelerinin başında terimin içeriği şöyle tanımlarlar:

“Sömürgecilik-Sonrası terimi, sömürgeleştirme ediminin başlangıcından günümüze kadar bu süreçten etkilenen bütün kültürleri tanımlayan genel bir ifadedir. Son yıllarda ortaya çıkan yeni kültürlerarası eleştiri ve bu eleştirinin olduğu söylem için de en uygun terim olduğu düşünülmektedir. (...) Bu yüzden Afrika ülkeleri, Bangladeş, Kanada, Karayip ülkeleri, Hindistan, Malezya, Malta, Yeni Zelanda, Pakistan, Singapur, Güney Pasifik Adası ülkeleri ve Sri Lanka edebiyatları Sömürgecilik-Sonrası kapsamıdadır.”

(Ashcroft, Griffiths and Tiffin, 1989, 2)

Aslında bu tanımlama, altına eklenen ülkelerle uyuşur ancak sınırlı kalmaz. Fransa, İngiltere, İspanya gibi tarihin önemli sömürgeci güçleri de sömürgecilik deneyiminden etkilenmiştir. Bu eski sömürge yerlilerinden, bağımsızlık öncesi ya da sonrası egemen devletten vatandaşlık alan milyonlarca kişi bugün üç-dört kuşaktır söz konusu ülkelerde yaşamaktadır. Örneğin Mısır’da doğup büyüüp, sömürge zamanında Fransız olan bir yazarın Fransızca yazdığı yazın, yukarıdaki tanıma göre Sömürgecilik-Sonrası kapsamında değildir.

‘Sömürgecilik-Sonrası’ adında, hem zamansal hem de ideolojik bir sonralık durumu söz konusudur. Sömürgeciliğin bittiği, eski sömürgelerin resmi olarak bağımsızlıklarına kavuştuğu ve sömürgeleştirici ideolojilerin döneminin kapandığı izlenimi bu adlandırma ile yaratılmaktadır. Oysa bu yazın içerisinde anılan kimi eserler, sömürgecilik edimi bitmeden yazılmış; yazılmaktadır. Daha da önemlisi, aslında politik olarak resmen bitse de küresel kapitalist ekonomi düzeninde, çokuluslu şirketlerin denizaşırı üretimleriyle başka türlü sömürgeleştirme şekilleri

bulunmuştur. Eski sömürgelerin ekonomik açıdan bağımsızlaşmamış olmaları; hiç sömürgeleştirilmemiş ülkelerin ekonomik ve kültürel açıdan güçlü devletlere bağımlı yaşamaları, dünyadaki üretim, kazanç ve tüketim dengesinin sağlanamamış olması yeni-sömürgecilik yollarını halen geçerli kılmaktadır. Dolayısıyla bu zamansal ya da ideolojik Sömürgecilik-Sonrası ifadesi dünyadaki güncel ekonomik durum için geçerli sayılamaz. Bunlara ek olarak; tarih boyunca resmi olarak sömürgeleştirilmemiş kimi ülkelerin yazını da bu içeriğe katıldığı için adlandırmayla içeriğin uyuşmadığı, içeriğin sınırlarının muğlak olduğu hatta terimin popüler ve ilgi uyandıran taraflarının yanı sıra yanıltıcı olabileceği söylenebilir.

İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde 2008 yılında düzenlenen Aralıkta Dünya Edebiyatı başlıklı konferansta Orhan Pamuk'un Türkiye'nin hiçbir zaman resmi sömürge olmadığını ve bu bağlamda kendisinin Sömürgecilik-Sonrası yazar olarak değerlendirilmesine karşı olduğunu dile getirmesi tam da bu adlandırma sorununa bir göndermedir:

“Bir Amerikan Üniversitesinde ya da bir yabancı gazeteciyle konuşurken, bana postkolonyal yazar olarak soru sorduklarında, ben postkolonyal yazar değilim diyorum, çünkü Türkiye kimsenin kolonisi olmadı. Bu benim hoşnutsuz değil, memnun olduğum özel bir durumum. Bir de şu var: Edebiyat bilminde, edebi çalışmalarda postkolonyal, yani sömürge sonrası çalışmaların önemli olması yüzünden, biz Türkler de bazen hiçbir zaman koloni olmadığımızı, tarihimizde hiç Batılıların kurbanı olmadığımızı unutuyoruz, sanki olmuş gibi davranıyoruz.”

(*Dünya Edebiyatı Deyince*, Der. Çakmak E. Efe, 2009, 28)

Pamuk'un açıklamasında birkaç nokta dikkat çekicidir. Yazar, ülkesinin sömürgeleştirilmemiş olmasından hoşnutluk duyduğunu özellikle belirtmek ihtiyacı duymuştur. Yazarın sonraki açıklamasından da sömürgecilik-sonrası çalışmalar son dönemlerde küresel bir inceleme konusu olduğu için Türk yazarların kendilerini bu tanım altında adlandırarak ilgi uyandırdığı anlamı çıkarılabilir. Sömürgeciliği Batı'nın kurbanı olmak olarak yorumlayan Pamuk'un bu kapsamda adlandırılmaya karşı çıkışının nedenleri altında 'kurban edebiyatı' kapsamında değil prestijli, yazınsal değeri yüksek edebiyat kapsamında değerlendirilmek istemi yatıyor olabilir. Bu istemin bir Amerikalı ya da İngiliz yazın eleştirmeni tarafından ne ifade ettiğini bilmek çok mümkün görünmemektedir.

'Kendinden sonra gelme' durumunun ideolojik boyutu yakından incelendiğinde, sömürgecilik-karşıtı ya da baskı, dayatma karşıtı ideolojilerin anlatılarının bu yazın ve eleştiri kapsamında konu edildiğini iddia edebiliriz. Oysa yazın eseri dediğimiz birikimin içeriğinde konu açısından bile bu tür bir sabitleme yapmak, hem içeriği basite indirmek hem de alımlama özgürlüklerini kısıtlamak anlamına gelecektir. Eski sömürgelerin ürettiği yazın her koşulda ezilmişliği ya da görülen baskılardan duyulan eksikliği dile getirmek zorunda değildir. Bu türden bir beklenti, Sömürgecilik-Sonrası yazın içerisinde yazan bir yazarın öncelikli amacını Birinci Dünya okurunu tatmin etmek olarak yeniden kuracağından, içerikteki eleştirel ideoloji kendini doğrudan yıkmış olacaktır. Bu durum, Douglas Robinson'un dile getirdiği gibi, yazarın kendi kültürünü Şarkiyatçı ya da Avrupa-Merkezci bir bakışla kalıp-tipleştirmesi ile sonuçlanacaktır (Robinson, 1997, 36). Dolayısıyla Sömürgecilik-Sonrası kuramın -sonra eki, ideolojik bir kendisinden sonra gelme durumuyla sabitlenememektedir.

Öte yandan Avustralya, Kanada gibi ülkelerin yazınının Sömürgecilik-Sonrası edebiyat kapsamında incelenip incelenemeyeceği kimileri için hala tartışma konusudur. 2000 yılında Manitoba Üniversitesi'nde düzenlenen 'Is Canada Post-Colonial?' adlı konferansta bu konuyla ilgili kesin bir yargı çıkmamıştır. Bu konferansın bildirimlerini toplayan Laura Moss'un derlemesinde sorular 'Kanada'da kim, kime göre Sömürgecilik-Sonrasıdır?', 'Bazı gruplar bazılarına göre daha mı Sömürgecilik-Sonrası kapsamdadır?', 'Kanada'ya yerleştikten yaklaşık kaç sene sonra oranın yerlisi olunur?' 'Kanadalı diye bir kavramdan halen söz edilebilir mi?' şeklinde ayrıntılandırılmıştır. Kanada'da sömürgeciliğin oluşumu yerleşimci istilacılarla başladığından beri buradaki çokuluslu durum geriye bakıldığında bulunacak baskın bir ulusal kimliği burada yaşayan halklar açısından bulanıklaştırmıştır.

Öte yandan Birinci Dünya ekonomisiyle ülkenin sıkı bağları, onu Sömürgecilik-Sonrası dünyaya dahil etmeyi zorlaştırmaktadır. Bu topraklarda bir istila dönemi yaşanmış da olsa ülkenin günümüz sosyo-ekonomik durumu Nijerya, Pakistan, Kenya, Hindistan, Cezayir, Lübnan vb. gibi eski sömürge ülkelerden çok iyidir. Mridula Nath Chakraborty, Moss'un derlemesinde makalesinin adını "Nostalgik Anlatılar ve Ötekilik Endüstrisi" (Nostalgic Narratives and The Otherness Industry) şeklinde kurar ve buradaki 'sözde öteki'liği sorgular: "Çoğul demokrasilerde Öteki

fetişleşip farklı şekillerde arzu nesnesi olarak sunulurken aynı zamanda sosyal ortama eklenip farklılık politikasıyla ayrımcılık görür” (Moss, 2003, 128) Kanada'nın yazınsal anlamda ne tür farklılıklar sunarak Birinci Dünyaya göre ötekileştiği başka bir araştırmanın konusudur ancak ülkedeki (ulusal) kimlik bunalımı, Sömürgecilik-Sonrası bağlamda incelenmesine bir gerekçe olabilir. Bu varsayım ile iddia edilebilir ki Sömürgecilik-Sonrası başlığı altında toplanmanın bir gerekçesi yine mağdur edilmiş; muğlaklaştırılmış, melezleştirilmiş olmaktadır.

Avustralya'da Sömürgecilik-Sonrası başlık altında incelenmeye karşı tepkiler de henüz çok çeşitlidir. Nathanael O'Reilly, *Postcolonial Issues in Australian Literature* (2010) adlı derlemesinin önsözünde, kitaptaki makalelerin Avustralya yazınının bu kapsamda anılması gerektiğini kanıtladığını söyler:

“Bölümler, ataları Avrupa'dan gelen yerli yazarlar tarafından kaleme alınmıştır ve melezlik, ilk bakış, direnç, benimseme, ırk ilişkileri, dil kullanımı, yerlilik, göç/istila, toprak hakları ve kullanımı, ulusal kimlik, marjinalleştirme, taklit, sahiplik, suç ve inkâr, aidiyete dayalı anksiyete gibi sayısız Sömürgecilik-Sonrası kavrama odaklanmaktadır. Bu yazılar Avustralya edebiyatının Sömürgecilik-Sonrası doğasını ve Avustralya'daki metinlere Sömürgecilik-Sonrası kuramın uygulanabilirliğini vurgulamaktadır. Sömürgecilik-Sonrası incelemelerde Güney Asya, Afrika, Karayipler gibi yerlere öncelik verilmesi Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda (ve bir dereceye kadar Güney Afrika) gibi yerleşimci toplulukların edebiyatının marjinalleştirilmesine, görmezden gelinmesine, hariç tutulmasına yol açmaktadır. Bu derleme, Avustralya edebiyatının gerçekten Sömürgecilik-Sonrası edebiyat olduğuna, böyle tanınmayı daha çok hak ettiğine ve Sömürgecilik-Sonrası okuma stratejilerinin Avustralya'daki metinlerin çözümlenmesine üretken yöntemler getirdiğine dair yeterli kanıt sunmaktadır.”

(O'Reilly, 2010)

O'Reilly'nin önsözünde bir başka dikkat çekici nokta, Sömürgecilik-Sonrası yazına ait olduğu iddia edilen konu başlıklarıdır. Bu görüşe göre bir bakıma, eski sömürge yazarları göç, aidiyet, ulusal kimlik, dil, ırk, direnç gibi belli sosyal konuları işleyerek politik farkındalık yaratmaya çalışan yazarlardır. Bu durumda eski sömürgeci bir yazarın elinden çıkmış ancak bu konulara değinmeyen bir ürün bu sınıflandırmaya dahil olabilir mi? Sınıflandırmaya göre, Sömürgecilik-Sonrası yazın etiketinin, bir ürünün yazınsal niteliğinden çok konularına göre verilen bir etiket olduğunu söyleyebiliriz. Önsözün odağı Sömürgecilik-Sonrası yazının konuları olmadığı için yukarıdaki soru yanıtsız kalır ancak çizilen çerçeve çarpıcıdır.

Kathryn Trees, Colin Johnson ile ortak makalesinde Sömürgecilik-Sonrası etiketinin Avustralya yazını için söz konusu olamayacağını şöyle gerekçelendirir:

“Sömürgecilik-Sonrası, sömürgeciliğin bittiği anlamına mı geliyor? Kim için ‘-sonrası’dır? Birçok Avustralyalının içselleştirdiği ırkçılık yüzünden çoğu gerçekleşemeyen toprak hakları, sosyal adalet, saygı ve fırsat eşitliği vb beklentilerle, en azından Avustralyalı Aborjin halklar için elbette değildir.

Avustralya gibi, Aborjin halkların bağımsızlığının Aborjin halklar tarafından istendiği şekliyle resmen tanınmadığı ülkelerde Sömürgecilik-Sonrası yalnızca bir kurmaca değil, bu alanı siyasi faaliyet ihtiyacını ortadan kaldıran bir tampon bölge gibi gören birtakım ‘beyaz’ kuramcılarının dilsel manevrasısıdır da.

Sömürgecilik-Sonrası; Batı ulusların kendilerini emperyalizm-karşıtı bir söylemle tekrar tanıtmaya ve tanımlamaya çalıştığı son beş yılda yazın kuramında öne çıkmış bir ‘beyaz’ kavramdır”.

(Trees, 1993, 264-265)

Trees ve Johnson’a göre, Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlar pasifize edici, eski sömürgelerde sömürgeciliğin yol açtığı iç çatışmaları görmezden gelen, eski sömürgecinin kendini daha iyi ifade etmesi için durumu kurtarmak üzere üretilmiş yaklaşımlardır. Bir tarafta Avustralya Edebiyatı için bu etiketi benimsemek isteyen, bu şekilde (biraz turistik de olsa) bir görünürlük kazanmak isteyen bir bakış; öteki tarafta bu etiketi yararsız olduğu iddiasıyla ciddiye almayan bir yaklaşım...

Bu kutuplar dikkate alındığında adlandırma ve kapsama alanıyla ilgili soruyu şöyle sorabiliriz: Benliğinde ket vurulmuş bir geçmiş ya da bastırılmış bir gelenek bulup aktaran yazına verilen bir genel-ad mıdır Sömürgecilik-Sonrası? Eğer böyle ise, zamansal bir sömürgeci dönem sonrası iddiası taşımamakla birlikte, bu genel ad; dünyada ekonomik ya da kültürel açıdan güçlü olan devletlerinkinin dışında kalanların yazını anlamına gelmektedir. Eğer bir insan topluluğunun geçmişinde maruz kaldığı sömürgeci zulmü unutturmamak adına gerçekleştirilen bir politik ve yazınsal girişimse, Birinci Dünya aydını tarafından yazınsal değerinin göz ardı edilmesi; dolayısıyla söyleminin baştan yıpratılması riskini taşımaktadır. Oysa Dirlik’e göre, Sömürgecilik-Sonrası kuramının misyonunu, sömürgeci zulmü unutturmamak değil tam tersidir:

“Diğer bir deyişle ‘postkolonyal’, post-kolonyal dönemin tümüne uygulanabilir olmadığı gibi, sadece kolonyalizm sonrasında, diğer şeyler arasında onun hatıralarının da ‘unutulmaya’ yüz tutmaya başladığı dönem için kullanılabilir.”

(Dirlik, Çev. Galip Doğduaslan, 2008,118;)

Sömürgecilik-Sonrası kuramın adının eleştiri alan başka tarafı da kendi içinde yarattığı özne-nesne durumudur. Sömürgecilik-Sonrası kuramın eski sömürgelemlerden gelen savunucularının hemen hepsinin Birinci Dünya’nın eğitim kurumlarından çıkması ve burada onandıktan sonra ülkelerinin ezilmişlikleri adına sözcülük yapması Spivak’ın “Can The Subaltern Speak?” (1988) adlı makalesinde de ifade ettiği türden bir temsil sorunu yaratmaktadır (Bakınız bölüm 2.4.). Sömürgecilik-Sonrası kuramın ezilmişin direnişini yansıtmaya yönelik desteği ya da ezme eyleminin kendisine yönelik eleştirisi; ezilmişliğin baskısını Birinci Dünyaya onanarak hafifleten öznelere takdir edilen sınırlarla belirlenecektir. Bu direnişi ya da eleştirel bakışı kaleme alan özne Birinci Dünyadan ise, nesnesi olarak belirlediği Üçüncü Dünyayı ‘ötekileştirerek’ anlatacak ve benzer deneyimler kendi artalanında olmadığı için samimiyetsiz bulunma, öznel bakma kaygıları taşıyacaktır.

Bu yazının hedef kitlesi; bu deneyimi yaşamış ya da bu deneyim sonrası aynı coğrafyaya doğmuş kuşaklar kadar; bu deneyimi madun halklara yaşatan baskın kültürün okuru da olmuştur. Ancak eserler, dünya edebiyatı sahnesinde ya baskın kültür diliyle yazılarak ya da baskın dillere çevrilerek var olmuştur. Bir başka söylemle; bu ezilmişlik zamanlarını anlatan yazın (bu türden bir içerik sabitlemesi yapılabilecekse), geniş kapsamlı bir inceleme alanı edinmek için birinci dünya tarafından verilecek onaya muhtaçtır. Said’in *Şarkiyatçılık* eserinde dile getirdiği üçüncü dünyanın onanma ihtiyacı, Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarla tescillenmiştir.

Maria Tymoczko’nun ya da Bill Ashcroft, Gareth Griffiths, Helen Tiffin üçlüsünün Sömürgecilik-Sonrası’nın kapsamına Amerika kıtasındaki birçok yazarı dahil etmesi, içeriğe Birinci Dünya yazını katması anlamına gelmemelidir. Bu kapsama dahil edilen eserler genellikle Amerika kıtalarının bağımsızlık kazanmasından önce yazılmış ya da bağımsızlığın ilk dönemlerindeki şiddetli ırkçılığı anlatmış eserlerdir. Bu kapsamdaki yazarlar ise etnik kimlikleriyle bu dönemlerde madun konumda olanlardır. Günümüzde bu çerçeveye güncel bir Amerikalı yazarı dahil etmek

neredeyse olanaksızdır çünkü Amerika yazını yeterince görünürlük kazanmış, ana akım yazınlardan biri olarak görülmektedir.

Sömürgecilik-Sonrası kuram bu durumda ‘Birinci Dünya ve diğerleri’ söylemini yeniden kurmaktadır. Bu doğal sonuç, incelenmesi gereken başka sorunlara dikkat çekmektedir. “Sömürgecilik-Sonrası bakış; Şarkiyatçılığı yeniden yazmakla, yeni-sömürgeciliği beslemekle, milliyetçilik-sonrası, Üçüncü Dünya sonrası ya da Postmodern olmakla itham edilmiştir” (Shohat, 1992; Appiah, 1997; Dirlik, 1998).

Yukarıdaki tartışmalar Sömürgecilik-Sonrası başlığının zaman içerisinde değişen içeriğini yansıtmaya çalışmıştır. Bu başlık, muğlak bir ayrımcılık yaratan yapay bir etiket olarak da; sömürgeci şiddeti görünür kılıp eski sömürge yerlilerinin kimlik bulma çabasını anlamak için sürdürülen çalışmaların genel adı olarak da algılanabilir. Dünyada sömürgecilik ve benzeri baskı deneyimlerini anlatan halkların kaleminden çıkmış yazın ve bu yazının konusu, felsefesi, çevirisi vb. gibi niteliklerini araştıran incelemelerden oluşmuş bir külliyat vardır. Bu külliyatı hangi başlıkla tartıştığımızdan daha önemli olan şey; yukarıdaki çekincelerden haberdar olunmasıdır. Beşeri Bilimlerdeki adlandırma ve genelleme sorunları alanın bulgularını somutlaştırmasıyla yakından ilintilidir. Sömürgecilik-Sonrası başlığı altındaki incelemelerin yukarıdaki bilinçle devam etmesi söz konusu bulgulara erişim açısından önem taşımaktadır.

3.1.2. Çeviriyi İkili Zıtlıklar Üzerinden Düşünmek

Sömürgecilik-Sonrası kuramın çeviribilime yansımaları iki önemli ikili-zıtlık tartışması gündeme getirmiştir. Bunlardan ilki, sömürgeleştirici/özgürleştirici çeviri; ikincisi de kaynağa yakın/ereğe yakın duran çeviri; ya da daha terimleşmiş haliyle yabancılaştırıcı/yerlileştirici çeviridir.

Aslında bu ikili zıtlıklar üzerinde duran kuramcılar yabancılaştırıcı çeviriyi özgürleştirici; yerlileştirici çeviriyi de sömürgeleştirici olarak betimlemektedir. Burada bu iki başlığın ayrı verilmesinde amaç, sömürgeleştirici/özgürleştirici başlığı altında konunun ve örneklerin kültürel çeviri (ve tekrar çeviri) bağlamına yoğunlaşması; yabancılaştırıcı/yerlileştirici başlığı altında ise yazın çevirisi örneklerinden yararlanılmış olmasıdır.

Her iki durumda da; yapısökümden bu ölçekte yararlanan bir çalışma alanının ikili zıtlıklara saplanan sonuçlar yaratmış olması şaşkınlık vericidir. Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarının kaynak metne yaptığı vurgu, birçok çeviribilimci için bir geriye dönüş niteliğindedir. Oysa yukarıda birçok kez altı çizildiği gibi, Sömürgecilik-Sonrası kuramda birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış kaynak ve erek metinler arayışı yersizdir. Metinlerin iç içe geçmiş, melez yapısından dolayı öz, özgün ve üstün bir kaynak metin beklentisi geçersiz bir beklentidir. Öte yandan çeviri yalnızca kaynağa yakın, yalnızca ereğe yakın olamayacağı gibi; yalnızca özgürleştirici ya da yalnızca sömürgeleştirici de olamaz. Çeviri, ikili zıtlıklar üzerine kurulamayacak kadar çok katmanlı ve göreceli bir süreçtir. Aşağıda bu iki kutuplaştırma girişimi, tartışılmış ve örneklendirilmiştir.

3.1.2.1. Sömürgeleştirici / Özgürleştirici Çeviri

Sömürgeleştirme süreci çoğunlukla baskıcı otoritelerin çevirmen konumunda olup çeviriyi kendi çıkarları doğrultusunda, sömürgeleştirici amaçlarla yaptığı bir süreçtir. Sömürgecilik-Sonrası çevirideki ‘mağdur edilmiş tarafın özgürleşmesine katkıda bulunma’ önerilerini okurken, eski sömürge yerlilerinin maruz kaldığı çeviri ediminin Birinci Dünya tarafından uygulandığını unutmamak, yani buradaki sömürgeci çevirmeni görmezden gelmemek gerekir. Aksi takdirde, eski sömürge halkların yazınsal başarıları, yazınlarına yansıttıkları bağımsızlık mücadeleleriyle birlikte geri plana atılacak; Sömürgecilik-Sonrası kuram da Birinci Dünya’nın özür dileme ve özgürleştirme ortamı olarak görülecektir. Ancak sömürgeleştirici çevirinin karşısına özgürleştirici çeviriyi koymak ve neyin sömürgeleştirici, neyin özgürleştirici çeviri olacağını sabitlemek birkaç açıdan yersiz bir çabadır.

Süreç içerisinde ve sömürgeден kopuşta yerliler bu çevirinin gidişatına müdahil olmuş, sömürgeден kopuş için mücadele vermişlerdir. Yerlilerin direnişleri coğrafyadan coğrafyaya farklılık göstermiş olmakla beraber, son dönem kültürel çeviri girişimlerinde olduğu kadar organize gelişmemiştir. Bu direnci özgürleştirici çeviri olarak adlandırmak yanlış değilse de, bunu sömürgeleştirici çevirinin karşıtı bir hareket olarak kurgulamak gerçekçi değildir. Sömürge yerlileri, otoritelerin uyguladığı çevirinin tersini yaparak özgürleşmemişlerdir. Bağımsızlığa götüren çeviri süreci yere, yerel unsurlara ve başka birçok etmene göre farklılık göstermiştir. Dolayısıyla sömürgeleştirici-özgürleştirici çeviri birbirine zıt duran iki kutup

değildir. İkincisi, hangi tür çevirinin kimi özgürleştirip kimi sömürgeleştireceği de bilinemez. Sömürgeleştirme sürecinde otoritelerin yerel halkın yararına olacağını düşündükleri kimi töresel uygulamalar halktan büyük tepki görmüş ve iç karışıklıklara sebep olmuştur. Örneğin İngiliz sömürgeci otoriteler Hindistan'da, ölen eşlerinin bedenleriyle beraber kadınların da yakılmasını yasaklamışlardır. Bu uygulama (sati) idarecilere göre gayrı-medeni, vahşi bir uygulamadır. İdarecilerin kadını özgürleştirecek olduğunu düşündükleri bu yasak, kadınların halk arasında töresel şiddete maruz kalmalarını engelleyememiştir. Uygulama, yasaklara karşın sürdürülmüştür. Bir başka önemli unsur da özgürleştirici olduğu düşünülerek yapılan kimi çevirilerin toplumsal belleğin yitimine yardımcı olacaktır. Eski sömürge ulusların günümüzdeki kimlik arayışlarında sömürgeci dönem öncesine giderek yaptıkları özgürleştirici çeviriler bu coğrafyada yaşayanlara birkaç kuşak sonra sömürgeci dönemi tamamen unutturacak olabilir. Aşağıda yer adlarına ilişkin geri çeviri örneklerinde bu türden sakıncalar dile getirilecektir. Son olarak, Sömürgecilik-Sonrası kuramın Birinci Dünyanın özgürleştirme ve özür dileme ortamı olarak algılanmasında da kimi sorunlar tespit edilebilir.

Öncelikle, herhangi bir çeviri girişimi yalnızca sömürgeleştirici ya da yalnızca özgürleştirici olarak genellenemez. Çeviri, birçok karmaşık etkenin aktif rol aldığı süreçler gerektirir ve bu süreçleri hangi etkenin kontrol edeceğini öngörmek neredeyse olanaksızdır. Çeviri pratiğindeki çevirmen Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarından haberdar olsa da olmasa da (2.4. Bölümde, Spivak'ın çeviri yaklaşımında dile getirdiği gibi) kendi görünürlüğüyle metnin varlığını yorumlar ve özgün akışında teşhis edilip genelleştirilemeyecek biricik etmenlerle çevirir. Dahası, yaptığı çevirinin alıcılar tarafından alımlanmasını da kontrol edemez, sabitleyemez. Demek ki çeviri sürecinin (kültürel çeviri ya da tüketim ağına girmiş herhangi bir ürün çevirisinin) özgürleştirici/sömürgeleştirici gibi ikili sabitlerle incelenmesi indirgeyici bir tavidir ve gerçekliği yansıtmaz.

Çevirmen tarafından baktığımızda kaynak metnin Sömürgecilik-Sonrası başlığı altında değerlendirilmesinin çevirmeni ne kadar etkilediği, ona çevirisini bu kapsamda olmayan eserlerden farklı yapması gerektiği gibi bir önyargı sunduğu konusunda henüz bir tespit yapılmamıştır. Çeviri eleştirisi tarafından baktığımızda da herhangi bir Sömürgecilik-Sonrası eserin tümünden özgürleştirici ya da aksi şekilde çevrildiği/çevrilebileceği konusunda da bir tespit yapılmamıştır. Metinlerin ya da

çevirmen kararlarının bu şekilde kontrol edilebileceği bir dünya algısı günümüzde mümkün değildir.

Sömürgecilik-Sonrası yazının çevirmeni diyebileceğimiz yalnızca Birinci Dünyaya ya da bunun dışında kalan tanımlara ait, sabit bir çevirmen figürü kuramayız. Çevirinin hangi yöntemlerle hangi okur için sömürgeleştirici ya da özgürleştirici olduğunu sabitlemek de olanaksızdır. Çevirmen, amaç, süreçteki etmenler çok katmanlıdır ve çevirmen görünürlüğü, bireysel ahlak gibi unsurlar da düşünüldüğünde sömürgeleştirici çeviri-özgürleştirici çeviri karşıtlığının gerçekçi olmadığı netlik kazanır.

Öte yandan, sömürgeleştirici çeviri döneminde, çevirmen sömürgeci Birinci Dünya'nın *Skopos*⁶unu asimile edici çeviriden yana kurmuş olması; bugün aynının eski sömürgeler tarafından uygulanarak durumun tersyüz edilebileceği anlamına gelmez. Bu türden bir rövanşist yaklaşım kendi ötekisini sürekli kurarak yeni mağdurlar yaratacaktır.

Diğer bir konu, Sömürgecilik-Sonrası kuramdaki eski sömürgelerin özgürleşmesine katkıda bulunma eğilimiyle ilgilidir. Bu durum eski sömürgeci güçler, yani günümüzdeki Birinci Dünya tarafından çok fazla ilgi görmüş, Sömürgecilik-Sonrası kuram bu Birinci Dünyanın yakın ilgisiyle söylemini oluşturmuştur. Dolayısıyla sömürgeleştiren, asimile eden eski sömürgeciler için bu ortam bir özür dileme, kendini affettirme ortamı gibi görülebilmektedir. Bu durumda eski sömürgelerin günümüzde ortaya koyduğu söylem, Birinci Dünyanın izni ve üstün çabalarıyla ortaya çıkmış gibi bir algı yaratılmaktadır.

Sömürgecilik-Sonrası kuramın doğuşunda eski sömürgelerden Birinci Dünya'ya giderek burada eğitim görmüş olan aydınlar etkili olduğu için; Birinci Dünyanın desteği olmaksızın bu özgürleşme durumunun yaşanmayacağı iddia edilebilir. Ancak bu bakış açısı, sömürge yerlisinin direniş ve mücadele gücünü, Birinci Dünya için oluşturduğu tehdit unsurunu dışlar. Kaldı ki, yukarıdaki bölümde tartışılan adlandırma sorununda dile getirildiği gibi bağımsızlıklarını ilan ederek sömürgeci

⁶ Hans J. Vermeer'in 1996'da ortaya attığı Skopos kuramı, çeviribilimde yapısökümün etkisiyle yaratılmış ilk bütüncül yaklaşımdır ve her eylem gibi çevirinin de bir amaçla (skopos) yapıldığını, ancak amaçların farklı ve çoğul olabileceği gibi bir kaynak metnin tek bir doğru çevirisinin olmayacağını öne sürer. Vermeer bu kuramında çevrilmiş olanın (translatum) geri çevrildiğinde en başta ele alınan kaynak metne dönüşmeyeceğinin (Sömürgecilik-Sonrası kuramcılarının tekrar çeviri mitini yıkmaya çalıştığı gibi) altını çizer.

kurtulmuş birçok Üçüncü Dünya ülkesi, ekonomik yönden özgürleş(tiril)memiştir. Sömürgecilik-Sonrası bakışla yaratılmaya çalışılan eşitleme girişimi; sosyal haklar, yaşam ve çalışma koşulları vb. açılardan henüz gözetilmemektedir. Bugün halen birçok çokuluslu şirket Üçüncü Dünya tedarikçilerinden normalin altında değer ödeyerek hammadde almaktadır; ya da çocuk işçi vb kullanarak, kendi ülkelerindeki standartlardan çok daha az para ödeyerek, çalışma koşullarını iyileştirmeyerek sömürünün başka türlerini devam ettirmektedir. Bu ülkelerde sömürge olmanın ‘ayıbı’ geçmiştir belki ancak insanca yaşamının gerekleri de henüz sağlanmamıştır. Dolayısıyla sömürgeleştirdiği gibi özgürleştirme girişimini de üstleniyor görünen bir Birinci Dünya bakışı, yukarıda sayılan koşulların iyileştirilmesi için kendi ekonomik çıkarları aleyhine de olsa bu ‘iyilik meleği’ rolünü devam ettirecektir.

Böyle bir durumda ‘bağımsızlık kazanan özneler mi yoksa bağımsız olunmasına izin veren özneler mi’ şeklinde, önyargılı bir kutuplaştırmadan önce; bağımsızlığın niteliğine, türüne, kapsama alanına bakmak gerekir. Bir başka deyişle, sözcükler üzerinde ya da etiketlerle ‘özgürleştirici’ diye nitelediğimiz çeviri (ya da tekrar çeviri), dünya ekonomik ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda yalnızca bir yanılsama, bir paravan olarak kalıyor olabilir. Çevirmenin, madunun yanında taraf olarak pozitif ayrımcılık göstermesi beklentisi ve uygulamaları, dengesiz güç ilişkilerini ancak kâğıt üzerinde gideriyor olabilir. Sömürgecilik-Sonrası başlığı ile kuramın felsefesinde vurgulanan özgürleşme, eşitlik amaçları ancak gerçekten dünyadaki siyasi, ekonomik dengenin kurulmasına ve yukarıdaki durumların iyileştirilmesine yarar sağlayabilirse amacına ulaşmış olacaktır.

Günümüz kimlik arayışında özgürleştirici olduğu düşünülerek yapılan kimi geri çevirilerin toplumsal bellek kaybına sebep olabileceğinden yukarıda söz edilmiştir. Aşağıdaki durumlar bu konuya örnek olarak sunulabilir. Sömürgeci dönemde baskın otoritenin seçimiyle adlandırılmış birçok şehrin bugün eski adlarıyla anıldığını görmekteyiz. Bombay/Mumbai, Pekin/Beijing, Tayvan/Formosa, Burma/Myanmar, Sri Lanka/Seylan gibi... Örneğin ‘Bombay’, 16. yüzyılda Portekiz sömürgeciliği döneminde verilmiş Bom Bahia (İyi Körfez) adının birçok farklı versiyonda kullanılarak 17. yüzyılda İngiliz Sömürgeciliği döneminde İngilizleştirilmesiyle olmuştur. 1995 yılında sömürgeci kurtulan Hindistan hükümeti, şehrin adını bir Hint Tanrıçası olan ‘Mumbai’ şeklinde değiştirmiştir. Bir teori de şehrin adının zaten Mumbai olduğunu, sömürgeci otoritelerin yanlış telaffuzu sonucu bu şekli aldığını

söyler. Bu türden bir özgürleştirici çevirinin siyasi güç eşitsizlikleri bakımından ne kadar anlamlı olduğunu tartışmak gerekir. Artık Mumbai olarak anılan şehrin bir zamanlar sömürgeleştirildiğini ve adının dört asır boyunca Bombay olarak kaldığını bugün o coğrafyada doğan çocuklar ya da onların torunları bilecekler midir? Bir bakıma özgürleştirici olduğu düşünülen bu çevirinin, sömürgeci dönemin epistemolojik şiddetini ve toplumsal bilinçte yarattığı değişikliği unutturabileceği de savunulabilir. Sömürgeleştirme bir kültürel şiddet ve kutuplaşma yaratmıştır ancak şimdi özgürleşme iddiasıyla benzer bir kutuplaşma yaratılmakta ve toplumsal hafıza bulanıklaştırılmaktadır.

Baskı zamanlarında yapılan bu şehir adı değişikliklerine yerel bağlamda da sıkça rastlanmaktadır. Tunceli halkının, şehirlerinin adını Dersim olarak geri çevirme istekleri de buna benzer bir durumdur. Bunlarla birlikte, Sömürgecilik-Sonrası kuramın adının ve kapsamının incelendiği 3.1.1. bölümde Amerika'nın da Sömürgecilik-Sonrası kapsamda olduğunu savunan araştırmacılardan söz edilmiştir. Oysa bu bağlamda da kabul edilebilir ki Amerikalıların, ülkenin adını Kolombiya olarak değiştirmeleri gibi bir istemi söz konusu değildir. Burada bir kez daha, dünyadaki eşitsiz güç ilişkilerinin Sömürgecilik-Sonrası durumun kapsamında ve çeviri politikalarında belirleyici payı olduğu görülebilir.

Bu durumu çeviriye uyarlamak gerekirse; Üçüncü Dünya yazını çevirirken uygulanacak belli bir yöntemin metni sömürgecilikten kopuş yönünde mi yoksa sömürgeciliği tetikleme yönünde mi etkileyeceği konusunda kesin bir öngörüle bulunmak mümkün değildir. Okur ya da çevirmen algısı bu noktada sabitlenemeyeceği gibi; sömürgeci söylemin bir metindeki ya da metinler bütünündeki unsurlarının kesin olarak belirlenmesi ve çeviride sömürgecilikten kopuş adına bunların çevrilmesinde bir kısıtlamaya gidilmesi, kurallara bağlanması ne okurun, ne yazarın ne de çevirmenin özgürlük alanını geliştirir. Ancak bütün bunların tartışılması; söz konusu taraflar için farkındalık ve bilinç yaratacak; belki farklı algılarla farklı çeviriler ya da okumalara yol verecektir.

3.1.2.2.Yabancılaştırıcı / Yerleştirici Çeviri

Yabancılaştırıcı çeviri önerisi, Sömürgecilik-Sonrası yazındaki farklılıkları çeviride öne çıkararak Birinci Dünya ve eski sömürgeler arasında günümüzdeki eşitsiz güç ilişkilerini dengelemeyi amaçlayan bir öneridir. Amacı bakımından masum, yararlı görünse de felsefesinde ve uygulanmasında birçok çelişki bulunmaktadır. Sömürgecilik-Sonrası kuramın çeviribilim düşünürlerince en çok tartışılan yabancılaştırıcı çeviri önerisi olduğu için bu kavram diğerlerine nazaran daha uzun ele alınacaktır. Ek-6'da ise Necip Mahfuz'un Şevk Sarayı adlı eseri için Türkçeden İngilizceye bir yabancılaştırıcı, bir de yerleştirici çeviri yapılarak bazı noktalar uygulamalı gösterilmiştir.

Çeviride 'yabancı'nın görünür kılınması konusuna destek, Sömürgecilik-Sonrası çeviri kuramından çok önce, Walter Benjamin'den gelmiştir. Benjamin'in 1923'te yazdığı "The Task of the Translator" adlı makalesi, 1969'da Harry Zohn'un yaptığı çeviriyle çeviribilim akademisinde daha da görünürlük kazanmıştır. Benjamin'n çeviri üzerine görüşleri, o döneme kadar oluşan çeviri yaklaşımlarına bir eleştiri olarak kabul edilmektedir. Makalesinde öne çıkan yenilikçi söylemleri özetlemek gerekirse, Benjamin çeviride nesnellik, sadakat ve eşdeğerlik gibi kavramları geleneksel bulur, bunların artık anlam yaratmada etkili olmadığını belirtir. Ona göre kaynak dil, kaynak metin, çevirmen ve erek dil gibi çeviriye müdahil unsurlar sürekli dönüşmektedir. Dolayısıyla çeviri öznel olmak zorundadır, erek metin kaynak metne ancak teğet geçecek yakınlıktadır, sadakat de çeviri incelemelerinde yerini çevirmenin ve çevirinin anlık amacına bırakan bir kavramdır. Benjamin'in yabancılaştırıcı çeviriyi yönlendiren düşünceler bağlamında ele alınmasının en büyük sebebi ise bu makalesinin sonlarına doğru geçen çeviri önerilerinden biridir. Benjamin'e göre iyi çeviri, erek kültürdeki örgüyle iletişim kurmaktan alıkonmalıdır. Kaynak dildeki bir metin kaynak kültürdeki diğer dilsel ve kültürel ürünlerle uyum halinde, iletişim içerisindedir. Ancak bu iletişim düzeyi erek metin için erek dilde yaratılmamalıdır. Kaynak dildeki özgün yapıları kullanarak çevirmen, erek dili rahatsız etmelidir. Benjamin 'yabancılaştırıcı çeviri' diye bir durumdan söz etmez elbette ancak yarattığı metnin zenginliği ve felsefesinin derinliği, bugün Sömürgecilik-Sonrası bağlamda tartışılan yabancılaştırıcı çeviriye, yapısökümcü çeviriyi de onunla ilintilendirebileceğimiz bir ortam sunar.

Antoine Berman'ın, Benjamin ve Alman Romantiklerinden etkilenerik yazdığı “Translation and the Trials of the Foreign” başlıklı makalesinde (1985) Berman, çevirinin şiddet içeren, özünde kusur taşıyan, ikona kırıcı bir eylem olduğundan söz eder. Foucault'un çeviriye ilişkin görüşlerine ve birçok ünlü yazarın (Mann, Dostoyevski, Kafka vb.) Fransızca'ya çevirilerine yer veren Berman, savlarını asıl olarak düzyazı çevirisi örnekleriyle destekler.

Çeviride kaynak metindeki ‘yabancıyı’ yok etmek, yabancı eserin söylemine saldırı niteliğinde, etik olmayan bir çeviri anlayışıdır ona göre. Yabancılaştırıcı (foreignizing) yöntemin karşıtı olarak kurduğu doğallaştırıcı (naturalizing) çeviri, birçok yöntemle genel bir roman çevirisi eğilimi haline gelmiştir. Metinler bu uğurda çevrilirken akılcılaştırmaya (rationalization), açıklığa (clarification), genişletmeye (expansion) maruz kalmaktadır. Berman bunlarla birlikte on iki başlıkta roman çevirisinde doğallaştırma yöntemlerini inceler. Kaynak metinde kaynak kültüre göre ‘öteki’ konumunda olan bir unsurun yerine erek dile erek kültüre özgü ‘öteki’ bir unsur koymak, ona göre egzotikleştirme, popülerleştirme addedilir. Oysa çeviri, eşdeğerlik bulmak değildir.

Öte yandan Berman topyekûn bir çeviri kuramı yaratmaya çalışmanın saçma olacağından da söz eder ve yaptığı incelemelerde dilsel bulguların izinden gider. Ortaya koyduğu on iki çözümleyicinin normlarla karıştırılmamasının altını çizer çünkü normlar sosyal, kültürel ve tarihselken kendisi bu maddeleri doğrudan çeviri pratiklerinden çıkarımlar.

Berman'ın makalesini Lawrence Venuti'nin İngilizceye kazandırması tesadüf değildir. Venuti, Berman'ın yabancılaştırıcı çeviri önerisini “The Translator’s Invisibility” (1995) ve “The Scandals of Translation” (1998) adlı makalelerinde, Amerika'daki çeviri geleneğinden yola çıkarak geliştirmiştir. Ona göre, Amerika'daki çevirmenler Sömürgecilik-Sonrası yazının biçimsel, biçimsel ve içerik farklılıklarını görmezden gelerek, akıcı metin yaratma eğilimindedir. Bu eğilim, dili aynılaştırarak metinlerin çeviri olduğunun görmezden gelinmesine yol açar. Çevirmen görünürlüğünü indirger ve eski sömürgelerin yazınlarındaki kendini görünür kılma çabasına ket vurur.

Venuti'ye göre yapılması gereken, şeffaflaştırıcı, yerlileştirici (domesticating, minoritizing) çeviri anlayışını bırakarak, eski sömürgelerin yazınlarını baskın dillere

çevirirken kaynak metinde kaynak kültüre özgü ‘yabancılığı’ dilsel ve bağlamsal düzeyde görünür kılmaktır. Amerikan okurunun okuma alışkanlıklarının yabancılaştırıcı çeviri ile sarsılabileceğine, bu şekilde eski sömürgelere ilişkin bir farkındalık yaratılabileceğine inanır. Kaynak metinde yerele özgü olan ve erek kültürde karşılığı bulunmayan sözcüklerin benzerleriyle değiştirilmemesi, uzun tümcelerin ve karmaşık betimlemelerin Anglo-Amerikan okurun okuma alışkanlıklarına göre sadeleştirilmemesi, özel adların göndermeler içeriyorsa bağlamının kurulması ya da dipnotlarla açıklanması yabancılaştırıcı çeviri oluşturmak için önerdiği bazı yöntemlerdir.

Venuti çeviri yaparken de, çevirileri değerlendirirken de yabancılaştırıcı etki yaratacak öğelerin çeviri metinde yer almasına dikkat ettiğini belirtir ve bunu kendi demokratik olma çabasının bir parçası olarak gördüğünü sözlerine ekler. Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların da ifade ettiği gibi, ona göre metinler yerlileştirilirken aslında bir asimilasyon çalışması yapılmaktadır. Yerlileştirmek, metni akıcı kılmaya, erek toplum içinde baskın olan dilsel ve toplumsal değerlere uygun bir metin üretmeye çalışmak demek, çevirinin çeviri olduğunu saklamaya çalışmak, farklı olanı silmeye, çeviriyi ve çevirmeni görünmez yapmaya çalışmak demektir aslında. Ona göre bu çaba, yani standart, tanıdık, yaygın ve baskın olanın yeğlenmesi çeviride zaten doğal olarak var olan eşitsizliği daha da artırır; yabancı ve marjinal diye niteleneni, tanıdık olmayanı dışlamak suretiyle gelişmiş ülkelerin ya da medeni sayılan toplumların değerlerini korumaya ve yaymaya hizmet eder; dolayısıyla yaygın ideolojinin bir maşası haline gelir. Oysa dilsel düzeyde ya da başka düzeylerde çeviriye dahil edilebilecek yabancılaştırıcı unsurlar (ör: arkaik söyleyişler, yaygın olarak kullanılmayan ağızlar vs.) hem çevirinin çeviri olarak algılanmasını sağlar, hem yaygın ideolojilere örtük bir eleştiri yöneltmiş olur, hem de kültürlerin daha eşit koşullarda karşılaşmasına olanak tanır.

“Şeffaflık yanılıgısı akıcı söylemin bir etkisidir, çevirmenin güncel anlama bağlı kalarak, sıralı sözdizim oluşturarak, anlamı sabitleyerek kolay okunurluk sağlama çabasıdır. Çeviri ne kadar akıcıysa çevirmen, hatta büyük olasılık yazar ve yabancı metnin anlamı da o kadar görünmez olur.”

(Venuti,1995, 1)

Akıcılaştırarak çevirmek, Anglo-Amerikan çeviri eğilimleri arasında var olan bir durumdur. Örneğin Orhan Pamuk, İstanbul’da katıldığı Aralıkta Dünya Edebiyatı

adlı konferansta, bu çeviri eğilimine karşı yukarıdaki yöntemlerin çevirilerinde uygulanmasını isteyip istemeyeceği gibi bir soru üzerine; sözcük bazında bir yabancılaştırmadan rahatsız olacağını, örneğin ‘börek’ ya da ‘dolmuş’ gibi tam kavramsal karşılıkları olmayan yerele özgü sözcüklerin İngilizce çeviride Türkçe bırakılmasına karşı çıkacağını; buna karşılık biçimsel karmaşıklığın standart Anglo-Amerikan okuma geleneklerine göre sadeleştirilmesinden de sıkıntı duyduğunu dile getirmiştir (Der: Çakmak, 2009, 36-37).

Elbette bir yazarın çeviri konusundaki görüşleri çeviri kuramını yönlendiremez ancak Anglo-Amerikan çeviri geleneğindeki standartlaştırma eğilimine canlı bir örnek sunar ve hem yerlileştirici hem de yabancılaştırıcı çeviri yöntemlerinin olumsuzluklarına işaret edebilir. Demek ki Berman’ın ve Venuti’nin Amerika’daki yazın çevirisi alışkanlıklarına yönelik eleştirileri dayanaksız değildir.

Aşağıda, Orhan Pamuk’un ‘sıkıntı duyduğu’ biçimsel bakımdan akıcılaştırıcı kabul edilebilecek bir çeviri örneği, kaynak metin ve alternatif çevirisiyle incelenmiştir:

⁷“Yatağın başından ucuna kadar uzanan mavi damalı yorganın engebeleri, gölgeli vadileri ve mavi yumuşak tepeleriyle örtülü tatlı ve ılık karanlıkta Rüya yüzükoyun uzanmış uyuyordu.”

(*Kara Kitap*, Can Yayınları, 5. Basım, s.9)

“Rüya was lying face down on the bed, lost to the sweet, warm darkness beneath the billowing folds of the blue-checked quilt.”

(*The Black Book*, Çev. Maureen Freely)

Kaynak metindeki tümce incelendiğinde, örneğin kısa olmasına karşın yoğun betimlemeler açısından karmaşık bir ifade olduğu söylenebilir. Nitekim bu karmaşık ifadedeki ‘karanlığı’ betimleyen ‘gölgeli vadiler ve tepeler’, ‘billowing folds’ olarak sadeleşmiştir. Burada betimleme yoğunluğunu akıcı çeviri uğruna ikinci planda gözetilen bir çevirmen kararından söz edilebilir. İkinci olarak, Rüya kaynak metinde uyuyorken erek metinde yalnızca uzanmaktadır. Uyuyup uyumadığı belli değildir.

⁷ Bu bölümde verilen örnekler tezde eleştirilen kaynak/erek metin karşılaştırmasıyla aktarılmıştır. Ancak amaç; ortaya çıkan farklılıklar sonucu erek metnin kaynağa göre durumunu belirtmek değil, Tymoczko, Niranjana, Venuti gibi kuramcıların Sömürgecilik-Sonrası eserlerin çevirisinde izlenmesini önerdiği yöntemi örneklendirmektir. Alıntıların altında verilen yorumlar hata avcılığı yapmak yerine yabancılaştırıcı çeviri önerilerinin beklenen yazar, okur ve çevirmen algısındaki karşılıkları karşılamadığını kanıtlamaktır.

Burada da eylemlerden tasarruf ederek yine anlatımı akıcılaştıran, ancak anlam yoğunluklarını farklılaştıran bir çevirmen kararının altı çizilebilir.

Aynı kaynak metin için, Venuti'nin önerdiği gibi betimlemeleri ve anlam yükünü aktaran bir yabancılaştırıcı çeviri şu şekilde yapılabilirdi:

“Extending from the head of the bed to the foot, the blue checkered quilt was a landscape of shady valleys and blue rolling hills, and in the sweet and warm darkness it encompassed, Rüya was sleeping, face down.”

(Çev.Sıla Okur)

İkinci çevirmenin kullandığı yöntemin ‘yabancılaştırıcı’ olduğunu söylemek için çok az kanıtımız vardır. Ancak ikinci çevirmenin tümcesinin, Orhan Pamuk’un ‘sıkıntı duymayacağı’ ve Venuti’ye daha yakın bir çeviri olabileceğini kabul edebiliriz.

Douglas Robinson, yabancılaştırıcı çeviri önerisi için, metinlerin bu şekilde kimi zaman tuhaf, kimi zaman çocuksu ya da ilkel görünebileceği ve her okurda beklenen ‘olumlu’ etkinin yaratılabilmesinin bir kültürel seçkincilik olduğunu belirtir. (Robinson 1997,108-113). Öncelikle, kaynak metinde bulunan dilsel ya da bağlamsal anormallikler, kaynağa özgülükler ‘olduğu gibi’ aktarılamaz. Kaynak metinde olduğu şekliyle alınıp erek metne geçirilmiş olsa bile yeni bir bağlamda yeni anlamlar kazanacaktır. İkinci olarak, bu yeni anlamları ne çevirmen ne de okur sabitleyebilir. Bu türden unsurları okurun ilginçlik ya da yazınsal yenilik olarak yorumlayacağı yalnızca olasılıklardan biridir. Okurun bunu bir çeviri hatası ya da yazar beceriksizliği olarak yorumlaması mümkündür. Üçüncü olarak, yabancılaştırıcı ya da akıcı okunmayan, zorlaştırıcı metin yaratmak uğruna metinlerin okunamaz zorlukta bir dille çevrilmesi de mümkündür.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın İngilizceye *A Mind At Peace* adıyla çevrilen *Huzur* adlı eserinin çeviri okurlarından gelen birkaç yorum şu şekildedir:

“Erdağ Gökner’in İngilizce nesri bazen bütün bir paragrafı anlaşılma hale getirebiliyor. Okurun gözleri şaşlıyor, beyni zonklamaya başlıyor. Bazı şeyler biraz değiştirilse, parçalansa belki sözcükler daha iyi anlaşılır diye düşünüyor okur. Ancak tipik bir pasaj şu şekilde bitiyor:

‘During one such spell of anticipation, his eyes fixated on the driver’s turquoise-beaded leather whip; waiting emptied of thought, he remembered his father with distinct agony that far exceeded anything he’s ever felt, agony ready to hurdle every separation, belittling every distance between them.’ ”

(A Mind At Peace, 30)

Yukarıda Suzy Hansen, erek metinde tümce ve sözcük bazında çeviri kararlarının zor okunan bir metin yarattığından yakınıyor. Burada yabancılaştırıcı çeviri tutumunun benimsendiği söylenebilir ancak kaynak metne baktığımızda neredeyse bire bir sözcük çevirisinin yapıldığı gözlemlenmektedir. Alıntılanan tümce kaynak metinde şu şekildedir:

“İşte bu bekleyişlerden birindeydi ki, gözü arabacının elinde tuttuğu meşin kırbacın ucundaki mavi boncuklarda, hiçbir şey düşünmeden beklerken o zamana kadar duyduğu acıların çok üstünde, çok değişik, her ayrılığı atlatmaya hazır, aralarındaki her mesafeyi küçük gören bir acıyla, babasını hatırladı.”

(Huzur, 27-28)

Yukarıdaki örnekte incelenen çeviriyi, Venuti'nin terimiyle yabancılaştırıcı çeviri olarak kabul edebiliriz. Sözcük seçimindeki karmaşıklık erek metne taşınmış, tümceler bölünmeden aktarılmıştır. Ancak bu akıcı olmayan, kolay okumayı teşvik etmeyen yabancılaştırıcı çeviri Suzy Hansen'in yorumuna göre kaynak kültürü tanıtmaktan çok okuru kitabı anlamaktan alıkoymuştur.

Okur odaklı yaklaşımla yabancılaştırıcı-yerlileştirici çeviri kutuplaşmasını başka tarafından ele almak da mümkündür. Orhan Pamuk'un *Kara Kitap* adlı eserindeki ana karakterlerden olan 'Rüya'nın adının çevrilmemesi konusunda birkaç söz, yerlileştirici/yabancılaştırıcı çeviri önerilerinin herhangi bir yazın eserindeki anlamların ve kültürel kodların açılmasında yetersiz olduğunu kanıtlayabilir. Rüya'nın uykusunu betimleyen açılış sahnesinde, karakterin adının anlamının anlatıyla eklediği katmanlı nitelik, tek dilli erek okur için yitmektedir. Ancak Orhan Pamuk'un romanlarında özel adların anlamlarının göndermeleri olmasına karşın (yani isim sembolizminin romanlarda sıkça başvurulan bir sanat olmasına karşın) pek azının çevrildiğini görürüz. (Örneğin *Masumiyet Müzesi*'nde başkarakterin garsonyeri 'Merhamet' apartmanındayken bu ad çevrilmediği için olası alt metinsel okumalar erek metinle yetinen okur için geçerli değildir. Oysa *Kar*'da bir karakter olan Lacivert, 'Blue' olarak çevrilmiş ve karakterin renkle ilişkili kurduğu anlamlar çeviride okunabilmektedir) Bu bulguyu yerlileştirici/yabancılaştırıcı çeviri bağlamında incelersek denebilir ki çevirmen (ya da yazar, yayınevi vs.) yabancılaştırıcı bir tutumla bulduğu her olası altmetinsel okumaya olanak verecek

şekilde çevirse bile bu anlam sabitleme çalışması sonuçta okurun yorumlama niteliğiyle sınırlı kalacaktır.

Yabancılaştırıcı çeviride Venuti'nin eleştirildiği diğer bir nokta, Anglo-Amerikan merkezli bir bakış ortaya koymuş olması, eski sömürgelerdeki (ya da baskın bir dil kullanılmayan ülkelerdeki) çeviri eğilimlerinden hiç söz etmemesidir. Onun önerisini izlersek Birinci Dünyadan eski sömürgelerin diline yapılan çevirilerin de bu güç eşitsizliklerini gidermek uğruna yerlileştirici olması olumlu bir yöntem olabilir ki Venuti bu durumdan hiç söz etmez.

Yukarıdaki durumdan söz ettiğini varsaysak; yani baskın olmayan bir dile baskın bir dilden bir yazın eseri çevrildiğinde yerlileştirici davranılmasının da eşitsiz güç ilişkilerini dengeleyici bir çeviri tavrı olduğunu savunduğunu söylesek; bunun örnekleri Türkiye'deki çeviri incelemelerinden verilebilir. Ayşe Banu Karadağ, yayımlanmış doktora tezi "*Çevirinin Tanıklığında 'Medeniyet'in Dönüşümü'*"nde, Robinson Crusoe'nun Fransızca ve İngilizceden Osmanlıcaya çevirilerini inceleyerek buradaki birçok yerlileştirici çeviri uygulamasını ortaya koymuştur. Karadağ, Radikal Gazetesi'nde çıkan Umay Aktaş'ın "Hayırlı Sabahlar Hans" başlığıyla 100 Temel Eserin çevirisine yönelik haberine verdiği yanıt makalesinde de benzer şekilde çevirideki ideolojik boyutun çevirmen kararları ile okura yansımada iyi/kötü gibi değerlendirmelerin yersiz olacağını vurgular:

"Bu çevirilerdeki hataların bulunması veya değişikliklerin saptanması tabii ki önemli. Ancak şu metinde şöyle denmiş, şurada şöyle bir saptırma var deyip sözü edilen çevirileri kötüyü bırakmak, hatta bunları çeviriden saymamak işin kolay yolu. Yok saymaların, bu tür çevirilerin belli bir okur kitlesi tarafından özellikle tercih edildiği gerçeğini değiştirmeyeceğinin artık bilincine varılmalı. Kanımca, zor ama gerekli olan, tüm bu farklılıkların belli bir vakaya işaret ettiğinin gözardı edilmeden anlaşılmasına ve anlamlandırılmaya çalışılması."

(Karadağ, 10.09 2006, Radikal)

Venuti'nin yabancılaştırıcı çeviri önerisinde diğer bir sorun, çevirmeni görünür yapma uğrunda onun özgürlüğünü kısıtlayarak çeviri politikalarını sabitlemeye çalışmasıdır. Günümüzde çevirmenin kimliğinin, anlık psikolojisinin, artyetişiminin çeviri kararlarına yansımaları kadar çevirmeni önemseyen araştırmalar süregidiyorken yabancılaştırıcı çeviri dayatmasıyla çevirmen ilkelerinin kısıtlanması çevirmeni

görmezden gelmeye devam etmektir. Sömürgecilik-Sonrası metinlerde çevirmen görünürlüğünün ancak yabancılaştırıcı çeviri ile sağlanabileceği iddiası içeriğiyle çelişmektedir.

Üçüncü dünya edebiyatını çevirirken çeviriyi görünür kılmak için erek-kaynak odaklı bir yabancılaştırma önerisi yerine; Sömürgecilik-Sonrası metinlerin zaten konu, coğrafya, kültürel alışkanlıklar, üretim biçimleri ya da karakter farklılıklarıyla kendini Anglo-Amerikan ya da Avrupa'daki ana akım yazından ayracağını kabul etmek daha sağduyulu bir yaklaşım olacaktır. Çevirmenin çeviriyi ve kendini görünür kılmak için yapacağı yabancılaştırıcı müdahalelerin de kimi yabancılaştırdığı muğlaktır çünkü biri için yabancılaşan diğeri için yerleşmiş de olabilir.

Bir başka eleştiri de yabancılaştırıcı çevirinin kaynak metin odaklı çeviri yaklaşımlarına bir dönüş niteliğinde olmasıdır. Even-Zohar ve Toury'nin önerdiği erek odaklı kuramları; güç dengesizliklerini görmezden geldiği için eleştirenler (ör: Niranjana), çevirinin kurulmasına yardım ettiğini iddia ettikleri güç dengesizliklerini azaltmak adına, önceden yapılanın tam tersini seçerek tartışmayı kısır döngüye iterler. Güç dengelerini çeviri kuramında gözetmeyi amaçlamak, çağdaş ve bütüncül bir açıdan bakıldığında çevirideki, özellikle kültür çevirisindeki erek-kaynak ikili zıtlığını yıkmak olacaktır.

Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda kaçınılmaz olarak öne çıkan melezlik kavramı yukarıda tartışıldığı gibi kaynak-erek metin ikili zıtlığını da bulanıklaştırır. Kaynak metin, yani kültürel çeviri eğretilmesindeki sömürge yerlileri de dayatılan otoriteyle kendi 'öz'lerinden uzaklaşmış, melezleşmiştir. Bu durumda erek ya da kaynak metni ikili zıtlıklar halinde yeniden inşa etmek mümkün değildir. Bu görüşü, yapısalcılık sonrası metin kuramlarıyla da zenginleştirebiliriz. Gördüğümüz bütün metinler başka metinler sayesinde vardır ve çevirmek üzere olduğumuz metin de bir melez metindir. Çeviri metin de, çevirmen de melez varlıklardır kaçınılmaz olarak.

Venuti, yabancılaştırıcı çeviri savını aslen Philip E. Lewis'in terimi olan 'maksathlı sadakat' (abusive fidelity) terimiyle destekler. Bu terim, kaynak metnin erek kültür normlarına direnerek kaynak metne olabildiğince yakın durmasına, böylece okura yabancı gelecek bir metin yaratılmasına karşılık gelir (Lewis, 1995). Venuti'ye göre bu türden bir çeviri stratejisi çevirinin özgürleştirici kuvvetini ortaya koyar. "Direnen

çevirinin okuru, erek dilde o dili yabancı metinden ayıran kültürel farklılıkları deneyimler” (Venuti, 1991). Ancak maksatlı çeviri kavramının kabul görebilecek bir çeviri stratejisi olduğu öne süren Venuti, bunun Hans J. Vermeer’in Skopos kuramının savlarıyla ve yapısökümcü düşünceye göre sağlamalarını yapmaz. Çevirmen amacının kaynak metne yakın durmak olarak sabitlenemeyeceği; çevirmenin kendi altyapısı, politik ve ideolojik çıkarları, yönelimleri doğrultusunda metinde manipülasyon hakkının olduğu da tartışmaz. Oysa çevirmenin ‘maksat’lı sadakatinde maksat ve sadakat terimlerinin kime göre, neye göre işleyeceği sabitlenemez çünkü ideolojik güç dengesizlikleri kavramı bile çevirmenden çevirmene değişiklik gösterecek bir konudur. Çeviri yabancılaştırıcı, yerlileştirici, bağlam değiştirici, yönlendirici vs. olabilir ve çevirmen yaratıcılığının boyutları, sebepleri, sınırları, bu yöntemleri metinlerde hangi dilsel ve kültürel araçlarıyla, hangi durumlar için yarattığı asıl incelenecek ve çeviriyi doğrudan ilgilendiren konularken Venuti’nin önerilerinde bu çoğulcu bakış bulunmaz.

Venuti, yabancılaştırıcı çeviri önerisinin ütopyik olduğunun kendi de farkındadır. Ancak bu ütopyayı öne sürerken amacını da ortaya açıkça koyar:

“Ama çeviri bir yandan da ütopyacıdır. Yerli yazı, özellikle yabancı metni yaymak amacıyla oluşturulmuştur, dolayısıyla bu metnin etrafında, çeviri yoluyla da olsa, bir kitle oluşması beklentisi vardır. ⁸Kalıntıda ise çevirinin yerli bir okuyucu kitlesi, yabancıya karşı ortak bir ilgi duyan hayali bir topluluk, yayıncının gözünde bir piyasa oluşturması umudu yatar. Ve ancak bu kalıntı yabancı metnin bağlamı içinde sunulduğunda çeviri yerli ve yabancı okur kitleleri arasında bir ortak anlayış geliştirebilir. Çeviri ideolojik bir önerme getirirken, henüz gerçekleştirilmemiş ütopyik bir topluluk öngörür.”

(Venuti, 2000, 485)

Maria Tymoczko, “Post-Colonial Writing and Literary Translation” adlı makalesinde Sömürgecilik-Sonrası yazının çeviri sürecindeki kimi sorunları ortaya koymuştur. Ona göre yabancılaştırıcı çeviride en önemli sorunlardan biri metinlerin aşırı bilgi yüküyle ansiklopedik hale dönüşmesi, böylelikle yazınsal niteliklerinin geri planda kalmasıdır. Çevirmen bu bilgi yükünü aktararak yazara ve ‘yazarın niyetine sadık kalmak’ ile ‘asimile edici ancak yazınsal özellikleri bozulmamış bir metin yaratmak’ arasında kalır:

⁸ Kalıntı (remainder), Venuti’ye göre kaynak metindeki yerlileştirici çeviriye direnen unsurların genel adıdır.

“... Metin, bir kurmaca yazınsal eserden çok bir eğitici öğretici çalışma olarak okunmaya başlanıyor. Yabancı ve terimsel sözcükler, dilbilgisel ve diğer dilsel anormallikler, doğrudan bilgilendirici öğelerle dolu metin; dilin kendisindeki yoğun bilgi içeriğiyle birleşip yazınsal denilebilecek diğer niteliklerin aleyhine işliyor. Bunlar Sömürgecilik-Sonrası ve azınlık yazınındaki yazarlar ve çevirmenlerin paylaştığı riskler. Sonuçta hem yazarlar hem de çevirmenler bu yükü uluslararası okura ya anlaşılmaz, bulanık görünen, ya da sürekli açıklamalar ve bilgilendirmeler içeren bir metin yaratmak ikileminde kalıyorlar. İki seçenek de metnin yazın metni olarak alınılmasını tehdit ediyor. Üçüncü bir alternatif olan yazarın kültürünün ve dilinin belirleyici niteliklerini bastırmak (ki bu yazarın dili ve kültürüyle bağlarını taşıyan, genellikle yazma sebebi olan nokta), büyük ölçüde asimile edici ya da erek kültürün standartlarına uyum sağlayan bir çeviri gerçekleştirmek ise ‘sadakat’ sorularını gündeme getiriyor.”

(Tymoczko, 1999, 29)

Nitekim yukarıda Suzy Hansen’in *A Mind At Peace* çevirisi için verdiği yorumlarda Tymoczko’nun çekincelerinden örnekler bulunabilir. Tümceler çok uzun, sözcükler karmaşık ve güncel (İngilizce) okurun sözcük bilgisini zorlayıcı niteliktedir. Yer adları, konu ve bağlama yabancı olan okur; çevirmen kararlarıyla da eserden koparılmaktadır.

Ek-6’da Necip Mahfuz’un 1957’de Arapça yazdığı *Şevk Sarayı* adlı eseri, önce yerlileştirici (Ek: 6 a) sonra da yabancılaştırıcı yöntemle Türkçe’den İngilizceye çevrilmiştir. Yabancılaştırıcı çeviride birkaç unsur özellikle dikkat çekmektedir. Öncelikle metindeki özel adlar Arapça tamlama şekilleri korunarak verilmiş; Arapça okunuşlar Latin harfleriyle tam yansıtılmaya çalışılmıştır. İkinci olarak tümceler İngilizcede olması gerektiği gibi özne-yüklem-nesne dizimiyle değil Doğu Edebiyatı’nda daha çok geçerli olan tümcedeki anlama göre önem sırasında verilmiştir. Tümceleri bölünmeyerek uzunlukları korunmuştur. Deyimler, kaynak metindeki deyim benzerini erek dildeki benzer anlamlı başka bir deyimle karşılamak yerine bire bir çevrilmiştir. İslam kültürüne özgü durumlar ve dini göndermeler dipnotlarla açıklanmış, kaynak metnin yazıldığı sıradaki politik durumu yansıtan ibareler kısa açıklamalarla görünür kılınmıştır. Bu şekilde çevirmenin kaynak kültürü görünür kılma hedefi gerçekleşmiştir ancak erek metnin yaratacağı etkiyi sabitlemek mümkün değildir. Sonuçta çevirmen için ‘yabancı’lık korunmuş, yukarıda sözü edilen ideal Anglo-Amerikan okurun varlığını kabul edersek bu okurun okuma alışkanlıkları rahatsız edilmiştir. Ancak hiç şüphesiz ki, metni okuyacak okurun artyetişimine göre yabancılaştırmanın tarafı yön değiştirecektir.

Çevirmenlerin çevirilerde ne kadar yetkinlik kullanabileceği noktasında Tymoczko'ya göre kaynak metnin yazarının prestiji devreye girer. Nobel ödüllü bir eski sömürge yazarının metni çevirmen tarafından yabancılaştırıcı öğelerine daha fazla önem atfedilerek çevrilebilir ve böyle bir çevirinin okur tarafından alımlanması çok meşakkatli karşılanmazken, adı duyulmamış bir eski sömürge yazarının metni çevrilirken aynı tolerans çevirmen tarafından da okur tarafından da tanınamayabilir. Zaten bu tolerans, ikinci durumdaki yazara ya da çevirmene yayıncı ya da okur tarafından da tanınmaz. Sonuçta büyük bir endüstri olan Anglo-Amerikan dünyadaki yayıncılık patronları popüler olana ve neyin nasıl çevrilecek olduğuna karar verendir:

“Çeviride, kaynak kültür ve kaynak metin ne kadar prestijliyse alıcının metne yaklaşması önerisi o kadar gerçekçidir. Sömürgecilik-Sonrası yazında yazarın prestiji konusunda buna benzer bir durum vardır: Yazarın uluslararası ünü ne derece yaygınsa uluslararası okurdan beklentisi de o derece çok olabilir.”

(Tymoczko, 1999, 29)

Tymoczko, prestijli yazarların metinlerinin çevirisinde çevirmenin vereceği kararlarda daha cesur davranabileceğinin ve bu durumdaki yazarın zaten daha özgürce sesini duyurduğunun altını çizer. Oysa, eski sömürge halkların ya da baskı görmüş toplulukların yazarları baskın dilde yazmıyorlarsa, ancak çeviri sonrası birtakım uluslararası ödüllerle (Nobel Edebiyat ödülü gibi) saygı görmekte ve Dünya Edebiyatı kavramına dahil edilmektedir. Bu yazarların, Birinci Dünya tarafından görünürlük kazanması çevrilip okunduktan sonra gerçekleşebileceği için ‘prestijli yazar yabancılaştırıcı çeviri onuruna nail olur’ iddiası da zamansal bakımdan çelişkilidir.

Orhan Pamuk, Nobel Edebiyat ödülüne layık görüldükten sonra yazdığı *Masumiyet Müzesi* adlı romanının Amerika'daki çevirisinde tümce yapılarının karmaşıklığının bozulduğu yönünde şikâyetlerini dile getirerek basılmamış çeviri üzerinde redaksiyon talep etmiş ve Türk bir çevirmenle çalışmıştır. Orhan Pamuk'un rahatsız olduğu basitleştirici çeviri, Venuti'nin sözünü ettiği türden bir yerlileştirici çeviri pratiği olabilir.

Orhan Pamuk'un birçok eserini İngilizceye çeviren Maureen Freely, kimi çeviri deneyimlerini kendi sözcükleriyle açıklar:

“Çevirirken bir gölge yazara dönüşüyorum. Pamuk’un gölgesi olduğumda en çok yapmak istediğim şey dilinde duyduğum müziğe kapılmak. Doğruluk da önemli ancak doğruluk için yapmam gerekenler yüzeyden çok derinde yatıyor. Yazara danıştıktan sonra *Kara Kitap*’ın ilk cümlesi şöyle çıktı:

‘Rüya was lying face down on the bed, lost to the sweet, warm darkness beneath the billowing folds of the blue-checked quilt.’

İstanbul’un ilk cümlesi şöyleydi:

‘From a very young age, I suspected there was more to my world than I could see: somewhere in the streets of Istanbul, in a house resembling ours, there lived another Orhan so much like me that he could pass for my twin, even my double.’

Bu cümleleri klavyede yazarken bile ne kadar anlık olduklarını görebiliyorum. Başka çevirmenler metinde duyup gördüklerini kendilerine göre yakalamanın yollarını bulacaklardır.”

(Maureen Freely, 28 Ekim 2010, The Observer)

Freely’nin çeviri stratejisi kendi ağzından çok duygusal sözcüklerle anlatılmıştır. Yine de çevirilerini yazarla görüşerek yönlendirdiği, kendi duygusal yorumunu çeviride bire bir yansıtmadığının prestijli yazarın çeviriye müdahil olduğunun bir göstergesi sayılabilir.

Sömürgeleştirme girişimleri sırasında nasıl ki yerli halkların ‘medeni’ görünmeyen ya da sömürgeci gücün normları dışında kalan uygulamaları yasaklandı, daha medeni olduğuna inanılanlara dönüştürüldü ya da görmezden gelindi; Sömürgecilik-Sonrası yazarın dilinin kasıtlı bir şekilde Birinci Dünya ülkesi diline yerleştirilerek çevrilmesinin altında da benzer durum yer alır. Ancak nasıl ki eski sömürgeler kimliklerini özlerinde aradıklarında bu durum bir ‘kaybedilmiş cennet’ melankolisi yaratabilir ve kimlik odaklı kutuplaşmaları gündeme getirebilirse; çeviride yabancılaştırma önerisi de bu türden bir melankoli ya da milliyetçi bir dışlama olasılığı taşımaktadır.

Tymoczko’nun asimile edici, yerleştirici çeviri yaklaşımını ‘sadık olmadığı için’ eleştirdiği görülür. Yabancılaştırıcı çeviri, günümüz dünyasında üretilen Sömürgecilik-Sonrası kapsamındaki yazının aykırılıklarının bilinçli olarak perdelenmesine karşı duruyorsa; ya da Birinci Dünya yazınının editörü ya da çevirmeni Sömürgecilik-Sonrası yazındaki aykırı öğeleri kusur olarak görüp düzeltmeye çalışıyor, baskın kültür ideolojisine tehdit oluşturacak anlatı unsurlarını

elıyor ya da dilsel/biçimsel anormallikleri anlaşılır olmak ya da kolay okunmak adına normal hale getiriyorsa, aşırılıkların bu şekilde törpülediği bir asimile edici çeviri ya da editörlük geleneğindeki sorunun yalnızca sadakat sorunu olduğu söylenemez. Ancak bu durumda da Birinci Dünya'nın yayın endüstrisindeki patronaj payının ideolojik ve ekonomik gücü dikkate alınmalıdır. Sömürgecilik-Sonrası yazarlar, hiç okunmamak yerine 'normalleştirilerek' de olsa okunmayı yeğleyebilirler.

Kültür üretimini yapan uluslar arasındaki güç dengesizliklerini gidermek adına çevirmenin özgürlükleri feda edilemez. Karşılaştırmalı metin incelemeleriyle çevirmen kararları eleştirilebilir ancak çevirmenin eski sömürgelerden metinleri çevirirken izleyeceği sabit bir tutum geliştirilmesi çabası çeviribilim bulgularını geriye götürecektir ve çevirmen görünürlüğüne ket vuracaktır. Anglo-Amerikan dünyadaki çeviri ya da okuma geleneğinde var olan yerele özgü durum, tüm Sömürgecilik-Sonrası edebiyatın çevirisine sabit normlar getirmeye yeterli değildir. Sömürgecilik-Sonrası olarak addedilen yazının nitelikleri genelleştirilemeyeceği gibi eleştirel gücünün ancak yabancılaştırıcı çeviriyle görünür kılınacağı da sakıncalı bir görüştür.

Samia Mehrez'in kitabında (1992) Tunuslu yazar Abdelwahab Meddeb'den yaptığı alıntıda, Sömürgecilik-Sonrası yazarın baskın dilde yazarken, anadildeki okuru biçimde ve içerikte şaşırtması, ona teslim olmaması için kullandığı bir içkin yöntem olarak anlatılır. Metin bir sömürgeci otorite dilinde bile yazılsa eski sömürge yazarının anlatı geleneği içinde şaşırtmacalar, çıkmaz sokaklar barındırır:

"Fransızca yazmak bizi öteki'ne teslim eder, ancak biz arabeskle, tahriple, şaşırtmacayla, labirentle, cümlelerin ve dilin sürekli merkezden kaydırılmasıyla kendimizi savunuruz ve öteki de *casbah*'ın daracık sokaklarında kaybolur gibi kayboluverir."

(Mehrez, 1992, 124)

Bu çıkmaz sokakların çeviride neye nasıl dönüştürüleceğini sabitlemek çağdaş bir çeviri anlayışına uygun düşmemektedir. Eski sömürge yerlisi bir yazar, yaratıcılığını bir baskın dilde ortaya koyarken dili ve kültürel normları çok farklı açılardan dönüştürür, çevirir. Bu durumun Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarında yabancılaştırıcı çeviri önerisiyle sabitlenmesi indirgeyicidir.

Genç araştırmacılar çeviribilimin etki ve etkilenme alanının genişliğinin farkındadır. Dijital kütüphanelerin, internetteki bilgi depolarının çevirmeni Sömürgecilik-Sonrası yazını çevirirken desteklediğini; iyi niyetli bir çevirmenin yukarıda tartışılan yaklaşımların farkındalığında kendi kararlarını cesurca verebileceğini umut edebiliriz. Romanların sonlarına bir terimce, başına kararların aktarıldığı bir önsöz eklemek çevirmeni yabancılaştırıcı/yerlileştirici ikileminden kurtarıırken okurun farkındalığını arttıracaktır. Robinson'un tarih boyunca çevirinin farklılaşmış rollerine dikkat çekmesi, çeviribilimdeki hızlı değişim ve kuram tartışmalarının gelecekte de yeni ufuklar açacağına inandığını ifade eder:

“Çeviri; geçmişte sömürgeleştirilmiş toplulukları kontrol etmek, eğitmek ve şekillendirmek için; günümüzde Sömürgecilik-Sonrası durumun kültürel ve politik karmaşıklıklarını çözümllemek için kullanılan bir araç olmuştur. Sömürgecilik-Sonrası çeviri incelemelerinin bir umudu da çevirinin gelecek için yeni ve üretken alanlar açmasıdır.”

(Robinson, 1997, 6, 31)

Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarının karşısına daha önce üretilmiş erek odaklı çeviri kuramlarını konması kısır bir kutuplaşma yaratmaktadır. Çeviribilim araştırmaları boyunca elde edilen bulgular birbirini doğrular durumda da olsa aksi durumda da olsa bu etkileşimden çeviribilim kazanacaktır. Tarih boyunca çevirinin odağı ve ilgisi diğer sosyo-politik gelişmelerle bağıntılı olarak değişirken odak çok kez farklılaşır. Avrupa-merkezli çeviribilim kuramlarındaki eşdeğerlik arayışına, sabit bir kaynak-erek metin algısının tahribi üzerinde getirilen eleştiriler Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarının katkıları olurken Skopos kuramının ya da Walter Benjamin'in metinlerinin tekrardan okunması da Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlara katkı sunacaktır.

Çeviri kuramlarında birbirinden tamamen ayrı bütünlükler olarak görülen erek-kaynak algısı, Sömürgecilik-Sonrası kuramda bulanıklaşır ve ikili zıtlıklarla kurulan eşdeğerlik anlayışı, buradaki kayıp ve kazançları değerlendirmek için yetersiz kalır. Kimi eski sömürgeelerde bireyler evde başka, okulda başka, sosyal ilişkilerinde başka dille konuşulan bir toplum yapısında yaşamaktadır. Böyle bir durumda, Mehrez'e göre, 'ana dil' kavramı da bulanıklaşır ve 'stratejik ara diller'e dönüşür. Eski sömürge yerlisi bu dillerden hiçbirine sırt çeviremez ve onların içine girdikçe 'yerel bir üçüncü dünya dili' yaratır. Mehrez'in bulgularından şu yorumları yapabiliriz: Eski sömürge yazarının dili de bu ortamda şekilleniyorsa ve toplumdaki dilsel

dinamikleri yansıtabiliyorsa yazar Birinci Dünyaya ait bir dille yazsa bile yazınının içerdiği değişkenler girift ve çok katmanlı olacaktır. Bu katmanları yalnızca erek-kaynak odaklı bir sabitlemeyle, yabancılaştırıcı çeviri yaklaşımıyla çözmemiz olanaksızlaşır.

Çeviri kuramının kültürel dönemecinde popülerleşen koşulsuz erek metin odaklı çeviri yöntemleri bir dayatma olarak kabul edileceği gibi tersi de bu şekilde algılanacaktır. Eşdeğerlik ve sadakat kavramlarının da çevirideki dinamikleri görmezden gelerek kaynak/erek odağına hapsedilmesi çeviribilimin önündeki tehditlerdir. Ancak çeviribilimin dünyadaki entelektüel gelişmelere göre güncel tehditleri algılayıp evrildiği bir gerçektir. Cumhuriyetin erken dönemlerinde Halide Edip Adıvar, İstanbul Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşma birbirine zıt iki çeviri yaklaşımından söz eder ve bunların ikisinden birine bağlı kalmanın sakıncalı olacağını dile getirir:

“...1-Şekil muhafaza edilmeli, bilhassa klasiklerde şekil bir kalıp halinde olmalı (...) Fakat bu nevi tercüme ekseriyetle bir ölü maskesi tesiri yaptığı için bunda ifratın bizim için de iyi netice vereceğine kani değilim. 2-Şekle değil manaya sadık kalınmalı. Bu nevi tercüme biraz daha canlı oluyorsa da nihayet adapte edilmiş bir eser tesiri yapıyor. (...) O halde bu nazariyelerin ikisinden de istifade edelim fakat hiç birine tamamen bağlanmayalım”

(Adıvar, 1942, 43)

Günümüzden yukarıdaki tartışmaların yapıldığı noktaya bakarsak hem çeviribilimin ne kadar yol aldığını görürüz; hem de zamanın Shakespeare çevirilerini yapan bir akademisyenin çeviri felsefesinde ne kadar ilerigörüşlü olduğunu idrak edebiliriz çünkü aynı konuşmasında Adıvar çeviri kuramı konusundaki düşüncelerini şöyle beyan eder: “Ne kadar muvaffak olmuş mütercim varsa o kadar tercüme nazariyesi vardır”.

Sonuçta, çeviri sürecindeki aşamalar, ikili zıtlıklar ve özcü duruşlarla çözümlenemeyecek kadar karmaşık ve güncel kuramsal tartışmaları sürekli sınanmaya tabi tutacak kadar zengindir. Yabancılaştırıcı çeviri önerisi de dolayısıyla bir çeviri kuramı yaratmak için yetersizdir ancak bu önerinin eleştiri noktalarını ve ortaya çıkış amacını öğrenmek, bunlar üzerine tartışmak çeviribilime, yayıncılık sektörüne, kültürel incelemelere katkı sağlamaktadır. Yabancılaştırıcı çeviri

önerisinin Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarının ortaya koyduğu tek öneri olarak algılamak da yetersiz bir yorum olacaktır.

3.1.3. Farklılığın Fetişleştirilmesi

Sömürgecilik-Sonrası eleştiride eski sömürgelerin ya da baskın olmayan dünyanın kültürel farklılıkları olumlayıp görünür kılınmaya çalışır. Ancak bu vurgu, bir dizi kimlikçilik ve ötekileştirmeye dönüşerek Şarkiyatçılıktaki ‘egzotize etme’, ‘fetişleştirme’ kavramlarına benzeşebilmektedir. Psikanalizdeki tanımıyla ‘fetişleştirme’, bireyin kendinden farklı olduğu için karşısındaki nesneye ilgi ya da korku duymasıyla ilintilidir. Karşıdaki farklılığı kendimizdeki bir eksiklik, ya da kendimizdeki farklılığı karşı taraftaki bir eksiklik olarak algılayabiliriz. Bu durumda fetiş, o eksikliğin yerine koyduğumuz bir fazlalık olarak düşünülebilir. Öte yandan fetişleştirme, bu şekilde bir eşitleme girişiminde bulunurken farklılığın normalleştirilerek sıradanlaştırılmasını sağlar.

Sömürgeci güçler, fiziksel görünümleri, konuşmaları, inanışları, giyim ve beslenme alışkanlıkları kendilerinininkine hiç benzemeyen sömürge halklardaki yerlilerle ilk tanıştıklarında, onların insan olup olmadıklarına karar vermek için bile zorlanmışlardır. On dokuzuncu yüzyıl İngilteresinin popüler salon davetlerinde sömürge kabilelerden ‘tuhaf’ ırkların sergilenmesi geleneksel bir kültürel durumdur. Sömürgeleştirme döneminde fetişleştirmeyi bu şekilde icra eden Birinci Dünyanın baskın söylemi, sömürgeci kurtarma girişiminde de farklılığın olumlu olduğunu, desteklenmesi ve ayırdına varılması gereken bir nitelik olduğunu söyleyerek bunu yeniden fetişleştirir. Bu fetişleştirmede farklılık gösteren öznelerin kendi aralarındaki farklar da kaybolur. Şarkiyatçılıkta nasıl ki tek ve sabit bir Doğu imgesi yaratılıyorsa, Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda da her eski sömürge topluluğunun birbiriyle benzer farklılıklara sahip olduğu yanlışlığı yaratılabilmektedir.

Bhabha (1983) kalıp-tipi (stereotype) fetişleştirme üzerinden okuyarak buradaki normalleştirme ve farklılığın inkârından söz eder. Arif Dirlik (2008) Sömürgecilik-Sonrası bakışı, farklılıkları fetişleştirme konusuna sömürgeci deneyimi unutturacak kadar vurgu yapmasıyla eleştirir ve bu yolla melezliğin, farklılığın doğal bir sonuç gibi gösterilmesine karşı çıkar. Çünkü ona göre bu şekilde, sömürgeleştirme eyleminin içkin şiddeti görmezden gelinir, kolektif unutmaya sevk edilir. Ona göre,

bu farklılaştırmanın kime göre kurulduğu da Sömürgecilik-Sonrası bakışın temel sorunudur.

Eski sömürge yerlilerinin deneyimi ve farklılıkları birbirlerine göre benzerken Avro-Amerikan dünyanıninkilere göre 'öteki'dir. Sömürgecilik-Sonrası yazındaki farklılık, Birinci Dünya ülkelerinin bakış açılarına göre kabul edilen karşıtlıklardır. Oysa (3.2.1. Melezlik bölümünde tartışıldığı gibi) gerçekçi bir yaklaşımın kabul etmesi gereken, eski sömürgelerin de Sömürgecilik-Sonrası durumda melezleştiği; yukarıda bahsi geçen ikili karşıtlığın gerçekte yıkılmakta olduğudur. Dirlik, bunun Amerika liderli küreselleşme ekonomisinde ancak bir kandırmaca olacağını savunsa da eski sömürgelerin üretimleri bu ekonominin bir parçasıdır ve dolaşıma katılmaktadır.

Farklılığın fetişleştirilmesini, yukarıda tartışılan yabancılaştırıcı çevirinin bir sonucu olarak ele alabiliriz. Kaynak metinde 'yabancı' olanın görünür kılınması için onu 'aşırı' vurgulamak, yabancılaştırıcı çevirinin önerdiği bir yöntem değildir ancak yukarıda incelendiği gibi; yabancılaştırmanın içkin felsefesine ters düşen bir durum da ortaya koymaz.

Fetişleştirme, yabancılığı görünür kılma uğruna onu abartarak; bir bakıma ilgi odağı haline getirir. Bu ilgi odağı haline getirme durumu her zaman olumsuz olmayabilir. Farklılıkları öne çıkarmak, bir ajitasyon politikasına dönüşebilir. Yabancılaştırıcı çeviri önerilerinin amacı ne kadar eşitsiz güç ilişkilerini azaltmak da olsa, çeviri pratiğinde kimlik farklılıklarını desteklediği için sonuçlar bu dengesizliği daha da görünür kılabilir.

Yazın çevirisinde fetişleştirilebilecek unsurlar, kaynak metnin elverdiği ölçüde çeşitlenir. İdeolojik bir metinde kutupların çekişmesi ya da farklı uçlardaki karakterlerin kalıp-tipleştirilmesinde fetişleştirilmeye başvurulmuş olabilir. Kaynak metinde bulunmayan bir gönderme, erek metindeki okuyucuya daha ilgi çekici ya da tahrik edici hale getirilmek için vurgulanmış olabilir...Örneğin Elif Şafak'ın İngilizce yazdığı *Bastard of Istanbul* adlı romanının Aslı Biçen çevirisinden (*Baba ve Piç*, kitabın künyesindeki nota göre metne son hali yazar ve çevirmen ortak çalışmasıyla verilmiştir) bu türden bir ideolojik fetişleştirmeye örnek verilebilir:

Amerika'da yaşayan Rose ile, Türk olan eşini mutfak alışkanlıklarından dolayı Ermeni sanan Amerikalı arkadaşı Bayan Grinnel arasındaki diyalog şöyle çevrilmiştir:

“ ‘Is he Armenian too?’ Mrs Grinnell whispered when Mustafa left the room.

‘Of course not,’ Rose said, her voice trailing off. ‘It’s just that they have some things in common.’ ”

(The Bastard of Istanbul, 100)

“ ‘Bu kocan da mı Ermeni?’ diye fısıldamıştı Bayan Grinnell, Mustafa odadan çıktığında.

‘Ne münasebet,’ demişti Rose, sesini alçaltarak. ‘Sadece mutfakları benziyor... Yoksa Ermenilerin düşmanı o.’ ”

(Baba ve Piç, 114)

Kaynak metinde bulunmayan ‘yoksa Ermenilerin düşmanı o’ ibaresini, Türkçede metnin daha tahrik edici ve Ermeni-Türk çekişmesine aşırı vurgu yapan, ideolojik fetiş yaratan bir çeviri unsuru olarak ele alabiliriz. Böylece Türk-Ermeni sorununu altmetninde işleyen bu eserde, söz konusu vurguyla kimliklerin kutuplaşması aşırı derecede görünür hale getirilmiş, hatta bu ve benzeri çeviri kararlarından dolayı çevirmene dava açılmıştır.

Aynı kitapta, yine aynı bölümde kültürel bir unsurun çeviride fetişleştirilmesi söz konusudur:

“ ‘Gross,’ Mrs. Grinnell exclaimed with a trace of disgust creeping into her voice. ‘Do they really eat the intestines?’ ”

‘Oh yeah.’ Rose nodded heatily. ‘Believe me, they do. They spice it up with garlic and herbs, stuff it with rice, and wolf it down.’ ”

(The Bastard of Istanbul, 100)

“ ‘Iyy’ demişti Bayan Grinnell sesinde tiksintiyle. ‘Gerçekten bağırsak mı yiyorlar?’ ‘Yemezler mi,’ demişti Rose başını hızlı hızlı sallayarak. ‘Hem de hapur hupur yiyorlar. İçine sarımsak ve baharat doldurup mideye indiriyorlar o leş gibi etleri.’ ”

(Baba ve Piç, 113)

Türkiye’de kuzu bağırsağından yapılan geleneksel birçok yiyecek olup bunlar toplumdaki birçok kesim tarafından bilmektedir. İngilizcesinde bu geleneksel farklılığa olumsuz bir tavır yokken çeviride eklenen ‘leş gibi etler’ ibaresi, erek

kültürün mutfak alışkanlıklarını yererek fetişleştiren bir çeviri kararı olarak örneklendirilebilir.

Yabancılaştırıcı çevirinin dilsel bağlamda farklılıkları erek metinde görünür kılmayı önerdiği yukarıda tartışılmıştı. Bu farklılaştırma da fetişleştirme boyutunda örneklendirilebilir. Erdağ Gökner'in, *A Mind At Peace* çevirisinde uzun tümcelerle kaynak metin yazarının dilsel biçimini korumaya çalıştığından yukarıda söz edilmişti. Gökner, Tanpınar'ın Osmanlıca sözcük seçimlerini de İngilizceye birkaç şekilde aktarmaya çalışmış; bu uğurda Latince'den çokça yararlanmıştı. Hatta Andrew Seal'in bu konudaki yorumu şöyledir:

“Latince ifadelerin kullanımına çok fazla yer vermiş, hatta ortada bir gerekçe yokken ağaçları Latince isimleriyle çevirmiş (*platanus orientalis*). Bu ifadelerin hiç biri orijinal Türkçe metinde yok ve bunların kullanımı çevirmen insiyatifini hayli esnetiyor: Latincenin, en azından İngilizce konuşanlar için Rus romanlarında Fransızca kullanımından olduğu gibi, çok belirgin çağrışımları var ve çevirmenin öylesine bu kavramların içine dalivermesi rahatsız edici. Başka bir eser olsaydı bunlar önemsiz şeyler olabilirdi ancak birbirinden çok farklı kültürel unsurlarla tutarlık oluşturmanın zorlukları hakkındaki bu kitapta, ufak tefek deyip geçemeyeceğiniz şeylere dönüşüyor.”

(Andrew Seal, quarterlyconversation.com)

Okurun sözünü ettiği '*platanus orientalis*' seçiminin geçtiği kısım şöyledir:

“Hastily, the grave was dug under a sprawling *platanus orientalis* in a corner of the yard within the light of a sooty lantern and an as-yet-unpacked oil lamp held aloft by a half-mad gardener.”

(*A Mind At Peace*, 25)

Kaynak metindeki bölüm ise şu şekildedir:

“Sonra isli bir fenerle yarı çılgın bir bahçıvanın tuttuğu henüz denge girmemiş petrol lambasının ışığı altında, bahçenin bir köşesinde, büyük bir ağacın dibinde, alelacele bir mezar kazmışlardı.”

(Huzur, 23)

Yazarın Latince kullanımı ile ilgili bir başka örnek ise şöyledir:

“One could say that the *corpus omnibus* known as the body had been lost for Yaşar, to be occupied by a perplexing collusion made up of independently working organs that resembled a governmental cabinet whose seats were occupied by ministers of different ideologies and parties.”

(*A Mind At Peace*, 183)

Kaynak metindeki aynı bölüm şu şekilde:

“Denebilir ki Yaşar Bey için vücut dediğimiz tamamlık kaybolmuş, onun yerine müstakilen işleyen uzuvların yaptığı, her sandalyesinde ayrı bir zihniyete ve ayrı bir partiye mensup bir nazırın oturduğu bir kabineye benzeyen garip bir muvazaa geçmişti.”

(Huzur, 158)

Önceki Latince kullanımı örneğinde olduğu gibi burada da sözcüğün ya da kavramın bağlamda merkeze oturtulması gereken ya da vurgulanması gereken bir anlamı görünmüyor. İlk paragrafta kaynak metinde ‘çınar ağacı’ bile geçmezken çevirmen botanik biliminde ‘Doğu Çınarı’ olarak bilinen bir Latince karşılığı uygun görüyor. İkinci paragrafta ise günümüz Türkçesinde pek rastlanmayan ‘tamamlık, uzuv, müstakilen, muvazaa’ gibi Arapça kökenli sözcükler yer almakta.

Çevirmenin bu amacına ilişkin iddiayı destekleyecek başka yabancı dil kullanımları da gözlemlenebilir erek metinde: Örneğin yukarıdaki *corpus omnibus* sözcüğünün geçtiği 8. bölümde ‘*fin de siecle*’ (metinden bir karşılık bulunamadı), ‘*sine qua non*’ (‘lazım’ sözcüğü yerine) gibi seçimlerin yanı sıra ‘*joie de vivre*’ (‘neşe’ sözcüğü yerine) gibi Fransızca seçimlere de yer verilmiştir.

Gökmar, kaynak metinde hem sözcük bazındaki karmaşık durumu yansıtmak için, hem de Tanpınar’ın ağıdalı biçimini benzer bir erek dil kurgulayarak yeniden yaratmak için Latince ve Fransızca karşılıklara başvurmuş olabilir. Kaynak metinde çokça yer alan Osmanlıca sözcükleri Fransızca ve Latinceyle telafi etmeye çalışmış olabilir. Ancak bu seçimlerde, okur yorumlarında da görüldüğü gibi kimi zaman aşırıya kaçıp farklı olanı fetişleştirme (kaynak metindeki ağaç sözcüğü yerine erek metindeki *Platanus Orientalis*, Doğu Çınarı) düzeyine ulaşmıştır.

3.1.4. Yeni-Şarkiyatçılık ve Öz-Şarkiyatçılık

Maria Tymoczko, “Enlarging Western Translation Theory: Integrating Non-Western Thought About Translation” (2003) adlı makalesinde çeviribilim araştırmalarının kapsamının genişlemesinin, Sömürgecilik-Sonrası çeviri incelemeleri kapsamında Birinci Dünya dışında kalan yazınların çevirilerinin incelenmesinin olumsuz sayılabilecek kimi noktalarından söz etmiş; sonuç bölümünde de çeviribilimde Batılı araştırmacıların hakimiyeti sürdükçe bu genişlemenin bir Yeni Şarkiyatçılığa dönüşebileceği endişesini dile getirmiştir:

“Yukarıda ana hatlarıyla anlatılmış projeden neler çıkarabiliriz? Bu tür araştma programlarının ve çeviri kuramının genişlemesinin araçları kimler olacak? Çeviri kuramının genişlemesi yeni Oryantalizm için bir ortam mı yaratacak? Sömürgecilik arşivlerine katkıda bulunacak bir araca mı dönüşecek? Yoksa Batı düşüncesi çeviri konusunda daha kapsayıcı ve esnek davranarak dil, kültür ve toplumlar arası etkileşim konusunda yeni açılımlar mı elde edecek? Bunlar üzerinde düşünülmesi gereken konular.”

(Tymoczko, 2003, 24, 25)

Adlandırma ve kapsamla ilgili endişeleri inceleyen yukarıdaki bölümde tartışıldığı gibi, Sömürgecilik-Sonrası kuramın günümüzde kapsadığı alan eski sömürge ülkelerle sınırlı değildir. Bu sınırı çizme çabası bazı endişeleri gündeme getirir. Hiç sömürgeleştirilmemiş ancak az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin yazını da bu kapsamda ele alınmaktayken S.S.C.B.’nin bağımsızlaşmasıyla ortaya çıkan devletlerin yazını bu kapsama dahil edilmemektedir. Bu ve benzeri ayrımlar, Şarkiyatçılıkta yapılan Batı-Doğu kutuplaşmasının bu kez Birinci Dünya ve diğerleri arasında yapıldığı düşüncesini gündeme getirir. Hatta bu kez kapsama alanı, dünyadaki tüketim dengelerine göre kurulmaktadır.

Sömürgecilik-Sonrası kuramın Birinci Dünya-Eski Sömürge karşıtlığı üzerinden yürümesi kaçınılmaz olabilir ancak bu ikili karşıtlıkta hem hiç sömürgeleştirilmemiş kimi ulusların (Türkiye, Çin) kapsama dahil edilmesi hem de ekonomik olarak Birinci Dünyaya dahil olabildiği için bu başlıkta yer almayan ülkelerin varlığı (Avustralya, Kanada), karşıtlığın ‘Birinci Dünya ve diğerleri’ gibi genişlemesiyle sonuçlanmıştır. Bu durumda her biri Birinci Dünya’dan farklı olduğu için bu kapsama dahil edilen yazın geleneklerinin kendi aralarındaki farklılıklar algılanmamakta, bu farklı geleneklerin tümü ‘Birinci Dünyaya ait olmayan’ başlığı da konabilecek bir kalıp-tipleştirmeye maruz bırakılmaktadır; nasıl ki Şarkiyatçılıkta her Müslüman topluluğun birbirinin aynı sosyal uygulamalar ve kültürel geleneklere sahip olduğu varsayıldıysa... Bu kalıp-tipleştirme, genelleştirme yaparak yerel kültürler arasındaki farkları görünmez yapmakta, önyargı oluşturup aynılaştırmaktadır. Her durumda, anlayış ve uzlaşımı desteklemekten çok kimlikçilik ve kutuplaşma yaratacak sonuçlara yol açmaktadır.

Yukarıda geçen fetişleştirme maddesini tüketim zincirine dahil olma çabasıyla kurgularsak, dünya gündemindeki birçok modanın eski sömürgelerin ya da Doğu’nun kültürel unsurlarından yola çıkılarak yaratıldığını görebiliriz. Maya ve

Aztek motiflerinin son moda desenlerde görüşmesi, modern insana günümüzde rahatlama amaçlı önerilen en yaygın meditasyon ya da egzersiz yöntemleri arasında yoga, reiki gibi uygulamaların olması bunun kanıtıdır. Hindistan'da ibadetin parçası olan yoga, günümüzde bireylerin büyük ödemeler yaparak kurslarına gittiği, yaşamlarının bir parçası haline getirmeye çalıştıkları, bu dünyadan uzakta buldukları bir sihirmiş gibi yöneldikleri uygulamalardandır. Uzak Doğu yemekleri ve moda/estetik anlayışı, kapitalist endüstrilerin birer kolu olarak hayatlarını Birinci Dünyada ve geleneksel olmadığı başka Tek Dünya düzenine katılan ülkelerde devam ettirmektedir. Suyla, bambu çubuklarla, çakıl taşlarıyla vb. şekillerde uygulanagelen tedavi yöntemleri 'masajla bedenin rahatlatılması, stresten arındırılması' olarak modern insanın tüketimine sunulmuştur. Modern büyük şehir insanı sağaltma ve rahatlama yöntemlerini Doğu'nun ruhaniyetinde aramaktadır. Bunun samimiyetini sorgulamak ve toplumda bu kadar geniş çapta uygulanmasının altında yatan ana akım moda katılma ya da kar elde etme amaçlarını görünür kılmak buradaki Yeni-Şarkiyatçı bakışın da görünmez olmasını engelleyecektir.

Sabry Hafez (2009), Pascale Casanova'nın *Dünya Edebiyat Cumhuriyeti* (1999) adlı kitabında yaptığı 'dünya edebiyatı' tanımındaki örtük Şarkiyatçılığa dikkati çeker. "Casanova'nın *Cumhuriyet*'i ayrıca, Batı dışı edebiyatın Dünya Cumhuriyeti'ne kabulünün ancak Sömürgecilik-Sonrası çağa başladığı varsayımında bir örtük Şarkiyatçılık olduğunu sezdirir." (*Dünya Edebiyatı Deyince* Der. Efe Çakmak, Çev. Sıla Okur, 2009, 216). Demek ki artık 'karşılaştırmalı edebiyat' kadar tartışılan dünya edebiyatı kavramına dahil edilen Batı dışı yazın; kapalı, sınırları Batı tarafından belirlenen ve büyük çoğunluğu çevirilerden oluşan bir grup yazarı içermektedir. Dahası, yenilikçi olduğu söylenen bu durum, söyleminin bazı yanlarıyla Batı'nın egemen normlarının altını çizmektedir.

Sömürgecilik-Sonrası yazının popülerliği ve Birinci Dünya yayın endüstrisindeki kârlı satış oranı; eski sömürge yazarını 'çevrilmek için yazmak' gibi bir durumda bırakır. Aynı Şarkiyatçılık dönemi ürünlerinde Doğu'nun Doğu eliyle Batı tarafından görülmek istendiği şekliyle yeniden üretilmesi gibi; Sömürgecilik-Sonrasında da sanatçılar ürünlerini Birinci Dünya'nın okumak istediği şekilde oluşturup görünürlük kazanmaya çalışırlar. Sabry Hafez, *Dünya Edebiyatı Deyince* adlı kitapta yayınlanan makalesinde Arap yazarların Avrupa Dillerine çevrilerek okunmak için kitaplarında üç yöntemi izlediklerini anlatır:

“Birincisi, Arap okurun çok iyi bildiği ve dolayısıyla açıklanmasına şaşırıldığı kültürel göndermelerin uzun uzun anlatılması. İkincisi, roman dünyasının egzotikleştirilmesi ve yazarın, Batı okuruna hitap edeceğini düşündüğü konuları seçmesi. Üçüncüsü de gerçeklerin tahrif edilmesi ve bazı ayrıntıların, Batı’nın kabul edeceği şarklılaştırılmış şark anlayışına uymaya mecbur bırakılması.”

(*Dünya Edebiyatı Deyince*, Der. Çakmak E. Efe, Çev.Sıla Okur, 2009, 230)

Yazında Sömürgecilik-Sonrası etiketinin popülerleşmesiyle birlikte, Birinci Dünya tanımı dışında kalan yazarların Birinci Dünya tarafından ilgi duyulan konularda yazmaları, ürünlerinde kalıp-tiplere ve dünya politikasındaki güncel konulara başvurmaları, Öz-Şarkiyatçılık olarak nitelendirilebilir. “Nobel ödüllü Mısırlı yazar Necip Mahfuz’un 1967 öncesi yazdığı eserler birçok Avrupa diline çevrilirken; sonrakiler Arap-Batılı karşıtlığını yaratan egzotik kalıp-tipleri içermediği için çevrilmemiştir” (Jacquemon, 1992,153).

Demek ki eski sömürge yazarları, daha çok okunmak, ilgi çekmek uğruna eserlerinde bir takım kalıp-tiplere, yerele özgü konulara vs. yer vermektedirler. Sömürgecilik-Sonrası yazındaki farklılığa, yabancılığa duyulan ilgi, eski sömürgelerdeki yazarların yaratım sürecini şekillendirmektedir. Hafez, bu duruma ‘Şark’ta Şarklılaştırma’ demiştir. Doğulu yazarlar, Batı’nın okumak istediği şekilde kendilerini yeniden yazmakta; bir bakıma kendilerini onlar için şarklılaştırıp Öz-Şarkiyatçılık yapmaktadırlar.

Son on yılda Türkiye’de etnik köken odaklı politik roman ve Osmanlı Tarihini öyküleyen tarihi romanların çokça yazıldığını görmekteyiz. Bu romanların çoğu, Oryantalizmin önemli ilham kaynaklarından biri olan İstanbul’da geçmektedir ve Türkçe metinlerin kapağında olmasa da çoğu çevirinin kapağında oryantalist unsurlar bulunmaktadır. Örneğin Elif Şafak’ın, Ermeni/Türk sorununa değindiği, günümüzde geçen ve İngilizce yazdığı *The Bastard of Istanbul (Baba ve Piç)* adlı eserinin bulunan üç farklı kapağının ikisinde cami resmi, birinde Osmanlı motifleriyle tasarlanmış bir çerçeveye kullanılmışken Türkçe ve Almanca çevirilerin kapaklarında (kitabın bölümlerinden biri olan) nar figürü uygun görülmüştür. (Bkz. Kitap Kapakları 6-10)

Osmanlı Tarihine ilişkin yabancı yazarlı romanların da son zamanlarda dilimize sıkça çevrilmesi de Öz-Şarkiyatçılığa bir örnek teşkil edebilir. Özellikle hanedan karakterlerinin özel hayatlarının, harem entrikalarının odak noktası olarak anlatıldığı

bu kitaplar, yerli yazındaki tarih anlatıcılığı geleneklerini de değiştirmektedir. 2011 yılında Türkiye’de yayınlanmaya başlanan yerli dizi Muhteşem Yüzyıl, muhafazakâr kesimden, olayları şarkiyatçı bakışla çarpıttığı gerekçesiyle eleştiri almıştır. (Dr. Fahrettin Altun, mobil.stargazete.com, 9 Mayıs 2011; İdris Bal ve Özlem Öztoksoy, haberajanda.com.tr)

İçeriğinde şarkiyatçı bir tema kullanmamış kimi edebi eserlerin çevirilerinde kapak tasarımlarının şarkiyatçı öğeler, desenler vb. vurgulanarak yapılması da son zamanlarda Türkiye’deki çeviribilim araştırmacıları tarafından dikkat çeken konulardan biri olurken, şark’a ilişkin yabancı eserlerin Türkçeye çevirisinde kapak tasarımlarında şarkiyatçı unsurlar, bir Öz-şarkiyatçılık olarak nitelendirilebilir. Orientalism adlı yapıtın Türkçeye farklı yayınevleri tarafından yapılan çevirilerinde kullanılan farklı kapakları inceleyen Ayşe Banu Karadağ şu saptamaları yapmıştır:

“Said’in *Orientalism Western Conceptions of the East* adını taşıyan özgün yapıtının ön kapağında Jean-Léon Gérôme’un ‘Yılan Oynatıcısı’ (‘The Serpent Charmer’) (1860) adlı yağlıboya tablosu kullanılmıştır (Bkz. Ek 5/2).

(...) 1989 yılında Nezih Uzel’in (*Fransızca’dan yapılan*) çevirisini yayımlayan (*Oryantalizm, Doğubilim Sömürgeciliğın Keşif Kolu*) İrfan Yayınları ise ön kapakta ‘İstanbul aşığı’ oryantalist ressam olarak bilinen Amadeo Preziosi’nin ‘şekerci Bekir Efendi’ tablosuna yer vermiştir (Bkz. Ek 5/4). Ön kapak resmi, yayımlandığı sıralarda oldukça ses getiren ünlü ‘Khartoum’ filminin aşişidir.

(...) 1999 yılında Berna Ülner tarafından Türkçeye çevrilen *şarkiyatçılık Batı’nın şark Anlayışları*’nın ön kapağında Pierre Loti’nin ‘İstanbul’da Vapurdan İnişi’ fotoğrafı (Bkz. Ek 5/6) kullanılmıştır.”

Sonuçta denilebilir ki Sömürgecilik-Sonrası kuramla ve çeviri yaklaşımlarıyla beraber Birinci Dünya dışında kalanları aynılaştıran bir Yeni-şarkiyatçı anlayış ve dışarıda kalanların kendilerini içeriye sokmak için kabul gören unsurlara göre kendilerini dönüştürdükleri Öz-şarkiyatçı çabalar da gündemdedir. Metinlerde ve çevirilerde bu durumun izini sürmek; yazarlar, çevirmenler ve yazın eleştirmenleri için yeni okumalar yapmaya ve konuyla ilgili farkındalık yaratmaya bir fırsat olacaktır.

3.1.5. Özcü Tekrar Çeviri

Sömürgecilik-Sonrası kapsamında tekrar çeviri (retranslation), eski sömürge yerlilerine önerilen kimlik arayışı yöntemlerinden biridir. Sömürgeleştirme sırasında çevrilen metinlerin, eski sömürge yerlileri tarafından tekrar ele alınıp ‘aslına uygun’ şekilde çevrilmesini önerir. Ancak bu öneri birçok açıdan sakıncalar içermektedir.

Tekrar çevirinin, geri çeviri (backtranslation) ile benzeştiğini söyleyebiliriz. Geri çeviri, bir erek metnin sağlamasını yapmak için kaynak dile tekrar çevrilmesini önerir. Ancak çağdaş çeviribilim yaklaşımlarına göre çevrilmiş bir metin aynı şekilde geri çevrilemez. Geri çevrilse bile kaynak metnin aynısı elde edilemez. Çünkü çeviri süreci anlık, özgün, birçok etmenin rol oynadığı bir süreçtir ve bu süreçte her kaynak metin için yaratılacak tek, sabit bir erek metin yoktur. Dahası, çeviri deneyimi yaşamış bir metnin geri çevrilse bile zamansal uzam çeviri deneyimi öncesi duruma döndürülemeyeceği için bağlamlar farklılaşmış olacaktır. Elimizdeki metin aynı olsa da (ki olmayacaktır) bağlamlar farklı olacağı için unsurlar farklılaşacaktır.

Tejaswini Niranjana, *Siting Translation* (1992) adlı çalışmasının 2, 3 ve 4. bölümlerinde çeviribilimde Walter Benjamin, Even-Zohar, Gideon Toury, Paul De Man gibi kuramcıların eleştirisine yoğunlaşmıştır. Bu çeviribilimciler, ona göre çeviriyi Batı epistemolojisine göre soyutlayarak, aşkın kaynak/erek metin idealarıyla ve kültürel eşitsizlikleri yok sayarak kuramlaştırır. Sömürgeleştirme, bu Batı-egemen çeviri politikalarıyla benzer çeviri tutumu gözetilerek gerçekleştirilmiştir. Tarih ve çeviri; sömürgecilik dönemlerinde baskıcı gücün lehine, farklılıkları yok sayarak Batı düşüncesine göre şekillenmiştir ve şimdi yapılması gereken eski sömürgelerin bu çeviri metinleri tersyüz ederek yeniden çevirmesidir.

Niranjana tekrar çeviri terimini, Hindistan halkının sömürgecilik sonrası dönemde kimlik inşa sürecinde çevirinin bir yol olabileceğini düşünerek ortaya atmıştır. Eski sömürgeler, Hint klasiklerini (Sanskritçe) asıllarına sadık kalarak çevirmeli, böylece sömürgeleştirme çalışmaları sırasında Hıristiyanlaşmış, Avrupa-merkezli bakışla dönüştürülmüş metinlere gerçek, özgün anlamlarını kazandırmalıydılar. İlk bakışta bu görüşte bir sakınca görünmemektedir.

Ancak klasik metinlerin çeviriyle ‘yozlaştırılmış’ olması tek taraflı bir bakış sunarak, melezlik kavramını göz ardı eder. Bu çevirilerin kaynak metinlerinde gizli ‘içkin’

anlamlarda şimdiki kimlik inşa sürecine katkıda bulunacak özlerin var olduğu beklentisi, Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarını kaynak metne odaklamakta ve sömürgecilik öncesi dönemde var olduğuna inanılan bozulmamış öz arayışına vurgu yapmaktadır.

Özcü tekrar çeviride, öncelikle metinlerin nasıl Hıristiyanlaştırıldığını teşhis ederek buna karşı bir okuma yapılacak, bu karşı-okumada özcülükten kaçınılarak Hint kültürüne özgü unsurlar korunacaktır. Eski metinlerin yeni çevirilerinin yapılması her zaman yararlı olabilir ancak bu çevirilerde çevirmen amaçlarının ya da dikkat noktalarının tektipleştirilmesi, çeviride yerli kültürün hangi niteliklerinin nasıl öne çıkarılacağına sabitlenmeye çalışılması uygulama önerileri olarak eleştirilebilecek noktalarıdır. Özcülükten, köktencilikten nasıl kaçınılacağı konusunda ise ipucu verilmemiştir

Ancak Niranjana bu önerisinin köktenci öze dönüş hayalleriyle karıştırılabileceğini fark eder. Niranjana tekrar çeviri anlayışını ortaya koyarken tetikliyor olabileceği nostalji ve özcülüğün farkındadır:

“Sömürgeci tahakküme karşı duracak bütüncül bir ulusal kimlik yaratma adına, ulusalcılığın söylemi seçkin olmayan marjinal toplulukları ve onların çabalarını bastırır. Batı tahakkümüne karşı durmayı iddia ederek, özcülük (ya da onun daha korkunç, daha tanıdık yüzü olan muhafazakâr geri dönüş ve aşırı tutuculuk) sömürgeleştirme girişimlerinin şiddet dolu tarihini tamamen örtbas eden bir kayıp köklere dönüş çabasını savunur.”

(Niranjana 1992, 166)

Niranjana'dan yapılan bu alıntı, Sömürgecilik-Sonrası kuramın özcü çeviriyi, köktenci ve muhafazakâr ideolojileri nasıl tetiklediğini göstermek açısından büyük önem taşır. Eski sömürgeler, Doğu ya da Üçüncü Dünya olarak genellenebilen ülkelerdeki kimi kesimler; Sömürgecilik-Sonrası kuramda Garbiyatçılığa benzer destekler bulmaktadırlar. Sömürgeciliğin çözümlemesini yaparak açtığı yaraları görünür kılarak yenilerinin önünü kesmeyi amaçlayan Sömürgecilik-Sonrası eleştiri, baskı görmüş kesim için baskı kuranlara öfke kusma, şimdiki mağduriyetini yalnızca sömürgeci dönemle sebebendirme ve kimliğini milliyetçilik, aşırı tutuculuk gibi özcü politikalarda arama ortamı yaratmıştır.

Niranjana seçkin bakışın yıkılması gerektiğini savunur ve seçkin olmayan marjinallerin çabasının görünür kılınmasını ister ancak söylemi, seçkin olmayan

kitlenin anlaması için çok karmaşıktır. Dahası, yukarıda sözü edilen özcü politikalara ve milliyetçiliğe dönüş; seçkin olmayan kitle için tanıtık, daha önce uygulanmış araçlar sunması bakımından kolaylıkla izleyeceği bir yoldur. Niranjana burada özcü politikalarından kaçınması için yine seçkin olmayan kitleye yönelik bir söylem kurar ancak dilini sadeleştirmez ve söyleminin halk tarafından anlaşılması için yaptığı bir girişiminden söz etmez.

Sömürgeci dönem kapandığında (Hindistan’da) baskın entelektüel üretim gücü yine yerli seçkinlerin elindedir ve bu seçkinler Batı epistemolojisiyle yetişmiş kişilerdir. Niranjana bu seçkin kitleyi eleştirirken, önerdiği tekrar çeviri hareketinin kimler tarafından yapılacağı konusunda bir netlik getirmez. Seçkin olmayan öznelere Niranjana’nın dikkat çektiği özcülük saplantısına düşmeden bu metinleri tekrar çevirmesi beklentisi de hem ‘seçkin olmayan’ tanımıyla hangi kitleleri çevirmen olarak tayin ettiği açısından muğlak ve kendi içinde seçkin (ya da ayrımcı), hem de çeviriyi kuralcı bir sınırlamaya zorladığı için ilkindir.

Niranjana, önerdiği tekrar-çeviriyi şöyle özetler: “Bu çevirileri yaparken nostalji ve milliyetçilikten kaçınılmalı; spekülative, müdahaleci ve geçici (provisional) metinler yaratılmalıdır”. (1992,173) Nostalji ve milliyetçilikten kaçınılması, özcü davranılmaması önerir Niranjana; bununla beraber nasıl spekülative ve müdahaleci olunacağı konusunda bir öneri sunmaz. Müdahaleci çeviri, sömürgeci otoritenin dayattığı çeviri koşullarını ve ilkelerini bilerek ve bunları tekrarlamayarak yapılacak bir çeviriyi önerisi olarak okunabilir. ‘Geçici’ ifadesiyle aktarılmak istenen ise, günümüzdeki kimlik bulma çabalarında sabit, standartlaştırıcı, tek yanlı bir eski sömürge kavramını bertaraf etmek olabilir. Sömürgeci dönemde dönüşmüş niteliklerin dahil edilmesi, aşağıda anlatılacak melezlik ve yanlış çeviri gibi yenilikçi yollara başvurulması anlamına gelebilir. Başka bir yorumla, yeniden çevrilerin geçiciliğinden söz ediyor olabilir Niranjana. Yani günümüzde klasiklere yapılacak tekrar çevirilerin son metinler olarak katılaştırılmayıp, çoğul çevirilerle ve zaman içinde yapılacak tekrar çevirilerle dönüştürülmesi, geçirgen bir yapıyla sürekli yeniden sunulmasını öneriyor olabilir. Tüm bunlar olasılıklardır ancak Niranjana önerisini *Siting Translation* kitabının sonlarında getirdiği için çok fazla pratiğe yönelik ayrıntılar sunmaz.

Niranjana, tekrar çeviri önerisini Walter Benjamin'in 'second tradition' kavramıyla ilintilendirir:

“Var olan çevirileri akışın tersine okumak; sömürgeci tarihyazımını da Sömürgecilik-Sonrası bir perspektifle yeniden okumak demektir ve sömürgeci söylemin kandırmacalarından haberdar bir eleştirmen Walter Benjamin'in 'ikinci gelenek' (the second tradition) dediği direncin tarihini buradan çözebilir.”

(Niranjana, 1992, 172,173)

Benjamin'e göre, tarih kazananların geleneklerini ve kültürel unsurlarını önde tutarak yazılmıştır. Günümüz medeniyetinin yaratılmasında, geçmişte kaybedenlerin kültür üretimleri göz ardı edilmiştir. Oysa şimdi geriye dönüp unutulmuş bu unsurlar tekrar gündeme getirilebilir.

Benjamin'i ikinci gelenek kavramında Sömürgecilik-Sonrası bağlamın melezlik kavramıyla beraber okursak; bugün birikmiş zengin kültürel üretimlerin (modern yazın ve eleştiri kuramları, yapısökümcü ve okur ya da metin odaklı diğer çözümleme yöntemleri) ve sömürgeci dönem sonrası yaygınlaşan içeriğin (sömürgeci kopuş dönemi yaratıcı yazını, marjinal söylemler, yanlış çeviri ve melezlik vs) artık baskın olmayan, unutulmuş biçimlerle (Örneğin İspanya ve Latin Amerika'daki sömürgecilik hareketlerinin anlatıldığı 1.2. bölümde sözü geçen And dokümanları, kipular ya da bugün geçerliğini yitirmiş sözlü geleneğe ait biçimler: Masal, tekerleme, şarkı vs.) yeniden yazılması ikinci geleneği yaratacak çeviriyi olabilir. Bu örneklerle bakıldığında ikinci gelenek kavramı özcü ya da sınırlayıcı olmaktan uzaktır. Bu örneklerde öze dönüş değil, olumsuzlayıcı bir kültürel harman önerilmektedir ancak sömürgecilik bu harmanın yapılabileceği kültürel izleri tamamen ortadan kaldırırsa halk için geriye dönüp bunları tekrar yaratmak zorlama ve samimiyetsiz bir çaba olacaktır. Ancak Niranjana kendi tekrar çeviri önerisini Benjamin'in ikinci gelenek kavramına hangi açıdan benzettiğini açıklamaz.

Niranjana, Benjamin'in 'çeviride iletişimden kaçınma' kavramına da karşı çıkar. Benjamin'e göre kaynak metin, kaynak kültürün ve dilin diğer öğeleriyle uyum içerisindedir ancak erek metinde bu türden bir uyum bulunması; metnin tüm yabancılaşmanın eritilmesi anlamına gelebilir. Dolayısıyla çeviride kaynak metni erek dille ve kültürle iletişimsel bir örgü kuracak şekilde değil; onun iletişimden kaçınmasına olanak tanıyacak şekilde çevirmek gerekir. İletişimi koparma,

Niranjana'ya göre bugün madun konumdaki halkların seçimlerini; yaratıcılıklarını sınırlar ve uygulanması olanaksız bir soyutlama önerir. Madunu özcü bir soyutlamaya, çaresizliğe iter.

Bu iki kavramda Niranjana'nın Benjamin'den ayrıldığı ve onunla birleştiği noktalar yeterince açıklanmamış, örneklendirilmemiştir. Benjamin, 1923'de yazdığı makalesinde iletişimden kaçınma kavramını önerirken çeviriyi dilsel nitelikleriyle ele almıştır ve Niranjana bunu 1992'de kültürel çeviri bağlamına aktarırken derinlemesine tartışmamıştır. Niranjana, tekrar çeviri önerisini açıklarken muğlak bir çerçeve sunar; farkında olduğu öze dönüşü tetikleyici unsurlardan nasıl kaçınılacağını açıklamaz. Bu tekrar çeviriyi Benjamin'in ikinci gelenek kavramına benzetse de yukarıda verildiği türden pratiğe yönelik örnekleri benzetmesine eklemesiz.

Hindistan'da sömürgeci düzen sonrası yetişmiş kuşakların eski metinleri tekrar okuması, yapısökümcü bir bakışla tersyüz ederek çevirmesi olumsuz bir öneri değildir ancak bu çevirinin nasıl yapılacağı konusunda yöntembilimsel çıkmazlar ve özcülüğü tetikleyen ihmaller bulunmaktadır. Tekrar çeviri önerileri üzerinden Sömürgecilik-Sonrası çevirinin Garbiyatçılık gibi şiddetli kutuplaşmalar yaratacak bir girişim olması, kötümser bir bakışla, ihtimaller arasındadır.

Eric Cheyfitz'in *The Poetics of Imperialism* adlı eserinde sunduğu Amerika Kıtasındaki sömürgecilik öncesi dönemin saf ve bozulmamış etiğine dönüş önerisi, sömürgeleştirici çeviri eylemlerini de tamamıyla olumsuz olarak ele alır. Robinson, Cheyfitz'in duruşunu kanbağını (kinship) öne çıkaran, çeviriyi günah keçisi gibi sunan ve Avrupalı sömürgecilerce çevrilmiş (ya da sömürgeci şiddet görmüş) yerli halkı tamamen pasif kabul eden bir yaklaşım olduğu için eleştirir (Robinson, 1997,106).

Cheyfitz, kitabında sömürgeci çeviri edimlerine yapısökümcü bakışla yaklaştığını iddia eder ancak kitap boyunca kurduğu Kızılderili Amerikalı (ve kültürü) ile Anglo-Amerikan Amerikalı ikili zıtlığı bu bakışın inandırıcı olmasını engeller. Amerika Kıtasının Avrupalılarca sömürgeleştirilip buradaki yerlilerin katledilmesinden bu yana geçen zamanda yaşanan kaçınılmaz melezleşmeyi Cheyfitz bir tarihçi olarak gözden geçirir.

Öte yandan Cheyfitz, günümüzde dünyada yaşanan çevre felaketlerine ve yoksulluğa karşı çareler üretmek için; Kızılderililerin kanbağı üzerine kurulu geleneksel felsefelerini düşünmenin, bu uygulamaları günümüze çevirmenin bir umut yaratacağını savunur. Onun tarihte çok geride kalmış deneyim ve ideolojilerden yola çıkarak günümüze kurduğu projeksiyon ütopyik bir iyimserlik ve özcü bir tekrar-çeviri niyeti içerir:

“Burada ‘geleneksel’ derken geçmişte kilitli kalmış düşünce ve uygulamalardan söz etmiyorum; genişletilmiş anlamıyla kanbağında yer alan, süregelmiş belli temel değerlerin devingen bir uyarlamasını kastediyorum.”

(Mayıs 2006, columbia.edu)

Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda örtük Şarkiyatçılık, yeni Şarkiyatçılık tehdidi ve Özcü Tekrar çeviri önerilerinin yaratacağı melankolik, nostaljik kayıp cennet duygusu; bu yaklaşımların eleştirel gücünü henüz oluşurken yok eden unsurlardır. Özcü tekrar çeviri; baskı dönemi öncesi var olduğuna inanılan ve henüz yitirilmemiş saflık gibi duyguların yüceltilmesiyle yapılan Sömürgecilik-Sonrası eleştiriler; söz konusu dönem öncesi sahip olunduğu varsayılan etnik, dini kökenlere, geleneklere, saf ‘öz-benlik’e dönme güdümü yaratmaktadır. Bu güdüm; hem dönülecek bozulmamış bir öz-benlik olduğu varsayımı bakımından hem de bu özcü tekrar çevirinin sonuçlarını kestirmenin olanaksızlığı bakımından sakıncalıdır.

Yirminci yüzyılın başında imparatorlukların yıkılıp ulus-devletlerin kurulduğu süreçte yukarıdakine benzer öze dönüş çabaları diğer birçok yeni kurulan ülke gibi Türkiye Cumhuriyeti için de geçerli olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu dönemi boyunca süren uygulamaların birçoğuna son verilmiş, ulusal kimlik inşası için imparatorluk öncesi dönemdeki Türkî köklere geri dönüş yolları aranmıştır. Ankara ile birlikte birçok şehrin ‘ulusal kimliğe uygun’ şekilde planlanması, dil devrimiyle Osmanlıca’dan gelen ve ulusal kültüre uygun olmadığı düşünülen dilsel öğelerin sadeleştirilmesi, İslamiyet öncesi dönemde aynı coğrafyada kullanıldığı iddia edilen kimi köklerin bulunup bunlardan yeni sözcükler türetilmesi gibi hareketler, özcü tekrar çeviri örnekleri olarak hatırlanabilir. Günümüz Türkiyesinde Cumhuriyet döneminin başvurduğu bu özcü çeviri yöntemlerinin çoğu, özellikle muhafazakâr görüşteki vatandaşlar tarafından eleştirilmekte, güncel politikada tartışılmaktadır.

Resmi anlamda sömürgeleştirilme deneyimi yaşamamasına karşın, İslam İmparatorluğundan laik cumhuriyete geçmiş Türkiye Cumhuriyeti'nde bu geçiş aşamasında ve buradan önce Modernleşme süreciyle yaşanmış kırılma da, eskiye bağlı kalmayı isteyenler için günümüzde Sömürgecilik-Sonrası çeviri kuramında yukarıda sözü edilen türde bir öze dönüş isteği doğurmuştur. Cumhuriyet bir dizi devrimle kurulmuş; Modernleşme bir dizi kanun ve (Batıdan yapılan) yabancılaştırıcı çeviriyle gerçekleşmiş ve bunlara uymak istemeyenler bastırılmış, ötekileştirilmiştir. Bu bastırılmışlık bir melankoli ve nostalji yaratmış, modernleşmeye direnen öznelere kendi ülkelerinde bir ötekilik yaşatmıştır.

Ancak söz konusu tartışmalar, bugün benzer uygulamaların yapılmasını engelleyememektedir. Muhafazakâr kesim için Batılılaşma-Modernleşme, baskıcı bir düzen yaratmış ve bu düzende kendi coğrafyasında geleneğine uzaklaştırılan kesim bugün üç dönemdir iktidarda kalarak istikrar sağlamış muhafazakâr kanatlı Adalet ve Kalkınma Partisi ile kendini temsil fırsatı bulmuştur. AKP, yukarıda bahsi geçen ulus-devlet kurma sürecindeki cumhuriyetçi söylemin 'madun' konuma getirdiği bireyleri de temsil ederek reformist anlayışla bir dizi tekrar çeviri girişimine soyunmuştur: Ankara şehir planına Selçuklu Mimarisinin örneklerinin dahil edilerek şehrin kuzey çıkışına bu geleneği yansıtan sitelerin inşa edilmesi (17.12.2009 internethaber.com, 17.12.2009 guncelhaber.com, 25.06.2010 haberpan.com), ortaöğretim kurumlarında Arapça'nın seçmeli ders olarak konması (19.11.2009 habervaktim.com, 29.09.2010 cnnturk.com), şapka devriminin kaldırılmasına yönelik girişimler (26.10.2010 stratejikboyut.com) özcü tekrar çeviri örnekleri olarak değerlendirilebilir.

AKP hükümeti; yukarıda sözü geçen ve başka birçok devrimci girişimi demokratik ve özgür bir toplum yaratma adına uygulamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki darbe ve benzeri köktenci tekrar çeviri girişimleriyle yüzleşme de AKP Hükümetinin öncülüğünü yaptığı bir süreçtir. Ancak bu yüzleşme süreçlerinin özellikle önceki hükümetler sırasında mağdur edildiğini iddia eden taban için işlemesi; bir tür rövanşizm girişimi olarak algılanabilir ve toplum içinde kutuplaşmaları destekleyerek madun öznelerin artmasına yol açabilir. Modernleşme-Batılılaşma girişimleri sırasında muhafazakâr kimliğini korumaya çalışan bireylere göre ötekileşen bireyler; şimdi 'öteki' değil 'baskın' olan tarafta durarak kendilerini ötekileştiren araçları kendi yararlarına kullanmaktadırlar. Her şekilde, bu tekrar-

çeviri bir öze dönüştür ve dönülecek ‘öz’ler yalnızca kurgudan ibarettir. Neredeyse doksan yıldır beraber yaşayan unsurlar, bu coğrafyada melezleşmiş ve ‘öz’ saydıkları unsurları dönüştürmüşlerdir. Dolayısıyla bugün ‘öz’cü bir kimlik siyaseti üzerinden yapılacak her tekrar-çeviri girişimi, özgürleştirip demokratikleştirme yerine kutuplaştırıp kısırdöngüye itecek, yeni mağdurlar yaratacaktır.

Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlar, dikkatli bir okumada özcü tekrar çeviri ideasını yıkmaya yönelik güçlü savlar üretmiştir. Baskıcı dönemin etkileri; farklı açılardan hem baskıyı uygulayan hem de baskı gören taraf için geçerlidir. Dünyadaki baskı mekanizmaları tarih boyunca kutupların yıkılmasıyla sonuçlanmış ve insanlığın günümüzdeki durumu melez bir hal almıştır. Dolayısıyla ikili zıtlıklara ya da özcü geri dönüşlere dayalı herhangi bir yaklaşım, dünyanın günümüzde geldiği durumu anlamamızı zorlaştıracak ve taraflar arasını kutuplaşmayı tetikleyecektir.

3.2. Olumlayıcı Noktalar

Sömürgecilik-Sonrası kuram ve kuramın tetiklediği çeviri yaklaşımlarının hiçbir eleştirel yanının olmadığı ya da hiçbir yenilikçi bakış getirmediği söylenemez. Melezlik, yapısökümcü çeviri, yanlış çeviri kavramları üzerinden çeviribilime ve güncel beşeri bilimlere katkı sunacak öneriler yaratılabilir.

3.2.1. Melezlik

Türk Dil Kurumu sözlüğünde, ‘melez’ sözcüğünün Arapça kökenli bir sıfat ve biyoloji terimi olduğu hatırlatılır. Sözlükte verilen anlamlar şöyledir: “1-Değişik türden hayvan veya bitkiden üremiş (hayvan veya bitki), kırma, azma, hibrit, metis. 2- Değişik ırkta ana babadan doğmuş olan (kimse). 3- *mecaz* Katışık, karışık.”

Melezlik (hybridity), Sömürgecilik-Sonrası kuramın üzerinde en çok fikir üretilen konularından biridir. Sömürgeleştirme edimi, yerli halkı melezleştirirken sömürgeci öznelerin de ‘safkan’ iddiasını bertaraf eder. Kimi tarihçi ya da sosyolog, eski sömürge öznelerin bu niteliğini bir kaybedilmiş üstünlük olarak görürken (Cheyfitz 1997, Mitchell 1997, Werbner 1997), Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda fikir yürüten araştırmacıların çoğu melezliğin yaratıcı ve eleştirel düşünceyi tetikleyen yönünü öne çıkarır: “Özcüler⁹ tarafından zararlı görülen bu nitelik, birçok

⁹ Özcü yaklaşımlar 3.7. Özcü Tekrar Çeviri bölümünde ayrıntılandırılmıştır.

Sömürgecilik-Sonrası kuramcı tarafından insan topluluğunu zenginleştiren bir süreç olarak kucaklanır”. (Robinson, 1997,118)

Bhabha için melezlik, anlamın yaratıldığı Üçüncü Alan’dır. Anlamlandırmaya çalışan özne, kendini ve nesnesini bu üçüncü alanda tekrardan yorumlar. Bu görüşün Derrida’nın ‘différance’ terimiyle bağını düşünürsek melezliğin ve Üçüncü Alanın anlam yaratma çabası gibi sabitlenemeyecek bir süreç olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla melezlik, Üçüncü Alan, ara-yerdelik gibi Bhabha kavramlarında sabit tanımlar ortaya koymak hatalı olacaktır. Örneğin melezlik kavramında ‘çokkültürlülük’ kavramından farklı olarak, saf ve birbirinden kesin niteliklerle ayrılan kültürel bütünlükler olduğunu düşünülmez. Melezlik böylece ben/öteki karşıtlığını ve dolayısıyla ben’in üstünlüğünü yıkıcı nitelik taşır: “Melezliği, bu Üçüncü Alan’ı inceleyerek kutup politikasını bertaraf edebilir ve kendi varlıklarımızın ötekisi olarak var olabiliriz.” (Bhabha, 1988, 22).

Melezlik, ırka dayalı özcü söylemleri yıkarken geri dönüşü olmayan bu durumu kabullenmek için canlı kanıtlar sunar. Bu kanıtlar, sömürgeci öznenin hegemonya kurmaya çalıştığı özne üzerinde hiçbir zaman tam bir kontrol sağlayamayacağını göstergesi olarak rahatsız edicidir. Melez özne, ne hegemonyacıya tıpatıp benzerlik kurar, ne de yerli olana. Buna karşılık, ikisinin de bozulmaz varlığı iddialarını boşa çıkarır. “Melezlik, taklit gibi, sömürgeci söylemin otoritesini sarsıcı bir direnci yaratır. Dayatılana kendi kültürel altyapısıyla tepki veren sömürülen, onu dönüştürür ve bu dönüşüm sömürgeci güç üzerinde paranoya etkisi yaratır” (Childs & Williams, 1997, 133).

Eski sömürge halkların çoğu, bağımsızlık sonrasında eski sömürgecinin dilini, dinini, başka kültürel öğelerini kullanmaya devam etmiştir ancak bu öğeler eski sömürgecinin kendi ülkesinde yaşayan din, dil ve diğer unsurlardan farklılaşmıştır. Böylece eski sömürgecilere ait egemen diller melezleşmiş, Hıristiyanlık ve Katoliklik eski sömürgelerin çoktanrılı dilleriyle harmanlanmıştır.

Afrika Edebiyatının önde gelen isimlerinden Ngugi Wa Thiong’o ve Chinua Achebe, eserlerini eski sömürgecinin dili olan İngilizcede vermeyi tercih etmişlerdir. Ancak yaptıkları açıklamalarda bu seçimin bir teslimiyet değil doğal bir sonuç olduğunu ve yazdıkları dilin öğretilen dille birebir uyuşmadığının altını çizmişlerdir. “The African

Writer and The English Language” adlı konuşmasında (1975) Achebe bu seçimin zorlayıcılığını şu şekilde dile getirir:

“Bir insanın kendi ana dilini başka bir dil için terk etmesi doğru mudur? Korkunç bir ihanet gibi görünüyor ve bir suçluluk duygusu veriyor insana. Ancak benim için başka bir seçenek yoktur. Bu dil bana verildi ve ben de onu kullanmaya niyetliyim. (...) İngilizce bence benim Afrika deneyiminin ağırlığını taşıyacaktır. Ancak bu yeni bir İngilizce olmalıdır: Babaevine yürekten bağlı ancak değişen Afrika’nın çehresine uyum sağlamak için dönüşmüş.”

(Achebe 1975, 62)

Ngugi Wa Thiong’o, romanlarını, öykü ve oyunlarını İngilizce yazmış, ilk kez 1980’de Giyuku dilinde eser vermiştir (*Caitani Mũtharaba’ini*). Bu eserini 1981’de İngilizce (*Devil on the Cross*) ve 1982’de Kiswahili dilinde (*Shetani Msalabani*) kaleme almıştır. Ona göre Afrika kültürüne Rönesans’ı getirecek olan, yazarların eserlerini kendi ana dillerinde kaleme almaları değil; halklarını yaşadığı direnişi, tahakkümden kurtulmak için verdikleri sömürgecilik-karşıtı mücadeleyi konu etmeleri olacaktır. (Thiong’o, 1981)

Demek ki Sömürgecilik-Sonrası eleştirinin kökeni yalnızca dilde değil içerikte de aranmalıdır. Çeviride dilsel melezliğin ve ötekiliğin aktarılması ne kadar önem taşısa da yabancılaştırıcı/yerlileştirici çeviri eksenine sabitlemesi gerekmemektedir. Yazarların konu seçimleri, yer ve karakterlere ilişkin özel adlar, kültürel ve günlük yaşama ilişkin kodlamalar anlatıda bir melezlik yaratmaktadır ve böyle çok katmanlı bir durum, içinden kolayca çıkılacak ikili karşıtlıklarla açıklanamaz.

Chantal Zabus, Thiong’o’nun denediği bu yeniden öz-çeviri süreçleri sonunda ortaya çıkan metinlerin “orijinali olmayan palimpsestler” olduğunu öner sürer (Zabus, 1995, 317). Eski sömürge yerlisi yazarın öncelikle sömürgeci dilinde verdiği bir eseri yerel dilinde tekrar yazmasını yinedillendirme (relexification) olarak tanımlayan Zabus, bu uygulamanın yerel kültürde çok eski olan sözlü geleneği görünür kıldığını ve yazarın yazın kavramlarının melezliğinin altını çizdiğini vurgular.

Yapısalcılık sonrası metin kavramını hatırlayarak metin dışı olmadığı ve her metnin melez olduğu varsayımıyla yola çıkarsak, kaynak/erek metin karşıtlığını ve eşdeğerlik arayışını melezlik üzerinden sorgulayabiliriz. Kaynak ya da erek metin olarak duran sabit bütünlükler kurulamaz çünkü metinler hem kendi başlarına anlam oluşturamayıp yoruma ve başka metinlere ihtiyaç duyar hem de kendilerinden

önceki birçok metinden nitelikler barındırdıkları için öz/bütünlük olarak düşünülemezler. Bu durumda kaynak metnin sabit bir öz, özgünlük niteliği olamayacağı gibi erek metinle bağının doğrusal, basit bir eşdeğerlik anlayışı üzerinden kurulamayacağı savunulabilir. Çevirmen de, çeviri sürecinin kendisi de çevrilen metin gibi melez yapıdadır.

Çeviri pratiğinde çevirmenin ulaşacağı erek metnin, kaynak metnin melezliğine ne kadar benzeyeceği ya da onunla nasıl bir eşdeğerlik kuracağı her çevirmenin artalanına (melezliğini etkileyen metinlerine), çevirinin yapıldığı yere ve koşullara göre değişecektir. Eşdeğerlik; kaynak ve erek metin karşılaştırılmasında aranacak bir eşitlik, benzerlik gibi sunulacaksa da bunun günümüz çeviri incelemelerine özgün bir katkı sağlaması beklenemez. Melezlik; erek metnin ve çevirmenin özgürlüğünü, görünürlüğünü vurgulayan bir tema olarak algılanabilir ve bu görüş çevrilmiş bir metni, metinlerarası dolaşımda özgün bir zincir olarak yeniden kurar.

Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımları, çevirideki eşdeğerlik arayışının erek ve kaynak metinler arasındaki güç dengesizliklerini görmezden geldiği için de yersiz olacağına dikkati çeker. Sömürgecilik-Sonrası yazın, Birinci Dünyanın yazını gibi baskın ve yaygın okunmamaktadır. Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımları her ne kadar Birinci Dünya tanımının dışındaki metinlerden çeviri yapılırken güç dengelerinin gözetilmesini ve baskın olmayan taraf lehine davranılmasını öneriyorsa da melezlik kavramı üzerinden bu endişeye yeni bir boyut sunulabilir. Eski sömürgelerin metinleri çevrildiğinde (ya da eski sömürgecinin dilinde kaleme alındığında) Birinci Dünyanın okur kitlesine ulaşır ve Birinci Dünya ülkelerinin yazının bir parçası olur. Sözü edilen taraf olma durumu uygulanmasa bile eski sömürgelerin üretimleri dolaşıma karışmakta ve Birinci Dünya yazını etkilemektedir. Melezlik, eski sömürgelerin ve eski sömürgecilerin yazınının ortak niteliklerindedir ve çeviri bu niteliği yaratan temel kavramlardandır.

Sokakta Arapça, okulda Fransızca, evde Arapçanın yerel bir lehçesini konuşan eski sömürge vatandaşı için ana dil kavramı nasıl kendiliğinden kaybolursa onun ürettiği yazının yukarıda sayılanlardan hangi tarafa ait olacağıın kararı da kesin olarak verilemez. Günümüz dünya yazını eleştirisinde ve o yazının çevirisinde melezlikle ilgili çok radikal görüşler ortaya atılsa da Bhabha, melezliği çok abarttığı; ideolojik,

politik ve ekonomik eşitsizlikleri melezlik kavramıyla homojenleştirdiği iddiasıyla eleştirilmiştir:

“Sözelimi Bhabha, melezliği ütopyalaştırarak ‘melezlerin’ devrimci eylemde bulunma olasılığını düşünsel bir kararla safdışı bırakmaktadır; kendiyile çelişerek, melezliği belki de hiçbir kaçıışı olmayan postkolonyallığın asli bir koşulu haline getirmektedir.”

(Dirlik, Çev. Galip Doğduaslan 2008, 309)

Dirlik burada melezliğin doğal bir sonuç gibi gösterilerek, sömürgeleştirme girişimlerinin tarihteki şiddetinin unutturulmaya çalışıldığına dikkat çekmektedir. Ancak Bhabha'nın melezliği yalnızca eski sömürgeye atfetmediğini; eski sömürgecilerin de melez karakterini vurguladığını hatırlamak gerekir. Öte yandan Bhabha'ya göre melezliğin devrimci karaktere ket vurduğu çok yanlış olmayan bir saptamadır çünkü Bhabha'nın yaklaşımı devrimden çok evrime inanan bir yaklaşımdır. Bhabha'nın ortaya attığı kavramlar yapısalcılık sonrasının yaratıcı değişimcilerine daha ılımlı dururken devrim, darbe ve şiddet gibi anlık müdahalelerin uzun soluklu ve insancıl çözümler getireceğine sıcak bakmaz.

Bölüm 3.2.2'de bahsi geçen ‘yanlış çeviri’ kavramıyla incelendiğinde melezlik; eski sömürgeci otoritenin kontrol edemeyeceği kültürel üretimlerin ortaya çıkmasını sağlayan bir niteliktir. Yani sömürgeci kültürel çevirinin sonuçlarının sömürgeci otorite tarafından sabitlenemediği bulgusunu taşır. Bu sürece yerli halk da müdahil olarak çevirmen görünürlüğüne ortak olmuştur.

Bhabha'nın melezliğin üstünde bu kadar durmasının sebebi sömürgeci şiddetin unutturulmasından ziyade, dünyanın günümüzde içinde bulunduğu durumun kabullenilmesi, geçmişte var olup sömürgecilikle kaybedildiği düşünülen saf, temiz, öz bir dünya düşüncesinin reddedilmesi ve sömürgecilikle kurulan ikili karşıtlıkların sömürgecilik sürecinde birbirine bulaşarak melezleştiğini hatırlatmak istemesidir. Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlar melezlik kavramı ile özcü tehditlere, nostalji ve melankoliye yenik düşmeyecektir. Böyle okunduğunda Bhabha kendiyile çelişmez; Sömürgecilik-Sonrası üretimler için umut ve yaratıcılık ortamını zenginleştirir.

20. Yüzyılda popülerleşen caz müziğin kökenlerinde Amerika'daki Afro-Amerikalı kölelerin müzik gelenekleri, Afrika ritimleri, ruhani halk şarkıları ve kilise müziğinin etkileri vardır. Yalnızca Afro-Amerikalı kölelerin gittiği kiliselerde Hıristiyanlığın

dualarını kendi müzik gelenekleriyle okuyan yerliler günümüzdeki caz geleneğinin öncülüğünü yapmışlardır. Günümüzde Organ Jazz denilen, kilise orguna benzer orgların ana enstrüman olarak kabul edildiği ya da Sanctuary Jazz denilen ve Hıristiyanlığın odak konu olduğu caz türleri mevcuttur. Amerikalı otoriteler kölelerine ayrı kilise inşa ederken ve Hıristiyanlığı onlara dayatırken bu türden bir çeviriyi öngörmüş olamazlardı.

Caz müzikte eski sömürgeci otoriteye ait dilin de çok farklı kullanılarak melezleştiği görülmektedir. Günümüzde bu melez dil üzerine araştırmalar yapıp yeni yorumlar ortaya çıkabilmektedir. Yerlilerin kendilerini ifade ettiği, sosyal ve politik içerik kullandığı caz müziğinde otoritenin dilindeki gramer, ses, diziliş, yazım kuralları çevrilmiştir. Bu durum otoritenin tahakküm araçlarından biri olan dili dönüştürür. Zaman içerisinde bu dönüşüm gücünü korumuştur ki Langston Hughes'un 1923'te yazdığı 'The Weary Blues' adlı şarkı halen aynı sözlerle söylenmektedir:

“Droning a drowsy syncopated tune,
Rocking back and forth to a mellow croon,
I heard a Negro play.
Down on Lenox Avenue the other night
By the pale dull pallor of an old gas light
He did a lazy sway He did a lazy sway
To the tune o' those Weary Blues.
With his ebony hands on each ivory key
He made that poor piano moan with melody. O Blues!
Swaying to and fro on his rickety stool
He played that sad raggy tune like a musical fool. Sweet Blues!
Coming from a black man's soul. O Blues!
In a deep song voice with a melancholy tone
I heard that Negro sing, that old piano moan--
'Ain't got nobody in all this world,
Ain't got nobody but ma self.
I's gwine to quit ma frownin'
And put ma troubles on the shelf.'
Thump, thump, thump, went his foot on the floor.
He played a few chords then he sang some more--
'I got the Weary Blues
And I can't be satisfied.
Got the Weary Blues
And can't be satisfied--
I ain't happy no mo'
And I wish that I had died.'
And far into the night he crooned that tune.
The stars went out and so did the moon.
The singer stopped playing and went to bed
While the Weary Blues echoed through his head.
He slept like a rock or a man that's dead.”

(Langston Hughes 1923, cai.ucdavis.edu)

Dilde melezlik, yerlilerin müzik geleneğinin önemli bir parçası haline dönüşmüştür. Sosyal konuların eleştirisi bestelerde yapılırken otoritenin koyduğu kuralları göz ardı eden dil de bu eleştirinin aracı haline gelmiştir. Karayipler’in başta gelen müzik türlerinden kalipsonun büyük temsilcilerinden Mighty Sparrow’un bir bestesindeki dil kullanımı şöyledir:

“According to the education you get when you small
You(II) grow up wi(th) true ambition and respec for
One an all
But in my days in school they teach me like a fool
THE THINGS THEY TEACH ME A
SHOULDA BEEN A BLOCK-HEADED MULE
Pussy has finish his work long ago
An now he restin an ting
Solomon Agundy was born on a MunDEE
DE ASS IN DE LION SKIN”

(Sparrow, 1963, 86)

Sömürgecilik-Sonrası dönemde birçok eski sömürge yazarı, eski sömürgecinin diliyle yazmaya devam etmiştir ancak kullandıkları dil birçok açıdan ana dilini kullanan eski sömürge yazarlardan ayrılmıştır. Kenyalı yazar Ngugi wa Thiong’o’nun İngilizce yazarken yerli sözlü geleneğini kendine özgü dil ve anlatım teknikleriyle harmanlaması ‘büyülü gerçekçilik’ (magic realism) denilen yazınsal akımı yaratmıştır. Önce Giyuku dilinde, sonra İngilizce yazdığı *Wizard of the Crow* adlı eserinden küçük bir alıntı ve çevirisi burada sözü edilen birkaç ögeyi örnekleyebilir:

“Birds of a feather may flock together in times of peace, but when there is danger each flies alone. A miracle appeared as the beggars dispersed. Those with humps fled upright; the blind could see once again; the legless and armless recovered their limbs as they scurried from the Gates of Paradise.”

(Ngugi wa Thiong’o, 2007, 75)

“Aynı soydan kuşlar birlikte kanat çırpır ama sadece tehlike yokken; tehlike oldu mu her biri yalnız uçar. Dilenciler dağılırken bir mucize meydana geldi. Kamburlar dimdik oldu, körlerin gözleri açıldı ve kolsuzlarla bacaksızlar, Cennet Kapısı’ndan telaşla kaçışırken kollarına ve bacaklarına kavuştular.”

(Ngugi wa Thiong’o, Çev. Sıla Okur, 2007, 75)

3.2.2. Yanlış Çeviri ve Yapısökümcü Çeviri

‘Yanlış Çeviri’ (mistranslation) terimi, Türkçede ifade ettiği sözlük anlamları açısından burada işlenen içeriğe tam olarak uyan bir karşılık olmasa da bu uyuşmazlık terimin içerdiği çelişkiye işaret ettiği için tercih edilmiştir. Bu terimle sözü edilecek olan erek metinde kaynağa göre oluşan somut bir hata değil; erek metnin, kaynak metnin ya da kaynak metin yazarının taşıdığı varsayılan anlama kasıtlı ya da kasıtsız olarak ters düşen bir anlam taşımasıdır.

Sömürgeci hegemonyanın çevirisi, manipülasyon içermiştir. Çoktanrılı, kabile dili konuşan ve ekip-biçtiklerini yiyip kapalı geleneklerini sürdüren birçok kabile, topluluk ve ulus Sömürgeleştirme girişimleri sonrasında (çoğunlukla) tektanrılı bir dine inanan, Sömürgeci otoritenin dilini konuşan (genellikle İngilizce, Fransızca, İspanyolca), tarımsal ürünlerini otoritenin çıkarları için ekip-biçen ve yeni yaşayışın getirdiği gelenekleri uygulamak zorunda bırakılan topluluklara dönüşmüştür. Bu dönüşümde sömürgeci otorite; bu toplulukların destan, tarih, müzik, sanat eserleri vb. kültürel üretimlerini de kendi çıkarları doğrultusunda çevirmiştir. Ancak bu manipülatif çeviri tek yönlü bir güdümlenme yaratmamıştır. Sömürgeci çevirmen öznelerin, kendi çıkarlarını önde tutarak yaptıkları bu çeviri girişimlerinde sömürülen yerli halk da farkında olarak ya da olmayarak savunma mekanizmalarını devreye koymuştur; dolayısıyla ortaya çıkan erek metin bir dizi ‘yanlış çeviri’ içermiştir. Bu yanlış çeviriler, Sömürgecilik-Sonrası bağlamda ele alındığında sömürgecilik-karşıtı bir savunma mekanizması olarak incelenebilir ve tamamen yanlış olmadıkları; sömürgecilikte her kararın sonuçlarının çevirmen otoriteler tarafından saptanamayacağı tartışılabilir.

Vicente Rafael, Filipinler’de erken dönem İspanyol istilasında yerli halkın sömürüye verdiği tepkileri inceleyerek çevirinin çözümleyici, anlam yıkıcı yanlarını ortaya koyar. Rafael, *Contracting Colonialism* adlı kitabını Jose Rizal’in *Noli me tangere* (1886) (İngilizcede: *The Social Cancer* ve *The Lost Eden*) adlı romanındaki vaaz sahnesiyle açar. Peder Damaso’nun Latince, İspanyolca ve kırık dökük bir Tagalogcayla verdiği vaazı Tagaloglar aralarında yorumlayıp büyük oranda değiştirerek anlayabilmişlerdir. Bu çeviride İspanyol, sömürgeci otoritenin otorite kurduğu dil ve dilin içinde dayatılan hegemonyacı imgeler tersyüz edilir. Tagaloglar bunu belki kasıtlı belki kasıtsız olarak yapmışlardır ancak çevirinin yorumlanabilir anlamlar içeren çoğulcu yapısını ve mutlakiyetçi yaklaşımları reddeden yıkıcı

doğasını düşünmek için bu ve aşağıdaki örnek bir başlangıç noktası oluşturabilir. Rafael'in yorumu şöyledir:

“Bir düzeyde bu (yanlış) çeviri örneği, otoritenin kısıtlayıcı bir sömürge düzeninde davasını meşru kılmadaki başarısızlığı olarak okunabilir. Ama diğer düzeyde bu, Tagalogların sömürgeci gücünü sunduğu araçların bağlamsallığını parçalamak için uyguladıkları belli bir strateji önerisidir.”

(Rafael, 1993, 3)

Niranjana'nın Hindistan'da uygulanmasını önerdiği çeviri stratejisini (Bkz. 3.7) Rafael'e göre Tagaloglar sömürgeciliğin dayattıklarını kendi yapageldiklerine uyarlarken zaten gerçekleştirmişlerdir. Roman ve Latin geleneklerle dayatılan Hıristiyanlıktan ürken yerliler dirençlerini belli metinleri -bilerek ya da bilmeyerek- yanlış çevirerek ve kendilerine kendi dillerinde (altyapılarında) de yabancı bırakarak göstermişlerdir.

Rafael'in örneği naif bir dil yetersizliğine dayanmaktadır ancak yerlilerin bu yanlış çeviri için yeterli bulgu elde ettikleri kabulü taşır. Sömürgecilik-Sonrası çeviri kuramcılarının bir kazanım; hatta çeviri yöntemi olarak önerebildiği yanlış çeviri için; çeviribilimde yapısökümcü uygulamaları inceleyen kimi kuramcılar da üretken bulgulara ulaşmışlardır: “...gösterenin sabitlenemeyişi, metinsel yorumlamaların çoğulluğu ve çevirinin eşölçülemezliği (incommensurability) tam da kaynak/çeviri hiyerarşisini bozan unsurlardır. Dolayısıyla çevirmen, bağımsız hak ve özgürlükleri olan bir yaratıcı metin üreticisidir.” (Davis, 2001, 43)

Demek ki yanlış çeviri kavramını, yapısökümcü çeviri kavramına bağlayabiliriz. Kaynak metindeki göstergeler sabitlenemez; anlamların çoğulluğu sonlandırılmaz ve çevirmen görünürlüğü/müdahalesi bile sabit bir gösterilen yaratamazken çevirmenden 'kaynak metne sadakat' ya da erek/kaynak metin gibi özcü odaklarla çalışması beklenemez. Dolayısıyla Sömürgecilik-Sonrası çevirmen; yapısökümcü bir çeviri yöntemi seçerek öne çıkarmak istediği anlam/ideoloji/imge vs. için kaynak metinde geçerli bulgular teşhis ederek amacına/çıkarına uygun bir erek metne ulaşabilir. Bu açıdan bakıldığında yanlış çeviri, yapısökümcü çeviri düşüncesiyle paralel görülebilir.

Yanlış çeviri, Spivak'ın 'akıntının tersine okumak' (reading against the grain) kavramına da benzetilebilir. Yerliler, kendilerine ait olan unsurları kaybetmemek

uğruna dayatılan dil, din ve başka toplumsal uygulamaları farklı odaklarla algılayıp yeniden konumlandırmış, düzdeğişmecelerle okuyup çevirmişlerdir. Bir anlamda bu çeviriye stratejik bir özcülükle müdahale etmişlerdir.

Kasıtlı bir çevirmen müdahalesi ilk bakışta meydan okuyan ve tehlikeli sayılabilecek bir öneri gibi gelebilir. İlk ilkesi, binlerce yıl boyunca kaynak metne sadakat olmuş bir mesleğin inandırıcılığını sarsabilecek bir yaklaşım olarak görülebilir. Öte yandan; her çevirmenin kendi artalanı ile ve çeviri sürecinin iç/dış koşullarına göre çeviri eylemini gerçekleştirdiği; çoğu çeviribilim araştırmacısının kabul ettiği bir gerçektir. Folkart'a göre çevirmenlerin kendi çıkarlarını metne yansıtmaları ellerinde olmadan yaptıkları bir durumdur (Lane-Mercer'den alıntılan Varney, 2008). Von Flotow'un feminist çevirmenler ile ilgili görüşüne göre, bu çevirmenler doğası gereği çarpıtılabilir (manipüle edilebilir) bir metinle yakın ilişkiye girdiklerini, dolayısıyla metnin onları yaratıcılık kullanma konusunda haklı çıkardığını düşünmektedirler (Flotow'dan alıntılan Varney, 2008).

Sonuçta, kültürel çeviri bağlamında, önceki bölümlerde de bahsi geçtiği gibi bu tür müdahaleci çeviriler çok kez yapılmıştır. Sömürgeleştirme ya da sonrasında ulus-devlet inşası bağlamında; egemen ideolojiler savını bu tür çeviriler üzerinden kurmuştur. Yüzyıllarca kültürel çeviri üzerinden yürütülen sömürgecilik girişimleri manipülatif çevirinin örneklerini vermiştir. Yapısökümcü çeviri uygulamalarını günümüz çeviribilim dünyasına baskın söylemin sorgulanması adına kabul etmek çeviri anlayışının gelişmesi ve çevirmen özgürlüklerinin genişletilmesi açısından yararlı olacaktır.

Yine de yapısökümcü çevirinin ya da çevirmen özgürlüğünün muğlaklığının, mesleğin güvenilirliğini ve çevirmenin otoritesini sarsacağı konusunda oluşan tartışmalara Jennifer Varney yakın zamanda yanıt verme ihtiyacı duymuştur:

“Çeviri metne eklenecek bir çevirmen notuyla kasıtlı çevirmen müdahalesinin türü ve derecesi (ve neden gerekli görüldüğü) tanımlanabilir; böylece okur ve çevirmen arasındaki örtük güven duygusu korunmuş olur. Bu aynı zamanda erek/kaynak metinler arasındaki ilişkiyi dengede tutmayı ve erek metnin kendini ideolojik çatışmaların içinde bir alanda görerek bu çatışma yüzünden doğacak metinsel sonuçlarda sorumluluk almasını sağlayacaktır.” (Varney, 2008, 125)

Çevirmenin notu önerisi; çevirmenin her bir kararını açıklaması ya da yarattığı anlamları sabitlemeye çalışması olarak görülmemelidir. Bu öneri çevirmen

görünürlüğü bakımından da dikkate alınmalıdır. Erek/kaynak metin ikili zıtlığının yıkıldığı bir ortamda bir metnin birden çok çevirisi arasında bir karşılaştırma ya da aynı çevirmenin farklı çevirileri arasındaki karşılaştırmalar çeviribilimin betimleyici alanında çok yararlı olabilir.

Marilyn Gaddis Rose, *Translation and Literary Criticism* (1997) adlı kitabında bir kaynak metnin birden çok çevirisinin karşılaştırılmasının yazın eleştirisinde bir yöntem olabileceğini savunur. Ondan yola çıkarak, aynı dildeki birkaç çevirinin, hatta farklı dillerdeki çevirilerin karşılaştırılması da çeviri eleştirisi için bir yöntem olabileceği savunulabilir. Bu incelemelerde çevirmenin notu ciddi önem taşımaktadır. Önsöz ya da çevirmenin notu, çeviribilim açısından da okur açısından da zenginleştirici olabilir. Hatta bu şekilde çevirmenlere özgü okur kitleleri oluşabilir; çevirmenler *auteurleşebilir*¹⁰.

Örneğin Türkiye'deki çeviri edebiyat geleneğinde çevirmenin önsöz yaparak okurlara doğrudan hitap etmesi görülen bir uygulamadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde edebiyat kanonuna çeviri ile geçen roman geleneğini okura tanıtmak için ya da okurun hiç artyetişiminin olmadığı varsayıldığı, uzak ülkelerde geçen romanların çevirisinde yapılan uyarlama, yerlileştirme, açıklama girişimlerini önceden okurla paylaşmak için yazılan önsözler, bugün bile çeviribilimcilerin dikkate aldığı çeviri kararlarıyla doludur.

Doktora tezinde Ahmet Midhat Efendi'nin çevirilerindeki özsözleri inceleyen Işın Bengi Öner, günümüzde bulguları çevirmen görünürlüğü, çeviride yapı söküm ve sadakat kavramının sorgulanması gibi konulara bağlamaktadır. 11-13 Kasım 2011 tarihlerinde Yıldız Teknik Üniversitesi'nde düzenlenen Türk Dilinin ve Edebiyatının Bugünkü Sorunları ve Çözümleri adlı uluslararası sempozyumda sunduğu "Osmanlı Sahnesinde Nev'i Şahsına Münhasır Bir Mütercim Ahmed Midhat Efendi" adlı bildirisinde Ahmed Midhat'ın yazdığı önsözlerde mealen, tadilen, tahrir, mütalaa, iştira gibi çeviri yöntemleri kullandığını açıkladığından söz etmiştir.

Robinson, yanlış çeviriden yenilikçi bir çeviri bakışı yaratılabileceği konusunda kuşkucudur ve çeviriyle sömürgeci gücün dayattıklarının kucaklayarak yerli halkın

¹⁰ Auteur: Fransızcada yazar anlamında kullanılan sözcük, film kuramında bir yönetmenin özgün yaratıcılığını belirleyen simgesel unsurların her filmde yinelenmesi olarak özetlenebilir. Auteur yönetmenlerin filmlerinin kendilerine ait olduğunu bilmek için iyi bir izleyicinin birkaç kare izlemesi yeterlidir.

direnış gücünü arttıracadı konusunda Rafael kadar iyimser değildir. “Sonuçta İspanyol sömürgeciliği çok geniş bir alanda, fazlaca el yordamıyla, çok farklı dilde, dinde ve ekonomik yapıda halka dayatılmış bir tarihsel olgudur; her toplumda direniş için geliştirilen ipuçları farklı olabilir.” (Robinson, 1997, 95) Diğer taraftan, İspanyol sömürgeciliğinin anlatıldığı 1.2. bölümünde görüleceği gibi, Mayalar İspanyolların hacca verdikleri önemi kavrayarak bunu dini ritüellerinin bir parçası haline getirmişlerdir. Bu türden bir uyarlamaya karşılık İspanyol idareciler haklı baskı altına almak ve dini uygulamalarını sınırlamak zorunda kalmışlardır.

Rafael’in bulguları, çeviriyi topyekûn sömürgeci otoritenin kontrolünde kabul eden ve sömürüyü yerli halkın tümüyle edilgen olduğu bir edim olarak gören anlayışlardan farklıdır. Sömürgeci çeviri ile gelen melezlik, ona göre ezik, tek taraflı ya da fakirleştirici bir konum değil aksine; kucaklanması gereken bir yaratıcı bir süreçtir. Kaldı ki (3.1.1. bölümde sözü edildiği gibi) dünyanın Sömürgecilik-Sonrası diye sözü edilen bölgeleri son derece muğlak bir kavramdır ve kesin olarak İspanyol istilasının geçerli olduğu topraklardan daha geniş bir alana gönderme yapar. Böylesi bir alanda çevirinin yanlış ya da doğru gibi basit ölçeklerle değerlendirilemeyeceği; üretim, yeniden üretim ya da çeviri sürecindeki yaratıcı dönemeçlerin sabitlenemeyeceği kesindir. Bu bakışla Sömürgecilik-Sonrası çeviriyi yeniden düşünürsek mağdur edilenin de mağdur edenin de güncel rolleri sabitlenemez; çeviri her iki tarafın kullanımına yapısökümcü bir araç olarak sunulur.

İspanyol Sömürgeciliğinde idareciler kendi dillerini yerlilere öğretmeyi sakıncalı bulmuşlardır. Avrupa’dan, özellikle Fransa’dan gelebilecek özgürleşme düşüncelerinin yerlileri etkileyeceği düşüncesiyle bu stratejiyi izleyen İspanyollar, yerlilerin üstün ticaret becerileriyle zenginleşerek çocuklarını yurt dışına okumaya göndermelerine engel olamamıştır ve İspanyol sömürgeciliğine karşı direniş edebiyatta İspanyolca ile kendini göstermiştir. (Bkz. Bölüm 1.2) Sömürgeci otoritelerin dili saklamaya çalışmasına karşın direnişin dilinin İspanyolca olması; yerlilerin dili bir direniş aracına çevirerek tersyüz ettiğini, başka bir deyişle yapısökümcü bir çeviri gerçekteştirdiklerini gösterir.

Amerika kıtasındaki İspanyol sömürgeciliği sırasında Aztekler’in Tenochtitlan adlı şehri yıkılıp üzerine bugünkü Meksika inşa edilmiştir. Bu sırada Meksika Şehir Katedrali (Mexico City Cathedral), Aztekler’in kutsal addedip büyük önem atfettiği

Templo Mayor civarındaki mevkide, bir tapınak üstüne inşa edilmişti. Yerlilerin, kendilerine dayatılan Hıristiyanlığı kabul etmiş görünüş çok uzun yıllar bu katedrale giderek yerli inanç uygulamalarını burada kendi tanrıları için gerçekleştirdikleri söylenmektedir. Böylece sömürgeci otoritenin dinine ait görünen bir ibadethane öncelikli amacından saptırılmış, yanlış çevrilmiş ve burada o dine özgü uygulamalar yerlilerin kendi ayinleriyle yer değiştirmiş, zamanla Hıristiyanlığın bu coğrafyadaki uygulamalarını değiştirmiştir. Günümüzde eski sömürgelerde uygulanan Hıristiyanlık; eski sömürgeci ülkelerde uygulanandan çok farklı olabilmektedir. (Hıristiyanlık ve pagan dinlerin benzer özellikleri için Bkz: Ek-3). Hıristiyanlıkta ve diğer tektanrılı dinlerde görülen çoktanrılı inançların izleri bir tür yapısökümcü, yanlış çeviri yoluyla geçmiş izlerdir. Sömürgeci otoritenin dayattığı anlam; sömürge yerlisi tarafından yorumlanmış ve dönüştürülmüştür. Bu çevirinin ne kadar ‘yanlış’ olduğu bakış açısına göre değişecek bir konuya da yerlilerin gösterdiği yaratıcılığı gözardı etmemek gerekir.

Yapısökümcü okuma için Spivak’ın önerdiği yöntemlerden olan düzdeğişmece ve yeniden konumlandırmayı, Türkiye’deki edebiyat çevirilerinde örneklendirebiliriz. William Shakespeare’in *Hamlet* oyunundaki ünlü “To be or not to be: that is the question” sözünü Can Yücel’in “Bir ihtimal daha var o da ölmek mi dersin” şeklinde çevirmiş olması bağlamı tamamen farklılaştıran bir çevirmen kararı, yani Spivak’ın terimleriyle okursak bir yeniden konumlandırmadır.

Anthony Burgess’in Sıla Okur tarafından çevrilen *Deptford’daki Ölü Adam* (A Dead Man in Deptford) adlı romanında çevirmenin kimi kararları da düzdeğişmeceye örnek olabilir: 16. Yüzyılda geçen ve Christopher Marlowe’un hayatını anlatan bu romanda “memleketin âli menfaatleri için” (Burgess, Çev. Sıla Okur, 2003, 144) ya da “meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan” (Burgess, Çev. Sıla Okur, 2003, 352) gibi çeviri kararları okuru kaynak metinden bağımsız bir düzlemde yaratılmış yerel imgelere yönlendirir. İlk örnek, Türkiye’de askeri darbeye gelen 7. Başbakan Kenan Evren’in sıkça kullandığı bir sözken ikinci örnek, Yahya Kemal Beyatlı’nın *Sessiz Gemi* adlı şiirinden bir dizedir. Burada bu göndermeleri fark eden okur, elindeki metnin çeviri bir metin olduğunun farkına varır ve kaynak metinden bağımsız bir çevirmen görünürlüğü algısı deneyimler.

Yapısökümcü çeviri için son bir örnek olarak feminist çevirmen De Lotbiniere-Harwood'un, Lise Gauvin'den çevirdiği *Lettres d'une Autre*'daeril adlarını dişil hale getirmesi düşünülebilir. Bu ve benzeri çeviri kararlarının maksatlı sadakat ve çeviri etiği kavramları bağlamında incelenmesi, çevirmen yaratıcılığının kaynaklarının ve sebeplerinin araştırılması çeviribilimde ilgi bekleyen konulardandır.

5. SONUÇ

Sömürgecilik-Sonrası kuram, dünyada resmi anlamda sömürgecilik döneminin kapanmasıyla ortaya çıkmış ve öncelikli olarak sömürgeciliğin izlerinin eski sömürgeler odağında paylaşılarak bağımsızlıklarına kavuşan ülkelerin yeniden kimlik bulma süreçlerine katkı sağlamayı amaçlamıştır. Ancak kısa süre içerisinde kimlik politikası yapmak, dünyada sürmekte olan güç savaşlarını görmezden gelmek ve köktenci bakışları tetiklemek gibi suçlamalara maruz kalmıştır. Bir kuramın ortaya çıktıktan sonraki dönüşümlerini hesaplamak ya da üzerine gelen olumsuz eleştirileri engellemek mümkün değildir ancak Sömürgecilik-Sonrası kuram, yazın, çeviri yaklaşımları ve yazın eleştirisi günümüzde çok geniş bir akademik çevre tarafından takip edilmektedir. Demek ki her eleştiriye karşın bu konuda halen bir takım araştırmalara gereksinim vardır. Dolayısıyla kuramda var olan sorunların tespiti, örneklendirilerek metinler üzerinde yakın okumaların yapılması Sömürgecilik-Sonrası kuramın ilintilendirileceği her alana derinlik kazandırmaktadır.

Dünyanın keşfedilmesi ve yeni hammadde kaynaklarının arayışı, dünyadaki ilk sömürgeleştirme hareketlerine yön vermiştir. Bu ilk sömürgeleştirme hareketlerinde öncelikli amaçlar ticaret yapmak ve kar elde etmektir. Dolayısıyla kültürel çeviri ilk aşamalarda geçerli olmamıştır ancak yerlilerin otoriteye kendi kültürel araçlarıyla direndiğini gören sömürgeci otoriteler, bu kültürel araçları bertaraf etmek için asimile edici kültürel çeviriye başvurmuşlardır.

Kültürel çeviri sırasında yerli halklar sömürgeci otoritenin çıkarları doğrultusunda dönüştürülmüştür. Eğitim sistemleri, günlük yaşam alışkanlıkları, dilleri, dinleri, yaşadıkları yerlerin adları, giyim-kuşamları hızla değişen yerliler, sömürgeci otoriteyi taklide zorlanmışlardır. Bu taklit onlar için otoritenin iktidar araçlarını paylaştıkları ve dönüştürdükleri etkin bir süreçtir. Sömürgeci otoriteler bu sürecin sonunda üstün gördükleri ve kendilerine ait saydıkları dil, din, ırk ve yaşam alışkanlıkları gibi unsurlarının tahrip edildiğine tanık olmuşlardır. Sonuçta ortaya çıkan melez durum, Sömürgecilik-Sonrası kuramın en çok üzerinde durduğu kavramlardandır.

Sömürgecilik-Sonrası kuramın yazın ve çeviri odağında çok ilgi görmüş olması doğaldır. Sömürgeci dönem sırasında ve sonrasında, eski sömürgelerin direniş yazını ve diğer kültür üretimleri görünürlük kazanmıştır. Bu direniş ve baskı zamanını anlatan ürünlerin ilk örnekleri baskın dillerde verilmiştir. Ancak eserler, içerik ve dil kullanımını açısından eski sömürgeci, ana akım yazın geleneğinden ayrılmıştır. Bu ayırt edici nitelikler, Dünya Edebiyatında bu eserlerin ayrı bir konumda incelenmeleriyle sonuçlanmıştır. Yerel dilde yazılan eserlerin Dünya Edebiyatına kazandırılması sırasında çevirilerin nitelikleri de önemli bir tartışma alanı ortaya çıkarmıştır.

Sömürgecilik-Sonrası kurama getirilen eleştiriler, birkaç noktada toplanabilir. Sömürgecilik-Sonrası kuramın doğrudan Sömürgeciliğe ve daha geniş anlamıyla Emperyalizme direnen bir çerçeve sunmuyor olması özellikle Marksist kuramcılar için hayal kırıklığı yaratmıştır. Onlara göre bu yaklaşımların eleştirel gücü yoktur ve Sömürgecilik-Sonrası kuram tek dünya algısına, baskın kültürlerin tahakkümüne yarar sağlar. Dahası, eski sömürgelerin direnişini ve farklılığını görünür kılmayı amaçlayan bu yaklaşımlar, kendi içinde ayrımlarını yaparak kendi ötekisini yaratmakla eleştirilmiş ve Yeni-Sömürgecilik ya da Yeni-Şarkiyatçılıkla eş tutulmuştur. Öte yandan yapısökümcü ve Marksizm-Sonrası kuramcılar sosyal bilimlerdeki birçok kavramı ve yöntemi sürece dahil edip yeni bakış açıları yaratmaya çalışmışlardır. Sonuçta Sömürgecilik-Sonrası kuram adı, içeriği, kapsamı ve inceleme araçlarıyla sosyal bilimlerde geniş bir tabana yayılmış ve birkaç farklı bakışla çalışılması gereken bulgular ortaya koymuştur.

‘Sömürgecilik-Sonrası’ başlığındaki “-sonra” ekinin işaret ettiği ideolojik ve tarihsel kendinden sonra gelme durumları, kuramın kapsadığı alanların çoğu için; yani dünyanın günümüzde bulunduğu durum için henüz gerçekleşmemiştir. Resmi olarak sömürgecilik birçok bölgede bitmiş olsa da ekonomik ve politik uygulamalarda dünyadaki güç eşitsizlikleri ve hegemonyacı anlayış sürmektedir. İngiltere, Hollanda, Fransa gibi kimi eski sömürgelerin halen kendi ülkelerine göre denizaşırı bölgelerde toprakları bulunmaktadır. Dolayısıyla bu başlık, sömürgeci dönemin bittiğini varsayarak bu dönemde ortaya çıkan hasarların görmezden gelinmesine yol açma olasılığı taşımaktadır. ‘Sömürgecilik-Sonrası’ adı kullanılırken yukarıda sözü edilen gerçeklerin gözardı edilmemesi, kuramın pratikten kopmaması açısından önem taşır. Ancak -Sonrası eki bir anlamda da kendinden öncekine vurgu yapmaktadır. Nasıl ki

Modernizm-Sonrası akımlarda Modernizm çokça tartışılmıştır, Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlar da resmi devlet politikası olarak sömürgeciliğin sona ermesini bildirmenin ötesinde; tahakküm uygulanan öznelerin bu süreçte ve süreç sonrasında yaşadıkları kimlik inşası dönemlere dikkat çeker. Getirilen çözümler ve geriye dönük araştırmalar, bu konudaki farkındalığı genişletmek amacı taşımaktadır.

Sömürgecilik dönemi resmi olarak kapanmıştır ancak dünyadaki üretim-tüketim dengesizlikleri göz önüne alındığında sömürü devam etmektedir. Çokuluslu şirketlerle sermayeyi elinde tutan şirketler dünyadaki siyasi düzende de söz sahibidir. Eski sömürgelerdeki ya da Asya'daki üretim koşulları iyileştirilmemekte, çocuk işçi kullanımı önlenememekte ya da dünyanın ihtiyaç sahibi ülkelerindeki kötü yaşam koşullarına müdahale edilmemektedir. Öte yandan eski sömürgelerin kimi kültür üretimleri yeni dolaşım gücü ve satış değeri kazanmıştır. Örneğin yoga gibi eski bir ibadet sistemi modern insana rahatlama yöntemi olarak sunulmakta, Çin mutfağı ise artalanındaki felsefenin tersine güncel dünyanın hızlı yiyecek alışkanlıkları arasında anılmaktadır. Bu iki durumda da Sömürgecilik-Sonrası dönemin Yeni-Sömürgecilik ile eşzamanlı olarak yaşandığının ve birçok dengenin dünyadaki üretim-tüketim durumuna göre kurulduğunun kanıtıdır. Yine de son zamanlarda önemli bir kavram olan adil ticaret kavramı ve büyük şirketlerin sosyal sorumluluk projeleri bu üretim-tüketim ağının beraberinde kimi iyileştirmeler getireceğini müjdelemektedir.

Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların inceleme alanının neredeyse 'eski sömürgeci ulusların dışındaki tüm uluslar' boyutunda genişlemesi, birçok soruyu beraberinde getirir. Birincisi, bu durum 'Birinci Dünya ve diğerleri' ya da 'eski sömürgeler ve eski sömürgeciler' şeklindeki ikili zıtlıkları yeniden kurarak kendi ötekisini yaratır. İkincisi, bu başlığın 'madun incelemeleri' başlığı yerine kullanılması, kapsamda ve bakışta Şarkiyatçılıktan farklı bir tutum gözetmeyip bunun politik doğrucu söylemle ifade edildiği gibi bir kuşkuya yol açar. Eski sömürge yerlilerin ve dünyanın baskın olmayan kültürlerinin ürettiği yazın eserleri, kendi aralarında benzeşir görünmekte, bu benzerliğin Birinci Dünya Yazınına göre farklı olduğu iması kurulmakta ve bu ikisi arasında hiyerarşik bir ilişki örtük olarak yaratılmaktadır. Bu iki noktada yaratılanı Yeni-Şarkiyatçılık olarak okumak mümkündür. Ötekileştirilen alan bu kez biraz daha geniş kapsamlıdır: Birinci Dünya ve diğerleri... Üçüncüsü, Sömürgecilik-Sonrası yazın ve kuram popüler olduğu için bu kapsamda anılıp ilgi görmeye, bir anlamda modayı yakalayıp görünür olmaya çalışan gruplar ya da yazarlar, bu akımda

yazdıklarını Birinci Dünyanın okumak istediklerine göre kurgulamaktadır. Bu da kimi fetişleştirmelerin oluşup yaygınlaşmasına, farklılıkların egzotize edilmesine, kalıp-tiplerin yeniden yaratılmasına; yani Öz-Şarkiyatçı bir bakışa yol açmaktadır. Oysa Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda Şarkiyatçılığın eleştirisini yapmak önkoşul gibidir ve bu eleştirilerdeki dikkat noktaları unutulmamalıdır.

Sömürgecilik-Sonrası dönem; Birinci Dünyanın sömürgeleştirme girişimleriyle başlayan bir süreç olup etkileri eski sömürgeci halklar için de geçerlidir. Sömürgecilik-Sonrası kapsamında incelenenlere ötekileştirme ya da kalıp-tipleştirme ile yaklaşmak, yeni ancak pek yenilik sunmayan bir kimlikçilik politikası ile sonuçlanabilir. Sömürgecilik-Sonrası incelemelerin odak noktası ise bu kimlikçilik ve kutuplaştırma girişimlerini bertaraf etmektir.

‘Sömürgecilik-Sonrası Edebiyat’ kavramının ‘Dünya Edebiyatı’ kavramı ile birlikte düşünülmesi; ilkinin yazınsal nitelik açısından şüphe ile yaklaşıp ‘madun incelemeleri’ olarak addedilmesi önyargısını bertaraf edebilir. Ancak bu birlikte düşünme durumu önerildiği kadar kolay değildir. Dünya Edebiyatına dahil olmak; baskın dilde yazmak ya da bu dillere çevrilmekle ve baskın dünyanın verdiği ödüllere nail olmakla mümkündür. Bu hiyerarşiyi yıkmak için, Sömürgecilik-Sonrası nitelikte anılan eserlerin ve bu eserlerin çoğul çevirilerinin yakın okumalarının yapılması gerekmektedir.

Sömürgecilik-Sonrası çeviri, kültürel çeviri kavramında kurduğu eğretilenle beraber çeviriye iki düzeyde bakar. İlki, sömürgeleştirme ve sömürgeci kopuştaki çeviri alışkanlıkları; ikincisi de çalışılan kapsamdaki yazın eserlerinin çevirilerinde izlenen ya da izlenmesi önerilen yollar. Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarının sömürgeleştirici-özgürleştirici çeviri ya da yerlileştirici-yabancılaştırıcı çeviri gibi ikili zıtlıklar üzerinden düşünülmesi, hem felsefesindeki Yapısökümüne terstir hem de kutup, kimlik politikalarını bertaraf etmek isteyen amacıyla uyumsuz.

Çevirinin tümüyle özgürleştirici ya da sömürgeleştirici olabilmesi mümkün değildir. Herhangi bir çevirinin kimi özgürleştirip kimi sömürgeleştireceği konusu da bulanıktır. Sömürgeci dönem sonrası tarafların tekrardan birbirinden ayrılması ve sabitlenmesi olanaksızdır. Günümüzde eski sömürgelerde yeniden kimlik bulma sürecinde uygulanan ve özgürleştirici olduğu düşünülen kimi geri çeviri önerileri, birkaç kuşak sonrası için sömürgeciliği unutturacak olabilir dolayısıyla toplumsal

hafizaya verdiği zarar çok yönlü şekilde tartışılmalıdır. Son olarak sömürgeleştirici-özgürleştirici zıtlığına ilişkin denilebilir ki Birinci Dünya Sömürgecilik-Sonrası kuramla kendine bir özür dileme ortamı bulmuştur ancak kendini affettirebilmesi için kuramsal olarak tartıştığı eşitleme girişimlerini dünyadaki politik ve ekonomik dengesizliklere de yansıtmalıdır.

Yabancılaştırıcı-Yerlileştirici çeviri önerileri de öncelikle yukarıda belirtilene benzer sebeplerle eleştirilebilir. Hangi çevirinin kimi yabancılaştıracığı sabitlenemez. Kaynak metnin hangi unsurlarıyla yerlileştirici ya da yabancılaştırıcı çeviri yapılacağı çevirmenden çevirmene değişecek göreceli bir konudur. Okurda yabancılaştırıcı etki yaratma girişiminde idealize edilen bir okur vardır ki bu durum çağdaş, okur odaklı kuramlarla ters düşer. Yabancılaştırıcı amaçla yapılmış bir çeviri; tuhaf, çocuksu, aşırı zor okunan bir dil yaratabilir ya da kullandığı kültürel yabancılaştırma unsurları kimlikçilik, ötekilik politikasına dönüşebilir; farklılıkları aşırı vurgulayarak kalıp-tipleri yeniden yaratabilir.

Yabancılaştırıcı çeviride başka ve daha önemli bir sorun, Sömürgecilik-Sonrası kuramın üzerinde durduğu mezlezlik kavramıyla çeviride tekrar düşünölüp yıkılabilecek erek-kaynak metinler ikili zıtlığını yabancılaştırıcı çeviri önerisinin tekrar kurmaya çalışmasıdır. Hatta önerinin bununla kalmayıp kaynak metni öne çıkararak bir hiyerarşi yaratıyor olması, çeviribilimde bir geriye dönüş olarak algılanmış ve eleştirilmiştir.

Yabancılaştırıcı çeviride ciddi önem taşıyan başka bir sorun, yabancı olanı çeviride görünür kılma amacının dayatılmasıyla çevirmen görünürlüğüne ve özgürlüklerine ket vurulmasıdır. Çevirmenin bireysel ahlakı ve yetkeleri herhangi bir amaçla sabitlenemez, kısıtlanamaz. Anglo-Amerikan çeviri alışkanlıklarında akıcı çeviri eğilimi olduğu bir gerçektir ancak eski sömürgelerin özgürleşmesine katkıda bulunmak için Venuti'nin önerdiği yabancılaştırıcı çeviri yukarıdaki gerekçelerle uygulanabilir değildir.

Yabancılaştırıcı çeviri için geçerli olan eleştiriler Yerlileştirici çeviri önerisi için de söylenebilir. Çeviri; mezlez doğası ve bireysel ahlaka dayalı değişken durumu itibariyle ikili zıtlıklarla çalışılabilecek bir alan değildir. Sömürgecilik-Sonrası kuramın öne çıkardığı mezlezlik ve türevi kavramların çeviribilim terminolojisine dahil edilip uygulamalarının yapılması gerekmektedir.

Sömürgecilik-Sonrası kuramın ‘yabancı’yı egzotize etmesi ve dünyayı eski sömürgeciler ve diğerleri şeklinde yeniden kutuplaştırması, Yeni-Şarkiyatçı bir bakış olarak okunmasıyla sonuçlanmıştır. Yukarıda, yabancılaştırıcı çeviri önerisiyle kalıptiplerin yeniden vurgulanabileceği dile getirilmiştir. Kalıptipler de Şarkiyatçılıkta öne sürülen aynılaştırma unsurlarındandır. Şarkiyatçılıktan farklı olarak, ötekileştirilen alanlar yalnızca Doğu değil; dünyanın eski sömürgeciler dışında kalanıdır. Öte yandan eski sömürgecilerin okunmak için yazması ve satmak için çevrilmesi; Sömürgecilik-Sonrası kapsamındaki yazın ve çeviri alışkanlıklarında, kültür üretimlerinde Öz-Şarkiyatçı tehditler ortaya koymaktadır.

Sömürgecilik-Sonrası yazında ya da çeviride Yeni Şarkiyatçılığın ve Öz-Şarkiyatçılığın izleri; açıklanması, incelenmesi gereken bir konudur. Bunun eleştirisi yapan eski sömürge yerlisi metinlerindeki kalıptipleştirmeleri yıkacak, öncelikle çevrilmek için değil kendisi için yazmaya başlayacak ve samimiyetinin sorgulanmadığı bir ortamda umarız ki Birinci Dünya aydını tarafından temsil edilme ihtiyacını bertaraf edecektir. Yeni-Şarkiyatçı ve Öz-Şarkiyatçı unsurlar konusunda bilinçlenmek, çevirmen ve okur farkındalığını da arttıracaktır.

Eski sömürgelerin günümüzdeki kimlik arayışında özcü tekrar çeviri önerisi, birçok açıdan yanlış yönlendiricidir. Sömürgeci dönem öncesi var olduğuna inanılan güzel, saf, bozulmamış bir öz arayışı ve bu öze geri dönülerek sömürgeci dönemin yarattığı hasarın giderilebileceği iddiası ütopyik ve eski sömürge yerlisini melankoliye sürükleyici olduğu gibi; ırkçı, aşırı-milliyetçi söylemleri tahrik etmesi bakımından da sakıncalıdır. Çevrilmiş bir metin geri çevrildiği zaman kaynak metni veremeyeceği gibi, kültürel çeviri bağlamında da bu öze dönüş iddiası yararsızdır. Özcü tekrar çeviri ve geri çeviri yöntemleriyle eski sömürge yerlilerini yeni kimlik arayışına sevk etmek kimlikçi, köktenci, özcü politikaları tetikleyecek ve bu süreç kendi ötekilerini, mağdurlarını yaratacaktır. Nostaljik karamsarlığın ve sömürgeci dönemi tümüyle bir kayıp olarak gören bakışın eleştirisi yapılmalı ve geriye dönük metinlerin (örneğin, sömürgeci dönemde sömürge yerlilerinin kaleme aldığı metinler) yapısökümcü okumalarla (ve çevirilere) yeni çevirilerinin yapılması gerekmektedir.

Melezlik, yanlış çeviri ve yapısökümcü çeviri Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarının ve başka beşeri bilimlerin incelemelerinin yararlanabileceği kavramlardır. Sömürgeci dönem sırasında ve sonrasında biyolojik olarak ırkların

melezleşmesi, kültürel unsurların bu alış-verişte iç içe geçip muğlaklaşması Sömürgecilik-Sonrası kuramdaki melezlik kavramına zemin oluşturan gerçekliklerdir. Dünyanın bugün içinde bulunduğu durum dilsel, ırksal, ticari ve kültürel bir melezlik durumudur. Bunun kabulü, özcü ve kimlikçi politikaları, hiyerarşik duruşları, ötekileştirmeyi, kalıp-tipleri, fetişleştirmeyi sorgulamaya yardımcı olur. Melezlikten çıkan yaratıcılık karamsar, nostaljik, melankolik duruşa yanıt niteliğindedir.

Melezlik, çeviribilim açısından da yenilikçi çözümler sunar. Kaynak ve erek metinler birbirine karşıtlık kuran ikili zıtlıklar halinde düşünülmemelidir çünkü her metin kendinden önce, sonra gelen ya da kendisiyle eşzamanlı birçok metin kavramıyla harmanlanarak yaratılmaktadır. Dolayısıyla her metin melezdır. Bu türden bir kaynak ve erek metin algısı; klasik çeviri yaklaşımlarındaki kaynak metnin üstünlüğü iddialarını da çürütür. Günümüzde yazın eleştirisinde kullanılan çoklu çevrilerin karşılaştırılarak kaynak metne dair çözümlenmeler yapılması yöntemi, erek metnin kaynak metni dönüştürebileceğinin kanıtıdır.

Çeviribilimde Yapısalcılık Sonrası görüşlerin de kabul ettiği gibi; bir kaynak metnin tek bir doğru çevirisinin olacağı naif ve yetersiz bir iddiadır. Metinlerin farklı okumalarla birden çok çevirisinin yapılabilmesi; çevirmen kararlarının önsözlerle aktarılarak çeviri/çevirmen bilinci yaratılması çağdaş çeviri incelemelerinin üstünde durması gereken konulardır.

Yanlış çeviri ve yapısökümcü çeviri, çeviri kavramının genişletilmesine ve çevirmen görünürlüğünün arttırılmasına yarar sağlar. Çeviride manipülasyonun kaçınılmazlığı, erek metni yaratmanın birden çok yöntemi ve amacı olabileceği, sadakat ve nesnellik ilkelerinin çeviri eğitimi için yetersiz olduğu, kaynak-erek metin karşılaştırılmasının çeviri eleştirisinde tek yöntem olmadığı bu kavramlar üzerinden tekrar tartışılmalıdır.

Çevirmen görünürlüğü, Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarında önem kazanan bir kavramdır. Çevirinin şeffaf bir edim; çevirmenin nesnel bir anlam aktarıcısı olmadığı kültürel çeviri kavramının çeviribilime dahil olmasıyla yeni kanıtlar kazanmıştır. Akıntının tersine okuma yöntemleri çeviri eğitiminde kullanılarak yenilikçi çevirmenler yetişmesini teşvik edebilir. Böylece çeviribilim ve çeviri eleştirisinde yeni odak noktaları bulunarak çevirilerin çok yönlü incelenmesi; çeviri

metinlerdeki çevirmen kararlarının ideolojik, sosyolojik, psikolojik bulgulara dayandırılarak yeniden yorumlanması mümkün olabilir.

Çeviri eleştirisi odaklarının kaynak metin bağlamından erek metnin başka metinlerle (ya da alanlarla) bağına kaydırılması; çeviri kuramını günümüzde bulunduğu kısırdöngüden kurtarabilir. Çeviri eleştirisi, bir metnin farklı çevirilerinin incelenmesi ve karşılaştırılmasıyla da yapılabilir. Çeviri eleştirisinde kaynak metin odaklı bir çeviri eleştirisi yapılacakken güncel olarak göz önünde bulundurulması gereken kaynak metne sadakat değil; kaynak metinle erek metin arasındaki farklılaşmanın neden(ler)i olmalıdır. Yapısalcılık-Sonrası ve Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlar müdahaleci çeviri örneklerini olumlamakta ve kaynak metne bozulmaz bütünlüklü bir kutsal metin olarak bakmamaktadır.

Bu süreçte çevirmenlik mesleğinin güvenilirliğinin ve sınırlarının sorgulanması; çeviri etiğinin tartışılması gündeme gelmektedir. Çevirmenlerin önsöz yazmaları ve çeviri tutumlarını bu önsözlerle okurlara aktarmaları söz konusu tartışmaları zenginleştirecek, betimleyici araştırmalara yardımcı olacak, çevirinin müdahaleci niteliği konusunda farkındalık yaratacak ve çevirmenle çevirinin görünürlüğünü arttıracaktır. Bu şekilde oluşmuş bir yazın çevirisi piyasasında çevirmenler *auteur*leşebilir, yani kendilerine özgü okur kitlesi edinebilirler.

Yukarıdaki önerinin bir sakıncası da çevirmenin notunun ve önsözünün okurda anlam, alımlama sabitleme çalışmasına dönüşmesi bir tehdittir. Sonuçta betimleyici araştırmacının da, çeviri okurunun da önsözleri ya da notları okudukları metnin parçası olarak düşünmeleri; bunları yorumlama sürecini kısıtlayan değil zenginleştiren unsurlar olarak okuyabilmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde okur idealize edilmiş, okuma süreci kısıtlanmış olacaktır. Zaten çeviri sürecinde çevirmenin de kendine yabancılaşarak her bir amacını, gerekçesini nesnel şekilde ortaya koyabilmesi ütopyik ve haddini aşan bir beklentidir.

Sömürgecilik-Sonrası çevirmen tutumlarına getirilen eleştirilerde patronaj kavramı gözardı edilir. Sömürgecilik-Sonrası yazın çevirmeninin bu piyasayla bağına ve piyasadaki söz hakkına gerçekçi ve güncel verilerle değinilmelidir. Böylelikle İngilizce yazın dünyasındaki yayıncılık gerçeği tüm dünya tarafından paylaşılacak; eski sömürgelerin baskın dillere çevrilmesi yalnızca çevirmenlerin ya da eleştirmenlerin sorunu olmaktan çıkarak küresel bir farkındalık yaratılacaktır. Bu

farkındalıkla geliştirilmiş çeviri eleştirileri, Yeni-Şarkiyatçılık, Öz-Şarkiyatçılık, fetişleştirici çeviri, gibi durumların daha net tartışılmasını sağlayacaktır. Çeviri eğitimine bu tartışmalar taşınarak çevirmenlerde, yazın eleştirmenlerinde bu konularda bilinç geliştirilebilir; çevirinin kapsam ve yetki alanı yeniden gözden geçirilebilir.

Sömürgecilik-Sonrası bakış, eleştiri noktalarındaki dikkatler gözardı edildiği takdirde herhangi bir yenilikçi bir yaklaşım getirmeyecek; aksine, “Birinci Dünya ve Sömürgecilik-Sonrası Dünya” karşıtlığını vurgulayan, nesnesi değişmiş (Şark yerine eski sömürgelerin tümü haline gelmiş) bir Yeni-Şarkiyatçılık olacaktır. Bu durumda Sömürgecilik-Sonrası çeviri kuramı da çevirmen özne Batı’nın çeviriyle tutsak hale getirdiği eski sömürge yerlilerini yine çeviriyle bağımsızlıklarına kavuşturması çabası şeklinde yorumlanabilir. Bu türden bir yorumda sömürgeci çevirinin tek öznesi Birinci Dünya olduğu gibi, Sömürgecilik-Sonrası dönemde kimlik inşası için yapılan geri çeviri ya da tekrar çeviri girişimlerinin de tek çevirmeni eski sömürgeciler gibi görünmektedir. Oysa tezin üçüncü bölümünde anlatılıp örneklendirildiği gibi; sömürgecilikte de sonrasında da sömürülen yerli halk bu çeviri girişimlerinde söz sahibidir.

Sömürgecilik-Sonrası çeviri kuramı, kaynak-erek metin ikili zıtlığı üzerinden kurulan eşdeğerlik beklentisini (tanımayarak) rahatsız ettiği için Sömürgecilik-Sonrası kuram öncesinde ortaya atılan çeviribilim yaklaşımlarını yoksullaştırıyor gibi algılanabilir. Ancak tam da bu rahatsız edici niteliğinden dolayı yeniliği tetikleyici, güç eşitsizliği ve medeniyet kavramlarını çeviribilimin konusuna dahil ettiği için zenginleştirici ve sadakat odağını yıkması açısından devrimcidir. Yabancılaştırıcı çeviri önerisindeki kaynağa bağımlılık ve sadakat-etik kavramlarına vurgunun sakıncalarından önceki sonuç maddelerinde söz edilmiştir.

Sömürgecilik-Sonrası kuramın Türkiye bağlamında inceleme yürütmeye elverişli olmadığı savunulabilir. Oysa Türkiye resmi olarak sömürgeleştirilmemiştir ancak Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’nin devraldığı yüzlerce yıllık Batılılaşma süreci cumhuriyet rejimiyle hızlanmıştır. Bu geçiş sürecinde gerilen eski-yeni ya da Doğu-Batı çekişmesi, Sömürgecilik-Sonrası kuramda incelen türde bir kutuplaşma olarak ele alınabilir. Dolayısıyla bu medeniyet çevirisinin günümüzdeki izleri Sömürgecilik-Sonrası kuramın öne sürdüğü yaklaşımlarla inceleyebilir.

Türkiye’de Modernleşme/Batılılaşma kimi zaman baskıcı uygulamalarla gerçekleşmiş, bu uygulamalar toplumda kutuplaşmalar ve madunlar yaratmıştır. Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda baskıcı dönem sonrası madunun kimlik arayışı için kavramlar ve yöntemler sunulmuştur. Melezlik kavramı, kutuplaşmaların yararsızlığını ve geçersizliğini ortaya koyan anahtar kavramlardandır. Özcü geri çeviri ise gerçekleştirilmesi olanaksız ve mantıken yine kutuplaşmaya yol açıcı çözüm önerileri getiren bir yöntemdir. Sömürgecilik-Sonrası kuramın ve çeviri yaklaşımların farklı bağlamlarda tartışılması günümüzde toplum içi anlaşmazlıklara farklı bakış açıları getirebilir. Bu öneri bir kuram ithali önerisi olarak görülmemelidir çünkü güncel yerel içerikte bu tür bir yaklaşımdan yarar elde edebilecek sorunsallar halihazırda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmed, Aijaz. **In Our Time: Empire, Politics and Culture**. Verso: 2010.
- Ahmad, Feroz. **The Making of Modern Turkey**. New York: Routledge, 1993.
- Ahmad, Feroz. **Turkey: The Quest For Identity**. Oxford: Oneworld, 2003.
- Akbulut, Ayşe Nihal. **Söylenceden Gerçekliğe**. İstanbul: Multilingual, 2004.
- Akcan, Esra. **Çeviride Modern Olan**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.
- Akcan, Esra. "Melankoli ve Öteki". çev. Şeyda Öztürk. **Cogito** 43, Yaz 2005: 47-60.
- Allen, Graham. **Roland Barthes**. London and New York: Routledge, 2003.
- Althusser, Louis. **Essays on Ideology**. London: Verso, 1984.
- Apter, Emily, William Pietz, ed. **Fetishism As Cultural Discourse**. Cornell University Press, 1991.
- Apter, Emily. **Global Translation: The 'Invention' of Comperative Literature, İstanbul: 1933**. Chicago: The University of Chicago Press, 2003.
- _____. **The Translation Zone: A New Comperative Literature**. New Jersey: Princeton University Press, 2003.
- Asad, Talal. The Concepts of Cultural Translation in British Social Anthropology, **Writing Culture The Poetics and Politics of Ethnography**, ed. Clifford James, Marcus E. George. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1986. s. 141-165.
- Ashcroft Bill, Griffiths Gareth, Triffin Helen. **The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-Colonial Literatures**. 2. Edition. London: Routledge, 2nd Edition, 2002.
- _____. **Key Concepts In Post-Colonial Studies**, London and New York: Routledge, 1998.
- _____. "The Revision of the Traditional Gap Between Theory&Practice&The Empowerment of Translation in Postmodern Times". **The Translator**, Volume 4, Number 1, 1998.
- Ataç, Nurullah. "Tercüme Dair", **Tercüme** 1, No. 6, 1941.
- Baker Mona. **Linguistics and cultural studies: Complementary or competing paradigms in Translation Studies?**. Tubingen: Narr, 1996.
- _____. ed. **Critical Readings in Translation Studies**. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2009.

- _____. ed. **Routledge Encyclopedia of Translation Studies**. London and New York: Routledge, 2001.
- Bassnett, Susan. "The Translation Turn in Cultural Studies", ed Susan Bassnet and Andre Lefevere, **Constructing Cultures: Essays on Literary Translation**. Clevedon: Multilingual Matters, 1998.
- _____. **Translation Studies 3rd Edition**, London and New York: Routledge, 2002.
- Bassnett, Susan, Andre Lefevere ed. **Translation, History and Culture**. London: Pinter, 1990.
- Bassnett, Susan, Harish Trivedi ed. **Post-Colonial Translation; Theory and Practice** London and New York: Routledge, 1999.
- Barnes, Barry. **T.S. Kuhn ve Sosyal Bilimler**. Çev. Hüsamettin Arslan. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2008.
- _____. **Bilimsel Bilginin Sosyolojisi**. çev. Hüsamettin Arslan. Ankara: Vadi, 1995.
- Bauman, Zygmunt. **Sosyolojik Düşünmek**. çev: Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı, 2006.
- _____. **Yasa Koyucular ile Yorumcular, Modernite, Postmodernite ve Entellektüeller Üzerine**. çev. Kemal Atakay. İstanbul: Metis, 1996.
- Bengi-Öner, Işın. **Çeviribilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Sel, 2001.
- _____. **Çeviri Kuramlarını Düşünürken**. İstanbul: Sel, 2001.
- _____. "A Re-evaluation of the Concept of Equivalence in the Literary Translation of Ahmed Midhat Efendi: A Linguistic Perspective" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1990.
- Benjamin, Walter. "The Task of the Translator" çev. Harry Zohn. **The Translation Studies Reader**, Lawrence Venuti ed. London and New York: Routledge, 2000.
- Bennington, Geoffrey. **Jacques Derrida**. London: The University of Chicago Press, 1993.
- Berman, Antoine. "Translation And the Trials of the Foreign". çev. Lawrence Venuti. **The Translation Studies Reader**, Lawrence Venuti ed. London and New York: Routledge, 2000.
- Berman, Marshall. **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**. çev: Ümit Altuğ-Bülent Peker, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.
- Bhabha, Homi. **The Location of Culture**. New York: Routledge, 1994.

- _____. Nation and Narration, London: Routledge, 1990.
- Bhabha Homi, Jonathan Rutherford. **The Third Space: Interview with Homi Bhabha in Identity, Community, Culture, Difference.** ed. Jonathan Rutherford. London: Lawrence and Wishart, 1990.
- Brown, Judith. **The Twentieth Century, The Oxford History of the British Empire Vol IV,** Oxford University Press, 1998.
- Brownlie, Siobhan. "Resistance and Non-resistance to Boundary Crossing in Translation Research". **Target** 20:2, 2008.
- _____. **Derridian-inspired Ideas for the Conduct of Translators,** Babel, 2004.
- Buruma, Ian, Avishai Margalit. **Garbiyatçılık; Düşmanlarının Gözünde Batı.** çev: Güven Turan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.
- Burgess, Anthony. **Deptford'daki Ölü Adam.** çev: Sıla Okur. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2003.
- Carey Daniel, Lynn Festa ed. **The Postcolonial Enlightenment Eighteenth-Century Colonialism and Postcolonial Theory.** New York: Oxford University Press, 2009.
- Chambers, Iain, Lidia Curti ed. **The Post-Colonial Question; Common Skies, Divided Horizons.** London and New York: Routledge, 1996.
- Chesterman, Andrew, Rosemary Arrojo. "Shared Ground in Translation Studies". **FORUM,** 2000.
- Chesterman, Andrew, Emma Wagner. **Can Theory Help Translators.** Manchester: St. Jerome Publishing, 2002.
- Cheyfitz, Eric. **The Poetics of Imperialism.** New York: Oxford University Press, 1991.
- Childs, Peter, Patrick R.J Williams. **An Introduction to Post-Colonial Theory.** Pearson Education, 1997.
- Çakmak, E. Efe (der.). **Dünya Edebiyatı Deyince.** İstanbul: Varlık, 2009.
- Davis, Kathleen. **Deconstruction and Translation.** Manchester: St. Jerome, 2001.
- Derrida, Jacques. **Specters of Marx: The state of the dept, the work of mourning and the new international.** New York: Routledge, 1994.
- _____. "Des Tours de Babel". **Theories of Translation: An Anthology of Essays from Dryden to Derrida.** Çev: Joseph F. Graham. ed. R. Schulte, J. Biguenet. Chicago: Chicago University Press, 1992.

- _____. **The Ear of Other**. Çev: Peggy Kamuf. Lincoln, London: University of Nebraska Press, 1985.
- Dirlik, Arif. **Postkolonyal Aura: Küresel Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Eleştirisi**. çev. Galip Doğduaslan. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2008.
- Duara, Presenjit. ed. **Decolonization: Rewriting Histories**. London & New York: Routledge, 2004.
- Dussel, Enrique. **The Invention of the Americas. Eclipse of the Other and the Myth of Modernity**. Çev. Michel D. Barber, New York: Continuum, 1995.
- Even-Zohar, Itamar. "Polysystem Studies", **Poetics Today**. Volume 11, Number 1, Spring, 1990. 1-25.
- _____. "Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu", **Çeviri Seçkisi- 2 Çeviribilim Nedir: Başkasının Bakışı**. Yay. Haz. Mehmet Rifat. çev. Saliha Paker. İstanbul: Dünya, 2004. 191-200.
- Fay, Brian. **Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çokkültürlü Bir Yaklaşım**. çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005.
- Gaddis-Rose, Marilyn. **Translation and Literary Criticism**. Manchester: St Jerome, 1997.
- Game, Ann. **Toplumsalın Sökümü: Yapıbozumcu Bir Sosyolojiye Doğru**. çev. Mehmet Küçük. İstanbul: Dost Yay, 1998.
- Gopal, Priyamavada. **The Indian English Novel, Nation, History and Narration**. New York: Oxford University Press, 2009.
- Göktürk, Akşit. **Çeviri Dillerin Dili**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1994.
- Grant, Ben. **Postcolonialism, Psychoanalysis and Burton: Power Play of Empire**. New York and London: Routledge, 2009.
- Gutas, Dimitri. **Yunanca Düşünce Arapça Kültür: Bağdat'ta Yunanca-Arapça Çeviri Hareketi ve Erken Abbasi Toplumu**. çev. Lütfü Şimşek. İstanbul: Kitap Yayınları, 2003.
- Hermans, Theo ed. **The Manipulation of Literature**. New York: St. Martins Press, 1985.
- Holmes, James S. **Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies**. Amsterdam: Rodopi, 1988.
- _____. "The Name and Nature of Translation Studies". **Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies**. Amsterdam: Rodopi, 1988.

- Jameson, Friedrich. "Postmodernizm". içinde **Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Küresel Mantığı**. Çev. Necmi Zekâ. İstanbul: Kıyı Yayınları, 1991.
- Karadağ, Ayşe Banu. "Edebiyat ve Kültür Dizgesini Şekillendirmede 'İdeoloji' olarak Çeviri ve Çevirmenin Rolü", (Yayınlanmamış Doktora Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: 2003).
- _____. "Edebiyat ve Kültür Dizgesinde Çeviri ve Çevirmenin Edindi(diril)ği Farklı İdeolojik Roller", Uluslararası Çeviri Sempozyumu (11-12 Ekim 2004), Sakarya Üniversitesi, 275-288, Sakarya, 2004.
- _____. **Çevirinin Tanıklığında Medeniyetin Dönüşümü**. İstanbul: Diye Yayıncılık, 2009.
- Kuhiwczak, Piotr, Karin Littau ed. **The Companion to Translation Studies Multilingual Matters**. Toronto: Clevedon, 2007.
- Koskinen, Kaisa. "Shared Culture? Reflections on Recent Trends in Translation Studies". **Target** 16.1, 2004. (143-156).
- _____. **(Mis)Translating the (Un)Translatable-The Impact of Deconstruction and Post-Structuralism on Translation Theory**. Meta XXXIX, 1994.
- Kuhn, Thomas S. **Bilimsel Devrimlerin Yapısı**. çev. Nilüfer Kuyaş. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2006.
- Kurultay, Turgay. "Kültür ve İletişim Bilimlerinde Disiplinlerin Ayrışması. Kopuş mu? Ayrışma mı?". **Mekân, Bellek, İmge**. İstanbul: Multilingual, 2006. 283-297.
- Küçük, Mehmet (Der.). **Modernite versus Postmodernite**. İstanbul: Vadi Yay, 1994.
- Lee, Stephen J. **The British Empire 1914-1995**, Routledge, 1996Lewis, Bernard. **Babil'den Dragomanlara**. Çev: Ebru Kılıç. İstanbul: Kapı Yayınları, 2008.
- Lewis, Philip E. "The Measure of Translation Effects", **The Translation Studies Reader** 256-275 L. Venuti ed., London & New York: Routledge, 1992.
- Loomba, Ania. **Kolonyalizm/Postkolonyalizm**. çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.
- Mac Kenzie, J. M. **Orientalism: history, theory and the arts**. Manchester: Manchester University Press, 1995.
- Mahfuz, Necip. **Şevk Sarayı**. çev: Işıl Alatlı. İstanbul: Hit Kitap, 2010.
- Megill, Allan. **Aşırılığın Peygamberleri; Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida**. çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Ayraç, 2008.

- Mehrez, Samia. "Translation and the Postcolonial Experience: The Francophone North African Text". **Rethinking Translation: Discourse, Subjectivity, Ideology**. Lawrence Venuti ed. London and New York: Routledge, 1992.
- Mooney, Annabelle, Evans, Betsy (ed. By). **Globalization: The Key Concepts**. New York: Routledge, 2007.
- Moore-Gilbert, Bart. **Postcolonial Theory: Contexts, Practices, Politics**. London: Verso, 1997.
- _____. "Spivak and Bhabha", **A Companion to Postcolonial Studies**. Henry Schwarz ed. Oxford: Blackwell Publishers, 2000.
- Munday, Jeremy. **Introducing Translation Studies**. London and New York: Routledge, 2001.
- Nida, A. Eugene. "Çeviri Süreçleri". çev. Y. Salman. **Çeviri Seçkisi-2. (Çeviribilim Nedir; Başkasının Bakışı)**. Yay. Haz. Mehmet Rifat. İstanbul: Dünya, 2004, s.101-118.
- _____. **Towards a Science of Translating. With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating**. Leiden: E. J. Brill, 1964.
- Niranjana, Tejaswini. **Siting Translation: History, Post-Structuralism and the Colonial Context**. Berkeley: University of California Press, 1992.
- Pamuk, Orhan. **Kara Kitap**. İstanbul: Can Yayınları, 1990.
- _____. **Yeni Hayat**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.
- _____. **The New Life**. New York: Vintage Books, 1997.
- _____. **Kar**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- _____. **İstanbul: Hatıralar ve Şehir**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- _____. **Snow**. New York: Vintage Books, 2004
- _____. **The Museum of Innocence**. New York: Vintage Books, 2009.
- Parlak, Betül. "Sömürgecilik-Sonrası Yazın ve Çeviri" **Litera**. sayı 15. İstanbul: Istanbul University Press, 2003.
- Poddar, Prem, Rajeev S Patke, Lars Jensen ed. **A Historical Companion to Postcolonial Literatures - Continental Europe and its Empires**. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008.
- Porter, Andrew. **The Nineteenth Century, The Oxford History of the British Empire Vol III**, Oxford University Press, 1998.
- Prakash Gyan, "Writing Post-Orientalist Histories of the Third World: Perspectives From Indian Histography", **Mapping Subaltern Studies and the**

- Postcolonial**, ed. Chaturvedi Vinayak, London & New York: Verso, 2000: 163-191
- Price, Joshua M. "Translating Social Science: Good versus bad utopianism", **Target** 20.2, 2008.
- Pym, Anthony. "The Return To Ethics". **The Translator**, Vol 7 Number 2. Manchester: St Jerome Publishing, 2001.
- Rifat, Mehmet (Yay. Haz.). "Çevirinin Kuramsal Sorunları", **Çeviri Seçkisi I. Çeviriyi Düşünenler**. Genişletilmiş 2. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008.
- Robinson, Douglas. **The Translator's Turn**. Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press, 1991.
- _____. **Translation and Empire: Postcolonial Theories Explained**. Manchester: St Jerome, 1997.
- Said, Edward W. **Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları**. çev. Berna Ülner. İstanbul: Metis Yayınları, 2005.
- _____. **Out of Place: A memoir**. New York: Knopf, 1999.
- _____. "Embargoed Literature", **Between Languages and Cultures: Translation and Cross- Cultural Texts**. Yay. Haz. Anuradha Dingwaney & Carol Maier. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1995.
- _____. **The World, The Text and the Critic**. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1983.
- Schwarz, Henry and Ray, Sangeeta ed. **A Companion to Postcolonial Studies**. Cornwall: Blackwell Publishing, 2005.
- Schaffner, Christina ed. **Translation Research and Interpreting Research**. Multilingual Matters Limited, 2004.
- Simon, Sherry. **Gender In Translation: Cultural identity and the politics of transmission**, London and New York: Routledge, 1996.
- Snell-Hornby, Mary. **Translation Studies: An Integrated Approach**. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1988.
- _____. **The Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Viewpoints?** Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006.
- Snell-Hornby, Mary, Pöchhacker, Franz, Kaindl, Klaus ed. **Translation Studies: an interdisciplinary**. Amsterdam/Philadelphia. John Benjamins Publishing Company, 1994.

- Snell-Hornby, Mary, Jettmarova, Zuzana, Kaindl, Klaus ed. **Translation as Intercultural Communication**. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995.
- Snow, C.P. **İki Kültür**. çev. Tuncay Birkan, Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2005.
- Spivak, Gayatri C. **Outside in the Teaching Machine**, New York: Routledge, 1993.
- _____. "Translator's Preface", in Jacques Derrida, **Of Grammatology**. çev. Gayatri Chakravorty Spivak, Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 1976.
- _____. "Criticism, Feminism and the Institution", **The Post-Colonial Critic: Interviews, Strategies, Dialogues**. ed. Harasym, Sarah, New York&London: Routledge, 1990.
- _____. **In Other Worlds: Essays In Cultural Politics**, London: Methuen, 1987.
- _____. "Three Women's Text and a Critique of Imperialism", **Critical Inquiry** Vol.12 No:1, 1985.
- _____. "Can The Subaltern Speak?" **Marxism and the Interpretation of Culture**. ed. Cary Nelson, Lawrence Grossberg. Urbana, IL: University of Illinois Press, 1988.
- Steiner, George. **After Babel: Aspects of Language and Translation**. Oxford: Oxford University Press, 1998.
- St-Pierre, Paul and Kar, Prafulla C. ed. **In Translation - Reflections, Refractions, Transformations**. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2007.
- St-Pierre, Paul and Simon, Sherry. **Changing the Terms: Translating in the Postcolonial Era**. Ottawa: University of Ottawa Press, 2000.
- Sunar, Lütfi ed. **Uluslararası Oryantalizm Sempozyumu**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü Yayınları, 2007.
- Şafak, Elif. **Baba ve Piç**. Çev: Aslı Biçen Birkan. İstanbul: Metis Yayınları, 2005.
- _____. **The Bastard of Istanbul**. New York, Viking Penguin, 2007.
- Tahir Gürçağlar, Şehnaz. "Kültür İthalı ve Çeviri", **Toplumsal Tarih** No. 55, 1998 (54-58).
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. **Huzur**. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2009.

- _____. *A Mind At Peace*, New York. Archipelage Books, 2008.
- Toury, Gideon. **In Search of a Theory of Translation**. Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and Semiotics, 1980.
- Toury, Gideon. **Descriptive Translation Studies and Beyond**. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995.
- Trees, Kathryn. Postcolonialism: Yet Another Colonial Strategy?, **Span**, vol. 1, no. 36, 1993, s. 264-265.
- Trivedi, Harish. **Colonial Transactions: English Literature and India**. Manchester: Manchester University Press, 1993.
- Tymoczko, Maria. "Translation and political engagement: Activism, social change and the role of translation in geopolitical shifts". **The Translator**, 6:1, 2000.
- _____. **Enlarging Translation, Empowering Translators**. Manchester: St. Jerome Publishing, 2007.
- _____. **Translation in a Postcolonial Context**. St. Jerome Publishing, 1999.
- _____. "Connecting the two infinite orders: Research methods in Translation Studies". **Crosscultural Transgressions: Research Models in Translation Studies II**. Theo Hermans, ed. Manchester: St. Jerome, 2002.
- Varney, Jennifer. "Deconstruction and Translation", **Journal of Language & Translation** 9-1 113-131, Bologna University, March 2008.
- Venuti, Lawrence. **The Scandals of Translation**. London and New York: Routledge, 1998.
- _____. **The Translator's Invisibility: A History of Translation**. London and New York: Routledge, 1999.
- _____. (Ed. By) **The Translation Studies Reader**. London and New York: Routledge, 2000.
- Vermeer, Hans J. **A Skopos Theory of Translation** (some Arguments for and against). Heidelberg: TEXTconTEXT, 1996.
- _____. "Luhmann's Social Systems Theory". **Preliminary Fragments for a Theory of Translation**. Berlin: Frank&Timme, 2006.
- _____. "Skopos and Commission in Translational Action". **The Translation Studies Reader**. ed. Lawrence Venuti. London and New York: Routledge, 2000.
- Wa Thiong'o Ngugi. "The Language of African Literature", **Decolonizing The Mind: The Politics of Language in African Literature**, London: James Curry, 1981.

_____. **Wizard of The Crow**. Kenya: East African Educational Publishers, 2007.

Wallerstein, Immanuel. "Concepts in the Social Sciences; Problems of Translation". **Translation Spectrum: Essays in Theory and Practice**. ed. Marilyn Gaddis Rose. Albany: State University of New York Press, 1981.

Yazıcıoğlu, Sinem. "İkincil Sözlü Kültür Ürünü Olarak Sömürgecilik-Sonrası Yazın Çevirisi". **Litera**. sayı 15. İstanbul: İstanbul University Press, 2003.

Young, Robert J. C. **White Mythologies: Writing History and the West**. London and New York: Routledge, 1990.

_____. **Postcolonialism; A Very Short Introduction**. New York: Oxford University Press, 2003.

_____. **Postcolonialism; An Historical Introduction**. Oxford and Malden: Blackwell Publishers, 2001.

Yücel, Faruk. **Tarihsel ve Kuramsal Açıdan Çeviri Edimi**. İstanbul: Dost, 2007.

Zabus, Chantal, "Relexification" **The Post-Colonial Studies Reader**, eds. Bill Ashcroft, Gareth Griffiths and Helen Tiffin, London and New York: Routledge, 1995.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Arundhati Roy. http://tr.wikipedia.org/wiki/Arundhati_Roy

Arundhati Roy. <http://www.wsu.edu/~brians/anglophone/roy.html>

Colonialism/Postcolonialism. <http://en.wikipedia.org/wiki/Colonialism>

Indian Writers. <http://www.museindia.com/showfeature4.asp?id=705>

Indian Writers. <http://www.paritoshuttam.com/indian-writers.html>

Postcolonial Literature. http://en.citizendium.org/wiki/Postcolonial_literature

<http://caribbean-guide.info/past.and.present/religion/creole/>

<http://www.global.asc.upenn.edu/docs/ICA2009/RitaKothari.pdf>

www.ceviribilim.com

francophonie.org/English.html

http://www.translationdirectory.com/translation_theory.htm

The Stanford Encyclopedia of Philosophy,
<http://plato.stanford.edu/entries/colonialism/>

Varlık, Ocak 2004, Özel Çeviri Sayısı

Cogito, 47, 48, 51 ve 52. sayılar

Litera, 13 ve 15. sayılar

EKLER

Ek 1. Terimce

50-100 aileli, dağınık yerleşimler	Barangay (Filipin ada yerlilerinde)
Açıklaştırma	Clarification
Ada yerlisi	Native Indios (Filipin bağlamında)
Adlandırma	Interpellation
Akılcılaştırma	Rationalization
Akıntının tersine okumak	Reading against the grain
Alımlama- alımlanma	Reception
Ara-yerde	In-Between
Bilgisel şiddet	Epistemic violence
Büyülü gerçeklik	Magic realism
Çin melezi	Chinese mestizo
Doğallaştırıcı (çeviri)	Naturalizing (translation)
Dünyalılaştırmak	Worlding
Düzdeğişmece	Catachresis
Egzotikleştirme	Exoticization
Emperyalizm	Imperialism
Etnisite	Ethnicity
Garbiyatçılık	Occidentalism
Genel Vali	Governor-General

Genişletme	Expansion
Geri çeviri	Backtranslation
Hindiçin	Indochina
İngiliz Milletler Topluluğu	British Commonwealth
Kabile reisi	Datu (Filipin ada yerlilerinde)
Kalıntı	Remainder
Keşifler çağı	Age of discovery
Kreol	Creole
Mağrur soyutlanma	Splendid Isolation
Maksatlı sadakat	Abusive fidelity
Melezlik	Hybridity
Öz-Çeviri	Auto-translation
Öz-şarkiyatçılık	Self-Orientalism
Özneleştirme	Subjectification
Savaşçı	Bagani (Filipin ada yerlilerinde)
Sınırbölge	Borderland
Sömürgecilik	Colonialism
Sömürgecilik karşıtı	Anti-colonial
Sömürgecilik-Sonrası	Post-colonial
Sömürgeden kopuş	Decolonization
şaman	Babaylon (Filipin ada yerlilerinde)

Şarkiyatçılık	Orientalism
Tahakküm	Hegemony
Tekrar çeviri	Retranslation
Reddediş (psikanaliz bağlamında)	Disavowal
Üçüncü alan	Third Space
Yanlış çeviri	Mistranslation
Yeni sömürgecilik	Neo-colonialism
Yeniden fetih (İber Yarımadası'nda)	Reconquista
Yeniden öğrenme	Unlearning
Yeniden konumlandırma	Reconstellation
Yinedillendirme	Relexification

Ek 2. Sömürgecilik-Sonrası Okumalar İçin Sözlükçe

Adlandırma (Interpellation): Sömürgecilik-Sonrası bağlamda adlandırma süreci, sömürgeci güçlerin sömürge yerlilerini kendi değerlerine göre tanımlamaları anlamına gelir. Bu süreçte otorite kurma ve tahakküm araçları sömürgeci güçlerin elindedir ve yerliler sömürgecilerin değerlerine hakim olamadıkları için bu süreci bilinçli olarak yönetemezler. Avrupa-Merkezci değerler, inançlar ve yaklaşımlar norm olarak dayatılırken yerliler bu odağa göre marjinalleştirilir. Althusser'in Freud'dan yararlanarak Marks'ın terminolojisine uyarladığı kavram, Sömürgecilik-Sonrası bağlamda bireyin kendini yeniden ifade edebilme koşullarına da işaret eder. Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda özne-nesne kurgulanması bağlamında da yararlanılan bir kavramdır.

Akıntının tersine okumak (Reading against the grain): Gayatri C. Spivak'ın sömürgeci söylemde yaratılan metinlere önerdiği yapısökümcü okuma yöntemidir. Ona göre; Jane Eyre, Frankenstein gibi klasik metinlerde merkeze alınmış ve içkin hesaplaşmaları sömürgeci söyleme göre yazılmış karakterleri farklı çözümleme yöntemleriyle okuyarak sömürgeci söylem tersyüz edilebilir. Böylece günümüz dünyasında kimliğini yeniden inşa etmeye çalışan eski sömürge yerlileri için sömürgeci dayatmanın sömürgeci dönemde yaptığı türden bir "kendi çıkarına okuma" söz konusu olabilir. Bu yöntem, eski sömürge yerlilerinin yeni metinler oluştururken ya da yeni çeviriler yaparken göz önünde bulundurabileceği bir öneri olarak tartışılabilir çünkü eski sömürgeci otoritenin algısını sarsarken klasik metinlerde dahi günümüz eski sömürge yerlilerine bir kimlik inşası alanı sunar.

Ara-Yerdelik (In-Betweenness): Bhabha'nın terimlerinden biri olan ara-yerdelik, melezlik'in bir alt terimi olarak düşünülebilir ve coğrafi, etnik, kültürel, dilsel, dini sınırlarda yaşadığı için melezleşerek bu niteliklerinden ilgili olanın(lar)ını kimlik sorgulamasına maruz bırakmış özneler için kullanılır. Burada doğrudan bir sömürgecilik, baskı ya da hegemonya durumu yoktur; dolayısıyla etkileşimin ya da kimlik inşa sürecinin değişkenleri dinamiktir. Aynı zamanda bu ara yer, Bhabha'nın kutuplaşma karşıtı felsefesinin temel taşıdır. Kültür bu ara-yerde olduğu için ve taraf olmadığı için çevrilmesi olanaksızdır ancak kültürler kendi başlarına, özgün yapılar olmayıp, birbirlerini çoğaltıp yaşattıkları için de çeviriden kaçamazlar.

Bilgisel Şiddet (Epistemological Violence): Sömürgeci dönemin sömürge yerlilerinin dil, din, gelenek ve her türlü yaşam alışkanlığına uyguladığı kültürel çevirinin tümünü kapsayan bir terimdir. Spivak (1988) terimi sömürgeci süreçle tarihsizleştirilen ve madun olarak kurgulanan eski sömürge yerlileri için kullanmıştır. Sömürgeci otoritenin koyduğu kurallar ve kanunlarla ötekileştirilen halklar, bu kurallara karşı kendi gelenekleriyle hareket ettiğinde çoğu zaman fiziksel şiddete de

maruz kaldıkları için bilgisel şiddet, sömürgeci söylemde fiziksel şiddete de yol açmıştır.

Birinci Dünya: Bu tanım Soğuk Savaş döneminde İkinci Dünya olarak anılan Sovyetler Birliği'ne karşılık demokrat ve kapitalist ülkeler için kullanılan bir genel isimken, Sömürgecilik-Sonrası bağlamda genellikle eski sömürgecilere işaret etmektedir. Ancak günümüz küresel ekonomisi bağlamında örneğin Amerika, Kanada ve Avustralya yukarıdaki başlıkla adlandırılan ülkeler arasındayken, geçmişinde topraklarında yaşanan sömürgecilik ve bağımsızlık mücadeleleri dolayısıyla kimi kuramcılara göre Sömürgecilik-Sonrası kapsamda da incelenmesi önerilen ülkelerdendir. Öte yandan eski sömürge olmasında karşın İspanya'nın günümüz ekonomik koşulları göz önünde bulundurulduğunda Birinci Dünya ülkeleri kapsamına dahil olup olmadığı da tartışmaya açık konulardandır.

Üçüncü Dünya: Soğuk Savaş Döneminde ne kapitalist ne de sosyalist tarafta olan ülkelere verilen bir genel adken, Sömürgecilik-Sonrası söylemde eski sömürge ülkelere ya da yoksul ülkelerin tümüne verilen bir şemsiye terim haline gelmiştir. Fransız nüfusbilimci Alfred Sauvy'nin Fransa'da köylü ya da kentli nüfusun dışında kalanlar için terimleştirdiği sözcüğün kapsamı “gelişmekte olan ülkeler” başlığının kapsamıyla benzeşmektedir.

Dördüncü Dünya: Mbuto Milando'nun ortaya attığı teze göre, yerli halklar (eski sömürgeler) kültürleri ve gelenekleri bağlamında kendilerine döndükleri zaman oluşturacakları dünya Dördüncü Dünya olacaktır. George Manuel'e göre ise devleti olmayan, yoksul ve marjinal halklar için kullanılan bir şemsiye terimdir. Öte yandan küreselleşme ve teknolojinin araçlarını kullanmayarak (ya da kullanamayarak) marjinalleşmiş topluluklar da Dördüncü Dünya başlığıyla anılmaktadır.

Dünya Edebiyatı (World Literature): Dünya edebiyatı kavramı son zamanlar Sömürgecilik-Sonrası bağlamda farklı görüşlere çerçeve olmuştur. Bu kavram, sözcük anlamında dünyanın dört bir köşesinden yazarların eserlerinin bütünü anlamına gelse de günümüzde kendi dilinden farklı dillerde yaşamayı başarmış eserler topluluğu için kullanılmaktadır. Dolayısıyla kavram, Sömürgecilik-Sonrası, Şarkiyatçılık, egemen söylem, çeviri gibi konularla yakından ilintilidir. Yerel yazarlar Dünya Edebiyatına dahil olmak için kimi zaman konularını ya da biçimlerini ideal bir egemen okur imgesine göre şekillendirmektedir. Ya da egemen yayınevleri çeviri stratejilerini bu ideal alımlama dünyasına göre yönlendirmektedir. Dünya Edebiyatına giren kimi eski sömürge yazarlarının bir başka özelliği de, dünyadaki egemen dilde yazmalarına karşın o dilin kurallarını, sözcüklerini, seslerini özgün şekilde kullanmış olmalarıdır. Örneğin Chinua Achebe tüm eserlerini İngilizce yazmıştır ve eski sömürgelerin kullanacağı İngilizcenin doğal olarak sömürgecilerin İngilizcesinden farklı olacağını ve olması gerektiğini savunmuştur.

Dünyalaştırmak (Worldling): Spivak'ın, eski sömürge halkların küresel dünya düzenine dahil olma süreci için kullandığı bir terimdir. Bu terimin iki taraflı ya da çift anlamlı olduğunu düşünmek gerekir çünkü bu süreçte eski sömürgeci söylem,

kendi sömürü girişimlerinden önce onun epistemolojisine göre belirlenmemiş bir dünyanın varlığını kabul ederken şimdiki eski sömürge yerlileri de Avrupa-Merkezci dünya algısıyla kimlik inşasına devam etmeyecektir. Ancak halen sıkça kullandığımız Birinci Dünya-Üçüncü Dünya gibi kavramlar bu Avrupa-Merkezci algıyla yaşadığımızın bir kanıtıdır. Bu terimi küreselleşme ile aynı tutmamak gerekir çünkü küreselleşme ya da tek dünya algısı, merkezi ne olursa olsun söylemi Avrupa-Merkezci felsefeler üzerine kurulmuş bir dünya algısıdır.

Düzdeğişmece (Catachresis): G. Spivak'ın akıntının tersine okuma önerilerinden olan catachresis (Yun. katakresis: kötüye kullanma; Yazın terminolojisinde: Metonim, düzdeğişmece) kavramında; yerel imgelerin, söylemlerin, düşüncelerin koparılarak farklı anlatı teknikleriyle yeni anlamlara bağlanmasını önerir. Spivak terimi Sömürgecilik-Sonrası bağlama taşıırken öncelikle tanımlamaların her birinin yanıltıcılığını ve değişkenliğini vurgulamak için kullanmıştır. Örneğin 'ezilmiş kadın' imgesi sabitlenemez bir imgedir ve Birinci Dünya'da çalışan, feminist bir kadın da bu sığata uygun düşebilir. Tanımlar, onları kime, neye göre, nerede konumlandığımızla yakından ilgilidir. Akıntının tersine okurken düzdeğişmece; çevirmene de okura da geniş hareket alanları sunar. Kurmaca dünyada karanlık görülebilir, sessizlik fısıldayabilir, kulaklar körleşebilir, krallar uyuz olabilir, biri birinin aklını alabilir vs. Çevirmen ya da okur bu gibi düzdeğişmeceleri metinlerde teşhis edebilmeli, yaratıldığı varsayılan anlamların tersine okuyabilmelidir. Müdahaleci bir çevirmen bu tekniklerin bilincinde ise yeniden konumlandırma ile amacı doğrultusunda çeviri görünürlüğü yaratabilir, yapısökümcü çeviri stratejilerini kurgulayabilir.

Fetişleştirici Çeviri (Fetishizing translation): Üçüncü Dünya dillerinden egemen bir dile çeviri yapıyorken kaynak metindeki erek kültüre göre yabancı (özellikle kültürel) öğelerin egzotize edilmesi, aşırı vurgulanarak çevrilmesidir. Bu tanım, söz konusu öğeleri "farklı" algılaması beklenen bir okur ve bu öğeleri teşhis edip vurgulaması beklenen bir çevirmen idealize etmesi açısından ancak örneklerle desteklendiğinde somutlaşmaktadır. Öte yandan bu tür örneklemelede kaynak/erek metin zıtlığını yeniden kurmak gerektiğinden Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarının doğasına ters bir ideoloji ortaya çıkmaktadır. Diğer bir taraftan, fetişleştirici çeviri kaynak metne bakılmadan da teşhis edilebilir. Örneğin 1978'de A.B.D.de Vintage Books tarafından ilk yayınlandığından beri başka yayınevlerinden başka çevirilerle yüzlerce kez yeniden başılmıştır ve kitap kapaklarında (Bkz. Ekler, Kitap Kapakları 1, 2, 3, 4, 5) Doğu'ya ait öğelerin fetişleştirilerek çevrildiği söylenebilir. Hatta Dünya Edebiyatı raflarında İstanbul konulu her kitabın kapağında cami minaresi görünmesi de bir tür fetişleştirici yeniden üretim olarak okunabilir. Sonuç olarak çeviri eleştirisinde ya da betimleyici çeviribilimde fetişleştirici çeviri kavramı üzerinden yeni incelemeler yapılabilir.

Garbiyatçılık (Occidentalism): Şarkiyatçılık'ın tersi olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla iki farklı alana işaret eder: Doğulu bakışıyla Batı ve Batılı'yı kurgulamak ve Batı ile ilgili özellikle Batı dışında oluşmuş bilgiler, algılar bütünü. Edward Said'in eserinden yaklaşık 20 yıl sonra basılan Garbiyatçılık (Buruma, Margalit 2004) adlı eserin altbaşlığı "düşmanlarının gözünde batı" dır. Nasıl ki

Şarkiyatçılık'ta Doğu için bir üstbakış getirilerek yeniden kurgulama, ötekileştirme söz konusu olmuşsa Garbiyatçılık da aynısını yapmak için yola sayılabilir. Ancak gerek etki alanı (sanatın her alanında yayılmamıştır edebiyat, resim vs. gibi) açısından kısıtlı kalması, gerekse Batı'yı yeniden kurgulamaya çalışan Doğulu öznelerin eleştirel söyleminin modern (dolayısıyla Batı kökenli) altyapıyla kurulmuş olması açılarından eklettik ve yaratıcı yankılar uyandıramamış bir söylemdir.

Geri Çeviri (Backtranslation): Uluslararası bilimsel araştırmalarda ve ticari çeviride maliyeti yüksek de olsa başvurulan bir sağlama yöntemi olan geriçeviride, çevrilmiş bir metin başka bir çevirmene tekrar kaynak diline çevrilir (Bkz. metagora.org). Öte yandan kimyada geriçeviri adı verilen bir formülde protein zincirleri nüleotid zincirine dönüştürülmektedir (Bkz. colorado.edu). Çeviribilimde Skopos kuramına göre çevrilmiş metin geri çevrilemez ya da bu çeviri kaynak metni vermeyebilir. Konu özellikle sosyolojik, kültürel, yazınsal çeviri ise geri çeviriyle kaynak metne geri dönülebileceği görüşü naif ve ütöpik durmaktadır. Çünkü çeviri süreciyle melezleşmiş unsurları ayrıştırıp “öz” konumlarına geri döndürmek, çeviri öncesi kaynak ve erek metin tarafları da artık melezleştiği için olanaksızdır.

Kültürel Çeviri (Cultural Translation, Transculturation): Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların çeviriyi “toplumları dönüştürmek” anlamında metafor olarak kullanmalarıyla çeviribilime girmiş bir kavramdır. Sömürgeci güçler yerli halkların temel metinlerini, dil, din, gelenek ve toplumsal kurallarını kendi çıkarları doğrultusunda çevirerek sömürgecilik girişimlerini çevirdikleri metinlerle haklı çıkarmaya çalışarak amaçlarına erişmişlerdir. Kimi eski sömürge yerlileri, sömürgeci kopuş sonrasında bağımsız kimlik inşasının ilk süreci olarak bütün bu metinleri geri çevirmeye çalışmışlardır. Ancak bu çevirilerde kimi zaman aşırı milliyetçi, özcü ya da Garbiyatçı unsurlar öne çıkmıştır. Öte yandan birçok eski sömürge için, bağımsızlık sonrası geri dönecek bir sömürgecilik öncesi döneme ait metin (metin sözcüğü burada dil, din, ırk vs her ögeyi kapsamaktadır) kalmamıştır.

Madun (Subaltern): Gramsci'nin tanımına göre egemen gücün tahakkümüne maruz kalan tüm özneler madun denebilir. Bu durumda sınıf, toplumsal cinsiyet, yaş, politik görüş, cinsel tercih vs. gibi bir konuda nüfus ya da nüfuz bakımından aşağı konumda kalan kişiye da gruplar, ötekiler ve marjinaler madun özneler olarak tanımlanabilir. Ranajit Guha öncülüğünde toplanan Shahid Amin, David Arnold, Partha Chatterjee, David Hardiman ve Gyan Pandey Madun İncelemeleri Grubu (Subaltern Studies Group SSG) adıyla anılır ve beş ciltlik eserlerinde Güney Asya topluluklarını tarihsel, ekonomik, sosyolojik, politik yönleriyle ele alan makaleler toplamışlardır. Bu bölgenin tarihyazınında akademik çalışmalarla yaratılmış eşitsizliği elitler ve elit kültürler odaklı inceleyerek düzeltmeye çalışmayı amaçlamışlardır. İkili zıtlıklar üzerinden yaratılan bu tarihyazınının yeniden düşünülmesinde bu zıtlıkların yıkılması gereğini ortaya koymuşlardır. Sonrasında Madun İncelemelerini Sömürgecilik-Sonrası bağlamda düşünen kuramcı Gayatri C. Spivak, “Madun Konuşabilir Mi?” adlı makalesinde özellikle Hindistan bağlamında sömürgecilik ve sonrası süreçlerinde katmanlanan madun kimliğini ele almıştır.

Mağrur Soyutlanma (Splendid Isolation): 19. Yüzyıl İngilteresinin Muhafazakâr Parti liderleri Benjamin Disraeli ve Marquess of Salisbury tarafından benimsenen dış politikasıdır. Terim aslen bir Kanadalı politikacı tarafından üretilmiş olup İngiltere'nin Avrupa'daki ilişkilerine müdahale etmemesini takdir eder. (wikipedia.org)

Maksatlı Sadakat: Lewis'in ortaya attığı terim, kaynak metnin erek kültür normlarına direnerek kaynak metne olabildiğince yakın durması; böylece okurlara yabancı gelecek bir metin yaratılması anlamına gelir. Çevirmenin amacı metindeki farklılığı kasıtlı şekilde ortaya koymaktır. Bu terimi Arrojo eleştirir çünkü açıkça maksat içeren bir çeviride sadakatten söz edilemeyeceğini savunur. Venuti terimi destekler ve çevirinin özgürleştirici gücünün bu şekilde ortaya çıkabileceğini ileri sürer. Maksatlı sadakat terimi zaman içerisinde yalnızca yabancılaştırıcı çeviri bağlamında değil feminist çeviri ya da yapısökümcü çeviri gibi ideolojik ve politik çevirmen görünürlüğünü öne çıkaran çeviri stratejileri bağlamında da kullanılmıştır.

Melezlik (Hybridity): Sömürgecilik-Sonrası bağlamda melezlik, ırkların karışımıyla ortaya çıkan “melez” yapının özcülük ve ikili-karşıtlıkları yıkan doğasına işaret eder. Sömürgeci özneler kendi çıkarları için sömürge yerlileri ile kurdukları ilişkide yerlileri dönüştürürken kendileri de dönüşmüştür. Ortaya çıkan kültürel, sosyolojik, ırk ve din bağlamlarındaki melez yapı sömürgeci kimliğin saf ve üstün söylemini bertaraf etmiştir. Dolayısıyla melezlik, Sömürgecilik-Sonrası durumda eksik ya da özürlü bir nitelik olmaktan çıkarak tarafları eşitleyici ve ikili zıtlık ya da özcülük beklentilerini boşa çıkarıcı bir doğal sonuç olarak görülebilir. Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların milliyetçiliği tetikleyerek öze dönüş istemini gündeme getirdiği iddialarına melezlik üzerinden yanıtlar verilebilir. Kültürel çeviri yaşamış özneler melezleşmiştir ve milliyetçi bir öze dönüş çabası, dönülecek bu türden bir öz artık bulunmadığı için yersizdir. Bu imkansız durum çeviri yaşamış öznelerde nostalji, melankoli yaratabilir ancak melezlik kavramının çokyönlü düşünülmesiyle sözü edilen çeviriden yapıcı, yenilikçi nitelikler çıkarılabilir. Öte yandan bugün Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımlarda ele alınan melezlik kavramı; hemen hemen tüm beşeri bilimlerde göz önünde bulundurulması gereken bir kavramdır. Çünkü dünyanın büyük çoğunluğu kültürel ya da politik anlamda sömürgeciliği yaşamış, yaşamaktadır. Bu süreçten sonra milliyetçilik, ırkçılık gibi ideolojilerin yükselerek öze dönüş çağrılarının gündeme gelmesinin ancak nostalji ve melankoliyi tetikleyici, bunların sonucunda da özcü odaklı bir tekrar çeviriyi körükleyici girişimlerle sonuçlanması beklenebilir. Bu bakışla egemen yerel otoritelerin güdümünde yürütülecek bir özcü tekrar çeviri; melezleşmiş kimlikleri kendi belirlenimiyle ötekileştirerek toplumsal uzlaşsızlıklara yol açacaktır.

Özcülük (Essentialism): Sömürgecilik-Sonrası bağlamda özcülük, ırkçılığı ve buna dayalı milliyetçiliği tetikleme açısından kuramcılarının üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Sömürgeci iktidardan kopan topluluklar için tarih, kültür, din, dil ve gelenek gibi konularda kendilerine özgü olanın arayışında sömürgecilik öncesi döneme yönelme ilk yöntem gibi görülmüş ve bu durum kimi zaman çoktan

kaybolmuş kökleri diriltmeye kadar derinleştirilmiştir. Egemen söylemin kimi zaman yüzyıllarca süren tahakkümü altında baskıyla değiştirdiği unsurlar, bu söylem öncesine geri dönüşü olanaksız ya da yapay kılacak etkiler bırakmıştır. Özcülük bu bağlamda yeniden kimlik arayışındaki özneleri kimi zaman sömürgeci otoritenin yaptığına benzer bir bilgisel şiddete maruz bırakmıştır. Sömürgecilik sonrasındaki kimlik arayışı özcülük üzerinden gerçekleşmek zorunda değildir. Yapısalcılık-sonrası dönemde ikili karşıtlıkların yıkılmaya mahkûm olduğu ve kültür çevirisi yaşamış toplulukların geri çeviri ile öze döndürülmesinin olanaksızlığı ortaya konmuştur. Bu noktada melezlik üzerinden geliştirilecek kimlik arayışları toplulukları yapay olmayan ve yenilikçi, barışçıl sonuçlara götürebilir.

Öz-Şarkiyatçılık (Self-Orientalism): Şarkiyatçılık ile eleştirilen Doğu toplumlarına Batılı bakış odakları, Doğu'nun Batı'ya nazaran farklılıklarını fetişleştirme ve egzotize etme, kimi yazarlarca çok okunma pahasına uygulanan yöntemler oluşturmuştur. Sömürgecilik-Sonrası yazın geleneğinde, eski sömürge topluluklardaki farklılıklar kimi zaman teşhir edilircesine vurgulanarak bir satış malzemesine dönüştürülmüştür. Kimi yazarlar Batılı okurlar tarafından okunmak için özellikle Şarkiyatçı temalarla eser üretmektedir. Bu yazının egemen dillere çevirisinde de kimi zaman farklılıkların aşırı vurgulanması, Batılı okura cazip geleceği düşünülen öğelerin öne çıkarılması ya da kaynak eserde bu tür öğeler olmasa dahi erek metinde oluşturulması görülen örneklerdir. Kitap kapaklarının çevirisinde özellikle sıkça rastlanan bu durum, bir öz-Şarkiyatçılık olarak nitelenebilir. Öz-Şarkiyatçılık, Batı'nın Doğu'ya bakışında önceden oluşturulmuş Şarkiyatçı tavrı koruyarak Şarkiyatçılık için getirilmiş eleştirileri üzerine almakta, Sömürgecilik-Sonrası söylemin yenilikçi misyonunu göz ardı etmektedir. Sömürgecilik-Sonrası yazının çevirisinde çevirmenin Öz-Şarkiyatçı bir tutum geliştirmesini eleştirmek, çevirmen özgürlüğünü kısıtlayıcı olacaktır. Ancak terimin çeviribilim kapsamında tartışılması farkındalık yaratarak çevirmen ve okur bilincini arttıracaktır.

Stratejik Özcülük (Strategic Essentialism): Gayatri C. Spivak, özcülüğe ne kadar karşı olsa da onun tamamen reddedilmesinin de bir özcü durum olduğunu belirterek bu kavramı ortaya koyar. Yapısalcılık sonrası ortaya atılan kuramlar sabitlenecek, somut, tek özler olmadığı görüşünü önde tutmuştur. Ancak Spivak, eski sömürgeler için fırsatları kullanarak sömürgeci dönemde bastırdıkları unsurları öne çıkarmaları gereğinin kimlik arayışında katkısı olacağı iddiasıyla sınırlarını kesin hatlarla çizmediği bir özcülüğü önerir. Sonuçta “Batı” derken, “melez” derken ya da yapısalcılık-sonrası terminolojide başka kavramları kullanırken gönderme yapılan anlamlar bile bir düzeyde özcülük içermektedir. Bu kavramıyla çok eleştiri almasına karşın Spivak iddiasını reddetmemiştir ve son dönem feminist yaklaşımlarda ya da “queer theory”de stratejik özcülük başvurulmuş bir terim olmuştur.

Taklit (Mimicry): Taklit, Homi Bhabha'nın Sömürgecilik-Sonrası yaklaşımların jargonuna kattığı biyoloji kökenli bir diğer terimdir. Doğada kimi türler farklı nedenlerle, ama özellikle korunma amacıyla etraftaki canlı ya da cansız varlıkları

taklit ederler. Ancak taklit, taklit edilen nesne için bir tehdit unsurudur çünkü korunulmaya çalışılan tehlike bu kez taklit edilen varlık için de geçerlidir. Örneğin iguana gibi renk değiştiren hayvanlar kendilerine tehdit oluşturan bir hayvandan korunmak için bir çiçeğin rengine büründüğünde o çiçek de tehlikenin bir parçası olur. Bu savuma stratejisi, Sömürgecilik-Sonrası bağlamda sömürge yerlilerinin egemen gücün baskısından korunmak için geliştirdiği yöntemlerden biridir. Ancak taklit ederek karşısındaki otoriteye uyum sağlıyor görünen yerliler; bir taraftan da tam onlar gibi olarak ben-öteki ya da sömürge yerlisi-sömürgeci arasındaki sınırı ihlal ederler. Burada üçüncü bir tehdit yüzünden taklit edilen varlığın tehlikeye atılması değil; taklidin gücüyle bağımlı olarak otorite sahibi öznenin yer değiştirmesi ya da bulanıklaşması gibi bir durum söz konusudur. Taklit, Bhabha'nın muğlaklık, ara-yerdelik ve melezlik kavramlarının çıkış noktalarından biridir.

Tekrar Çeviri (Retranslation): Çoğunlukla Niranjana'nın ortaya attığı bu terim, eski sömürgelerin kendi metinlerini sömürgecilik dönem öncesi kaynaklardan araştırarak yeniden çevirmesi ve bu çeviride yerli unsurlara sadık kalarak eski sömürgeci otoritenin baskısına direnç yaratması önerilir. Bu terim, kaynak metne "sözcük çevirisi" düzeyinde bağlılıktan söz etmesi açısından Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarının yarattığı özgürleştirici yaratıcılık söylemini kısıtlamaktadır. Kaynaktaki anlamlara sömürgeci çeviriyle yüklediği varsayılan Hıristiyanlık ve egemen söylemin diğer niteliklerini tekrar çeviri ile yıkmayı önermesi açısından çevirmenin amacını sabitleyici, hangi anlamların hangi tarafa ait olduğunun sabitlenemeyeceği gerçeğini kabul etmeyişi bakımından da özcüdür. Bhabha'nın Melezlik, Üçüncü Alan ve Ara-Yerdelik gibi terimleri; Yerlileştirici-Yabancılaştırıcı çeviri yaklaşımlarının eleştirileri bu türden bir tekrar çevirinin özcülük tehditine yakın olduğunu gösterir.

Üçüncü Alan (Third Space): Bhabha'nın öncelikli olarak kullandığı bu terim; kültürel dizgelerin ve değişimin yaşandığı, yani melezliğin gerçekleştiği muğlak alandır. Bu alanlar ne eski sömürgeye ne de eski sömürgeciye; yani ne baskı kurana ne de baskı görene aittir ve her türlü yaratıcı, yenilikçi olasılıklar bu alanda meydana gelir. Aslında Bhabha bu alanı tam olarak tanımlamamış olsa da anlattığı kadarıyla savunulabilir ki dünyanın günümüzde çoğunlukla içinde bulunduğu alan bir Üçüncü Alan'dır ve ikili zıtlıkların bu alanda tekrar kurulması mümkün değildir. Sömürgecilik-Sonrası kuramda özneler kendilerini birbirlerinin yerine koyarak düşünce ve algı dünyalarında bu Üçüncü Alanı yaratmaya çalışmaktadırlar. Öte yandan bu bireylerin kendilerini tek bir "taraf"ta kabul ederek bir bütün halinde tanımlamaları mümkün değildir ve bu noktada Üçüncü Alan kendiliğinden devrededir.

Yabancılaştırıcı Çeviri (Foreignizing Translation): Bir eski sömürge dilinden ya da dünyada hakim olmayan bir dilden hakim dile çeviri yaparken, biçim, biçem ve sözcükbilim bazında kaynak metne yakın durarak çevirmeyi öneren çeviri yaklaşımıdır. Bu şekilde kaynak kültür ve dil-kullanımsal öğeler öne çıkarılarak erek ve kaynak dizgeler arasındaki güç eşitsizliklerinin giderilmesi amaçlanır. Ancak bu

türden bir çeviri yaklaşımı beraberinde birçok sorunu gündeme getirir. Yabancılaştırıcı çeviri kaynak metin odaklı olduğu için çeviribilimde kültür dizgesi sırasında çokça üzerinde durulan erek odaklılık tutumuna bir dönüş olarak görülmüştür. Çevirmen özgürlüklerini kısıtlayıcı tavrı ayrı bir tartışma konusudur. Kaynak metindeki özgünlüğü aktarmaya çalışırken kimi zaman çevirmenler dipnotlar, açıklamalarla metni yazınsal niteliklerinden koparmak ya da yerele özgü sözcükleri taşıyarak metni anlaşılması zor hale getirmek zorunda kalmışlardır. Öte yandan yabancılaştırıcı çeviride ideal bir hakim dil okuru imgesi çizilir ki bu da yorumbilim ve okur/metin odaklı yazın kuramları açısından sakıncalar taşıyan bir konudur. Başka bir konu da yenilikçi bir çeviribilim anlayışı yaratmaya çalışılırken sadakat ve kaynak/erek zıtlığı gibi çok eski odaklara geri dönme olgusudur.

Yamyamlık (Cannibalism): İnsan eti yiyen insan anlamına gelen sözcüğün İngilizcesi, adını Karaipler'deki Canibales kabilesinden alır. Susan Bassnett ve Harish Trivedi'nin yazdığı *Of Colonies, Cannibals and Vernaculars* adlı makaleye göre 16. yüzyılda şimdiki Brezilya sınırları içerisinde olan Tupinamba kabilesinin Katolik bir prensi yemeleri İspanya ve Portekiz'de ciddi korku yaratmıştır. 1796'da sözcük Oxford İngilizce Sözlüğüne (OED) "insan eti yiyen" açıklamasıyla girmiş ve oradan başka dillere yayılmıştır. Böylece bir kabilenin adı yamyamlıkla özdeşleştirilmiştir. Bassnett ve Trivedi'ye göre, bazı yamyam topluluklar, değer verdikleri düşmanlarını yiyerek onun güçlerini kendilerine geçirdiklerine inanmışlardır. Yine Bassnett ve Trivedi'nin de belirttiği gibi yukarıda sözü geçen olay benzeri olaylar daha önce görülmüştür: Romalı Porita'nın ölen eşinin küllerini bir bardak şarapla içmesi, Hıristiyanlıktaki komünyon ayininde İsa'nın etinin ekmek; kanının şarapla özdeşleştirilmesi yamyamlık benzeri uygulamalar olarak kabul edilebilir. Yamyamlığın Sömürgecilik-Sonrası çeviri bağlamında tartışılması bir dizi eğretilene üzerinden olmuştur. Öncelikle, çeviri sürecinin kültürler arası ve şiddet içeren doğasını düşünürsek; çevirmenin de bir yamyam gibi kaynak metni yiyerek, kaynak metnin niteliklerini kendininkilerle birlikte sindirerek, onu erek metinde yeniden var ettiğini söyleyebiliriz. Kültürel çeviri için de benzer bir eğretilene kurulabilir. Kültürel çeviri sırasında topluluklar birbirlerinin kültürlerini isteyerek ya da istemeyerek tüketerek melezleşirler. Bu durum kaynak/erek ikili zıtlığını yeniden düşünmemizi gerektirir. Yamyamlık, çeviri gibi, bu zıtlıkları melezleştirir. Dolayısıyla yamyam kabileleri yermek için üzerlerine yaftalanan bu sözcük bir başka bakış açısıyla yaratıcı, devrimci, yenilikçi bir çeviri anlayışı üretmemize yol gösterebilir. Yapısöküm sonrası geliştirilen çeviri yaklaşımlarında kaynaktaki anlamın sabitlenemeyeceği, dolayısıyla tek bir doğru çevirinin mümkün olmayacağı kabul edilmektedir. Yorumbilgisi ve okur odaklı kuramlar da bu gerçekleri destekler. Yamyamlığın bu bağlamda incelenmesi kaynak metnin üstünlüğü, erek metnin kaynağın kötü ya da daha aşağı nitelikte bir taklidi olduğu gibi önyargılar için yaratıcı yanıtlar bulmamızı sağlayabilir. Nitekim yine Bassnett ve Trivedi'nin makalesinde sözü edildiği gibi 1928'de Oswald de Andrade "kültürel yamyamlık manifestosu"nu kaleme alır ve Avrupa tarafından yapılan bütün dayatmalardan Brezilya'nın ancak Avrupa'yı yerse kurtulabileceğini söyler. Bu manifesto

Brezilya'nın sömürgecilik karşıtı ilk yazınsal girişimi olarak yorumlanır ve Brezilyalı çevirmen Haraldo De Campos gibi kimi devrimci çevirmenler “transcreation” akımını, yani yaratıcı çeviri anlayışını bu temellere dayandırarak ortaya koyarlar.

Yanlış Çeviri (Mistranslation): Vicente Rafael, *Contracting Colonialism* adlı kitabını Jose Rizal'in *Noli me tangere* (1886) adlı romanındaki vaaz sahnesiyle açar. Peder Damaso'nun Latince, İspanyolca ve kırık dökük bir Tagalogcayla verdiği vaazı Tagaloglar aralarında yorumlayıp büyük oranda değiştirerek anlayabilmişlerdir. Buna benzer durumlar sömürgecilik sonrası toplumların kimlik inşasında da geçerli olmuştur. Örneğin Amerika kıtasındaki İspanyol sömürgeciliği sırasında Aztekler'in Tenochtitlan adlı şehri yıkılıp üzerine bugünkü Meksika inşa edilmişti. Bu sırada Meksika Şehir Katedrali (Mexico City Cathedral) Azteklerin kutsal addedip büyük önem atfettiği Templo Mayor civarındaki mevkide, bir tapınak üstüne inşa edilmişti. Yerlilerin, kendilerine dayatılan Hıristiyanlığı kabul etmiş görünüp çok uzun yıllar bu katedrale giderek yerli inanç uygulamalarını burada kendi tanrıları için gerçekleştirdikleri söylenir. Hıristiyanlıkta ve diğer tektanrılı dinlerde görülen çoktanrılı inançların izleri bu tür bir çeviri yoluyla geçmiş izlerdir. Kilise korolarından caz müziğin kökenlerinin ortaya çıkması da yanlış çeviri yoluyla oluşmuş bir kazanç olarak kabul edilebilir. Otoritenin dini ritüelleri yerlilerin müzik gelenekleriyle harmanlanmıştır. Bu şekilde düşünülen yanlış çeviri, sözcük anlamıyla yanlış bir çeviri uygulamasından ziyade yerli çevirmenin amaç ve aryetişimiyle şekillenmiş, sömürgeci tepkiye içtenlikle verilen yaratıcı bir çeviridir. Sömürgeci otoritenin tahakküm araçları tersyüz edilir; kaynak metinden bağımsız ve şaşkıncı derecede yeni bir erek metne ulaşılır.

Yeni Sömürgecilik (Neo-Colonialism): Sömürgecilik, politik arenada geçerliği sona erdirilmiş ve resmi olarak devresi kapanmış bir iktidar şekli olsa da dünyadaki üretim, tüketim ve yaşam koşulları göz önüne alındığında sürdürülmektedir. Çokuluslu şirketlerin üretim maliyetlerini azaltmak için işgücünün ucuz olduğu ülkelerde kötü koşullarda üretim yapması, kimi eski sömürgelere halen ekonomik ambargolar uygulanması, yeni bağımsızlık kazanmış ülkelerde ekonominin ve kaynakların eski sömürge ülkelere bağımlı olması, gelişmiş ülkelerin eski sömürgelerin üretimlerinde teknelci yaklaşımlar benimsemeleri Yeni-Sömürgeciliğin türevleri olarak gösterilmektedir. Kaynakları tükenen ülkelerdeki açlık ve tehlikeli boyutlarda yayılan hastalıklar önemsenmezken; kaynaklarını gelişmiş ülkelerin kullanımına bırakmayan ülkeler de tehdit edilip marjinalleştirilmektedir. “Sömürgecilik-Sonrası” başlığını eleştirerek bu başlığın altında kalan yaklaşımların Yeni-Sömürgeciliğin uygulamalarını meşrulaştırdığını iddia eden kuramcılar yukarıdaki göstergeler üzerinden savlarını desteklerler.

Yeni-Şarkiyatçılık (Neo-Orientalism): Yeni-Şarkiyatçılık, Said'in kitabında ele aldığı Batı'nın Doğu'ya ilişkin tektipleştirici söyleminin günümüzde İslam üzerinde değil Doğu ile ilişkilendirilen diğer inanç ve yaşam kalıpları üzerinden kurulmasına gönderme yapar. Hindistan'daki ibadet yöntemlerinin, metafizik inanç ve öğretilerinin günümüzde Batılı insanın rahatlatma, spor ihtiyacına sunulmuş bir moda

olması; Çin ve Japon mutfağı üzerine, kendi felsefelerinin tersine bir sistem olan “fast food” sektöründe güçlü zincirler kurulmuş olması, Batı dışı iyileştirme yöntemlerinin (suyla, müzikle, taşlarla, bitkisel karışımlarla ya da Doğu masaj yöntemleriyle tedavi gibi) “spa” merkezlerinde modalaştırılması değişen ve küresel tüketimin hizmetine sunulan Yeni-Şarkiyatçı unsurlar olarak addedilebilir. Bu terimle yukarıda sözü edilen unsurlardan kaçınmak gerektiğinin değil; Sömürgecilik-Sonrası durumda Şarkiyatçılık’ta kurulmuş Batı odaklı üstbakışın bu unsurlar için de geçerli olabileceğinin altını çizmek gerekir.

Yeniden Konumlandırma (Reconstellation): G. Spivak’ın akıntının tersine okuma önerilerinden biri olan yeniden konumlandırmada metin, bütünüyle var olduğu bağlamdan alınıp başka bir bağlama yerleştirilir. Bu bağlamda, metnin içerdiği kimlikçi olmayan söylemlerle sessiz bırakılmış özneler, odak konuma alınır ve baskın karakterler ya da söylemler onun etrafında tekrardan şekillendirilir. Spivak bu uygulamanın sömürgeci dönemde yazılmış metinlere yapılabileceğini, böylece bu dönemde yaratılmış ve artık görünürlüğünü yitirmiş sömürgeci söylemin tekrar hatırlanılıp yapı sökümü uğratılabileceğini savunur.

Yeniden Öğrenme (Unlearning): G. Spivak’a göre ayrıcalıklı öznelerin (ya da madun olmayan öznelerin) ayrıcalıklarını eksiklik olarak yeniden öğrenmesi, madun özneleri anlayabilmesi açısından bir yöntem olabilir. Örneğin beyaz, erkek egemen, Hıristiyan bir toplumda bütün bu özellikleri taşıyan bir özne için bu özellikleri taşımak, onu bu özellikleri taşımayan bir özneyi anlamaktan alıkoyan bir durumdur. Dolayısıyla sosyal, eğitimsel, dini, artyetişimsel, sınıfsal her türlü ayrıcalığımızı bize ket vuran öğeler olarak yeniden öğrenirsek; karşımızdaki madunu ya da marjinal söylemi kendimizi de (ayrıcalığımızı eksikliğimiz olarak algılayarak) marjinalleştirip anlayabiliriz. Bu yöntem ilk bakışta uygulanması neredeyse imkânsız ve yapı sökümün önermelerine hemen hemen tümüyle karşı duran bir yöntemdir. Burada madun ve ayrıcalıklı şeklinde idealize edilen kutuplar/ikili zıtlıklar yaratılmıştır ve varsayımsal olarak bir yer değişmece önerilir. Bir başka bakış açısıyla ele alınırsa burada Spivak ayrıcalıklı öznelerin empati kurma girişimi için daha eşitlikçi bir yöntem sunmaktadır. Ancak bahse konu olan madunlar eski sömürgeciler tarafından ya da dünyada zamanla oluşan baskın kültürel/ekonomik söylemle ötekileştirilirken Spivak’ın öğrencilerine önerdiği bu yöntemde ayrıcalıklı özneler kendi kendilerine bu türden bir yeniden öğrenme süreci uygulayacaklardır. Bu durumda Sömürgecilik-Sonrası çeviri yaklaşımlarının öncelikli olarak ortaya koyduğu sömürgeci çevirmenin varlığı bu süreçte yer almayacaktır. Dolayısıyla bu önerinin uygulanabilirliği kadar samimiyeti de tartışmalıdır. Yeniden öğrenme; idealize edilmiş bir empati kurma önerisi olarak özetlenebilir.

Yerlileştirici Çeviri (Domesticating Translation): Yabancılaştırıcı çeviri önerisinde olduğunun aksine, yerlileştirici çeviride erek kültürün normları önde tutulur. Antoine Berman, Tejaswini Niranjana, Maria Tymoczko gibi kuramcılar bu çeviri yönteminin Batı çeviri geleneğinde geçerli olduğunu; dolayısıyla eski sömürgelerin yazınlarında görünür hale getirmeye çalıştıkları kültürel ya da metinsel öğelerin bu şekilde çevrildiğinde yitildiğini iddia etmişlerdir. Bir çevirinin yerlileştirici

olup olmadığını çözümlmek için çevirinin yapıldığı dönemde erek kültürde baskın olan normların ve çevirmenin ya da yayınevinin (varsa) ideolojik bakışının tanımlanması gerekmektedir. Bu öğelerin sabitlenmesi son derece zor olacağından daha az idealize edilmiş bir tanımla yerlileştirici çeviriyi kaynak metinde, erek okur için “yabancı” kalacağı düşünülen öğelerin erek metindeki benzerlerine çevrilmesi olarak açıklayabiliriz. Örneğin “boyoz” sözcüğünü İngilizceye çevirirken “pastry” sözcüğünü kullanırsak İngilizcede metni okuyanlar için daha yakın gelecek bir karşılık bulmuş oluruz. Ancak bu yaklaşımın yalnızca sözcük düzeyinde bir öneri olmadığını hatırlatmak gerekir. Erek dildeki okur alışkanlıkları da idealize edilir (yani tek bir okur algısı varmış gibi düşünülür) ve karmaşık tümceler, erek okuma geleneğinde bulunmayan yazınsal türler de yerlileştirilir.

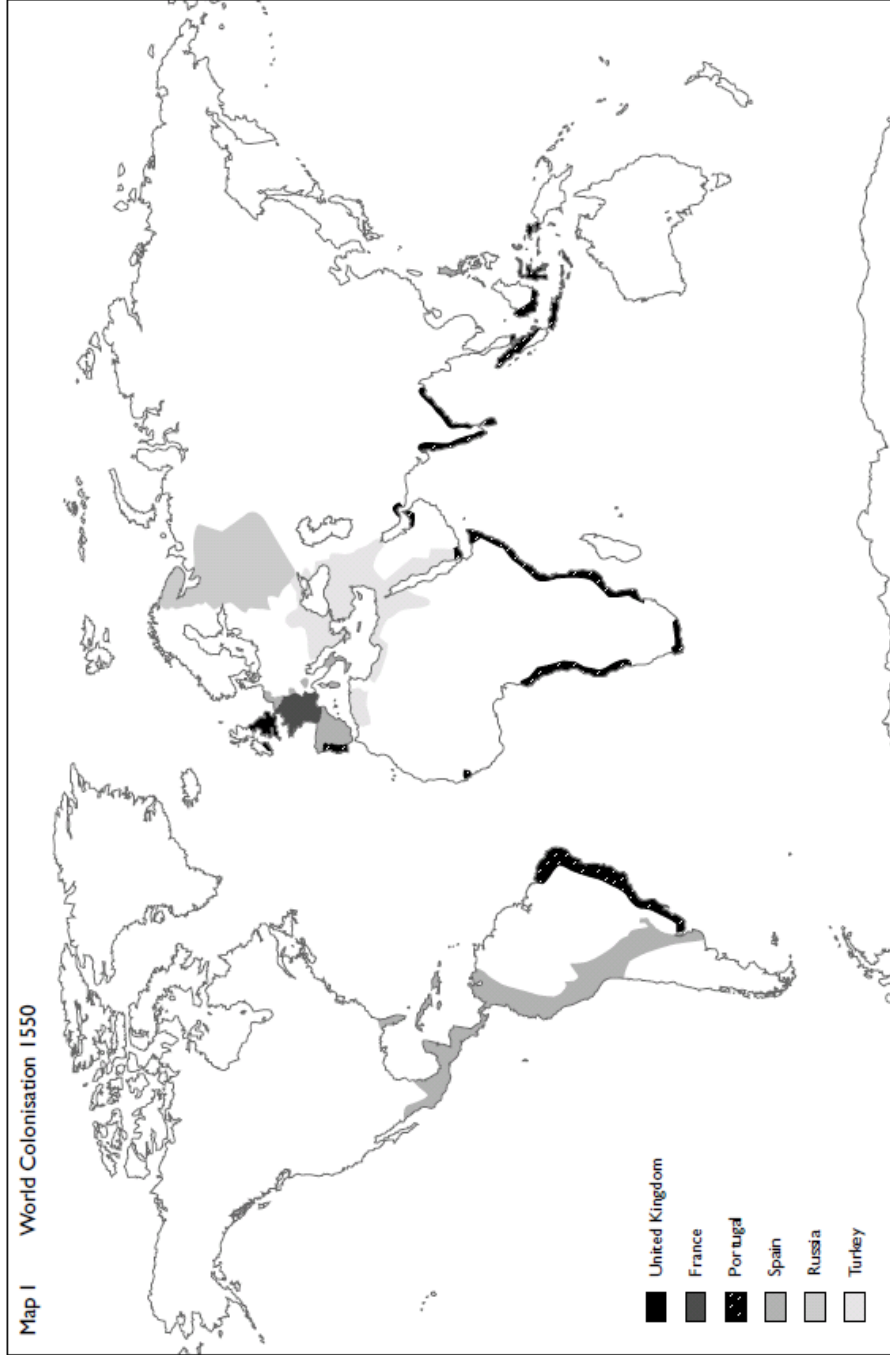
Yinedillendirme (Relexification): Eski sömürge yerlilerinde dil kullanımı, sömürgeci dilin hakimiyet kurmasıyla değişmiştir. Kimi zaman sözcükler, kimi zaman kavramlar ya da dilbilgisel yapılar dayatılan dile yerli dilden izlerle aktarılmıştır. Çeviri bağlamında bu kavramın incelenmesi başka bir duruma işaret eder. Chinua Achebe, Ngugi wa Thiong’o gibi yazarlar aynı eserlerini hem yerli dilde hem de sömürgeci dilde yazmışlardır. Bu yeniden yazım; sözcüklerin hedef dilde düşünülerek yeniden yazılmasından çok; başka kavramlarla yeniden yazma süreci olduğu için bu tür bir çevirinin kaynak metni olmadığı düşünülür. Öz-Çeviri (auto-translation) kavramından farklı olarak; önce sömürgeci dilde yazılan eseri kendi dilinde anlatırken yazarların yerli kültüründeki sözlü geleneğin öne çıktığı tespiti yapılmıştır

Ek 3: Santeria ve Voodoo dinlerinin Hıristiyanlıkla karşılaştırılması (Kaynak: <http://caribbean-guide.info/past.and.present/religion/creole/>)

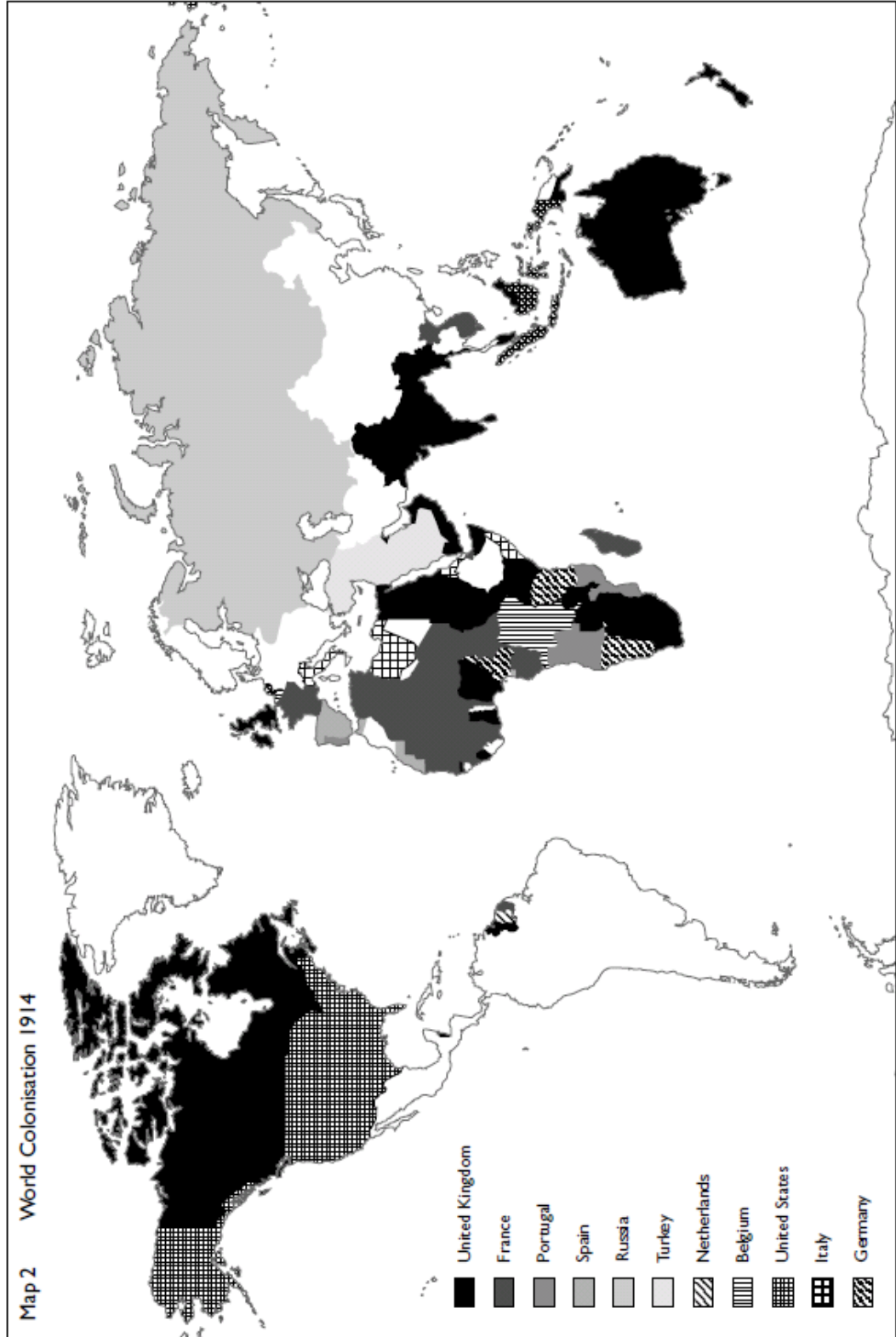
Orisha (Santería)	Lwa (Vodou)	Similar to:	Role	Symbols	Offerings
Olorun, Olodumare, Olofi	--	Father, Son, Holy Ghost	Creator, Sky God, God on Earth, and Spirit of God	N/A	N/A
--	Gran Met (Haiti)	Essentially monotheistic	Creator God	N/A	N/A
Eleguá or Echú Eleguá	--	Christ Child of Atocha; San Antonio de Padua; Anima Sola or devil Papa Legba or Papa La Bas	Important to crossroads, thresholds, and luck. Enforces justice. Reports to God about humans. Can alternately be a trickster.	Cement or clay head with cowrie shells, coconut, large stone, the colors red and black, the number three, and Monday	Pastries, sweets, rum, tobacco, rooster, or male goat
--	Papa Legba or Papa La Bas	Saint Peter	Intermediary of the gods to people. Guardian of the gates to heaven and the crossroads.	Has a limp, walks with a crutch, often in rags, with a pipe in his mouth.	Left at crossroads
Ogún	Papa Ogoun	St. James the Elder (Santiago) and St. Peter	War, iron, minerals, mountains, forge, blacksmith, tools, technology. Responsible for any who use iron or steel often.	Iron objects. Represented by an iron pot. Colors are black and green, numbers are seven and three. Tuesday is his day.	Palm wine, salt, roasted yams, tortoises, and dogs
--	Agwé, Agwé-taroyo, or Admiral Agwé	Saint Ulrich	Protector of ships at sea, sea life, and fishermen	Boats with oars painted blue or green; shells; small metal fish; or tridents. Often represented by steamboats or warships.	Take place at seashores or edges of lakes and rivers. Include boats loaded with drinks - usually champagne.
Changó	Changó	Santa Bárbara most commonly; also Sts. Patrick, Mark, and George.	Protector of warriors, fishermen, and hunters. God of music, particularly batá drums, thunder, and lightning.	Double-bladed ax or hatchet, thunderstones or flint stones collected after lightning storms, mortar, a castle, the sword and the cup. Colors are red and white, day is Dec. 4 - Santa Bárbara's feast day. Numbers four and six.	Ram, tortoise, okra, bean fritters, and cornmeal with okra

Ek 4: Haritalar

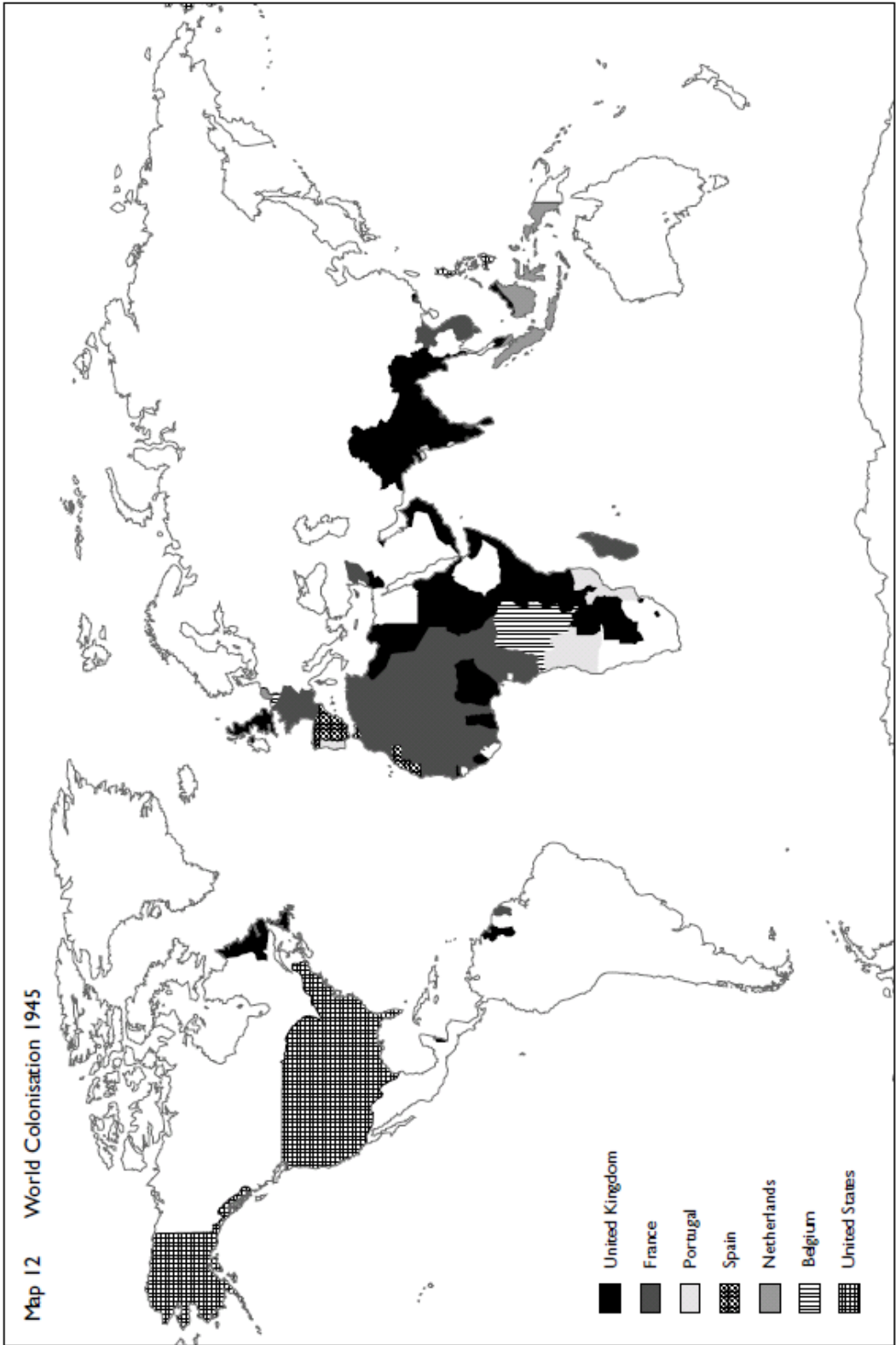
Harita 1: Dünyada Sömürgecilik, 1550

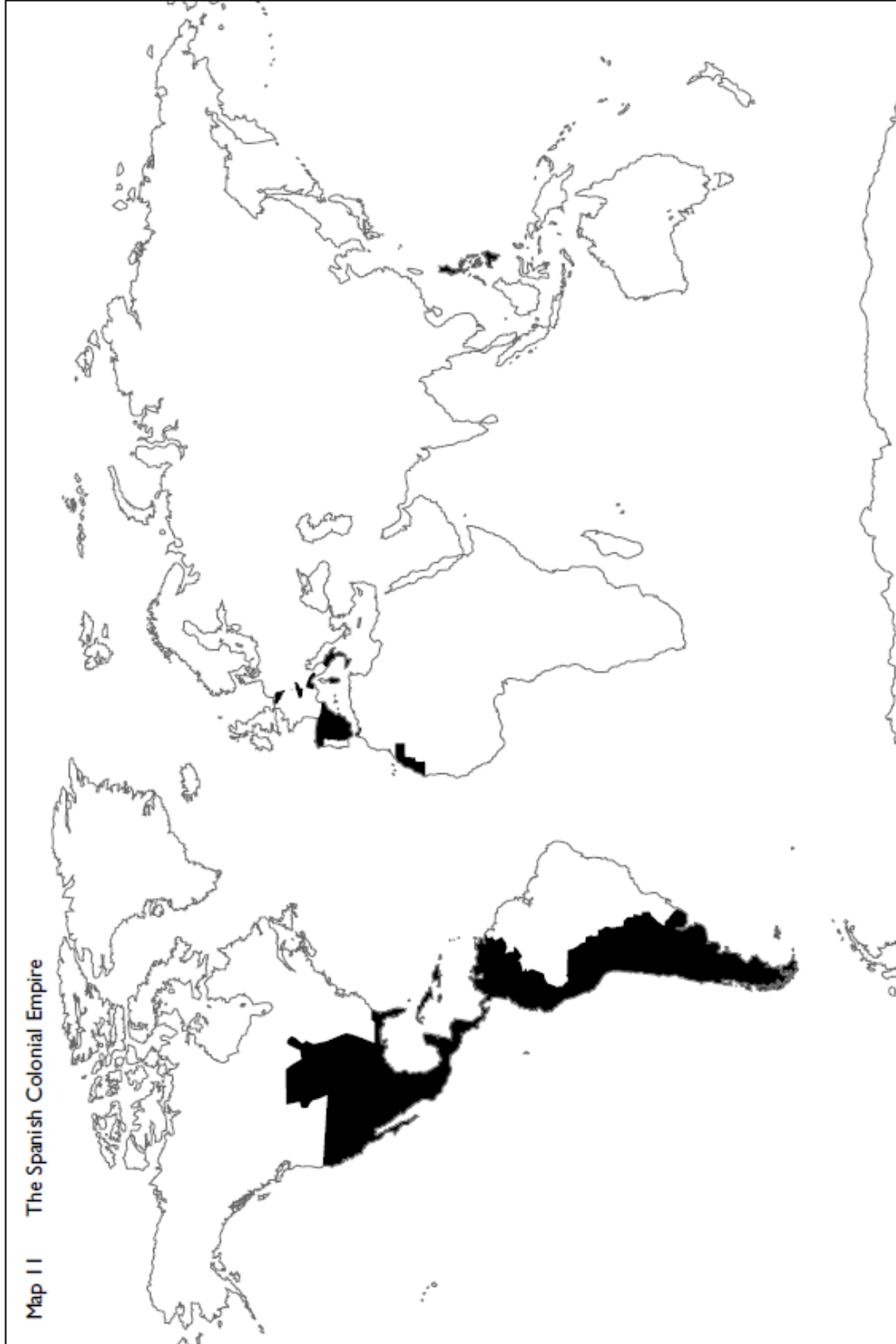
Harita 2: Dünyada Sömürgecilik, 1914

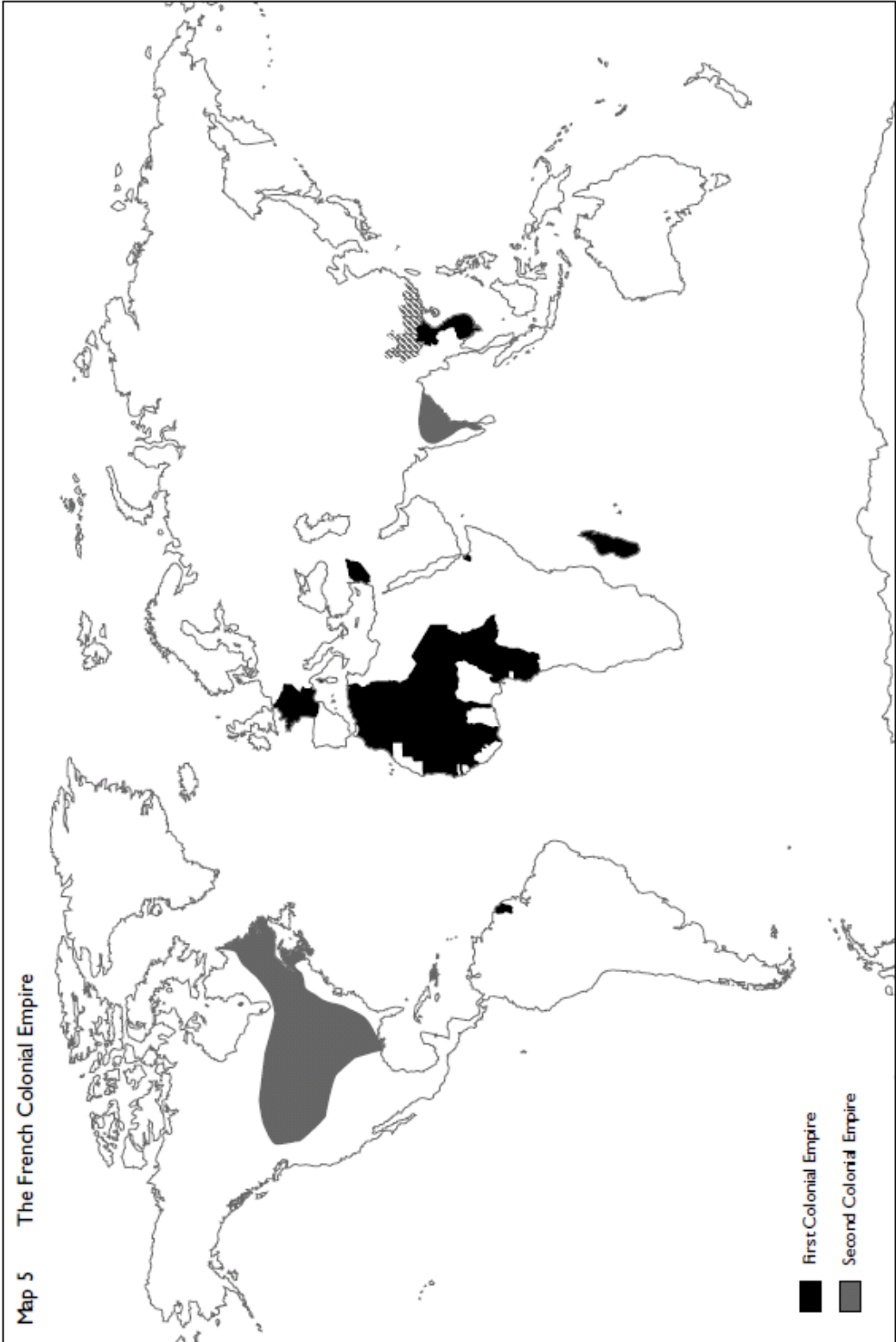
Harita 3: Dünyada Sömürgecilik, 1945

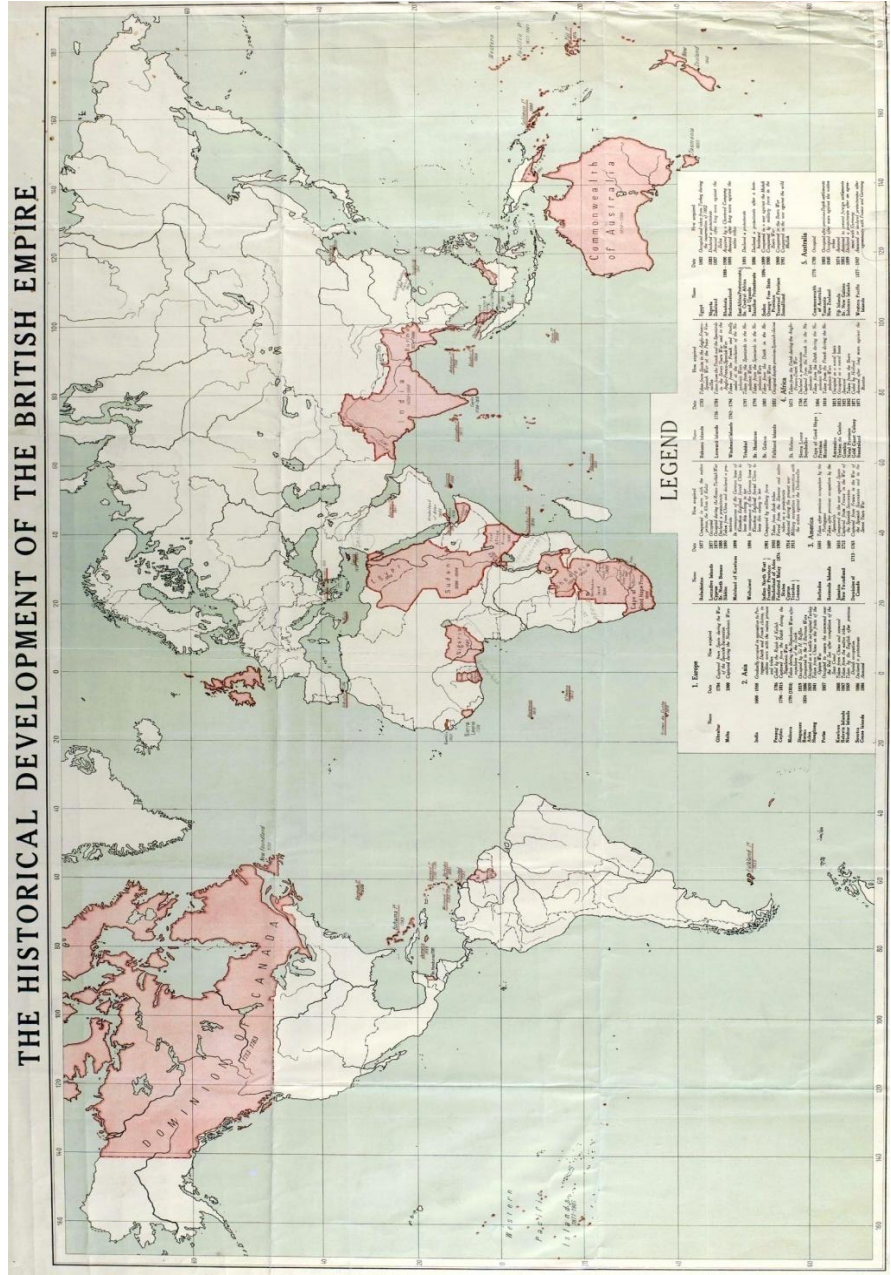
Harita 4: İspanya Sömürge İmparatorluğu

Harita 5: Fransız Sömürge İmparatorluğu

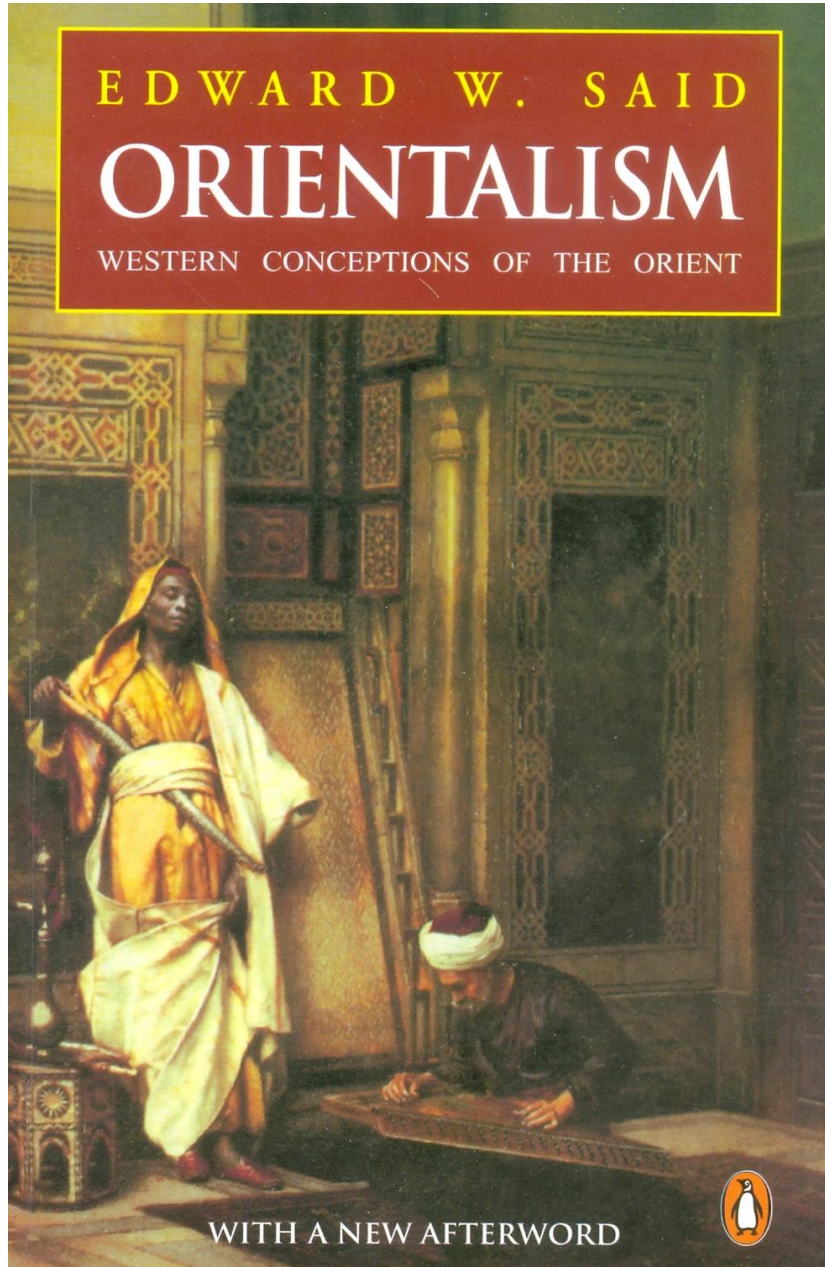
Harita 6: İngiliz Sömürge İmparatorluğu

Ek 5: Kitap Kapakları

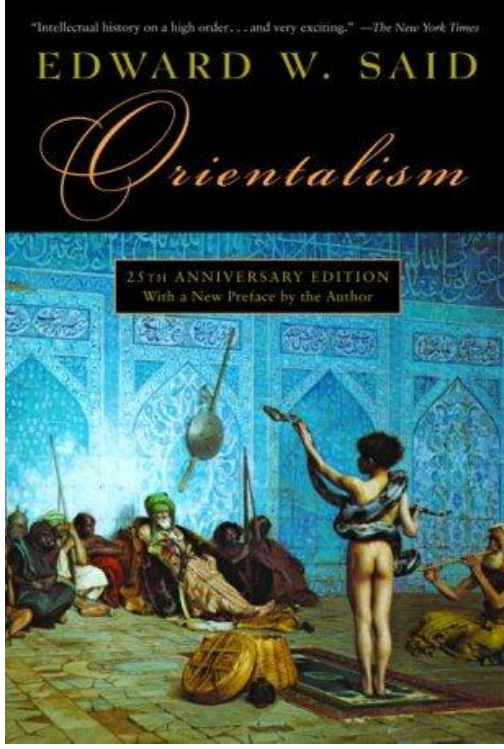
Kitap Kapakları-1

Orientalism, Penguin India, 1978

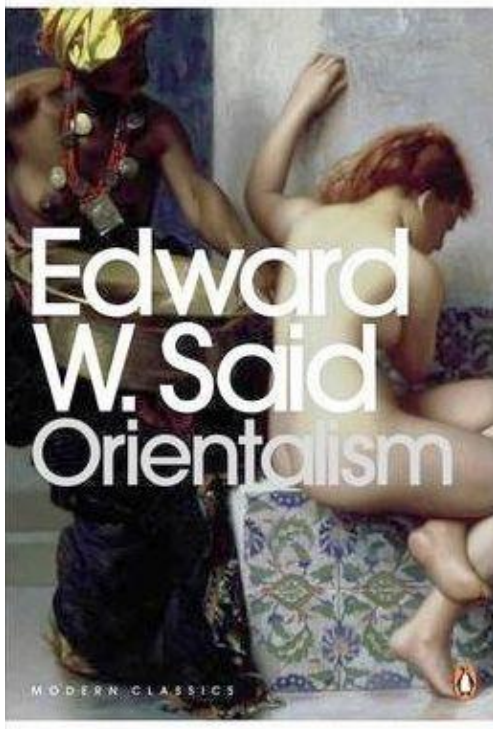
Kitap Kapakları-2

Orientalism, Penguin Books, 1979 (Kapaktaki Resim: Oryantalist ressam Jean-Lion Gerome'un 19.YY'da yaptığı "The Snake Charmer" tablosu)

Kitap Kapakları-3

Orientalism, Penguin Books, 2007

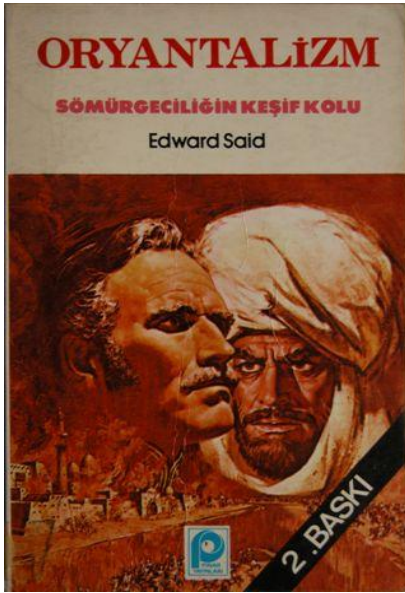
Kitap Kapakları-4

Oryantalizm, İrfan Yayıncılık, 1988

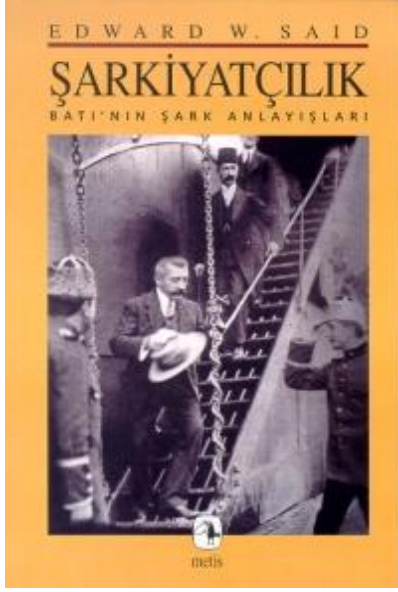
Kitap Kapakları-5

Oryantalizm, Pınar Yayınları, 1982

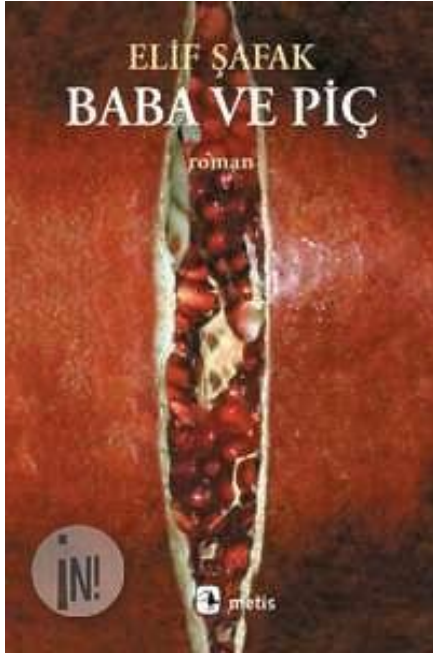

Kitap Kapakları-6

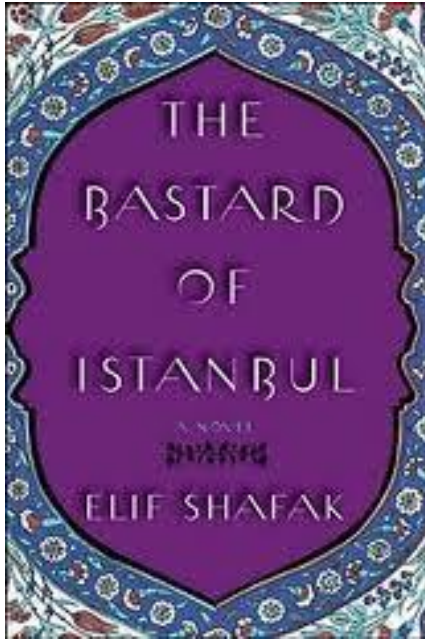
Şarkiyatçılık, Metis Yayınları, 1999

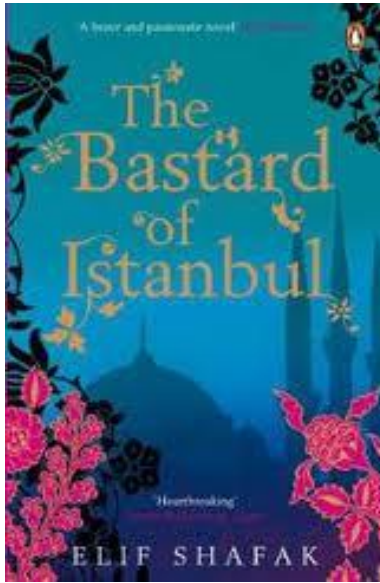
Kitap Kapakları-6

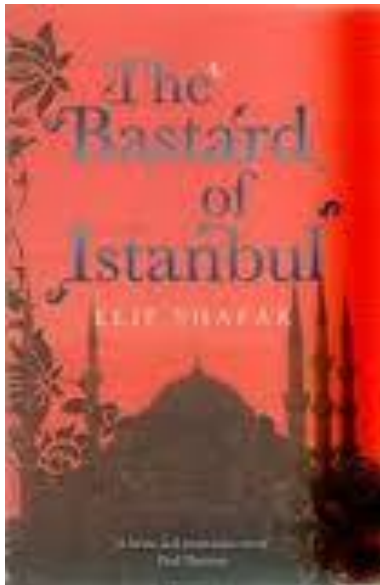
Kitap Kapakları-7

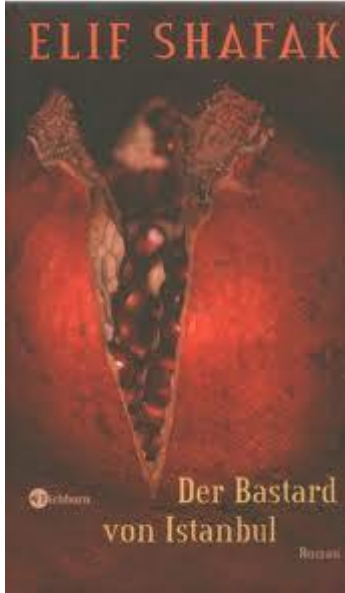
Kitap Kapakları-8

Kitap Kapakları-9

Kitap Kapakları-10

Ek 6: Yabancılaştırıcı ve Yerlileştirici Çeviri Uygulaması: Şevk Sarayı

Ek 6.a Palace Of Desire, Domesticating Translation

1

Ahmad Abd-al Jawad closed the garden gate and under the pale stars, walked through the inner court with lazy steps. His stick made a melodic sound on the earthy court floor as he leaned on. His head was heavy. His stoma was on fire in this July heat and all he craved for was to wash his face, head and neck with cold water. Feeling happier with the thought of cold water, he entered the door of footpace smiling. The pale light from upstairs was like flowing on the wall with the movements of the hand which held it. One hand directing the stick, other on the handrail, he started climbing the stairs. The unique sound of his walking stick has long been one of his characteristics. Amina was there, at the top of the stairs with a lamp in her hand. The man was out of breath as he reached her. He waited a while to take a breath and then he greeted her as usual: “Good evening”.

“Good evening, sir.” She replied and followed him to their bedroom.

He threw his body on the on the sofa as he entered the room. Left the stick, took off the fez, rested back his head and stretched his legs. As the front of his cloak fell open, his long underwear which was tucked into his socks was revealed. His eyes closed, he wiped his forehead, cheeks and neck with a handkerchief.

Amina put the lamp on the table and started waiting for him stand up in order to help him put off his clothes. She was looking at him worriedly. She wished she had the courage to tell him not to stay out so late. He was no longer healthy enough to commit excesses but Amina was unable to express her feelings.

After a short while he opened his eyes. He detached his golden watch from his cloak and put it in the fez with his diamond ring. When he stood up with Amina’s assistance to put his clothes off, he still looked tall and strong as ever but he had some white hair on his temples. He suddenly smiled as he was wearing the white house dress over his head. At the party that night, he remembered, Mr. Ali Abdulrahim had vomited and then had tried to explain this weakness saying it was due to his upset stoma. They all had mocked him saying he could no longer tolerate alcohol and that not all men are entitled to drink all their lives. Mr. Ali defended himself fiercely against these words hinted with suspicion for his manhood. How amazing that some people attached importance to such things, they cared such

things... but if this is what he thinks, why had he praise himself that night, saying he could drink one whole cellar of wine in a tavern without getting drunk?

He sat down again, stretching his legs to his wife so that she could take his socks off. After this, she brought a basin and an ewer filled with water. Here, he washed his head, neck and mouth with the water Amina poured into the basin. Then he sat, his legs folded beneath him to enjoy the breeze between courtyard window and wooden bay windows.

“What an awful summer we’re having this year!”

Pulling a cushion under the sofa, Amina sat cross-legged by his feet: “May Lord help us. Everywhere is like hell, especially the kitchen. Only place with a breathing is the rooftop, but not before sunset.”

The woman was sitting at her casual place as she always did but years had changed her. She was thinner now, maybe as a result, her cheek were not full as they used to be, making her face look longer... and the mule on her cheek got bigger. Gray hair coming out of her head scarf made her look even older. In addition to the accustomed submission in her eyes, there was a mournful look of abstraction now. The pain and suffering of what she lived was huge. In the beginning, she had welcomed suffering with faith but now she thought she had to stay healthy to survive. Yes, for others, she had to survive. On the other hand, nothing was going to be the same. And, she was older ... not old enough to warrant such a change but she was older. Age had to make a difference.

For years, she had watched this street beyond the wooden bay windows. The street hadn’t changed a bit. What changed was herself.

Meanwhile, the voice of the waiter at the coffee shop was heard in the room. Amina glanced at her husband, smiling.

She really loved this street, companied her nights long without sleeping. This street was a friend of hers, unaware from her loving heart behind the wooden cage. However, she could not put the street out of her mind; as though the voices such as this waiter talking all night, this hoarse voiced man speaking endlessly about daily things, this tense-voiced guy who takes his chance with the seven of diamonds and the jack, or whooping-cough Haniya’s father who answers when asked saying “My God will eventually heal her” were live characters inhabiting her ears. Oh, this bay was like a part of the coffee shop. Scenery of the street going on in her mind, her eyes was at her husband’s head resting at the sofa. His cheeks were again red. Recently, he usually arrived home like this. She was worried. Anxiously, she asked: “Are you all right, sir?”

He rose his head: “Thank God! But the weather is terrible.” He murmured.

Best thing to drink at summer was plain raisin liqueur. This was what they all the time said but Ahmad disliked this liqueur. His preference was whiskey. Thus, he had to put up with hangovers in summers... and this summer was really suffocating. That night they laughed hard, making the veins in his neck hurt. But for what? He did not even remember. There seemed to be nothing to remember, nothing to tell. Still, the ambience of the party was full with a warm, sympathetic electricity that would flash with a touch. The moment Abraham al-Far confused the words, saying "Alexandria set sail from Saad to Paris", instead of "Saad set sail from Alexandria to Paris" they all burst out laughing. This was a perfect example for slip of tongue due to drunkenness.

They were of course not late to join him: "He'll set sail he received for the invitation in response, while Londoning the negotiations until he recovers" or "He'll accept Ramsey MacDonald from the independence of the agreement". In fact, they had been talking about the expected negotiations but couldn't help themselves put some jokes where appropriate: "He'll return to Egypt for independence".

Despite having a wide social network, he only had three real friends in this world: Mohammed Afit, Ali Abd-al Rahim and Ibrahim al-Far. He would not think of a world without them. Seeing their faces bright with happiness whenever they met was his greatest contentment. Meanwhile, his dreamy looks met with Amina's inquiring eyes. He said: "Tomorrow", as though he remembered a very important thing.

"How could I ever forget?" she replied with a beaming face.

"This year's graduation marks are terrible, they say." Said Ahmad, without trying to hide his pride.

She was sharing her husband's feelings. "May God help him succeed in and give us the health to see him graduate" She said smiling.

"Did you go to Sugar Street today?" he asked.

"Yes," replied the woman "and invited everyone. All will be here except for the mother in law of the girls – She wanted us to excuse her because she felt tired. Her two sons will come to congratulate Kamal in her name."

Pointing the cloak with his jaw: "Today, Sheikh Mutawalli Abd-al Samat popped in the store to deliver the amulets he made for Aisha and Hatija's children. He said, 'God willing, I will be able to make amulets for the children of your grandchildren too.'" Then shaking his head, he continued, "God is capable of anything, Sheikh is like iron even though he is at his eighties".

"May God give health ad strength."

He thought for a while, counting fingers and said: "If my father had lived, he would not have been older than the Sheikh."

“May God mercy those who have passed from this earth.”

There happened a silence in the room till the topic of ‘death’ disappeared. Then, “Zaynab is engaged” said the man, as though he remembered something important.

Amina’s eyes grew wide. “Really?” She asked.

“Yes, Mohammed Afit told me tonight.”

“To whom?”

“To a clerk named Mohammed Hassan. He is said to be the head officer of registration bureau at the Ministry of Education.”

“You mean she advanced in time.” She replied, with a desperate mood in her voice.

“Not exactly” objected him, “The man is at his thirties... Thirty-five, thirty-six, forty at most,” and continued with a mocking tone: “She tried her chance with young men, with weaker men and failed. Let her try this time with mature ones.”

“Yasin would have been a better husband for her at least for their son” Amina said sadly.

Ahmad was in the same opinion with his wife but denied to admit his failure in this case. He himself had defended this thought, which now her wife mentioned, many times before Mohammed. However, he replied with a depressed tone: “Zaynab’s father no longer trusts Yasin. In fact, Yasin is not a trustworthy man, he is right. I didn’t insist because I knew that. I didn’t want to spoil our friendship to insist on something which will end in failure.”

“These are youth mistakes. He could have forgiven” Amina murmured.

Trying to cover his failure to bring together the young couple, he said: “I defended Yasin, too, but Mohammed Afit ignored my words. He said to me ‘The only reason I don’t accept your offers is the worry that our friendship will be spoiled’. He said he would not want to refuse me but our friendship was more important than my request. Thus, I didn’t speak another word over the case.”

Mohammed Afit told all these words but only to make him give up his mind. Ahmad struggled a long way to recover their friendship which was ruined by the divorce of their children, considering his friend’s high recognition both in the society and for himself. Knowing that Yasin will never be able to find a better wife, he unwillingly had to accept the calamity of divorce and remarriage, especially after the things his friend told him explicitly about Yasin’s private life. Mohammed Afit had told him: “Don’t assume we’re the same people with Yasin. We’re different in many respects.” And he had also added: “To tell you the truth, the life standards I expect to realize for my daughter is beyond what I could provide for my wife.”

“Does Yasin know what’s going on?” Amina asked.

“He would learn tomorrow or the other day. Does he care? He’s the last person to think of honor in marriage.”

“What about Ridwan?” asked the woman, shaking her head sadly.

Ahmad frowned: “He’ll stay with her grandpa or, if Zaynab does not want to leave her son, he’ll go with her. May God embarrass those who made the child experience this shame.”

“Poor boy. His mom is at one side, his dad is at another... Do you think Zaynab can stand living away from her child?”

“Necessity brings its own rules” said he, not hiding he looks down on the situation and asked: “How old should he be to see his dad, do you remember?”

Amina thought for a while and answered: “Aisha’s daughter is a bit younger than Naima, Hadiya’s son is a bit older than Abd-al Minim... so should be five by now. In two years’ time, Yasin can request wardship, right?”

Ahmad said while yawning: “We’ll consider when the time comes. He had got married before. I mean, the man Zaynab’ll get married to.”

“With children?”

“No. No children from his first wife.”

“Maybe that’s why Mohammed Afit thought the man suits.”

Ahmad snapped at her wife: “Don’t forget that he has a status in the society!”

Amina objected: “If it were just a matter of status, no one could have competed with your son!”

Ahmad felt resentment and cursed to Mohammed Afit silently: “Do not forget that he refused me because he did not want our friendship to be spoiled.” And repeated the words his friend had told to alleviate him.

Then, he started yawning again: “Take the lamp, too” he murmured.

The woman stood up to do what her husband wanted her to do. The man waited for a short while, eyes closed as though trying to concentrate, then stood up and passed to the bed. He lied. He was feeling better now. It was a pleasure to lie to bed while feeling tired. Yes, he had a headache but it was quite usual, he would always have had a headache. He should have thanked God. Pure peace was something far, left in the old days.

When we are alone, he thought, we always feel the longing for something that would never be able to come back. Just like a pale light coming from a door window, it reveals itself suddenly from the past.

Still, he should have thanked God. He was going to enjoy his life which others admired. The best thing to think about now was whether he would accept his friends' invitation or not. Or, should he leave this tomorrow's question to tomorrow?

Yasin was a question not only for tomorrow but for today and for the past also. He was not a kid anymore, he was twenty-eight years old. It would not be very difficult to find another wife for him. However, just it was told in the Quran: "As long as a people does not change its destiny, God cannot change it. When God wishes for villainy for a people, there's no returning back. For them, there's no guidance other than God." When was God's mediation going to unfold the earth glamorously? When that day arrived, he was going to cry out deep from his heart, "Thank you God!" but Mohammed Afit had told him that Yasin walked and memorized each corner of Ezbekeyyah entertainment district. Ezbekeyyah was a completely different place when he himself was having fun, pacing in those streets. Sometimes, shaken by longing, he would want to go back to those Ezbekeyyah taverns and refresh his memories. Thank God he had learned what he did not use to know about Yasin before talking to Mohammed Afit. Otherwise, devils would have laughed at his embarrassed situation.

"You should give way to the next generation" he said to himself. "They grew old. Australians had kept you from your way once. And now this Australian son of a mule does the same."

Crowding of a rooster and regularly repeating sound of dough molding coming from the kitchen interrupted the morning silence. Hanafi the maid was molding the dough, bent on the bread sink with her huge body. Her face looked fairly plump by the light coming over the lamp on the oven. Time had not changed her hair or her weight but the curves of her body were rougher now and grief had twined in her face. Amina was sitting on kitchen chair at her right, spreading bran on the bread-boards. They kept working silently until Hanafi the maid took her hands out of the bread sink and wiped her sweaty brow with the sleeve of her dress. Then, shaking her dough covered fist, shaped like a boxing glove she said: "A challenging but beautiful day for you ma'am. May God grant us more happy days."

Amina murmured without raising her head from work: "The dishes have to be superior."

Hanafi smiled. Pointing the woman with her jaws she said: "Thanks to your skillful hands." and put her hands back in the bread sink.

"I wish we felt satisfied by just distributing soup for the needy around Mosque Hussein." Said Amina.

Hanafi the maid objected: "There's enough food for everyone".

Amina was a little tense: "But this is a feast. It'll be quite crowded. Jamil al-Hamzawi's son Fuat has had his diploma too but noone even heard of it."

Hanafi answered sharply: "This is just an opportunity to be with the ones we love".

How could joy be free from anxieties and shadows? In former years, she used to count the years and discover that Kamal would be able to pass his general exams and get his diploma at the same time with his brother Fahmy who he would be graduating from the school of Law. This celebrations were not going to be held. The vow oath she made was not accepted. Nineteen, twenty, twenty-two, twenty-three, twenty-four... the very best years she was not allowed to witness the youth of her son. Instead, soil had embraced him. What they named grief was deeply heart-carving.

"Little lady will love the baqlawa ma'am. She'll remember those old days."

Yes, Aisha would be delighted. Her mother Amina, too. Her mother, who lives watching the nights following the days among hunger and satisfaction, sleep and sleeplessness as though nothing had changed.

You used to say that if he died you would not be able to survive. Leave those claims aside, she thought. You continued to live, swearing on his tomb. Just because you are

upside down, the world does not feel the same. He's already forgotten. Just for the cemetery visits, he is remembered. You used to fulfill both my heart and my eyes. Now they only remember you at holidays. What has happened to them? Everyone deals with their own problems, except for you of course, Hatija. You look like your mom, Hatija. Your mom had warned you to be strong. Aisha isn't like that. But wait. It would be wrong to look for the mistake in her. She mourned quite enough. Kamal cannot be blamed, too. Your hair turned gray Amina, you look like a ghost. That's what Hanafi says. You will never be young and healthy again. You're fifty. Despite, she is not twenty yet. Years that pass by pregnancy, craving, birth, breastfeeding, feeling love and hope. And after years, nothing! I wonder if my husband thinks such things sometimes... Leave him aside! Grief of men would be different than that of women's you used to say mom, may God rest you in heaven. His returning to old daily routines as though Fahmy didn't die or his memory faded away makes me crazy, mom. His scolding me whenever he sees me in blues is even worse. I am a mother, right but he is his father, isn't he? My mother used to say that I should not spare any place for such thoughts in my heart. If we start comparing others' hearts with mothers' hearts, the rest will all seem to be made of stone. He's a man and men's sorrow is not the same as women's. If they had gone with the sorrow, they would not be able to carry it. You should make him happy when he feels sad. My poor daughter, he is the one you can lean on to!

That tender voice had long been disappeared. Death had arrived at a time when hearts were already full with sorrow, they even could not mourn for her properly. Amina's common sense was proven when her husband camhoşgrüe home drunk and threw himself on the sofa, crying.

You wanted your husband to recover then, reminded Amina to herself, no matter even if he would never remember that his son died. Even you forget it sometimes, don't you? Even worse, you have the joy of living in you, you still sometimes enjoy life. World is such a place... they say! Repeating what they say, you start to believe. So, why are you angry at Yasin's going back to his old life? Easy now, Amina. Embrace faith, patience and tolerance. Surrender to your God and what he presented to you. You'll always be as Fahmy's mother and people will call you "Woman Fahmy". I will always be your mother Fahmy, and you'll be my son.

When Ahmad opened his eyes in the morning, dough molding sounds were still coming. He stretched and yawned noisily. The noises he made could also be protesting. He sat in bed, put his hands on his knees. Upper part of his night gown was wet with sweat. He shook his head, as if he wants to get rid of the heaviness in his head. Then, he slipped his legs down from the bed and leaned for a cold shower. Shower was the best way to feel better physically and mentally. He undressed. Under the shower, he remembered the invitation he took the other day and his heart started fluttering.

“Look back at your old lovers. Life cannot go on like this. I know you better than everyone.” had said, Ali Abd-al Rahim.

Should he have made a last effort? He had resisted for five years. He had repented. Or, was it the repentance of a fallen believer? Did he hide because he was afraid to explain? Was his intention genuine? He didn't remember. He didn't want to remember. A man at the age of fifty-five cannot be said young. What was the thing that confused his mind and made him upset? When he was invited to go back to those drinking parties, music parties and had agreed, he had felt the same way. For the sake of old lovers, would he accept this request the same way? Was there a time when grief brought a dead man to life?

Did God order us to ruin ourselves when our beloved ones depart?

During one year of mourning he had died of grief and self-denial. No alcohol, no music... No witty words coming out of his mouth. His hair turned gray. Yes, that was the year his hair started to turn gray. Because he didn't want to turn down his close friends' offers, he returned to drinking and music but this time his friends had given up entertainments as a sign of respect to his mourning... Or that's how he wants to consider things. And to drinking, he started again both because his three friends were very insisting and it was unbearable without. These three friends were not like the others.

But the others should not be blamed. They all shared your sorrow but in time they started to divide their times between your non-drinking meetings and their drinking parties. It was quite normal of course, but your three friends refused to allow themselves more right to live than you did to yourself. Slowly, you returned to your old routines. Except for women because you had started thinking adultery as a major sin. At first your friends were not very insisting. How much you resisted and suffered... Even the emissaries Zubayda had sent did not impress you. In great dignity and sadness, you also turned down Maryam's mother's offer. You endured such unique suffering. You were sure you would never go back to those places. How come women embrace you while earth embraced Fahmy, you kept asking yourself. Oh, how weak and wretched we are... we desperately are dependent on God's mercy.

“Let the ones who are sure that they won't die tomorrow suffer from mourning.” Who told this precious quotation? Either Ali Abd-al Rahim or Ibrahim al-Far. Mohammed Afit is not capable of finding such wise sayings. Rejecting my request, she gave his daughter to a stranger. Then, showing affection, he tried to get me back as friend. His rage never faded away but he didn't reflect it to me either. What a man! What a loyalty, what a compassion! Don't you remember how he cried with you at the cemetery? Despite this, “You have to do something or you'll run out of your mind... Come on, come to the floating house” he said. When he felt that I hesitated, he answered: “Let it be an innocent visit... Noone will undress you and throw you in a woman's arms.” God knows, I have suffered for a long time. By

Fahmy's death, some parts of me departed, too. My best hopes vanished. Would it be guilty that I seek for some alleviation and peace? My heart is still wounded, even though it smiles. How are the women now? Five years... how have five long years changed them?

When Kamal woke up, the first thing he noticed was Yasin's snoring. He couldn't help calling his brother but his purpose was just to annoy, not to wake him up. He kept on calling until finally Yasin opened his blood-red eyes and started yelling like hell while trying to move his huge body while the poor bed was crackling like crying.

There was no need to hurry because they were not allowed to use the bathroom before their father. It was no longer easy to wake up early and get the first turn for the bathroom. The decoration of the house had changed about five years ago and except the guest room and the living room organized as a hole, everything was moved upstairs. Idea of sharing the same floor with their father was not a pleasant one for Yasin and Kamal, but they had to except it unwillingly. Since the man wanted downstairs floor to be used only for their guests, household could not enter there.

Yasin closed his eyes again but he could not fall asleep. Not because he thought there was no need to go asleep but because the picture of Maryam came to his mind, triggering his feelings. A round face and two black velvet eyes on an ivory skin! And he left himself to the magic of this daydream, much more attracting than sleeping.

A couple of months ago, Maryam didn't mean anything for him. As if not aware of her existence... Then, one night he heard Hanafi the maid talking to his mother: "Have you heard the news ma'am? Maryam got divorced and returned to her mother's house." After that time he started thinking of Maryam and that English soldier he could not even remember his name, who was a friend of Fahmy and Kamal. Then he remembered he was attracted to Maryam at that period and without noticing what was going on, a signboard appeared on his head writing "Maryam... neighbor...next to our wall... pleasant memories behind... Happy!" What made him anxious was the fact that Maryam and Fahmy had had a relation. Then he felt terrible that he thought of Maryam that way and stopped hoping for her. He even became a penitent.

Later, he had seen the girl with her mother at Musqi and as their eyes met, she had smiled at him the way mentioning she knows him and this was no coincidence. He had felt an urge inside; at first because of her gaze but then due to the pleasant impression of that bolted eyes over her ivory skin and her body full of live. Maryam had reminded him of Zeyneb's youth. He had been excited but continued to walk thoughtfully. As had been walking down the stairs of Ahmad Abdo's coffee house which is under the ground, he had reminded of his brother; the way he spoke and other unique behaviors of him... He had felt sorry and all his urge had disappeared.

He had been carried by that heavy sorrow. He should have stopped this nonsense... but for what?

Whenever he asked himself this question, after an hour, a day or a week, the answer was always Fahmy. But, what sort of a relation had they lived? Once, his brother had wanted to engage her... but he hadn't. What was the reason behind? "Your father wouldn't agree". Was that all? It was the initial reason, but then? Then, that scandal with the Englishman had swept away the last pieces of love in Fahmy's heart. Pieces? Yes because he had probably long forgotten the girl. I mean, first he had forgotten the girl and then he refused her. Does it mean there hadn't been a relation between them? No, there hadn't. But what? How about your feelings as a brother? Do you have a doubt about your feelings to your brother? Of course, no. No, for a thousand times. So, what are you waiting for?

He was seeing her sometimes at the window and usually at terrace.

Why had she got divorced, he asked to himself. If she saw that his husband's personality had defects, then, she was lucky. However, if the defected one is Maryam, then, you are lucky!

"Come on wake up now or you'll fall asleep again" Kamal said. Yasin yawned while combing his hair with thick fingers. "You're lucky because you have a long holiday now."

"But I woke up before you" Kamal said.

"But you could have kept on sleeping if you had wanted..."

"As you see, I didn't want to."

Yasin laughed without a reason and asked: "What was the name of that old, English friend of yours?"

"Julian"

"Yes, Julian."

"What made you ask about him?"

"Nothing."

Did I say "nothing"? Sometimes we speak very foolishly. Wasn't he superior to Julian? Julian was temporary, he was permanent! A smile is hinted in Maryam's eyes for you. Couldn't she notice that you go upstairs to the terrace very often? Of course she did! Remember Julian... She's not the kind of women not to realize the meaning of such a behavior. She answered to your "hi", even that very first day and smiling... And she smiled for the second time, too. She smiles so beautifully... She warned you about the neighbor terraces at the third encounter, "I'll be back right after the sunset" you could say. Julian at the opposite of the street could not even approach near her.

“I really loved the English when I was younger but now I really hate them.” Said Kamal.

“Your hero Said Zaghlul set off to receive their blessings but...”

“God knows well, even I be the one left alone, I will always hate them”, shouted Kamal.

They gazed each other sadly. Then, they heard their father’s slippers. He was heading to the bedroom praying: “In the name of God... Oh, mighty God”. Yasin got out of the bed and headed to the bathroom, yawning.

Kamal turned to one side in bed at first, then lied on his back, put his hands under his head and started looking around with non-seeing eyes.

So, Ras al-Bar summer place will host you, he sighed silently. Scorching Cairo sun is not suitable for your angel-like skin. Let the sands enjoy your feet. Let the air and sun cheer up as they see you. You’ll enjoy this summer place you have been praising. Your happiness and longing is clear in your eyes. I am looking at them with gloomy, longing, worrying eyes. Where is this place that makes you happy, cheerful and enchanted? When will you return? When will your voice enchant my ears again? What sort of a place is a summer place? I wish I knew it. People living there are said to be free as air they cuddle with the tides and fall in love as many times as the sand grains on the shore. Many people there will see your face but here, I’ll burn up with your longing. The walls whine every time my heart beats. How come it would be possible to forget your shining eyes when saying “We’re leaving tomorrow. Ras al-Bar is such a lovely place!” How come it would be possible for me to forget the blues I feel out of your shining lips when announcing your happiness: one month of separation presented as a nice fragrant bouquet of poisonous flowers... how come I wouldn’t be jealous of the inanimate objects that make you happy whereas I can’t? They’ll receive your affection whereas I can’t. Haven’t you noticed how sorry I was when you were departing? Of course you haven’t. You haven’t realized anything. Not because we were together with friends... You just haven’t. Either nothing caught your attention or you looked upon on everyone like an exotic, strange creature flying above us. Your gaze was beyond our sight, like seeing things from a godlike world. There we stopped. Face to face... You, a dazzling torch of happiness and I, desperate ashes of the blues... While you enjoy the unrestricted freedom and beyond our understanding only bow to the regulations; I revolve around you irresistibly, my orbit... You, the sun; I, the earth. Have you found some freedom at the seashore that you cannot in the villas of Al-Abbasiya? Of course, not! Leave aside everything on earth, you mean all to me! Your feet leave fragrant prints at the garden of your villa and on the streets. You conquer all your friends’ hearts and leave memories, arouse hopes there. Your arms are open to anyone but you are out of reach. You are in us but distant. As if East has demanded you from West on the Night of Power, when all the prayers are accepted. What beauties will you offer people there, where the shore

is long, horizon is far and the seaside is filled with your admirers. What beauties... my hopes and despair.

Without you, Cairo is a melancholic, loneliness-beaming place consists of creatures satisfied by just living and their leftovers. Of course it has many places worth seeing but none of them address to feelings, none of them is exciting because they are all like the unopened antique pharaoh tombs. I can't find consolation anywhere in this city. Cairo does not entertain me; it cannot distract nor can it disdain. Sometimes I feel like I am choked; imprisoned or lost... or just wandering around aimlessly. How amazing! Had your love given me a hope that longing has ruined? Never... my faith, my destiny, my aspiration... as long as I stay under your wings, never! No matter how empty my promises are, there I feel fresh and safe. What good would it make for a blind to know that full moon shines at another place on earth, too? Nothing. Still, despite the pain I suffer, I want to live my life thoroughly and with intoxication. If you are in my heartbeat, the reason why is memories. Before meeting you, I had never known such a miracle. Today, tomorrow, a lifelong; at Al-Abbasiya, Ras al-Bar or at another far end of the world... your black eyes, frowning brows, elegant nose, your round face, your delicate neck and fragile body will never disappear from my sight. Your charm is unutterable and as dazzling as jasmines. Your image will stay with me, till I die. Since I love you with all my heart, I hope I would be able to pass all barriers until the end of my life and that image becomes my destiny. If this won't happen this way, neither living nor longing for an afterlife is exciting.

If you are not in love, you should not claim that you know the meaning of life. My love; standing, seeing, tasting, laughing and playing, being compassionate, serious or victorious are all temporary things for people whose hearts were filled with love at one gaze. Before I took my eyes off you, I had known that it was not temporary, it was permanent.... Like insemination, or an earthquake; momentary but determining. Oh my God! I'm not how I used to be. As the mystery of magic was infolded, I started to feel my heart coming out of my bones. My mind was functioning fast. The pleasure I felt was almost painful. My soul and all my existence were trembling with a hidden melody. The blood in my veins was crying for help but did not know whom to ask for. The blind were able to see, the disabled could walk, the dead resurrected. In the name of all the people I love, I beg you not to leave me... My God, sky is yours and the earth is hers.

I believe that my former life was but a preparation for this love gospel. The reason why I didn't die when I was a kid, why I didn't go to any other school but to Fuad I School and why my first friend there, was your brother Hussein... All these were the reasons why I was invited to the Shaddat residence. What a nice memory! My heart was trembling. When we heard that melodic sound that greeted us, we were chatting with Hussein, Ismail and Hassan. I turned back and looked in puzzlement. Who was this? How come a young lady would disturb a group of young men who weren't her family? But at that moment I decided not to question our traditions. This creature before me wasn't from our world, she couldn't have been. She behaved like she

knew all except me. Then, Hussein introduced us: “My friend Kamal... My sister Aida.” That night, I realized why I was alive and why my destiny had led me to Hussein’s place at Al-Abbasiya, Shaddat residence... When did this happen? Not the day but the date is forgotten, unfortunately. It was a Monday, holiday for the French school she was studying. By coincidence, due to the official holiday governmental schools were on holiday, too. I think it was the birthday of our Prophet. Whatever, birthday for me!

What’s the use of the date? Calendar has a magical feeling as if that day can be lived again but it’s not that easy. No matter whether you consider what day was it and imagine to live it again... the beginning of the second year at school; either October or November, during the North Egypt visit of Said Zaghlul and before he was sent to the exile for the second time. No matter how you enforce your memory to remember the daily issues and their witnesses, in the search of a lost happiness, you find yourself holding to a time that is getting lost to endlessness. If you had shaken hands when you are introduced, which is what you had almost done, she would have shaken hands with you and you would have touched her. Whereas you have always been dreaming ecstatically since then, suspicious of the physical existence’s reality. Thus, a dream opportunity has vanished and will never come back, including that very precious moment. Then, she started getting involved with those other two friends of yours and continued to chat with them in comfort, while you were bending down at the pergola, worrying there, according to the traditions of Hussein district. Finally you started asking yourself whether residences have their own traditions. Maybe this was a perfume-scented breath of which place of origin was Paris. Dear creature had been brought up there. After a while, you freed yourself in her melodic voice. Enjoying the tone in her voice, being intoxicated with her melody and breathing each word she utters. Poor kid! Maybe at that very moment you couldn’t realize that you were resurrecting; greeting your new world with frightened eyes and tears as a newborn.

Her melodic voice said in harmony: “We’re seeing *The Coquette* tonight.” Ismail smiled and asked: “Do you like the star Mounira al-Mahdeya?” After thinking for a while, she answered in a manner perfectly suits to a half-Parisian girl: “My mother likes”. Then, Hussein, Hassan, Ismail started to talk about the recently popular singers Mounira Al-Mahdi, Abd-al Latef al-Bana, Dervish Bey and Salih Bey.

Suddenly, I was taken by a surprise to hear her melodic tone: “What do you think Kamal? Don’t you like Mounira?”

Do you remember feeling like you were revealed a divine inspiration? I mean, the naturality... It wasn’t like a phrase but a magical tune, came to rest in your soul, singing silently to your ever-ready heart... without somebody else but you feeling that godlike happiness... How surprised you were! Like she was calling you from heaven, only you... You drank the whole unique flattering, grace and happiness.

Right after that, you would have cried for help: “Give me a blanket and enfold me, cover me with my cloak. Fly me!”

Meanwhile, you answered but how, I don’t remember. A few minutes later, you said good-bye and left. Your sincerity was mirrored by your gaze and added to the magic of your black eyes and charming beauty... not because of your flirtatious mood or with ulterior motives but with a repulsive still attractive pride due to self-confidence.

Her beauty has a fatal attraction. While I can’t understand its existence, I haven’t seen something like this, too. I wonder whether this would be the shadow of a greater magic hidden in her. Which of these two made me fall in love with her? This is a puzzle. Another puzzle is, my love to her... even though that moment is moving further each day through the past, her memory will always live in my heart due to its ties with place, time, victims and conversations. My intoxicated heart flies around until it sees that reality is this and wonders with suspicion if there’s life beyond it. Have you lived through the years where heart was empty and soul was deprived of that divine vision? Sometimes you feel such a violent happiness that you feel sorry for your meaningless past. In this emotional dilemma, your heart could not have a rest and you found salvation in spirituality such as nature, science, art... but mostly at religion. In the depths of your awakening heart, you felt the strong desire for divine pleasure. “Human being should either fall in love or die” That’s what your feelings told you. And you walked with glory, carrying your love, carrying the light of the secrets of your love, proud to know that they are beyond your life and beyond anything alive in your life. You connected to paradise by a bridge decorated with roses of happiness. However, whenever you felt that insufficiency in yourself, you desperately became a victim of your pessimistic thoughts. They imprisoned you to you essence, to your small world and to the level of well-being in the mortal world.

Oh God, how can a human being recreate himself? Love is so cruel. It shimmers on the surface of some other values but the things you like are in the trail it leaves. Virtue does not improve it while normal personality defects do not give harm to it. Such dilemmas look very nice on the pearly crown of love and leave people in awe. Don’t you think it should be humiliated because it edges out the traditions everybody follows? Of course, not. To the contrary, it would be humiliated if it followed those rules. Sometimes you ask yourself what you expect from her love. My answer is simple: I just want to love her. Is there a reason to ask why, when we feel we are full with life? There’s no bad intention. What connect the words “love” and “marriage” are the traditions. In my situation, the things that make marriage impossible are age difference and class distinction. Marriage itself takes love from skies to earth and reduces it to contracts and sweaty struggles.

Somebody asks why I behaved this way or says what I have gained by falling in love. Ready to answer: “A charming smile, an invaluable gift whenever she calls my name, the visits she makes rarely to the garden, an instant glance while getting on the schoolbus on a foggy morning or thinking about her, daydreaming with

contentment...” Then, your soul asks you while desperately missing her: “Is it totally impossible for the beloved to feel a slight attraction to the one who loves her?” Do not be carried away with fake hopes. Tell your soul that her remembering your name is enough when you meet the next time.

“Come on quick, to the bathroom. You’re late!”

Kamal looked at his brother, confused. Yasin was out of the bathroom, drying her hair. Kamal got out of bed. He looked thin and tall. He took a look at the mirror as if he wanted to analyze his large head, his salient forehead, his big and dominating nose that looks like carved out of granite. Then, he took the towel by the foot of the head and headed to the bathroom.

Ahmad Abd-al Jawat had finished worshipping and was praying loudly for her kids. He was asking from God to show the right path to follow both in that world and in the afterlife. Meanwhile, Amina had prepared the breakfast. Firstly, she called her husband with a kind voice and then her kids Yasin and Kamal, who share the same room.

Three men took their places around the floor table and the father started the breakfast with his first bite which he ate after mentioning the God’s name. Yasin and Kamal followed him. Meanwhile, mother was standing by the tray with the jugs. The two brothers were quite respectful and obeying to their father but they were not frightened as they used to be. Yasin owed this situation to his age. He was now 28, which means he was mature enough not to get insulted or hit by his father. Kamal was seventeen. What he protects him was not his age but his success at school. At least his small defects were being tolerated or forgiven. In the last five years, he got used to his father’s milder and humane behavior towards him. Now, they were even able to have small talks. Before, when their father asked a question there used to happen a tense silence in the room and they used to try to answer him as soon as possible, no matter whether they’d be trying to swallow something.

Yes, it was no longer extraordinary for Yasin to talk to his father. For example, he could have said: “Yesterday, I visited Ridwan’s grandfather at his house. He said hi to you and wanted me to pass you his best regards.”

Then, unlike it used to happen in the past, his father would not have thought these sentences as disrespectful and unnecessary, thus could have answered: “Thank you my son”.

Just like the same, Kamal would have kindly asked his dad: “Dad, when will the wardship of Ridwan be given to my brother?” This signified the dramatic transformation about the relation between Kamal and his father.

As a matter of fact, instead of shouting at him “Shut your mouth little bastard”, he had replied: “When he turns seven.”

Some time ago, Kamal was trying to remember the last time his father had insulted him. It was either two years before he fell in love or a year after. His falling in love was like a turning point in life for him. It was at the same time when he had realized that his weekly allowance didn't satisfy him while going out for innocent entertainments with Hussein, Shaddat, Hassan Salim and Ismail Latef. He had declared this to his mother and had asked her to request some increase from his father. Asking for such a thing was not as difficult as it used to be for their mom because after Fahmy had died, her husband was behaving differently to her, too. While the woman was explaining the situation to her husband, saying proudly that their son had the chance to become friends with good families' children, Ahmad Abd-al Jawad had called his son and shouted at him with anger: "Do you think I am waiting here for you and your friends' orders? To hell with your father and others' fathers too!"

Kamal had thought the case was closed and had left the room in disappointment. To his surprise, the next day at breakfast his father had asked him how his friends had been doing. When he had heard the name Hussein Abd-Al Hamed Shaddat he had shown his interest: "Is you friend from Al-Abbasiya?" he had asked.

He had affirmed his father in excitement.

Mr. Ahmad had asked then: "I used to know the grandfather of Shaddats. His father Abd-Al Hamid was sent to exile due to his obedience to Khedive Abbas, wasn't he?"

Kamal had nodded his head affirmingly. He had to control his feelings when his precious beloved's surname was pronounced. Right there, he had remembered what he knew about the years her family spent in Paris. His beloved had been brought up under the lights of that shining city. The young boy had felt a greater love and admiration to his father and had thought that his father's acquaintance with the beloved's grandfather-no matter if it had been in the past- could have been but a magical and inspiring tie connecting him to that glorious residence. After a short time, his mother had given him the good news that his allowance had been doubled. Since then, his father had never insulted him either because he hadn't done anything deserving or because his father had decided to give up.

Kamal was at the wooden framed bay with her mother. They watched Ahmad Abd-Al Jawad walking with dignity, greeting the hairdresser Hasanayn, bean-seller Hagi Derwish, milkman Al-Fuli, juice-seller Vayumi and nuts seller Abu Sari.

When he returned to his room, he found Yasin before the mirror. His brother was shaping up to himself with patience. He sat down to the coach between two beds and started watching his brother's full body, pink cheeks and hidden smile on his face. Kamal was feeling a genuine tie to Yasin as a brother but whenever he analyzed him—physically or intellectually, he could not help but felt like he was thinking of a domestic animal. Since he believed that the essence of life and soul was love, how come his brother would ever fall in love while he had filled his ears with the melody

of poem and enthusiasm of story? The answer to this question could be but an either silent or loud laughter. That was it ... there could not be a relation between love and that huge belly. How come this large, thick body would know anything about love? Where would you find love in this passionate and ironic looks? He could not stop underestimating him in spite of his love and sympathy. On the other hand, he sometimes used to envy and admire his brother, especially when he suffered from love.

Some time in the past, he used to think that Yasin was an intellectual mind but now he saw his brother very far from cultural things. When he was a child he thought that his brother had a magical talent to tell stories or read poetry. However, all Yasin knew was from the shallow readings he made before rushing to Ahmad Abdo's coffee house: Arabic poetry Al-Hamassa and some other stories. He was deprived of the radiance of longing to love and genuine knowledge. Yet, having realized this did never decrease his love to his brother.

Fahmy was not like that. He was an idol for Kamal; both romantic and intellectual... In time, however, his aspirations and yearnings expanded beyond his brother Fahmy's. He always had doubts about whether a girl like Maryam would be able to inspire the genuine love for Fahmy that could illuminate his soul. He was not content about his late brother's choice to study law at the university and thought that could not be compared to humanities, the department he was very eager to study.

Kamal would analyze everybody around with careful observations and criticize them, except for his father. To him, his father was beyond all kinds of criticism; like the unbeatable tough guy on the throne!

"You are like a groom today. We'll celebrate your success at school, won't we? If you were not so skinny, I would find nothing to criticize at you"

"I am happy for being skinny" said Kamal, smiling.

Yasin took a last glance at the mirror. He put his fez on and tilted it carefully to the right so that it would sit on his right eyebrow. After he burped: "Now you are a big donkey who passed your generals and received you diploma. Calm down and enjoy the food. This is your feast. I can't understand why you read twice as much during your holiday as you did at school. God knows I don't have a guilt such as being skinny or have a relation with such things." Then, despite having the ivory fly whisk in his hand, he walked out of the room and continued: "Don't forget to choose a good story for me. Something like Pardaillan or Michel Zevaco's Fausta. Okay? When you were a little kid you used to beg me to read you one part from novels. Now I am asking for stories from you."

Kamal was glad to be left by himself. While he was standing, he murmured: "How would I be able to put on weight when my heart is overflowing?"

He liked praying when he was alone. For him, worshipping was a holy struggle in which heart, mind and soul participated. Man would punish himself for a couple of wrong thoughts and misbehavior, but still, worshipping was a battle in which you should do your best to clear your conscience. After his worshipping had ended, all he prayed to God were about his beloved.

Ek 6. b Palace of Desire, Foreignizing Translation

1

After closing the front door, Ahmad Abd-Al Jawad passed the court garden with lazy steps, under the pale light of stars. His walking stick, bearing the burden of his tired body, made a rhythmic melody on the hard, earthy floor of the garden. His head was heavy. His stomach was burning on this hell-like July heat and he was yearning to wash his head, neck and face with cold water with the hope of refreshing—even if for a minute. He entered the door leading to the stairway smiling, with the idea of cold water. The faint light coming from above was flowing on the wall, revealing the motion of the hand which held it. He started climbing the stairs, one hand on the rail and the other on the stick. Taps of his stick made a familiar sound; a sound that had been identified with him for many years. Amina was waiting at the top of the stairs with the lamp in her hand. On reaching her, he was out of breath so waited for a while and then greeted his wife as usual: “Good evening”.

“Good evening, sir.” She replied and followed him to their bedroom.

He threw his body on the sofa as he entered the room. Left the stick, took off the fez, rested back his head and stretched his legs. As the front of his *cübbe* fell open, his long underwear which was tucked into his socks was revealed. His eyes closed, he wiped his forehead, cheeks and neck with a handkerchief.

After placing the lamp on the table, Amina started waiting for her husband stand up in order to help him put off his clothes. She was looking at him worriedly. She wished she had the courage to tell him not to stay out so late. His heart was no longer healthy enough to shrug off excesses but Amina did not know how to express her feelings.

After few minutes, he opened his eyes. Then, he detached his golden watch from his *kaftan*, took off his diamond ring and put them in the fez. As he stood up with Amina’s assistance to put his *cübbe* and *kaftan* off, his body looked tall and strong as ever even though his temples were dipped in silver. A sudden smile appeared on her face when he was putting his head through the collar of his white house dress. He remembered how Mr. Ali Abd al-Rahim had vomited at the party that evening and had tried to explain this weakness saying it was due to his upset stomach. They all had ridiculed him saying he could no longer tolerate alcohol and that not every man is entitled to drink all their lives and so forth... He remembered how Mr. Ali defended himself fiercely against these words laced with suspicion of his manhood. How amazing that some people attached importance to such things, they cared such

things... but if this is what he thinks, why had he praised himself that night, saying he could drink one whole cellar of wine in a tavern without getting drunk?

Mr. Ahmad sat down again, stretched his legs to his wife so that she could take his socks off. After this, she brought a basin and an ewer filled with water. Here, he washed his head, neck and mouth with the water Amina poured into the basin. Then he sat, his legs folded beneath him to enjoy the breeze between courtyard window and wooden bay windows.

“What an atrocious summer we’re having this year!”

Pulling a cushion under the sofa, Amina sat cross-legged by his feet: “May Allah have mercy on us. Everywhere is like hell, especially the kitchen. The only place with room to breathe is the rooftop, but not before sunset.”

She sat there as usual but time had changed her. She had grown thin, maybe as a result, her cheeks were not full as they used to be, making her face look longer... and the mole on her cheek had enlarged. Gray hair coming out of her headscarf made her look even older. Now, a contemplation peculiar to the mournful was added to the habitual resignation in her gaze. Her anguish over the alterations life brought her was considerable. In the beginning, she had welcomed suffering with faith; but now she thought she had to keep her good health in order to live the remains of life. Yes... for others she needed her to be healthy. On the other hand, it was no longer possible to put the things back as they used to be. She was older, as well... not old enough to justify such a transformation but she was older. Aging should have mattered.

For hundreds of evenings she had watched this street beyond the wooden grilled bay windows. The street hadn’t altered a bit, but alteration had never left her.

Meanwhile, the voice of the waiter at the coffee shop echoed in the room. She smiled and cast her husband a glance.

She loved this street dearly; it had kept her company through the nights without ever falling asleep. It was a friend of hers, ignorant of her loving heart behind the wooden cage of her balcony. Still, she could not get the street out of her mind; as though the voices such as this waiter talking all night, this hoarse voiced man commenting on current issues without getting tired, the man with the nervous voice who takes his chance with the seven of diamonds and the jack, or whooping-cough Haniya’s father who answers when asked saying “My Allah will eventually heal her” were live characters inhabiting her ears. Oh, this bay was but a part of the coffee shop. As the memories of the street passing in her mind, her eyes concentrated on her husband’s head resting on the sofa. She noticed that his cheeks were again red, as she was accustomed to see them lately, when he returned home. She was worried. Anxiously, she asked: “Are you all right, sir?”

He rose his head: “Praise Allah, I’m fine. But the weather is ferocious...” he murmured.

At summer time, best thing to drink was plain raisin liqueur. This was what everybody said all the time, but Ahmad couldn't stand this liqueur. What he enjoyed drinking was whisky, thus, he suffered from hangovers in summers... and this summer was suffocating. That night they had laughed really hard, laughed until the veins in his neck were sore. But for what? He could hardly remember. There seemed to be nothing to remember, nothing to tell. Still, the atmosphere of the party was buzzing with a warm, congenial electricity that would ignite at a touch. The moment Abraham al-Far confused the words, saying "Alexandria steamer set sail from Said to Paris", instead of "Said's steamer set sail from Alexandria to Paris" they all burst out laughing. This was a perfect example of the slip of tongue resulting from intoxication.

They were of course not late to join him: "He'll set sail he received for the invitation in response, while Londoning the negotiations until he recovers" or "He'll accept Ramsey MacDonald from the independence of the agreement". In fact, they had been talking about the expected negotiations but couldn't help themselves put some jokes where appropriate: "He'll return to Egypt laden with independence".

Despite having lots of friends, those three were but the real ones in his world: Mohammed Afit, Ali Abd-al Rahim and Ibrahim al-Far. He would not think of a world without them. Seeing their faces bright with happiness whenever they met was his greatest contentment. Meanwhile, his dreaming stare caught Amina's inquiring eyes. He said: "Tomorrow", as though he remembered a very important thing.

Beaming, she replied: "How could I ever forget?"

"It is said that this year's graduation marks are catastrophic," said Ahmad, without trying to hide his pride.

She was sharing her husband's feelings. "May Allah prevent that their struggles are in vain and grant us the life to see him graduate," she said, smiling.

"Did you visit Sugar Street today?" he asked.

"Yes," replied the woman "and invited everyone. All will be here except the girls' mother-in-law of the girls – she wanted us to excuse her because she felt exhausted. Her two sons will come to congratulate Kamal in her name."

Gesturing to his *cübbe* with his chin: "Today, Sheikh Mutawalli Abd-al Samat popped in the store to deliver the amulets he made for Aisha and Hatija's children. He said, 'Inshallah, I will be able to make amulets for the children of your grandchildren too.' Then shaking his head, he continued, 'Allah is capable of anything: Sheikh is like hardened steel even though he is in his eighties'".

"May Allah grant us health and strength."

He thought for a while, counting fingers and said: "If my father had lived, he would not have been older than the Sheikh."

"May Allah mercy those who have passed from this earth, all who died."

A silence grabbed the room until the effect of the word "died" disappeared. Then, "Zaynab has gotten engaged" said the man, as though he remembered something important.

Amina's eyes grew wide. She raised her head and asked: "Really?"

"Yes, Mohammed Afit told me tonight."

"To whom?"

"To a civil servant named Mohammed Hassan. They said he was the director of records at the Ministry of Education."

"It seems that she has improved in years." She replied despondently.

"Well, I wouldn't say that" he objected, "The man is in his thirties... Thirty-five, thirty-six, forty at most," and continued with a mocking tone: "She tried her chance with young men, men without a backbone and failed. Let her have a go at mature ones this time."

"Yasin would have made her a better husband, at least for their son" Amina said sorrowfully.

Ahmad was thinking along the same lines, but denied to admit his failure in this case. He himself had held this thought which now her wife mentioned; argued for it many times before Mohammed. However, he replied with annoyance: "Zaynab's father no longer trusts Yasin. In fact, Yasin is not a trustworthy man, he is right. I didn't insist because I knew that. I didn't want him to accept my offer, knowing that things will not go any better."

"These are youthful mistakes which could have been forgiven" Amina murmured.

Conveying the confession that his enterprise to mediate ended in failure, he said: "I didn't neglect to defend Yasin, of course, but Mohammed Afit was away from accordance. He said to me 'The only reason I don't accept your offers is the worry that our friendship will be spoiled'. He said he would never have refused me but our friendship was more valuable than my request. Thus, I didn't speak another word over the case."

Mohammed Afit had actually uttered these words but his aim was to make him give up his mind. Ahmad struggled a long way to recover their friendship which was ruined by the divorce of their children, considering how his friend was held in high esteem both by the society and in his own eyes. Knowing that Yasin would never be able to find a better wife, he unwillingly had to accept the calamity of divorce and

remarriage, especially after the things his friend told him explicitly about Yasin's private life. Mohammed Afit had told him: "Don't assume we're the same with Yasin. We're different in many respects." And he had also added: "To tell you the truth, the standard of living I wish for my daughter is beyond what I could provide for my wife."

"Does Yasin know what's going on?" Amina asked.

"He will learn tomorrow or the next day. Do you think he'll mind? He's the last person to be concerned about the pride and honor of marriage."

"What about Ridwan?" asked the woman, shaking her head sorrowfully.

Ahmad frowned: "He'll stay with her grandpa or, if Zaynab does not want to separate from her son, she'll take him with her. May Allah embarrass those who made the child go through this shame."

"Poor boy. His mom is at one side, his dad is at another... Do you think Zaynab can stand living away from her child?"

"Necessity brings its own rules" said he, not hiding that he disdained them, and asked: "How old does he have to be in order to see his dad, do you remember?"

Amina thought for a while and answered: "Aisha's daughter is a bit younger than Naima, Hadiya's son is a bit older than Abd-al Minim... so should be five by now. In two years' time, Yasin can request custody, right?"

Ahmad said while yawning: "We'll consider when the time comes." Then, continues: "He was married before. I mean, the man Zaynab is going to marry."

"Does he have children?"

"No. His first wife didn't bear any."

"Perhaps Mohammed Afit found this man suitable just because of this."

Ahmad retorted angrily: "Don't forget his rank in the society!"

Amina objected: "If it were just a matter of social status, no one could have competed with your son!"

Ahmad felt offended and silently cursed to Mohammed Afit who he dearly loved, then, he repeated the words his friend had told to comfort him: "Do not forget that he refused my request because he values our friendship very much."

Then, he started yawning again: "Take the lamp out."

The woman rose to carry out her husband's order. The man waited there for a short while, his eyes closed as though he was trying to pull up some strength, then stood up and headed to the bed. He lied down. He was much better now. What a pleasure it

was to lie down when feeling exhausted... Yes, he had a headache but it was quite usual, he would always have a headache. Anyway, let him praise Allah. Absolute peace was something belonged to the old days.

When we are all by ourselves, he thought, we always miss something that will never return. Just like a faint light coming from a door window, it reveals itself suddenly out from the past.

He should have thanked Allah, in any case. He had a life that others envied and he was going to enjoy it. Now, the best thing to consider was whether to accept his friends' invitation or not. Or, should he leave this tomorrow's concern to tomorrow?

Yasin was a concern not only for tomorrow but for today and for the past also. He was not a kid anymore, he was twenty-eight years old. Finding another wife will not be difficult for him. However, just it was written in the Qur'an: "Allah does not change people until they change themselves. When Allah bids a people to suffer, there is no turning back. For them, there's no guidance other than Allah." When was Allah's mediation going to unfold the earth glamorously? When that day arrived, he was going to cry out deep from his heart, "Shukran Allah!" but Mohammed Afit had told him that Yasin walked and memorized every corner of Ezbekeyyah, the entertainment district. Ezbekeyyah was a completely different place when he himself was having fun, pacing in those streets. Sometimes, driven by longing, he would want to return to those Ezbekeyyah taverns and refresh his memories. Praise Allah, he had learned what he did not know about Yasin before talking to Mohammed Afit. Otherwise, devils would have laughed at his embarrassment.

"You should give way to the generation next..." he said to himself. "They have grown. Australians had kept you from your way once. And now this Australian son of a mule does the same."

The morning silence was interrupted by the rooster's crowding and repeating sound of dough being kneaded in the kitchen. Hanafi the maid was working the dough, bent on the bread sink with her huge body. The light over the oven made her face look fairly plump. Neither her hair nor her fatness were affected by the years but her curves had gotten rougher and grief had twined in her complexion. On a kitchen chair at her right side, Amina was sitting, busy with spreading bran on the breadboards. They kept working silently until Hanafi the maid took her hands out of the bread sink and wiped her sweaty brow on the sleeve of her dress. Then, shaking her dough covered fist, shaped like a boxing glove she said: "A challenging but beautiful day for you ma'am. May Allah grant us more happy days."

Amina murmured without raising her head from work: "We've got to make sure that the food is delicious."

Hanafi the maid smiled. Pointing at the woman with her chin she said: "Thanks to your skillful hands" and put her hands back in the bread sink.

"I wish it would suffice that we passed out soup for the needy around Mosque al-Hussein." Said Amina.

Hanafi the maid objected: "There's enough food for everyone".

Amina replied somewhat nervously: "But this is going to be a banquet and there will be a lot of guests. Jamil al-Hamzawi's son Fuad has also had his diploma, without anyone seeing or hearing about it."

Hanafi answered her sharply: "This is just an opportunity for us to get together with the ones we love".

How could joy be free from anxieties and shadows? In former years, she used to count the years and discover that Kamal would be able to pass his general exams and get his diploma at the same time with his brother Fahmy who he would be graduating from the school of Law. These celebrations were not going to be held. The oath she swore was not to be. Nineteen, twenty, twenty-two, twenty-three, twenty-four... the very best years of the youth of her son which she was not allowed to witness. Instead, soil had embraced him. How heart-craving what they named grief was.

"The young lady will be delighted by the baklava ma'am. It'll remind her of the good old days."

Yes, Aisha would be delighted. So would her mother Amina, who lives through the succession of nights and days among hunger and satiation, sleep and wakefulness as though nothing had changed.

Leave aside your claims to be unable to live a single day if he died, she thought. You have continued to live, swearing on his tomb. When your heart is upside down, the same does not happen to all the world. The poor kid seems totally forgotten except for the cemetery visits. You fulfilled my soul and sight, son. Now, they just remember you on Eids. What's wrong with them? Everybody deals with their own affairs. Of course we should exclude you, Hatija. You're just like your mom. Your mom had prepared you strong for these days. However, Aisha isn't like that. Easy, it'll be wrong to nail the fault on her. She's mourned for quite a while. Kamal cannot be blamed, either. Your hair turned gray, you look like a ghost, Amina. That's what Hanafi the maid says. You've no chance to be young again. You are fifty years old. But he... He hadn't turned twenty yet. Years go by - pregnancy, craving, birth, breastfeeding... feeding love and hope... And afterwards, nothing? Does my husband ever find himself thinking such things? Leave him aside. Mom, you used to say that men's mourning is different than that of women's - May Allah make your place in Heaven. Seeing him returning to his everyday habits, as if Fahmy had never died or his memory faded away makes my heart bleed, Mom. What's worse, he calls me down whenever he sees me in grief. I am his mom, alright; but isn't he his dad? Mom, you used to say that I must not harbor these thoughts. If we start comparing others' hearts with mothers' hearts, we would all start thinking that the rest are made of stones. He's just a man and men's grief is not the same with women's. If they had succumbed to grief, its burden would be too much on their shoulders. Your duty is to cheer him up whenever he feels gloomy. My poor daughter, he is your support, your castle wall!

That tender voice had long since disappeared. Its loss had arrived at a time when their hearts were already filled with sorrow. They had not even been able to mourn her properly. Amina's common sense was proven when her husband came home drunk one night and threw himself on the sofa, crying loudly.

You had wanted your husband to recover then, reminded Amina to herself, no matter even if he would never remember again that his son died. You, even you forget it sometimes, don't you? Even worse, you have the will to live, you still sometimes enjoy life. This world is such a place... they say! Repeating and repeating after the things people say, you start believing them. If that is so, why did you become nervous when Yasin wanted to recover and return to his old life, why did you feel offended? Easy now, Amina. Surrender to your faith, patience and latitude. Surrender to your Allah and to what he bestowed you with. You'll always be Fahmy's mother and people will call you Umm Fahmy. I will always be your mother Fahmy, and you'll be my son.

When Ahmad al-Sayyid opened his eyes in the morning, the beating of the dough being worked in the kitchen were still continuing. He stretched and yawned in a prolonged way – the noises could be interpreted as protests or complaints. Then, he sat up in bed, leaning on hands that rested on his knees. Upper part of his night gown was damp with sweat. He began shaking his head to right and left as though he wanted to get rid of the drowsiness. Then, he slipped his legs down from the bed and headed to the bathroom for a cold shower. Shower was the only way to refresh his mind and body. He took his clothes off. As he sensed the water on his skin, he remembered the invitation he had received the day before. His heart pounded as a result of both this invitation and refreshing feeling of the water.

Ali Abd-al Rahim had said: “Take a look back at your old sweethearts. Life cannot go on like this. I know you better than anyone.”

Should he take this final chance? He had resisted for five long years. He had repented. Had his repentance been that of a false Muslim? Had it been hidden because he was afraid of making it public? Did he hide it because he was afraid to make it public? Was his intention genuine? He didn't remember. He didn't want to remember. At the age of fifty-five, a man cannot be considered young. What was there to confuse his mind and give him such uneasiness? That time, when he was invited to go back to those drinking parties and had accepted, or to musical nights as well, he had felt the same way. On behalf of his former sweethearts, was he going to accept this request the same way? Has there ever been a time when grief resurrected a dead man?

Is it God's order that we ruin ourselves when our beloved ones depart from this world?

During one year of mourning he was about to die of grief and self-denial. He had drunk no alcohol, hadn't listened to music... Not a single witty word had escaped from his mouth and his hair had turned gray. Yes, that year had been the first time his hair started to grow gray. Because he didn't want to turn down his close friends' offers, he returned to drinking and listening to music, but this time his friends had given up entertainment as a sign of respect for his mourning... Or that's how he wants to consider things. And drinking he started again both because his three friends were very insisting and it was unbearable without. These three friends were not like the others.

But the others should not be blamed. They all shared your sorrow but in time they started to divide their times between your sober soirees and their drinking parties. It is not necessarily wrong of course, but your three friends refused to allow themselves more right to live than you did to yourself. Night by night, you returned to your old habits except for women because you had started considering adultery as a major sin. At first your friends did not insist. How much you resisted and suffered... the emissaries Zubayda had sent did not impress you. In great dignity and decisiveness, you also regretfully turned down Maryam's mother's offer. You endured

unprecedented suffering. Certain you were more than anything else; you would never go back to those places again. You had kept asking yourself all time: how come women could embrace you while black soil embraced Fahmy. Oh, how weak and wretched we are... we desperately are dependent on the mercy of our Allah.

“Let the ones who are sure that they won’t die tomorrow suffer from mourning.” Who had quipped this gem of a phrase? Either Ali Abd-al Rahim or Ibrahim al-Far. Mohammed Afit is not capable of finding such wise sayings. Rejecting my request, she married his daughter off to a stranger. Then, displaying affection, he tried to get me back as friend. His rage never faded away but he didn’t let me see it clearly either. What a man! What a loyalty, what a compassion! How he cried with you at the cemetery, you’ll always remember. Despite this, he said: “You should do something my man, or you’ll go mad... Come on, come to the floating house”. When he felt that I hesitated, he answered: “Let it be an innocent visit... No one will undress you and throw you in a woman’s arms.” Allah knows well how I have suffered. By Fahmy’s passing away, a great part of me departed, too. My best hopes in life vanished. Could I be blamed now if I seek for some alleviation and peace? My heart is still wounded, even though it smiles. What are the women like now, I keep wondering. Five years... how have five long years changed them?

When Kamal woke up, the first thing he noticed was Yasin’s snoring. He couldn’t help but call his brother’s name loudly in order not to wake him up, yet just to annoy him. He kept on calling until Yasin finally opened his blood-red eyes and started yelling like hell while moving his huge body on the poor bed that was crackling, groaning with pain.

Hurry they did not need because they were not allowed to use the bathroom before their father. It was no longer easy to wake up early and get the first turn for the bathroom. The interior of the house had been renovated about five years ago and except the guest room and the adjoining room decorated as an antechamber, everything was moved upstairs. The idea of sharing the same floor with their father was not a pleasant one for Yasin and Kamal, but they had to accept it unwillingly. Since the man wanted to dedicate the ground floor to the guests only, it was off-limits to the family.

Yasin closed his eyes again but did not fall back asleep; not solely because he thought it would be futile but specifically because the flash of Maryam’s image awakened his mind. A face like the full moon and right there, two black velvet eyes on an ivory skin... and he left himself to the magic of this daydream, much more alluring than sleep.

A couple of months ago, Maryam meant nothing to him. As if not aware of her existence... Then, one night he heard Hanafi the maid talking to his mother: “Have you heard the news ma’am? Maryam got divorced and returned to her mother’s house.” After that time he started thinking of Maryam and that English soldier whose name he could not even remember, who was a friend of Fahmy and Kamal. Then he

remembered he was attracted to Maryam at that period and without noticing what was going on, a signboard appeared on his head writing “Maryam... neighbor...next to our wall... pleasant memories behind... Happy!” What made him anxious was the fact that Maryam and Fahmy had had a relation. Then he felt terrible that he thought of Maryam that way and stopped hoping for her. He had even repented.

After a while, he had run into the girl with her mother at Musqi. When they had encountered, she had looked into his eyes and had given him a reckoning smile which was no coincidence. He had felt an urge inside; at first because of her gaze but then due to the pleasant impression of those smoky eyes over her ivory skin and her body pulsing with youth and vitality. Maryam had reminded him of Zaynab at her prime. He had proceeded on his way with deliberate excitement, although after a few steps, as he had been walking down the stairs for Ahmad Abdoh’s subterranean coffee house, he had reminded of his brother; the way he spoke and other unique behaviors of him... He had felt sorry and all his urge had disappeared. Had he been overcome by a heavy sorrow? He would need to bring everything to a halt... but for what?

An hour later, after a day or a week, every time he asked this question to himself, he got the same answer: Fahmy. On the other hand, what was the relation between them? He had meant to become engaged to her... but why hadn’t he done it then? What was the reason behind it? “Your father wouldn’t agree”. Was that all? It was the initial reason, but then? Then, the faint trace of affection remaining in Fahmy’s heart had been erased by that scandal with the Englishman. Faint trace? Yes; because he had probably long forgotten the girl. I mean, first he had forgotten the girl and spurned her afterwards. Does it mean there hadn’t been a relation between them? Yes, it does...but...but what? How about your feelings as a brother? Is there any doubt concerning the sincerity of your feelings to your brother? Of course, not. No, for a thousand times. Is the girl worth it? Yes! So, what are you waiting for?

From time to time, he would catch a glimpse of her at the window and then on the roof... but usually on the roof.

Why had she gotten divorced, he asked himself. If she discovered some defects in her husband’s character, then, she was lucky. However, if the problems were a result of Maryam’s character, then, you are lucky!

“Come on, get up now or you’ll fall asleep again” Kamal said. Yasin yawned while running his thick fingers through his hair. “You’re fortunate for having that long school vacation now.”

“But I woke up before you” Kamal said.

“But you could have slept on if you had wanted to...”

“As you can see, I didn’t want to.”

Yasin laughed for no significant reason and asked: “What was the name of that old English friend of yours?”

“Julian”

“Yes, Julian.”

“What made you ask about him?”

“Nothing.”

Nothing? What ridiculous things we utter sometimes! Wasn't he superior to Julian? Julian was a transient but he was permanent! Maryam always had a hint of a smile in her eyes for you. Hasn't she noticed how frequently you go upstairs to the roof? Of course she has! Remember Julian... She's not the kind of woman who would ignore the significance of such a behavior. She responded to your greeting ... even that very first day and smiling... And she smiled for the second time, too. What a beautiful smile she's got... She warned you about the neighboring roofs at the third encounter, “I'll be back right after the sunset” you could say. Julian at the opposite of the street could not even approach her.

“I used to love the English when I was a little kid but now I really hate them.” said Kamal.

“Your hero Said Zaghlul set off to receive their blessings but...”

“I give the name of Allah that even if I be the one left alone, I will always hate them”, shouted Kamal.

They gazed each other sadly. Then, they heard their father's slippers. He was heading to the bedroom saying: “*Bismillahirrahmanirrahim*¹¹... Oh, mighty Allah”. Yasin got out of the bed and headed to the bathroom, yawning.

Kamal turned to one side in bed at first, then lied on his back, put his hands under his head and started looking around with eyes that saw nothing.

Well then, let the summer place Ras al-Bar be happy to host you, he sighed silently. Your angelic complexion is not made for the scorching Cairo sun. Let the sands savor your feet. Let the air and sun rejoice as they see you. You'll get the kick out of the summer place you have been praising. Your happiness and longing are obvious in your eyes. I look at them with gloomy, yearning, worrying eyes. This place that makes you so happy, cheerful and enchanted... where is it? When will you come back? When will your magical voice chant in my ears again? What is a summer place like? I wish I knew. People living there are said to be free as air they cuddle with the tides and fall in love as many times as the sand grains on the shore. A lot of

¹¹ This Islamic phrase is sometimes translated as "In the name of God, Most Gracious, Most Merciful". A good Muslim must start everything by saying this first. It is also named “Basmala”

people living there will be seeing your face but here, I'll burn up with your longing. The walls whimper every time my heart beats. How come it would be possible to forget your face shining with joy as you say: "We're leaving tomorrow! Ras al-Bar is such a lovely place..."? How can I forget my dejection when I received the news of separation from your sparkling lips: one month of separation presented in a nice fragrant bouquet of flowers... How come I wouldn't be jealous of the inanimate objects because they make you happy whereas I can't? They'll receive the tenderness I'll be deprived of. Didn't you notice my dejection when you were departing? Of course you didn't. You did not realize anything. Not because we were together with friends... You just didn't. Either nothing caught your attention or you were like an exotic, strange creature flying above us, observing our ordinary lives with eyes that roam through a divine realm beyond our vision. So, there we stopped face to face... You, a dazzling torch of happiness and I, desperate ashes of the blues... While you enjoy the unrestricted freedom and beyond our understanding only bow to the regulations; I revolve around you irresistibly, my orbit... You, the sun; I, the earth. Have you found some freedom at the seashore that you do not in the villas of Al-Abbasiya? Of course, not! Apart from anything on earth, you mean everything to me! Your feet leave fragrant prints at the garden of your villa and on the streets. You conquer all your friends' hearts and plant memories, arouse hopes there. Your arms are open to anyone but you are a young lady out of reach. You are in us but distant. As if East has demanded you from West on the Lailat al-Kadr¹², when all the prayers are accepted. What beauties will you offer people there, where the shore is long, horizon is distant and the seaside is filled with your admirers. What beauties... my hopes and despair.

Without you, Cairo is a melancholic, loneliness-beaming wasteland inhabited by creatures satisfied merely with living and their leftovers. Of course it has many places worth seeing but none of them speak to the emotions or stir the heart, none of them is exciting since they are all like the unopened ancient pharaoh tombs. I can't find consolation anywhere in this city. Cairo does not entertain me; it cannot distract nor can it disdain. Sometimes I feel like I am choked; imprisoned or lost... or just wandering around aimlessly. How amazing! Had your love given me a hope that longing has ruined? Never... my faith, my destiny, my aspirations... as long as I stay under your wings, never! No matter how empty my promises are, there I feel fresh and safe. What good would it make for a blind to know that full moon shines at another place on earth, too? Nothing. Still, despite the pain I suffer, I want to live my life thoroughly and with intoxication. If you are in my heartbeat, the reason why is memories. Before meeting you, I had never known such a miracle. Today, tomorrow, a lifelong; at Al-Abbasiya, Ras al-Bar or at another far end of the world... your black eyes, frowning brows, elegant nose, your face like a full moon, your delicate neck and fragile body will never disappear from my sight. Your enchantment defies description but is as dazzling as the fragrance of jasmines. Your image will never

¹² Also known as the Night of Destiny or Night of Power. It is the anniversary of the night Muslims believe the first verses of the Qur'an were revealed to the Islamic prophet Muhammad.

leave my eyes, till the day I die. Since I love you with all my heart, I hope I would be able to pass all barriers until the end of my life and that image will become my destiny. If my expectations are in vain, then tell me what delight there is to yearn for in life or afterlife?

Do not claim that you have grasped the meaning of life if you aren't in love. You, depths of heart... standing, seeing, tasting, laughing and playing, being serious, compassionate or victorious... these are all temporary things for someone whose heart is filled with love at one glance. Before I took my eyes off you, I had known that it was not temporary, it was permanent... Like insemination, or an earthquake; momentary but determining. Oh Allah! I'm not how I used to be. As the mystery of magic was infolded, I started to feel my heart coming out of my bones. My mind was functioning fast. The pleasure I felt was almost painful. My soul and all my existence were trembling with a hidden melody. The blood in my veins was crying for help but did not know whom to ask for. The blind were able to see, the disabled could walk, the dead resurrected. In the name of all the people I love, I beg you not to leave me... My Allah, sky is yours and the earth is hers.

I believe that my former life was but a preparation for this love gospel. The reason why I didn't die when I was a kid, why I didn't go to any other school but to Fuad I School and why my first friend there was your brother Hussein... All these happened because I was going to be invited to the residence of Shaddat family. What a nice memory! My heart was trembling. When we heard the melodic voice that greeted us, we were chatting with Hussein, Ismail and Hassan. I turned back and looked in puzzlement. Who was this? How come a young lady would interrupt the gathering of a group of young men who weren't from her family? But at that moment I decided not to question our traditions. This creature before me wasn't from our world, she couldn't have been. She behaved like she knew all except for me. Then, Hussein introduced us: "My friend Kamal... My sister Aida." That night, I realized why I was alive and why my destiny had led me to Hussein's place at Al-Abbasiya, Shaddat residence... When did this happen? Not the day but the date is forgotten, unfortunately. It was a Monday, a holiday in the French school she was going to. By coincidence, it was a national holiday and public schools were closed, too. I think it was the birthday of our Prophet, Muhammad. In any case, it was the birthday for me!

What's the importance of the date? Calendar has a magical feeling as if it can make us resurrect things or live them again but it's not that easy. You keep on trying to remember the date, repeating: the beginning of the second year at school; either October or November, during the North Egypt visit of Said Zaghlul and before he was sent to the exile for the second time. No matter how you force your memory to remember the mundane things and their witnesses, in the search of happiness lost, you find yourself holding on to a time that is getting lost to endlessness. If you had shaken hands when you were introduced, which is what you had almost done, she would have shaken hands with you and you would have known her touch. Whereas you have always been dreaming ecstatically since then, suspicious of the reality of

physical existence; for she seems to you like an ethereal being. Thus, a dream opportunity –including that very precious moment has vanished and will never come back. Then, she directed her attention to other two friends of yours and continued to chat with them freely, while you were bending down at the pergola, worrying there as a person fully imbued with the traditions of the Hussein district. Finally you started asking yourself whether residences have their own special traditions. Maybe this was a fragrant breath wafting all the way from Paris. The dear creature had been brought up there. After a while, you freed yourself in her melodic voice, savoring the intonations in that voice, becoming intoxicated with her music and soaking up every syllable that slipped out. Poor kid! Maybe at that very moment you couldn't realize that you were being resurrected; greeting your new world as does a newborn - with frightful eyes and tears.

Her melodic voice said in harmony: “We’re going tonight to see *La Coquette*¹³” Ismail smiled and asked: “Do you like the star Mounira al-Mahdeya?” After thinking for a while, she answered in a manner perfectly suits to a half-Parisian girl: “My mother does”. Then, Hussein, Hassan and Ismail started to talk about the recently popular singers Mounira al-Mahdiya, Abd-al Latef al-Bana, Sayyid Darwish and Saleh Abd al-Hay.

Out of the blue, I was baffled by hearing her singsong call: “What do you think Kamal? Don’t you like Mounira?”

Do you remember feeling like you were shown a revelation? I mean, the naturality... It wasn't like talking but like a magical chant, singing silently to your ever-ready heart... without somebody else but you feeling that godlike happiness... How astounded you were! Like she was calling you from heaven, speaking only your name... as if you imbibed unparalleled glory, bliss and grace. Immediately afterwards you would have wanted to echo the Prophet's words when he would feel a revelation coming and crying out for help: “Wrap me up! Cover me with my cūbbe! Fly me!”

Meanwhile you answered her, even though I still can't remember how. It was only a few minutes before you said good-bye and departed. Your sincerity was mirrored by your gaze and added to the magic of your black eyes and charming beauty... not because of your flirtatious mood or with ulterior motives but with an overbearing yet still attractive pride emanating from self-confidence.

Her beauty has a fatal attraction. While I can't comprehend its essence, I have never seen anything like it, either. I keep wondering whether this would be the shadow of a greater magic hidden in her. Which made me fall in love? This is a puzzle. And another puzzle is my love to her... even though that moment is moving further each day through the past; its memories are eternally planted in my heart due to its ties with place, time, victims and conversations. My intoxicated heart flies around until it

¹³ Film screened in 1935, starring the Egyptian female singer Mounira Al-Mahdeya.

is convinced that this is the truth, and becomes skeptical about a world beyond this. Have you lived through the years where heart was empty and soul was deprived of that divine vision? Sometimes you feel such a violent happiness that you grieve over the insignificance of your past. In this emotional dilemma, your heart could never find respite and you found salvation in spirituality such as nature, science, art... but mostly in religion. In the depths of your awakening heart, you felt the strong desire for divine pleasure. "Man should either fall in love or die" ...as though the conditions you were experiencing were telling you these and you walked with glory, bearing your love inside you and beaming with the secret of your love. You were proud to know that you had been rising over life and above anything alive in life. You were led to paradise through a bridge made of roses of happiness. However, when you were alone, you felt that insufficiency in yourself and desperately became a victim of your pessimistic thoughts. They imprisoned you to your tiny essence, to your small world and to the level of well-being in your mortal world.

Oh Allah, how can a man recreate himself? Love is so cruel. It shimmers on the surface of some other values but the things you like are in the trail it leaves. Virtue does not improve it while the usual defects in personality give no harm to it. Such dilemmas look very nice on the pearly crown of love and leave people in awe. Don't you think it should be belittled because it edges out the traditions everybody follows? Of course not. To the contrary, it would be humiliated if it followed those rules. Sometimes you ask yourself what you expect from her love. My answer is simple: I just want to love her. Is there a reason to ask why, when we feel we are full with life? There's no bad intention. What connect the words "love" and "marriage" are the traditions. In my situation, the things that make marriage impossible are age difference and class separation. Marriage itself takes love from the skies to the earth and reduces it to contracts and sweaty struggles.

Somebody asks why I acted this way or questions what I have gained by falling in love. Ready to answer: "A charming smile, an invaluable gift whenever she calls my name, the rare visits she makes to the garden, a momentary glance while getting on the school bus on a foggy morning or thinking about her, daydreaming with contentment..." Then, your soul asks you while desperately missing her: "Is it totally impossible for the beloved to feel a slight attraction to the one who loves her?" Do not be carried away with false hopes. Tell your soul that her remembering your name is enough when you meet the next time.

"Come on quick, to the bathroom. You're late!"

Kamal looked at his brother, confused. Yasin was out of the bathroom, drying her hair. Kamal got out of bed. He looked thin and tall. He took a look at the mirror as if he wanted to study his large head, his salient forehead, his big and dominating nose that looks like carved out of granite. Then, he took the towel by the foot of the bed and headed to the bathroom.

Ahmad Abd-al Jawad had finished the *salah*¹⁴ and was praying loudly for his kids. He was pleading with Allah to show them the right path to follow both in that world and in the afterlife. Meanwhile, Amina had prepared the breakfast. Firstly, she called her husband with a kind voice and then her kids Yasin and Kamal, who share the same room.

The three men took their places around the floor table and the father started the breakfast with his first bite which he ate after saying “*Bismillahirrahmanirrahim*”. Yasin and Kamal followed him. Meanwhile, mother was standing still by the tray with the jugs. The two brothers were quite respectful and obedient to their father but they were not afraid of him as they used to be. Yasin owed this situation to his age. He was now 28, which means he was mature enough not to get insulted or hit by his father. Kamal was seventeen. What protected him was not his age but his success in school. At least his small defects were being tolerated or forgiven. In the last five years, he had gotten used to his father’s milder and humane behavior towards him. Now, they were even able to have small talk. Before, when their father asked a question, there used to be a tense silence in the room and they would try to answer him as soon as possible, no matter whether they’d be trying to swallow something.

Yes, it was no longer extraordinary for Yasin to talk to his father. For example, he could have said: “Yesterday, I visited Ridwan’s grandfather at his house. He sent you his felicitations and wanted me to pass you his best regards.”

Then, unlike it used to happen in the past, his father would not have thought these sentences as disrespectful and unnecessary, thus could have answered: “Thank you my son”.

Just like the same, Kamal would have kindly asked him: “Father, when will the wardship of Ridwan be given to my brother?” This signified the dramatic transformation of the relation between Kamal and his father.

As a matter of fact, instead of shouting at him “Shut your mouth little bastard”, he had replied: “When he turns seven.”

Some time ago, Kamal was trying to remember the last time his father had insulted him. It was either two years before he fell in love or a year after. His falling in love was like a turning point in life for him. It was at the same time when he had realized that his weekly allowance wasn’t enough for him while going out for innocent entertainments with Hussein, Shaddat, Hassan Salim and Ismail Latef. He had declared this to his mother and had asked her to request some increase from his father. Asking for such a thing was not as difficult as it used to be for their mom because after Fahmy had died, her husband was behaving differently to her, too. While the woman was explaining the situation to her husband, saying proudly that their son had the chance to become friends with the children of good families,

¹⁴ The practice of formal worship in Islam, which must be repeated 5 times a day.

Ahmad Abd-al Jawad had called his son and shouted at him with anger: “Do you think I am waiting here for you and your friends’ orders? To hell with your father and others’ fathers too!”

Kamal had thought the case was closed and had left the room in disappointment. To his surprise, the next day at breakfast his father had asked him how his friends had been doing. When he had heard the name Hussein Abd-Al Hamed Shaddat he had shown his interest: “Is your friend from Al-Abbasiya?” he had asked.

He had affirmed his father in excitement.

Mr. Ahmad had asked then: “I used to know the grandfather of Shaddats. His father Abd-Al Hamed was sent to exile due to his loyalty to Khedive Abbas, wasn’t he?”

Kamal had nodded. He had to control his feelings when his precious beloved’s surname was pronounced. Right there, he had remembered what he knew about the years her family spent in Paris. His beloved had been brought up under the lights of that shining city. The young boy had felt a greater love and admiration to his father and had thought that his father’s acquaintance with the beloved’s grandfather –no matter if it had been in the past- could have been but a magical and inspiring tie connecting him to that glorious residence. After a short time, his mother had given him the good news that his allowance had been doubled. Since then, his father had never insulted him either because he hadn’t done anything deserving or because his father had decided to give up.

Kamal was at the wooden framed bay with her mother. They watched Ahmad Abd-Al Jawad walking with dignity, greeting the hairdresser Hasanayn, bean-seller Hagi Derwish, milkman Al-Fuly, juice-seller Vayumi and nuts seller Abu Sari.

When he returned to his room, he found Yasin before the mirror. His brother was shaping himself up patiently. He sat down on the sofa between the two beds and started watching his brother’s full body, pink cheeks and hidden smile on his face. Kamal was feeling a genuine tie to Yasin as a brother but whenever he studied him, physically or intellectually, he could not help but feel like he was thinking of a domesticated animal. Since he believed that the essence of life and soul was love, how come could his brother fall in love while he had filled his ears with the melody of poem and enthusiasm of story? The answer to this question could be but an either silent or loud laughter. That was it ... there could not be a relation between love and that huge belly. How could this large, thick body know anything about love? Where would you find love in this passionate and sarcastic expression? He could not stop disdaining him in spite of his love and sympathy. On the other hand, he sometimes would envy and admire his brother, especially when he suffered from love.

Some time in the past, he used to think that Yasin was an intellectual mind but now he saw that his brother was distant from anything cultural. When he was a child he thought that his brother had a magical talent to tell stories or read poetry. However,

all Yasin knew was from the shallow readings he made before rushing to Ahmad Abdo's coffee house: Arabic poetry Al-Hamassa and some other stories. He was deprived of the radiance of longing to love and genuine knowledge. Yet, having had realized this, he could never love his brother less.

Fahmy was not like that. He was an idol for Kamal; both romantic and intellectual... In time, however, his aspirations and yearnings expanded beyond his brother Fahmy's. He always had doubts about whether a girl like Maryam would be able to inspire the genuine love for Fahmy that could illuminate his soul. He was not content about his late brother's choice to study law at the university and thought that could not be compared to humanities, the department he was very eager to study.

Kamal would analyze everybody around with careful observations and criticize them, except his father. To him, his father was beyond all kinds of criticism; like the impregnable monarch on the throne!

"You are like a groom today. We'll celebrate your success at school, won't we? If you were not so skinny, I would find nothing to criticize in you"

"I am happy for being skinny" said Kamal, smiling.

Yasin took a last glance at the mirror. He put his fez on and tilted it carefully to the right so that it would sit on his right eyebrow. After he burped: "Now you are a big donkey who passed your generals and received your diploma. Calm down and enjoy the food. This is your feast. I can't understand why you read twice as much during your holiday as you did at school. God knows I'm not guilty of being skinny, or even being close to it." Then he walked out of the room with his ivory fly whisk in his hand and continued: "Don't forget to choose a good story for me. Something like Pardaillan or Michel Zevaco's Fausta. Okay? When you were a kid, you used to beg me to read you a chapter from a novel. Now I am asking for stories from you."

Kamal was glad to be left by himself. While he was standing, he murmured: "How would I be able to put on weight when my heart is overflowing?"

He liked praying when he was alone. For him, worshipping was a holy struggle in which heart, mind and soul participated. Man would punish himself for a couple of wrong thoughts and misbehavior, but still, worshipping was a battle in which you should do your best to clear your conscience. After his worshipping had ended, all he prayed to God were about his beloved.

Ek-7, Şevk Sarayı, Kaynak Metin

1

Ahmet Abdülcevat Sokak kapısını kapatıp yıldızların solgun ışığı altında uyuşuk adımlarla avluyu geçti. Yorgun bedeniyle abandığı bastonu avlunun sert, tozlu toprağında ahenkli bir ses çıkıyordu. Başında bir ağırlık vardı. Temmuz sıcaklığında midesi ateş gibi yanıyor; bu cehennemi ortamda bir an olsun ferahlayabilmek için yüzünü, kafasını, boynunu soğuk suyla yıkamaya can atıyordu. Aklına soğuk su gelince sevinip gülümseyerek merdiven sahanlığına açılan kapıdan içeri girdi. Yukarıdan gelen solgun ışık, lambayı tutan elin hareketine uyararak duvar boyunca akıyordu adeta. Bir elinde baston, tırazana tutuna tutuna merdivenlerden çıkmaya başladı. Bastonunun yere vurdukça çıkardığı sesin o çok özel ritmi, nicedir adamın özelliklerinden biri haline gelmişti. Emine, elinde lamba, merdivenin tepesindeydi. Yanına vardığında nefes nefese kalmıştı adam. Önce durup soluklandı, sonra da her zamanki gibi "İyi akşamlar" dedi kansına.

"İyi akşamlar, efendim" dedi Emine ve elinde lamba olduğu halde, kocası önde kendisi arkada yatak odasına doğru yürüdü.

Odaya girer girmez kendini kanepeye attı adam. Bastonunu bıraktı, fesini çıkardı, başını arkaya atıp bacaklarını uzattı. Cübbesinin önü açılmış, yeleşinin altından çoraplarına sıkıştırdığı uzun donu yukarı sıyrılmıştı. Gözlerini kapatıp mendiliyle alnını, yanaklarını, boynunu sildi.

Emine, lambayı masanın üstüne koyup adamın soyunmasına yardım etmek üzere ayağa kalkmasını beklemeye başladı. Kaygılı bir ifadeyle bakıyordu kocasına. Keşke, ona, geç saatlere kadar dışarıda kalmaması gerektiğini söyleyecek cesareti bulabilseydi. Sağlığı artık aşırılığa el vermiyordu ama Emine de kaygılandığını ifade etmekten acizdi.

Kısa süre sonra gözlerini açtı adam. Yeleğine ilişirmiş olduğu altın saatini ve parmağındaki elmas yüzüğü çıkartıp fesin içine attı. Cübbesini ve yeleşini üstünden çıkarmak üzere karısının da yardımıyla ayağa kalktığı anda, her zamanki gibi güçlü kuvvetli görünüyordu ama şakaklarına ak düşmüştü. Beyaz ev entarisini başından geçirirken, birden gülümsedi. O gece, âlemde, Ali Abdülrahim Bey'in nasıl kustuğu: bu zaafiyeti nasıl da mide bozukluğuyla izah etmeye çalıştığı gelmişti aklına. Artık alkolü kaldıramadığını, sadece bazı özel erkeklerin ömür boyu içki içebileceğini söyleyerek hep birlikte alaya almışlardı onu. Ali Bey, erkekliğinden kuşku duyulduğunu ima eden bu sözlere öfkelenip, nasıl da hararetle savunmuştu kendini. Bazı insanların böylesi şeyleri önemsemeleri, ciddiye almaları ne tuhaftı. .. İyi de. o zaman neden kendisi bir meyhane dolusu şarabı sarhoş olmaksızın içebileceğini söyleyerek övünmüştü o keyifli şamata ortamı içinde?

Ahmet Bey tekrar oturdu ve çoraplarını çıkarmak için yere, ayaklarının dibine çöken karısına ayaklarını uzattı. Bu görevi yerine getirdikten sonra, gidip bir leğen ile su

dolu ibrik getirdi kadın. Karısının döktüğü suyla başını, boynunu yıkadı, ağzını çalkaladı; sonra da avluya bakan pencere ile tahta kafesli cumba arasındaki tatlı esintinin keyfini çıkarmak "üzere ayaklarını altına alıp oturdu.

"Ne berbat bir yaz geçiriyoruz bu yıl!"

"Allah yardımcımız olsun" dedi Emine, yatağın altından çekip çıkardığı minderi adamın ayaklarının dibine yerleştirip üstüne bağdaş kurarken. Sonra bir iç çekip ekledi: "Ortalık cehennem gibi, hele de mutfak! Yazın nefes alacak tek yer evin damı, o da güneş battıktan sonra."

Kadın her zamanki yerinde, her zamanki gibi oturmaktaydı ama yıllar onu da değiştirmişti. zayıflamış, belki de yanakları çöktüğü için yüzü uzamış, yanağındaki ben biraz daha büyümüşü, Başörtüsünden fişkırarak bukleleri beyazlanmaya başlamıştı ve bu, onu olduğundan daha yaşlı gösteriyordu. Bakışlarından yansıyan mutlak teslimiyete, şimdi yaşlı bir dalgınlık da eklenmişti. Hayatında vuku bulan değişikliklerin verdiği acı ve ıstırap büyüktü. Acı çekmeyi başlangıçta tevekkülle karşılamış; ama zamanla, ayakta kalmak için sağlıklı olması gerektiğini düşünür olmuştu. Evet, başkaları için yaşaması ve sağlıklı olması gerekiyordu. Ne ki, her şeyin eskisi gibi olması mümkün müydü? Hem daha yaşlıydı artık ... böylesi bir değişimi haklı çıkaracak kadar olmasa da. Daha yaşlıydı! Farkı yaratan yaş olmalıydı.

Geceler boyu caddeyi seyretmişti cumbanın tahta kafesinin ardından. Cadde hiç değişmemişti. Değişiklik kendisindeydi.

Derken, kahvehanedeki garsonun sesi yankılandı odada. Emine gülümseyerek göz ucuyla kocasına baktı.

Hiç uyumadan bütün gece kendisine eşlik eden bu caddeyi çok severdi. Bir dosttu bu cadde ama kendisini kafesin ardından seven kalbini bilmiyor, tanımıyordu. Oysa caddenin özellikleri aklından hiç çıkmıyor; gece sakinleri, mesela, sürekli konuşan bu garson, bitmek tükenmek bilmeyen bir biçimde gündelik olaylardan söz eden bu boğuk sesli adam, şansını karo yedilisi ve tahta arayan gergin sesli bey, boğmaca olan Haniye'nin, sorulduğunda, "Rabbim şifa verecek" diye cevap veren babası sanki kulaklarında ikamet ediyordu! Ah, sanki kahvehanenin özel bir bölümüydü bu cumba. Caddenin görüntüleri gözlerinin önünden geçse dursun, bakışları kocasının kanepenin arkasına yaslanmış olan başındaydı. Adamın yanakları yine al aldı. Son zamanlarda eve her dönüşünde böyleydi. Meraklanıyordu kadın. Endişeli bir sesle sordu: "İyi misiniz efendim?"

Adam başını kaldırıp. "Şükürler olsun! Ama hava berbat" diye mırıldandı.

Yazın içilebilecek en iyi şey duru üzüm suyu likörüydü.

Hep böyle denirdi ama bu likörden haz etmezdi Ahmet. Onun tercihi illa da viskiydi. Dolayısıyla, yazları hep akşamdan kalmışlığın sıkıntısını çekerdi. .. ve bu, berbat,

boğucu bir yazdı. O akşam gerçekten çok gülmüş, gülmekten boynundaki damarlar acımişti. Sahi neye gülmüşlerdi? Hatırlamıyordu bile. Anılacak, hatırlanacak hiçbir şey yok gibiydi. Buna rağmen, eğlence ortamı sanki bir dokunuşta parlayacak kadar sıcak, duygudaş bir elektrikle yüklüydü. İbrahim el Far, kelimeleri altüst ederek, "Said'ın buharlısı bugün İskenderiye'den Paris'e yelken açtı" diyeceğine, "İskenderiye buharlısı Said'ten Paris'e yelken açtı" deyince bir kakhaha kopmuştu. Sarhoşluğun yol açtığı mükemmel bir dil sürçmesi örneğiydi bu.

Ona, "Davet için yelken açıp icabet etmek üzere aldığı Londra'dan sağlığına yeniden kavuşuncaya kadar görüşmelere devam edecek" ya da "Ramsey MacDonald'ı kabul edecek bağımsızlığından anlaşmanın" diyerek cevap vermekte gecikmemişlerdi tabii. Aslında, beklenen müzakerelerle ilgili olarak konuşmaktaydılar ama yeri geldikçe sohbeti uygun esprilerle süslemeden edemiyorlardı: "Mısır'ı bağımsızlığa taşıyarak geri dönecek."

Çok geniş bir dost çevresine sahip olduğu halde, aslında bu dünyada üç gerçek dostu vardı: Muhammed Afit, Ali Abdülrahim ve İbrahim el Far. Onlarsız bir dünya düşünemiyordu. Karşılaşınca yüzlerinin sevinçle parladığını görmek, onu her şeyden daha çok mutlu ediyordu. Derken, hülyalı gözleri Emine'nin soran bakışlarıyla karşılaştı. Kadına çok önemli bir şey hatırlatıyormuşçasına, "Yarın" dedi. .

Kadının yüzü aydınlandı: "Nasıl unutabilirim."

"Bu yılki mezuniyet sınavlarının sonuçlarının bir felaket olduğunu söylüyorlar" dedi Ahmet, gururlandığını saklama ihtiyacı hissetmeden.

Kadın, kocasının duygularını paylaşmaktaydı. Gülümseyerek "Allah, gayretlerini boşa çıkarmasın ve bize de mezun olduğunu göreceğ kadar ömür versin" dedi.

"Bugün Şeker Sokağı'na gittin mi?" diye sordu adam. "Evet" diye cevap verdi kadın, "ve herkesi davet ettim, hepsi gelecek ama kızların kayınvalidesi çok yorgun olduğunu söyleyerek mazeret bildirdi. Kemal'i, onun namına, iki oğlu tebrike gelecekmiş."

Ahmet çenesiyle cübbesini işaret ederek, "Bugün, Şeyh Mutavalli Abdülsamet dükkâna uğrayıp Ayşe ile Hatice'nin çocukları için hazırladığı muskaları getirdi. 'İnşallah torunlarının çocukları için de muska hazırlarım' dedi bana" dedi. Sonra, başını sallayarak gülümseyip sürdürdü: "Allah her şeye kadirdir. Seksenlerinde olduğu halde Şeyh Mutavalli demir gibi maşallah."

"Allah sağlık versin, güç versin."

Adam, parmak sayarak bir süre düşündükten sonra, "Babam yaşasaydı, nur içinde yatsın, şeyhten daha yaşlı olmayacaktı" dedi.

"Bu dünyadan göçen herkese, tüm ölümlere Allah rahmet eylesin."

"Ölü" sözcüğünün üzerlerindeki etkisi geçene kadar suskun kaldılar. Derken, "Zeynep nişanlanmış" dedi adam, önemli bir şeyi yeni hatırlamışçasına.

Emine'nin gözleri büyüdü. Başını kaldırıp, "Sahi mi?" diye sordu. .

"Evet. Muhammed Afıt söyledi bu gece."

"Kiminle?"

"Muhammed Hasan adlı bir memurla. Eğitim Bakanlığı'nda sicil dairesinin başındaymış."

"Desene, yıllar içinde epey yol almış" dedi kadın. Sesinde umutsuzluk vardı.

"Pek de öyle değil" diye itiraz etti Ahmet. "Adam otuzlarında ... otuz beş, otuz altı, en çok kırk" dedi ve alaycı bir sesle sürdürdü: "Genç adamlarla şansını denedi ama başaramadı, yani omurgasız genç adamlarla. Bir de olgun bir erkekle denesin bakalım."

"Yasin, hiç olmazsa çocuğu hatırına, daha iyi bir eş olurdu" dedi Emine üzüntülü bir sesle.

Ahmet karısıyla aynı düşüncede idi ama bu konudaki başarısızlığını itiraf etmek istemiyordu. Kansıının dile getirdiği bu görüşü, Muhammed Afıt nezdinde pek çok kez kendisi de savunmuştu. Ne ki, "Zeynep'in babası, artık Yasin'e güvenmiyor. Aslında haklı çünkü Yasin güvenilir bir adam değil. Zaten, bunu bildiğim için ısrar etmedim. İyi sonuçlanmayacak bir şeyi kabul ettirmek suretiyle dostluğunu istismar etmek istemedim" diye cevap verdi, sıkıntılı bir sesle.

Emine, "Gençlik hataları bunlar... Bağışlayabilirdi" diye mırıldandı.

Adam arayı bulmak için yaptığı girişimlerin başarısızlıkla sonuçlandığını kısmen ikrar ederek, "Yasin'i savunmayı ihmal etmedim tabii ama Muhammed Afıt anlayış göstermekten uzaktı. İsteğini reddetmemin başlıca nedeni, kabul edecek olursam aramızdaki dostluğun bozulacak olmasından duyduğum endişedir" dedi bana. 'Senin hiçbir talebini reddetmek istemem ama dostluğumuz, benim için bu talebi kabul etmekten daha önemli' dedi. Dolayısıyla, ben de bir daha ağzımı açmadım" dedi.

Muhammed Afıt bütün bunları söylemişti söylemesine ama sadece Ahmet'i ısrarından vazgeçirmek için. Ahmet, dostunun gerek kendi nezdindeki, gerekse toplum içindeki itibarını ve sahip olduğu yüksek mevkii dikkate alarak çocuklarının boşanmasıyla zedelene ilişkii onarmak için büyük gayret sarf etmişti. Bunu, başka hiçbir neden ol-masa bile, dostu Yasin'in özel yaşamına dair -o da kısmen bildiklerini açık açık söylediği için yapmış; ama Yasin Zeynep'ten daha iyi bir eş bulma umudu olmasa da, boşanmak ve yeniden evlenmek gibi zor ve belalı bir durumu kabullenmek zorunda kalmıştı. Muhammed Mit, "Bizimle Yasin'i bir tutma" demiş ve, "Bizler, birden çok nedenle farklıyız. Doğrusunu istersen, kızım Zeynep için

tasavvur ettiğim yaşam standardı, karım için uygun ve yeterli bulduğumun çok üstünde" diye eklemişti.

"Yasin'in olanlardan haberi var mı?" diye sordu Emine. "Yarın ya da öbür gün öğrenir nasıl olsa. Umurunda mı?"

Evliliğin onurunu, namusunu düşünecek son insan Yasin."

"Ya Rıdvan?" diye sordu kadın, üzüntüyle başını sallayarak.

Ahmet kaşlarını çattı: "Ya büyükbabasıyla kalacak ya da Zeynep çocuğundan ayrılmak istemiyorsa, onunla birlikte gidecek. Çocuğa bu utancı layık görenleri sen utandır Allahım."

"Zavallı çocuk. Babası bir yerde, annesi bir yerde... Sence oğlundan ayrı kalmaya dayanabilir mi Zeynep?"

Adam, "Zorunluluk kendi kurallarını koyar" dedi hor gördüğünü saklamadan ve sordu: "Kaç yaşına gelince babasıyla birlikte olabiliyordu... hatırlıyor musun?"

Emine bir an düşündü ve "Ayşe'nin kızı Naime'den biraz daha küçük, Hadiye'nin oğlu Abdülminim'den biraz daha büyük. .. yani beş yaşında olmalı şimdi. İki yıl sonra vesayet talep edebilir Yasin. Öyle değil mi, efendim?"

Ahmet esneyip, "Zamanı gelince düşünürüz" dedi. "Adam daha önce evlenmiş, yani Zeynep'in evleneceği adam."

"Çocuğu var mıymış?"

"Hayır. İlk karısından çocuğu olmamış."

"Muhammed Afit Bey belki de adamı bu yüzden uygun buldu."

Ahmet terslendi. "Mevki sahibi olduğunu da unutma" dedi.

Emine karşı çıktı: "Bu bir mevki meselesi olsaydı, senin oğlunla kimse boy ölçüşmezdi."

Ahmet içerledi ve çok sevdiği halde. Muhammed Afife içinden küfredip, "Unutma ki, dostluğumuz bozulmasın diye kabul etmedi istediğimi" dedi, arkadaşının onu teselli eden sözlerini tekrarlayarak.

Derken, yeniden esnemeye başladı. "Lambayı götür" diye mırıldandı.

Kadın kocasının emrini yerine getirmek üzere yerinden kalktı. Adam davranmadan önce güç topluyormuşçasına bir an için gözlerini yumdu ve sonra kalıp yatağa yöneldi. Uzandı. Kendini iyi hissediyordu artık. Yorgunken yatağa uzanmak ne güzeldi. Evet, başı zonkluyordu ama başı zaten hep ağrırdı. Şükretmeliydi. Katıksız huzur zaten geçmişte kalmıştı.

Yalnızken, diye düşündü, bir daha asla geri gelmeyecek olan bir şeyin eksikliğini duyarız. Tıpkı kapıdaki küçük camdan içeri sızan cansız ışık gibi, solgun bir anı olarak geçmişten çıkıp gelir.

Yine de Allaha şükretmeliydi. Herkesin imrendiği yaşamının keyfini çıkaracaktı. En iyisi arkadaşlarının davetini kabul edip etmeyeceğini düşünmekti. Yoksa, yarının soru'nunu yarına mı bırakmalıydı?

Yasin, sadece yarının değil, dünün de, bugünün de sorunuydu zaten! Artık çocuk değildi oğlu, yirmi sekiz yaşına gelmişti. İkinci bir eş bulması zor olmazdı. Ne ki. Kuran'ın dediği gibi, "Bir kavim kendi durumunu değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez. Allah, bir kavme kötülük diledi mi, artık o geri çevrilemez. Onlar için Allah'tan başka hiçbir yardımcı da yoktur." Allahın delaleti ne zaman gözleri kamaştırırcasına parlayarak sarıp sarmalayacaktı dünyayı? O gün geldiğinde, "Şükürler olsun" diye haykıracaktı kalbinin derinliklerinden; ama Muhammed Afit, Yasin'in Ezbekiye eğlence mahallesini baştan sona gezip bellediğini söylemişti. Kendisi gezip tozduğunda Ezbekiye bambaşka bir yerdi. Zaman zaman özlemle sarsılarak, o da Ezbekiye meyhanelerine dönmek ve anılarını tazelemek isterdi. Şükürler olsun ki, Yasin hakkında bilmediklerini, Muhammed Afit ile konuşmadan önce, kendisi de öğrenmişti. Aksi halde, içine düştüğü utanç verici duruma şeytanlar gülecekti.

"Bir sonraki kuşağa yol vermelisin" dedi kendi kendine.

"Büyüdüler. Senin yolunu Avustralyalılar kesmişti. Şimdi de bu Avustralyalı eşek oğlu eşek kesiyor."

Sabahın sessizliğini horoz ötüşü ve mutfaktan yükselen ritmik hamur yoğurma sesleri bozdu. Hanafî Kadın koca cüssesiyle ekmeğe teknesine yumulmuş, hamur yoğuruyordu, : Fırının üstündeki lambanın ışığında yüzü gayet dolgun görünüyordu. Ne saçları, ne de şişmanlığı etkilenmişti geçen yıllardan; ama hatları daha da kabalaşmış, yüz ifadesine hüznün hakim olmuştu. Emine, kadının sağındaki mutfak iskemlesine oturmuş, ekmeğe tahtasına buğday kepeği serpmekle meşguldü. Hanafî Kadın ellerini hamur teknesinden çıkarıp kolunun yeniyle terli yüzünü silinceye kadar sessizce çalıştı. Derken, kadın, beyaz bir boks eldivenine benzeyen hamurla kaplı yumruğunu sallayarak "Sizin için zor, fakat çok güzel bir gün olacak hanımım" dedi. "Daha nice mutlu günlere inşallah."

Emine işten başını kaldırmadan mırıldandı: "Yemeklerin çok güzel olması lazım."

Hanafî Kadın gülümsedi. Çenesiyle hanımını işaret ederek, "Becerikli elleriniz sayesinde" deyip ellerini tekrar hamur tahtasına daldırdı.

"Keşke, el Hüseyin Camii'nin çevresindeki fakir fukaraya çorba dağıtmakla yetinseydik" dedi Emine.

Hanafî Kadın, "Kimse açıkta kalmayacak" dedi paylarcasına.

Emine biraz gergindi. "Ama bu bir ziyafet" diye mırıldandı. "Epeyce kalabalık olacak. Cemil el Hamzavi'nin oğlu Fuat da sessiz sedasız aldı diplomasını."

Hanafî Kadın, "Bu sadece sevdiklerimizle bir araya gelme fırsatı" dedi yine paylarcasına.

Neşe, lekesez ya da evhamsız olabilir mi hiç? Eskiden yılları sayar, Kemal'in olgunluk sınavını verip, ağabeyi Fehmi hukuk diplomasını aldığı zaman diplomasını alacağını hesaplardı Emine. Bu kutlama nasip olmamış, kutlama yapmak için ettiği yemin kabul bulmamıştı. On dokuz, yirmi, yirmi iki, yirmi üç, yirmi dört ... oğlunun gençliğine tanıklık etmenin kendisine çok görüldüğü o en güzel yıllar! Yerine, toprak sarıp sarmalamıştı oğlunu. Keder dedikleri şey nasıl da yürek parçalayıcıydı.

"Küçükhanım baklavaya çok sevinecek hanımım ... o eski günleri hatırlayacak" dedi Hanafî Kadın.

Evet, Ayşe çok sevinecekti. Annesi Emine de! Sanki hiçbir şey değişmemiş gibi, açlık, tokluk, uyku ve uykusuzluk içinde günlerin geceleri, gecelerin günleri kovalamasını izleyerek yaşayan annesi de!

O ölürse tek bir gün bile yaşayamam, diyordun. Bırak bu iddiaları, diye düşündü. Mezarı üstüne yemin ederek yaşadın durdun işte. Sen altüst oldun diye, dünya da altüst olmuyor. Unu tu ldu gitti çocuk. .. Sadece mezar ziyaretlerinde hatırlanır oldu.

Benim gözümü de kalbimi de dolduruyordun oğlum. Artık, sadece bayramlarda geliyorsun akıllarına. Nesi var bunların? Herkes kendi derdinde ... Tabii, senin dışında bir de Hatice. Sen, annene benziyorsun. Güçlü olman gerektiği hususunda, seni annen ikaz etmişti. Ayşe öyle değil. Ama dur bakalım! Kabahati onda aramak yanlış olur. Yeterince yas tuttu. Kemal de suçlanamaz. Saçların ağardı Emine, hayalete döndün. Hanafî Kadın öyle diyor. Bir daha asla genç ve sağlıklı olmayacaksın. Ellindesin. .. Oysa o yirmisine bile basmamıştı. Hamilelikle, aşermelerle, doğumla, emzirerek, sevgi ve umut besleyerek geçen yıllar ... Ve sonra, bir hiç! Acaba kocam da kapılıyor mudur böylesi düşüncelere? Onu bırak! Erkeklerin kederi kadınlarınkine benzemez, demiştin anne; mekânın cennet olsun. Onun, sanki Fehmi ölmemiş ya da hatırası uçup gitmiş gibi, eski alışkanlıklarına döndüğünü görmek içimi parçalıyor, anne. Beni kederli görünce kınaması cabası! Ben annesiyesem, o da babasıydı, öyle değil mi? Annem demişti ki, zavallı Eminem, böyle düşüncelere yer verme içinde. İnsanların kalplerini anne kalbiyle kıyaslamaya kalkarsak, hepsi taştan görünür. O bir erkek ve erkeklerin kederi kadınlarınkine benzemez. Kedere teslim olsalardı, yükünün ağırlığından ayakta duramaz olurlardı. Senin görevin, üzgün olduğu zamanlar onu neşelendirmek. Zavallı kızım, kocan senin dayanağın, kale duvarın!

O müşfik ses yok olup gitmişti artık. Ölüm, kalplerin zaten elemle dolu olduğu bir anda gelmiş; annesinin yası bile tutulamamıştı. Emine'nin aklışelimi ise, bir gece kocası eve sarhoş gelip kendini hıçkırığa hıçkırığa kanepenin üstüne attığı zaman kanıtlanmıştı.

Oğlunun ölmüş olduğunu bir daha hiç hatırlamayacak olsa bile, kocanın iyileşmesini istemiştin, diye hatırlattı kendine Emine. Sen, sen kendin bile unutmuyor musun bazen? Daha da kötüsü, içinde yaşam sevinci var, hayattan zevk alıyorsun. Dünya, işte böyle bir yer... Öyle diyorlar! Söylenenleri tekrarlaya tekrarlaya sen de inanmaya başlıyorsun. Yasin'in kendini toplayıp alıştığı yaşama dönmesine neden içerledin, neden kızdın o zaman? Dur bakalım Emine. İmana, sabra, hoşgörüyeye sığın. Rabbine teslim ol ve O'nun sana bahsettiklerine... Sen hep Fehmi'nin annesi olarak kalacaksın ve sana, 'Fehmi Kadın' diye hitap edecekler. Ben hep senin annen olarak kalacağım Fehmi ve sen de benim çocuğum...

Ahmet gözlerini sabaha açtığında hamur yoğurma sesleri sürüyordu. Gerindi, gürültülü biçimde uzun uzun esnedi. Çıkardığı sesler şikâyet ya da protesto sesi de olabilirdi. Doğruldu, bacaklarını uzattı, ellerini dizlerine dayadı. Beyaz ev entarisinin üst kısmı terden sıırıslıklamıdı. Başındaki uyuşukluğun verdiği ağırlıktan kurtulmak istercesine kafasını sağa sola salladı. Sonra ayaklarını yere kaydırıp soğuk bir duş almak üzere banyoya yollandı. Banyo, ruhen ve fiziksel olarak kendine gelmesinin tek yoluydu. Soyundu. Duşun altına girince, önceki gün aldığı daveti hatırlayıp suyun da canlandırıcı etkisiyle kalbi küt küt atmaya başladı.

"Eski sevgililerine dön de bir bak. Yaşam sonsuza dek böyle süremez. Seni herkesten iyi tanırım" demişti, Ali Abdülrahim.

Son bir gayret göstermeli miydi acaba? Beş yıl süreyle direnmişti. Tövbe etmişti. Yoksa bu, düşkün bir müminin tövbesi miydi? Açıklamaktan korktuğu için mi saklamıştı? Niyeti halis miydi? Hatırlamıyordu. Hatırlamak istemiyordu. Elli beş yaşına gelmiş bir adam, artık genç sayılmazdı. Aklını karıştıran, onu bu kadar huzursuz eden neydi acaba? İçkili partilere yeniden dönmesi için davet aldığı ve kabul ettiği zaman da böyle hissetmişti kendini; müzikli gece âlemlerine keza. Eski sevgililerinin hatırına, bu ricayı da aynı şekilde mi kabul edecekti? Keder, ne zaman ölü bir adama can vermişti?

Sevdiklerimiz bu dünyadan göçüp gittiğinde kendimize kıymamız Allahın emri mi?

Bir yıllık yas süresince nefsinden feragat ederek, kederinden ölmüştü adeta. İçki içmemiş, müzik dinlememişti. Ağzından tek bir esprili söz çıkmamış, saçları ağarmıştı. Evet, ilk kez o yıl saçlarına beyaz düşmüştü. Yakın arkadaşlarını kıramayarak tekrar içkiye ve müziğe dönmüşse, yasına hürmeten arkadaşlarının da eğlenceden vazgeçmiş olmalarındandı... ya da böyle düşünmek istiyordu. İçkiye de, artık dayanamaz hale geldiği için ve üç yakın arkadaşının hatırına başlamıştı yeniden. Bu üç arkadaşı, diğerleri gibi değildi.

Diğerlerini de suçlamamak lazım. Hepsi acını paylaştı ama zaman içinde senin içkisiz ortamın ile içki âlemleri arasında geçirmeye başladılar gecelerini. Bunun bir sakıncası yok elbet ama o üç arkadaşın, senin kendine tanıdığından fazla yaşam hakkı tanımadılar kendilerine; bunu yapmayı reddettiler. Yavaş yavaş sen de döndün eski yaşamına. Kadınlar hariç çünkü zinanın büyük bir günah olduğunu düşünür oldun. Önceleri baskı yapmadı dostların. Nasıl da direniyor, nasıl da ıstırap çekiyordun! Zübeyde'nin yolladığı elçiler bile etkileyemedi seni. Ağırbaşlı pir tavırla Meryem'in annesini bile kararlılıkla ve üzümlere geri çevirdin. Eşi benzeri görülmemiş acılara katlandın. Oralara bir daha geri dönmeyeceğinden emindin. Fehmi'yi kara toprak sarmışken, kadınlar nasıl sarar seni, diye sordun kendine hep. Ah, öylesine zayıf, öylesine kötüyüz ki... Bir çaresizlik içinde Allahın merhametine muhtacız.

"Bırakın da yarın ölmeyeceğinden emin olan tutsun yası." Bu özlü sözü kim söylemişti? Ya Ali Abdülrahim ya da İbrahim el Far. Muhammed Afit Bey, böylesi bilge sözler söylemeyi beceremez. Benim arzumı reddedip kızını bir yabancıya verdi. Sonra da sevgi göstererek beni tekrar kazanmaya çalıştı. Öfkesi asla geçmedi ama bana belli etmemeye çalıştı. Ama ne adam! Nasıl bir sadakat, nasıl bir şefkat bu! Mezarlıkta seninle birlikte nasıl gözyaşı döktüğünü hatırlamıyor musun? Buna rağmen, "Bir şeyler yapman lazım, yoksa aklını kaçıracaksın... Hadi, yüzen eve gel" diyen de oydu. Tereddüt ettiğimi hissedince, "İzin ver de bu masum bir ziyaret olsun... Kimse seni soyup bir kadının kollarına atmayacak" demişti. Allah biliyor ya, çok uzun bir süre acı çektim. Fehmi'nin ölümüyle benim de bir yanım öldü sanki. En güzel umutlarım yok oldu. Biraz teselli, biraz huzur aramam suç mu olur? Kalbim gülse bile, hala yaralı. Acaba kadınlar şimdi nasıl? Beş yıl, beş uzun yıl onları nasıl değiştirdi acaba?

Kemal uyandığında dikkatini ilk çeken şey, ağabeyi Yasin'in horultusu oldu. Elinde olmadan seslendi. Amacı uyandırmak değil, sataşmaktı ve sataşmaya devam etti... Ta ki, Yasin şikâyetçi ama aynı zamanda ölümcül bir nidayla onu paylayarak koca bedenini, altında acı çekiyormuşçasına inleyerek çatırdayan yatakta döndürüp kan çanağına dönmüş gözlerini açıncaya kadar!

Acelesi yoktu çünkü babaları çıkıncaya kadar banyoyu kullanamazlardı. Erken davranıp banyoya herkesten önce girmek artık kolay değildi. Evin düzeni beş yıl önce değişmiş; misafir odası ve bitişiğinde basit eşyalarla bir giriş gibi tefriş edilmiş olan oturma odası hariç, aşağı kattaki her şey yukarı taşınmıştı. Babalarıyla aynı katı paylaşma fikri, ne Yasin, ne de Kemal'in hoşuna gitmiş; ama razı olmak zorunda kalmışlardı; çünkü adam evin alt katının sadece misafir ağırlamak için kullanılmasını istiyor, ev halkı buraya ayak basamıyordu.

Yasin tekrar gözlerini yumdu ama uykuya dalmadı.

Uyumanın bir anlamı olmadığını düşündüğü için değil, aniden gözlerinin önünde duygularını ateşleyen bir görüntü, Meryem belirlediği için. Yuvarlak bir yüz ve fildişi bir tende simsiyah iki göz! Ve kendini bu gündüz düşünün uykudan çok daha cazip olan sihrine bıraktı.

Birkaç ay öncesine kadar, onun için hiçbir şey ifade etmiyordu Meryem. Ha var, ha yoktu. Derken, bir akşam Hanafî Kadın'ın annesine, "Haberî duydunuz mu hanımım? Meryem Hanım boşanıp annesinin evine dönmüş" dediğini duymuş: Meryem ve Fehmi'yle Kemal'in arkadaşı olan adını bile hatırlamadığı o İngiliz asker, böylece düşmüştü aklına. O dönem Meryem'e ilgi duyduğunu hatırlamış; ne olduğunu anlamadan, üzerinde, "Meryem... komşu... duvarın öbür yanında... dul... ve ardında kayda değer bir geçmiş... Sevin!" yazan ışıklı bir tabela belirmişti gözlerinin önünde. Onu huzursuz ederek caydıran, genç kızın merhum kardeşi Fehmi ile ilişkisi olmuştu. Meryem'i aklından geçirmiş olduğu için pişmanlık duymuş ve böylece kapılan sıkı sıkı kapatıp, eğer mümkünse, tövbekâr olmuştu.

Daha sonraları genç kızı annesiyle birlikte Muski'de görmüştü. Karşılaşınca göz göze gelmişler; Meryem, ona, kendisini tanıdığını belli eden bir gülümseme lütfetmişti ki, bu davranışının tesadüfî olduğu söylenemezdi. İçinde bir kıpırtı hissetmişti Yasin; önce sadece kızın bakışı nedeniyle ama sonra o fildişi tenin, sürmeli gözlerin ve hayatiyet fişkırان bedeninin üzerinde bıraktığı hoş etkiyle! Meryem, Zeynep'in gençliğini hatırlatmıştı ona. Heyecanlanmış ve düşünceli bir halde devam etmişti yoluna ama Ahmet Abdo'nun yeraltı kahvehanesinin merdivenlerinden inerken aklına Fehmi gelmiş; kardeşinin yüzünü, konuşmasını, kendine has diğer davranışlarını hatırlayıp hüzünlenmiş: içindeki arzu bir anda yok olup gitmişti. Derin bir üzüntüye kapılmıştı. Her şeye bir son vermeliydi ama neden?

Bu soruyu, birkaç saat veya birkaç gün sonra ya da her ne zaman kendisine sorsa, cevap hep, "Fehmi" idi ama Fehmi'nin genç kızla arasında nasıl bir ilişki vardı acaba? Merhum kardeşi bir ara onunla nişanlanmak istemişti. İyi de neden

nişanlanmamıştı? "Baban kabul etmez!" Bu kadar mı? Öncelikli neden buydu belki ama ya sonra? Sonra, Fehmi'nin içindeki son sevgi kırıntısını da silip atan o İngiliz skandalı vuku bulmuştu! Kırıntı mı? Evet çünkü kızı büyük ihtimalle unutmuş gitmişti. Yani, önce kızı unutmuş, sonra reddetmişti... Yani aralarında ilişki yok muydu? Hayır, yoktu ama... Ama ne? Ağabeyi olarak ya senin duyguların? Fehmi'ye olan duygularının samimiyetinden kuşkun var mı? Tabii ki, hayır! Binlerce kez, hayır! O zaman ne bekliyorsun?

Zaman zaman kızı pencerede ve çoğunlukla da damda görüyordu.

Kocasından neden boşandı acaba, diye sordu kendine. Şayet adamın karakterinin bozuk olduğunu anlayıp boşandıysa, şanslı. Ama kusurlu olan Meryem ise şanslı olan sensin!

"Hadi kalk, yoksa tekrar uykuya dalacaksın" dedi Kemal. Kalın parmaklarını saçlarının arasından geçirirken esnedi Yasin. "Şanslısın, önünde uzun bir tatil var" dedi Kemal' e.

"Ama ben senden önce uyandım" dedi Kemal. "İsteseydin uyumaya devam edebilirdin ama..... "Gördüğün gibi, uyumak istemedim."

Yasin nedensiz güldü ve sordu: "Senin o eski İngiliz arkadaşının adı neydi?"

"Julian."

"Evet. Julian." "Neden sordun?" "Hiiiç."

Hiç mi? Ne saçma sapan şeyler söylüyoruz bazen! Kendisi Julian'dan daha üstün değil miydi? Zaten, Julian gelip geçiciydi, oysa kendisi kalıcı! Meryem'in yüzünde, senin için hep hafif bir gülümseme var. Sık sık dama çıktığının farkında değil mi acaba? Tabii farkında! Julian'ı hatırlasana. Böylesi bir davranışın anlamını kavramayacak bir kadın değil o. Selamını aldı... o ilk gün bile, hem de gülümseyerek. İkinci kez de güldü. Ne güzel gülüyor! Üçüncü karşılaşmada çevredeki evlerin damlarını işaret ederek seni uyardı. "Güneş batır batmaz geri döneceğim" deme cesaretinde bulundun... Yolun karşısındaki Julian yanına bile yaklaşmamıştı.

"Küçük bir çocukken İngilizleri gerçekten çok severdim ama artık nefret ediyorum" dedi Kemal.

"Kahramanın Said Zaglul, teveccühlerini kazanmak için yola çıktı ama..."

"Allah biliyor ya, bir ben kalsam bile onlardan hep nefret edeceğim" diye bağırdı Kemal, sert bir sesle.

Hüzünle bakiştılar. Derken, babanın takunya sesleri duyuldu. Banyodan çıkmıştı. Odasına giderken, "Bismillahirrahmanirrahim... Sen büyüksün Allahım" diye dua ediyordu. Yasin yataktan çıktı, esneyerek banyoya yöneldi.

Kemal yatakta önce yanına döndü, sonra sırtüstü uzanıp ellerini başının altına yerleştirerek görmeyen gözlerle etrafına bakındı.

Madem öyle, Kuyubaşı sayfiyesi ağırlasın seni, diye geçirdi içinden. Meleksi tenin kavurucu Kahire güneşine göre değil. Kumlar ayaklarının keyfine varsın. Hava ve su seni görünce sevin sin. Methettiğin yazlığın tadını çıkaracaksın. Sevincin ve özlemin gözlerinden okunuyor. Hasret dolu, üzüntülü ve kaygılı gözlerle bakıyorum oraya. Seni büyüleyen, bu kadar sevindiren ve mutlu eden bu yer neresi acaba? Ne zaman döneceksin? Ve ne zaman o etkileyici sesin kulaklarımı dolduracak? Sayfiye nasıl bir yer? Keşke bilsen. Oradakilerin hava kadar özgür olduğu, dalgalarla kucaklaştıkları ve sahildeki kum tanecikleri kadar çok aşk yaşadıkları söyleniyor. Orada yüzünü pek çok insan görecektir ama ben burada bekleyişin ateşiyle yanacağım. Kalbimin her vuruşuyla duvarlar iniliyor. "Yarın gidiyoruz. Kuyubaşı o kadar güzel ki" diye mırıldanırken sevinçle ışıldayan yüzünü unutmak mümkün mü? Bir aylık ayrılığı, sanki mis kokulu bir buket içinde sunulan zehir gibi bildiren dudaklarının mutluluk yansıtan parıltısından duyduğum hüznü nasıl unutabilirim ki? Ben mutlu edemezken, cansız şeylerin seni mutlu edecek olmasını nasıl kıskanmam? Mahrum kaldığım şefkatine onlar nail olacak. Veda ederken ne kadar üzüntülü olduğumu fark etmedin mi? Tabii ki, hayır. Hiçbir şeyin farkına varmadın. Arkadaşlarla birlikte olduğumuz için değil, fark etmedin işte. Hiçbir şey dikkatini çekme di ya da sıradan yaşamların üstünden süzülen egzotik, tuhaf bir yaratık gibi herkese tepeden baktın. Bizim görüş alanımızın dışında, ilahi bir âlemde gezinir gibiydi o bakışlar. Orada öylece durduk... Yüz yüze... Sen, mutluluk içinde göz kamaştıran bir meşale gibi; ben, umutsuz bir hüznün külleri. Sen, sınırsız özgürlüğün keyfini çıkarır, bizlerin kavrayamadığı bir biçimde, sadece yasalar önünde eğilirken; ben, karşı konulamaz bir güçle yörüngende dönüyorum... Sen Güneş, ben Dünya. El Abbasiye konaklarında tadamadığın bir özgürlük mü buldun sahil-de? Tabii ki, hayır! Her şeyin üstüne yemin ederim ki, benim için herkesten farklısın. Ayakların malikânenin bahçesinde ve yollarda mis kokulu izler bırakıyor. Tüm arkadaşlarının kalbine giriyor, anılar ekiyor, umut veriyorsun. Kolların herkese açık ama erişilmez bir genç kadınsın. İçimizdesin ama mesafelisin... Doğu, sanki seni tüm duaların kabul edildiği Kadir Gecesi'nde talep etti Batı'dan. Kıyının uzun, ufku geniş ve kumsalın hayranlarıyla dolu olduğu yerde, kimlere neler lütfedeceksin acaba? Neler... benim umudum ve umutsuzluğum?

Sensiz, melankolik bir yalnızlık yayan ve yaşamakla yetinen birtakım mahlûktan ve onların yaşam artıklarından oluşan çorak bir yer Kahire. Tabii ki görülmeye değer özelliklere sahip ama hiçbiri duygulara hitap etmiyor, heyecan vermiyor çünkü hepsi üstü açılmamış antik firavun mezarları gibi. "Şu şehirde hiçbir yerde teselli bulamıyorum. Kahire beni eğlendirmiyor, oyalayamıyor, avutmuyor. Bazen boğulur gibi oluyor, hapsedildiğimi veya kayb olduğumu veya etrafta amaçsızca dolandığımı düşünüyorum. Hayret! Acaba varlığın, ayrılığın yok ettiği bir umut mu veriyordu bana? Asla... kaderim, yazgım, emelim benim... kanatlarının altında kaldığım sürece, asla! Yersiz umutlar besliyor olsam da, orada kendimi taptaze ve güvende

hissediyorum. Dolunayın dünyanın bir başka yerinde parlıyor olduğunu bilmek, karanlık gökyüzüne araştıran gözlerle bakan birine ne ifade eder ki? Hiç ... Ay'ı denetim altına alma çabası içinde olmasa bile, hiç. Yine de, acı duysam bile yaşamımı derinlemesine ve sarhoş edici bir biçimde yaşamak istiyorum. Kalp atışlarımda sen varsan, bunun nedeni "anı" denilen o muhteşem varlık. Seni tanımadan önce, bunun nasıl bir mucize olduğunu bilmiyordum. Bugün, yarın veya bir ömür boyu, el Abbasiye'de, Kuyubaşı'nda ya da dünyanın bir başka ucunda... simsiyah gözlerin, çatılı kaşların, zarif burnun, o ay gibi yüzün, uzun boynun ve narin bedeninin gözlerimin önünden gitmeyecek. Caziben tarifsiz ve yasemin çiçeklerinin kokusu kadar baş döndürücü. Görüntün yaşadığım sürece gözlerimin önünden gitmeyecek. Seni bu kadar çok sevdiğime göre, hayatımın sonunda inşallah tüm engelleri aşmış olurum ve bu görüntün, sadece benim kaderim olmuş olur. Bu böyle olmayacaksa, söyle bana, yaşamın ya da ölümden sonrasına özlem duymanın bizler için ne anlamı var?

Âşık değilsen, yaşamın anlamını kavramış olduğunu iddia etme sakın. Durmak, görmek, tatmak, ciddiyet, gülüp oynamak, şefkatli ya da muzaffer olmak, kalbi ilk bakışta aşkla dolmuş olan biri için tali şeyler canımın içi. Daha bakışlarımı senden almadan biliyordum ki, bu kalıcı bir şey, geçici değil. Döllenme ya da deprem gibi anlık, fakat belirleyici! Aman Allahım, ben artık eski ben değildim. Büyünün sırrı aralandıkça, kalbim göğüs kafesimden fırlayacak gibiydi. Aldım deliler gibi çalışıyordu. Duyduğum haz, neredeyse acı vericiydi. Ruhum ve tüm varlığım, saklı bir nameyle titreşiyordu. Damarlarımdaki kan imdat diye haykırıyor ama kimden yardım isteyeceğini bilemiyordu. Kör görebiliyor, sakat yürüyebiliyor, ölümler diriliyordu. Beni terk etmemen için tüm sevdiklerin üstüne yalvarıyorum sana... Allahım, yukarıda sen, yerde o!

İnanıyorum ki, geçmiş yaşamım bu aşk müjdesine hazırlıktı. Genç yaşta ölmemem, başka bir okula değil de 1. Fuat Okulu'na gitmiş olmam ve orada arkadaşlık kurduğum ilk kişinin ağabeyin Hüseyin olması... Bütün bunlar, Şaddat ailesinin malikânesine davet edilebilmem içindi. Ne güzel bir anı! Kalbim yerinden oynamıştı. Bizi selamlayan o ahenkli, melodik sesi duyduğumuzda, Hüseyin, İsmail, Hasan ve ben sohbet ediyorduk. Şaşkınlık içinde dönüp baktım. Kimdi bu gelen? Bir genç kız, akrabası olmayan bir grup genç adamı nasıl rahatsız ederdi? Ama hemen gelenekleri bir yana bırakıp sorgulamaktan vazgeçmeye karar verdim. Karşımdaki yaratık bu dünyadan olamazdı, değildi. Benim dışımda herkesi tanıyor gibiydi. Derken, bizi Hüseyin tanıştırdı: "Arkadaşım Kemal .. Kız kardeşim Ayda." O akşam, dünyaya neden gelmiş olduğumu, neden ölmediğimi ve kaderin neden beni el Abbasiye'deki Hüseyin'e ve Şaddat Malikânesi'ne yönlendirmiş olduğunu anladım. Bu ne zaman oldu? O gün değil ama hangi tarihte olduğu unutuldu maalesef. Bir pazar günüydü... gittiği Fransız okulunun tatil günü. Tesadüfen, resmi bayram nedeniyle aynı gün devlet okulları da tatil edilmişti... Sanırım Peygamberin doğum günü nedeniyleydi. Her ne ise, benim için doğum günüydü.

Tarihin ne önemi var? Takvimin bize bir anın yeniden canlandırılabilceğini ve yaşanabileceğini düşündüren sihirli bir yanı var ama öyle olmuyor. Hangi tarih olduğunu istediğin kadar düşün veya tekrarla... Okulda ikinci yılın başlangıcı, ekim veya kasım, Said Zaglul'un Yukarı Mısır'a yolculuğu sırasında ve ikinci kez sürgüne gönderilmeden önce ... Günün olayları ve onlara tanıklık eden şeyler hakkında hafızam ne kadar zorlarsan zorla, kaybolan mutluluğun arayışı içinde, sonsuza dek kaybolan bir zamana tutunmuş buluyorsun kendini. Tanıştırıldığında elini uzatmış olabilseydin -ki, bunu neredeyse yaptın- seninle tokalaşır ve sen de ona temas etmiş olurdu. Oysa, şimdi kendinden geçmiş bir halde ve fiziksel varlığının gerçekliğinden kuşku duyarak sürekli hayal kuruyorsun. Böylece, rüya gibi bir fırsat kayboldu gitti ve, o an dahil, asla geri dönmeyecek. Derken, diğer iki arkadaşınla ilgilenmeye başladı. Sen, el Hüseyin Mahallesi'nin gelenekleriyle dolu bir halde tasalanarak çardakta çömelmiş otururken, diğerleriyle rahatça sohbet etti. Sonunda, malikânelere has adab-ı muaşeret kuralları olup olmadığını sormaya başladın kendine. Bu, belki de kökeni Paris olan parfüm kokulu bir nefesti... Sevgili yaratık orada büyümüşü. Derken, kendini onun ahenkli, melodik sesine bıraktın... Tonunun tadını çıkarıp müziğiyle sarhoş olarak ve ağzından çıkan her heceyi içine çekerek! Zavallı çocuk! Belki de o an yeniden doğmakta olduğunu, yeni doğmuş bir bebek olarak yeni dünyanı korkuyla ve gözyaşlarıyla selamlamakta olduğunu kavrayamadın.

Onun ahenkli, melodik sesi, "Bu gece *Koket*'i görmeye gidiyoruz" dedi. İsmail gülümsedi ve sordu: "Aktris Münire el Mehdi'yi beğeniyor musun?" O, yarı-Parizyen bir kıza yakışır biçimde ve bir an düşündükten sonra, "Annem beğeniyor" dedi. Hüseyin, İsmail ve Hasan, hepsi günün önde gelen müzisyenleri Münire el Mehdi, Abdüllatif el Bana, Derviş Bey ve Salih Bey hakkında konuşmaya başladılar.

Aniden, "Sen ne dersin Kemal?" diye soran o melodik sesini duyarak şaşırdım. "Münire'yi beğenmiyor musun?"

Sanki bir vahiy inmiş gibi hissettiğini hatırlıyor musun? Yani, doğallığını... Bu bir konuşma değil, sihirli bir nağmeydi sanki... içine oturan ve oradan, senden başka kimsenin bilmediği ilahi bir mutlulukla, emre amade bekleyen kalbine sessizce şarkı söyleyen! Ne kadar şaşırmıştın. Sanki cennetten sesleniyordu sana, sadece sana. Eşsiz bir övgü, lütuf ve mutluluğu bir defada içtin sanki.

Hemen ardından, kapana kısırılmış biri gibi, sen de haykırmak istedin: "Sarın sarmalayın, çüppemle örtün beni. Uçurun beni!"

Derken, cevap verdin ama nasıl hatırlamıyorum. Birkaç dakika sonra veda edip gittin. Bakışlarına yansıyan içtenliğin, simsiyah gözlerinin çekiciliğine ve büyüleyici güzelliğine eklendi... çapkınlık ya da art niyetle değil, özgüvenden kaynaklanan bir cüret ve çekici olduğu kadar itici ve ürkütücü bir kibirle.

Güzelliğinin ölümcül bir çekiciliği var. Özünü kavrayamadığım gibi, bir benzerini görmedim. Sık sık merak ediyorum, acaba içinde saklı çok daha büyük bir sihrin

gölgesi mi bu diye. Hangisi beni ona aşık etti? Bu bir bilmece. Üçüncü bilmece ise, benim ona olan aşkımdır. O an geçmişte kalmak üzere her gün biraz daha uzaklaşıyor olsa da. Yer, zaman, isimler, tanıkları ve edilen sözlerle bağlantılı olduğu için hatırası sonsuza dek kalbimde kalacak. Sarhoş gönlüm bunların yaşamın ta kendisi olduğunu anlayıncaya kadar uçuşup duruyor ve bunların ötesinde bir yaşam olup olmadığını, biraz da kuşkuyla, merak ediyor. Kalbin boş olduğu, ruhun o ilahi görüntüden yoksun olduğu yılları sen mi yaşadın? Zaman zaman öylesine coşkun bir mutluluk içinde oldun ki, geçmişinin anlamsızlığına üzüldün. Bazen de acı çekip seni terk eden huzura özlem duydun. Bu duygusal ikilemde kalbin rahat bulmadı ve çareyi manevi uyuşturucularda arayıp, bazen tabiatı, bazen bilimde, bazen sanatta ama sıkça ibadette buldun. Uyanan kalbinin derinliklerinde ilahi hazza karşı tutkulu bir arzu uyandı... "İnsanoğlu ya sevmeli ya da ölmeli." İçinde bulunduğun durum sana bunu söylüyor gibiydi ve sen, içinde aşkın ve aşkın sırrının ışığını taşıyarak yürüdün ihtişamla... ve yaşamın ve yaşayan her şeyin üstünde yükselmekte olduğunla övünerek. Mutluluk gülleriyle bezeli bir köprüyle bağlandın cennete; ama yalnız kaldığında, yetersizliğinin acı veren, hasta edici idrakiyle amansız, kara düşüncelerin kurbanı oldun bazen. Bunlar seni, senin küçücük özüne, mütevazı dünyana ve esenliğin fani dünyadaki düzeyine hapsetti.

Allahım, insan kendini nasıl yeniden yaratabilir? Bu aşk çok zalim. Başka değerlerin yüzeyinde uçuşuyor ama bıraktığı izde parlayan senin sevdiğin. Erdem onu geliştirmedeği gibi, sıradan karakter bozuklukları ondan eksiltmiyor. Böylesi çelişkiler aşkın incili tacında çok hoş görünüyor ve insanı huşu içinde bırakıyor. Sence, herkesin riayet ettiği gelenekleri hiçe sayması onu küçük düşürmüyor mu? Tabii ki, hayır... Dahası, sanki riayet edecek olsaydı küçük düşerdi. Bazen onun aşkıdan ne bekliyorsun, diye soruyorsun kendine. Cevabım basit: Onu sevmek istiyorum. İkimizden yaşam fışkırırken, nedenini sorgulamanın anlamı var mı? Art niyet yok. "Aşk" ve "evlilik" sözcüklerini birbiriyle bağlayan sadece gelenekler. Benim durumundaki biri için evliliği imkânsız kılan, sadece aradaki yaş ve sınıf farkı. Aşkı gökyüzünden alıp dünyanın sözleşmeye dayalı ilişkilerine ve terli gayretlere indirgeyen şey evliliğin ta kendisi.

Birileri senden davranışlarının hesabını vermeni istiyor ve sana. "Ona aşık oldun da eline ne geçti?" diye soruyor. Hemen cevaplayayım: "Büyüleyici bir gülümseme, adım telaffuz etmek suretiyle bana bahsettiği paha biçilmez hediye, ender zamanlarda bahçeye yaptığı mutlu ziyaretler, buğulu bir sabahta okula gitmek üzere otobüse binerken anlık bir bakış ve mest edici gündüz düşlerinde veya uyku arasında düşüncelerime takılması." Derken, ona deliler gibi özlem duyan ruhun soruyor: "Sevilenin, sevene biraz ilgi duyması tümüyle imkânsız mıdır?" diye. Sahte umutlara kapılma. Ruhuna de ki. "Tekrar karşılaştıklarında, onun sevenin adını hatırlaması bile yeterli."

"Hadi çabuk, banyoya. Gecikiyorsun!"

Kemal şaşkın bakışlarla ağabeyine baktı. Yasin banyodan çıkmış saçını kurulamaktaydı. Kemal yataktan fırladı. Bedeni ince uzundu. Koca kafasını, çıkık alnını, büyük ve granitten yontulmuş gibi duran hükmedici burnunu incelemek istercesine aynaya göz atarak karyolanın ayakucundaki havluyu alıp banyoya yöneldi.

Ahmet Abdülcevat namazdan kalkmış, her zamanki gibi çocukları ve kendisi için yüksek sesle dua ediyor; Allahın dünyada ve ahrette kendilerine yol göstermesini niyaz ediyordu. Bu sırada, Emine kahvaltı masasını hazırlamıştı. Önce gidip cılız bir sesle kocasını, sonra da aynı odayı paylaşan Yasin ile Kemal'i kahvaltıya çağırırdı.

Üç erkek kahvaltı sinisinin etrafındaki yerlerini aldılar ve baba, besmeleyle aldığı bir lokma ekmekle kahvaltıyı başlattı. Onu, Yasin ile Kemal izledi. Bu arada, anne, her zamanki gibi üstünde sürahilerin bulunduğu tepsinin başında dikilmiş bekliyordu. İki erkek kardeş, gayet terbiyeli ve itaatkâr olmakla birlikte, babalarının yanında bir zamanlar duydukları korkudan epeyce kurtulmuş gibiydiler. Yasin bu durumu yaşına borçluydu. Artık yirmi sekizindeydi, yani onu babasının hakaretleri ve saldırılarından önemli ölçüde koruyan erkeklik payesine erişmişti. Kemal on yedi yaşındaydı. Yasin kadar olmasa bile, onu koruyan daha ziyade okuldaki başarısıydı. Hiç olmazsa küçük kusurları affediliyor ya da hoş görülebiliyordu. Son beş yıldır babasının kendisine biraz daha yumuşak, biraz daha merhametli davranıyor olmasına alışmıştı. Artık aralarında kısa konuşmalar geçebiliyordu. Eskiden, ne zaman babaları birine veya diğerine bir soru soracak olsa ürkütücü bir sessizlik olur; ağızları dolu olsa bile, ellerinden geldiğince hızlı cevap vermeye çalışırlardı.

Evet, Yasin'in babasına hitap etmesi, artık sıra dışı bir durum değildi. Örneğin, "Dün, Rıdvan'ı büyükbabasının evinde ziyarete gittim. Size selam söyledi, ellerinizden öpüyor" diyebilirdi.

Ahmet Abdülcevat ise, eskiden olduğu gibi, böylesi bir beyanın saygısızca edilmiş yersiz bir beyan olduğunu düşünmez, "Allah razı olsun" gibi kısa bir cevap verebilirdi.

Aynı şekilde, Kemal de babasına nazik bir dille, "Baba, Rıdvan'ın vesayeti ne zaman ağabeyime verilecek?" diye sorabilirdi. Bu, Kemal'in babasıyla ilişkisindeki dramatik dönüşümün göstergesiydi.

Nitekim, baba, "Kes sessini piç kurusu!" diye bağırarak yerine, "Yedi yaşına basınca" diye cevap vermişti.

Bir ara Kemal, babasının kendisine en son ne zaman hakaret ettiğini çıkarmaya çalışmıştı. Aşık olmadan iki yıl önce veya bir yıl sonraydı galiba çünkü aşık olması bir milattı onun için. Harçlığının, Hüseyin Şaddat, Hasan Salim ve İsmail Latif gibi arkadaşlarının masum eğlencelerine ayak uydurmaya yetmediğini aşağı yukarı aynı tarihlerde hissetmeye başlamıştı. Bu sorunu annesine açıp gereken artışın yapılması ricasını babasına onun iletmesini istemişti. Böylesi bir sorunu babanın gündemine

getirmek, anne için de eskisi kadar zor değildi çünkü Fehmi'nin ölümünden sonra babanın ona olan tavrında da değişiklik olmuştu. Kadın konuyu kocasına açarken, oğlunun önemli ailelerin çocuklarıyla dostluk bağları kurma şerefine nail olduğundan övgüyle söz etmişti ama Ahmet Abdülcevat Kemal'i yanına çağırması ve, "Senin ve arkadaşlarının emrine amade olduğumu mu sanıyorsun yoksa? Babana da, onların babalarına da lanet olsun!" diye bağırması öfkeyle.

Kemal, konunun kapandığını düşünerek, hayal kırıklığı içinde ayrılmıştı babasının yanından. Ertesi sabah kahvaltıda, babasının, arkadaşlarının nasıl olduğunu sorması büyük bir sürpriz olmuştu. Adam, Hüseyin Abdülhamit Şaddat adını duyunca ilgilenmiş, "Arkadaşın el Abbasiye'den mi?" diye sormuştu.

Kemal kalbi çarparak doğrulamıştı babasını.

Ahmet Bey, "Şaddatların büyükbabalarını tanırdım. Babası Abdülhamit Hidiv Abbas'a bağlılığı nedeniyle sürgüne gönderilmişti, öyle değil mi?" diye sormuştu.

Kemal babasının yine doğrulamış: biricik aşkının babasının adı anılınca içinde yükselen güçlü duyguyla mücadele etmek zorunda kalmış; hemen aklına ailenin Paris'te geçirdiği yıllara dair bildikleri gelmişti. Sevdiği, bu Işık Şehri'nin parıltısında büyümüşü. Delikanlı babasına yeni bir saygı, hayranlık ve iki misli sevgi duymuş; babasının -geçmişte kalmış olsa da- sevgilinin büyükbabasıyla tanışıklığının ona ilham veren ve ihtişamın kaynağı olan o malikâne ile kendisini bağlayan bir tılsım olduğunu düşünmüştü. Kısa bir süre sonra annesi cep harçlığının iki katına çıkarıldığı müjdesini vermiş; o gün, bugün ya hak edecek bir şey yapmadığı ya da artık vazgeçtiği için babası kendisine hakaret etmez olmuştu.

Kemal annesiyle birlikte tahta kafesli cumbadaydı. Ahmet Abdülcevat'ın arkasından bakıp cadde boyunca saygın ve zarif bir ed ayla yürürken berber Hasanayn Amca, fasulye satıcısı Hacı Derviş, sütçü el-Fuli, meşrubatçı Vayyumi ve kuruyemişiçi Abu Sari ile selamlaşmasını izlediler.

Odasına döndüğünde Yasin'i aynanın önünde buldu Kemal. Ağabeyi özenle ve sabırla kendine çeki düzen vermekteydi. İki yatağın arasına yerleştirilmiş olan sedire oturup onun boylu boslu vücudunu, al yanaklarını ve etli yüzündeki gizemli gülümsemeyi seyretmeye başladı. Yasin'e karşı içten bir kardeşlik duygusu hissediyordu ama onu ne zaman -görsel veya düşünsel olarak- incelese, kendini yakışıklı bir evcil hayvanın yanındaymış gibi hissetmekten alamazdı. Yaşamın ve ruhun özünün aşk olduğuna inandığına göre, kulaklarını şiirin ahengi ve hikâyenin coşkusuyla doldurmuş olan ağabeyi âşık olabilir miydi acaba? Buna cevap, sesli ya da sessiz bir kahkaha olurdu ancak. Öyle ya, aşk ile bu koca göbek arasında ne gibi bir ilişki olabilirdi? Bu iri yarı, etli butlu beden aşkı bilebilir miydi? Bu şehvetli ve alaycı bakışlarda aşk var mıydı, nerdeydi? Sevgiyle, şefkatle törpülenmiş olsa da, onu küçümsemekten kendini alamadı Kemal. Ne ki, özellikle de aşk acısı çekerken, ağabeyine hayran olduğu veya onu kıskandığı zamanlar da olmuştu.

Bir zamanlar delikanlı için kültürün temsilcisi olan Yasin, artık gözüne kültürden neredeyse hiç nasibini almamış biri gibi görünüyordu. Eskiden şiir sanatı ve hikâye anlatımı itibarıyla ağabeyinin sihirli güçlere sahip bir âlim olduğunu düşünürdü. Oysa, Yasin'in tüm bildiği, Ahmet Abdo'nun kahvehanesine koşmadan önce kahve saatinde ya da kahve saatinin bir bölümünde, hiçbir gayret sarf etmeden, kendini zora sokmadan yaptığı yüzeysel okumalarla sınırlıydı: Arap divan şiiri el Hamasa ve birkaç masal. Hayatı, aşkın ve sahici bilgiye duyulan özlemin parlaklığından yoksundu. Ne ki, bu idrak Kemal'in ona duyduğu sevgiyi eksiltmiyordu.

Fehmi öyle değildi. Hem bir romantik, hem bir entelektüel olarak Kemal'in idolüydü o. Ne ki, zaman içinde Kemal'in istek ve özlemleri ağabeyini aşmış, ötesine geçmişti. Meryem gibi bir kızın, onun kendi ruhunu aydınlatan nitelikte sahici aşkı ilham edebileceğinden kuşku duymadan edemiyordu. Merhum ağabeyinin seçtiği hukuk eğitiminin de, kendisinin okumaya can attığı beşeri bilimlerle boy ölçüşebileceğinden emin değildi.

Kemal, hiç çekinmeden, etrafındaki herkesi dikkatli ve eleştirel gözlerle değerlendirir ama sıra babasına gelince dururdu. Ona göre babası, sanki her türlü eleştirinin üstünde, tahttaki zorlu, aşılması güç insandı!

"Bugün damat gibisin. Okuldaki başarımı kutlayacağız, öyle değil mi? Bu kadar sıkı olmasaydın eleştirilecek hiçbir şey bulamazdım sende."

"Zayıf olmaktan mutluyum" dedi Kemal, gülümseyerek. Yasin aynada son bir kez kendine baktı. Fesini giyip özenle sağ kaşının üzerine iyice indirdikten sonra geçirerek, "Olgunluk sınavını verip diploma almış olan koca bir eşeksin artık! Rahatlayıp yemeğin tadını çıkar. Bu senin bayramın. Nasıl olup da tatilde bile okuldakinin iki katı kitap okuduğunu anlamıyorum. Allah biliyor ya, ne zayıf olmak gibi bir suçum, ne de zayıflıkla bir ilişkim var" dedi ve elinde fildişi sinek kovucusu olduğu halde odadan çıkarken sürdürdü: "Bana güzel bir hikâye seçmeyi unutma. Pardayan veya Michel Zevaco'nun Fausta'sı gibi bir şey. Tamam mı? Eskiden, sana romanlardan bir bölüm okumam için yalvarır dururdun bana. Şimdi de ben senden hikâye istiyorum."

Kemal yalnız kaldığına sevindi. Ayağa kalkarken, "İçim kaynarken nasıl kilo alırım?" diye mırıldandı.

Yalnızken dua etmeyi severdi. Ona göre ibadet, kalbin, zihnin ve ruhun birlikte katıldığı kutsal bir uğraştı. İnsan bir iki kusuru ya da düşüncesi nedeniyle kendini defalarca cezalandırırsa da, ibadet, tertemiz bir Vicdana erişmek için elden gelen gayretin arda konmayacağı bir savaştı sanki. İbadetin gereğini yerine getirdikten sonra Allahtan niyaz ettiği her şey sevdiğiyle ilgiliydi.

ÖZGEÇMİŞ

Ayza Vardar

İletişim Bilgileri

Ev Telefonu : 0216 336 3949

Cep Telefonu : 0532 702 3239

Ev Adresi : Bağdat Cad. Rüştüye Sk. 7/4 Kızıltoprak 34726 Kadıköy

Eğitim Bilgileri

2007-2012 Yıldız Teknik Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programı

2001-2005 İstanbul Bilgi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sinema Televizyon Yüksek Lisans Programı (75% burslu)

1997-2001 İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatı Anabilim Dalı Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Lisans Programı

1990-1997 Vefa Anadolu Lisesi

İş Deneyimi

2002- :Yıldız Teknik Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Modern Diller Bölümü Öğretim Görevlisi

2000 : Radikal Kitap eki kitap tanıtım yazarlığı

1999 : Gendaş Kültür A.Ş. Yayınevi tashih ve çeviri

Yayımları

Translated West in the Early Modernization Phase of Turkey, The Fourth Asian Translation Traditions Conference, Chinese University of Hong Kong, 15-17 December 2010

Çeviride Evrilen Eşdeğerlik, Gazi Üniversitesi X. Dil, Yazın Değişibilim Sempozyumu, 3-5 Kasım 2010

James S. Holmes'ün Çeviri İncelemelerine Bakışını Yeniden Düşünmek, Sakarya Üniversitesi IX. Dil Yazın Değişibilim Sempozyumu, 15-17 Ekim 2009